

Viața Românească

Directori: C. STERE și Dr. I. CANTACUZINO

SUMAR

- M. Sadoveanu . . . . . *Apa morților.*
 A. Stavri . . . . . *Frumușasa satului (versuri).*
 A. Philippide . . . . . *Un specialist român la Lipsca.*
 Jean Bart . . . . . *Din al doilea jurnal de bord (Dela Rodos la Kalimno).*
 M. Codreanu . . . . . *Sonete (Nostalgii medievale.—Noaptea sonetelor).*
 I. Al. Brătescu-Voiuești . . . . . *Scrisorile lui Mișu Gherșeu.*
 Gh. din Moldova . . . . . *Postume.—traduceri din Heine (Poveste veche.—Sunt otrăvite....—In Maiu).*
 Dr. C. C. Georgescu-Severin . . . . . *Aplicarea Legii învoelilor agrivole (Comisiunile regionale).*
 I. I. Mironescu . . . . . *Vechilul.*
 Izabela Sadoveanu . . . . . *Cronica literară (Profiluri feminine: Judith Gautier).*
 Dr. N. Leon . . . . . *Cronica științifică (Insemnătatea și dezvoltarea parazitologiei).*
 P. N. Panaitescu . . . . . *Cronica școlară (Expoziția școlilor de meserii).*
 Gh. Topirceanu . . . . . *Cronica reșetă (Sobei mele).*
 Gh. Bucovineanu . . . . . *Scrisori din Bucovina (Situatia politică.—Chesii și cultura).*
 Lucian Bolcaș . . . . . *Scrisori din Ardeal (Focuri.—Piatra libertății.—Tomul.—Gerasim Domide.—Arestarea poezului O. Rogu).*
 Odvoșanul . . . . . *Scrisori din Ardeal (Un mucenic al condeiului: Ioan Răssu-Siriam).*
 P. Nicanor & Co. . . . . *Miscellanea (Iarăși „poporauismul” în literatură.—P. Cerna.—Agerile din Anglia.—Scrisorile lui Gheorghe din Moldova.—Schife și Amintiri de D. D. Pătrășcanu.—Înștiințare).*

Recenzii: P. Cerna. „Poezii: Ion Birsan. „Rapsodii și Balade”: Em. Grigorovița. „Povești răzlete”.—I. S.—Th. D. Speranția. „Anecdote nouă”.—A. D.—E. Lovinescu. „Critice” Vol. I; Dr. Ioan Lupas. „Mitropolitul Andrei Șaguna. Monografie istorică”.—O. B.—Th. Capidan. „Réponse critique au Dictionnaire d’etymologie rouzovalaque de Constantin Nicolaidi”; Dr. Iosif Popovici. „Poezii populare romine. I Balade populare din Banat”.—G. P.—Philippe Robert. „Feuilles d’Antoine”; H. G. Wells. „Ann Veronica”; Rudyard Kipling. „Actions and Reactions”; Daniel Halévy. „La vie de Frédéric Nietzsche”; Zeitschrift des deutschen und österreichischen Alpenvereins. Redigiert von Heinrich Hess.—Dr. N. Q.—Henry Chaudé. „Le nouveau code civil suisse dans l’œuvre de codification moderne”.—C. T.—Georges Renard. „Syndicats, Trade-Unions et Corporations”.—A. B.—Léon Bourgeois. „Pour la société des nations”; André Chevrillon. „La pensée de Ruskin”; Ruskin. „Pages choisies”.—D. X.

Revista Revistelor: Săptămîna, Cumpăna, Luceafărul, Revista Politică și Literară, Junimea Literară, 1907, Noua Revistă Română, Neamul Românesc, Revista Generală a Invățămîntului, Arhiva, La Revue, Revue des Idées, La Nouvelle Revue, La Revue du Mois, Nuova Antologia, Rivista d’Italia, Deutsche Revue, Deutsche Rundschau, Sozialistische Monatshefte, The Contemporary Review, Saturday Review.

Bibliografie.

I A Ș I

Redacția și Administrația: Str. Golia 52.

1909

Viața Românească apare lunar cu aproximativ 150 de pagini. — Abonamentul în țară: un an 18 lei; jumătate de an 9 lei. Numărul 2 lei — Pentru învățătorii, preoți de sat și studenți: un an 15 lei, jumătate de an 7.50. — Pentru Austro-Ungaria: un an 15 coroane; jumătate de an 7 coroane 50 b. Numărul 2 coroane — Pentru Basarabia: un an 8 ruble; jumătate de an 4 ruble. Numărul 1 rublă. Pentru străinătate: un an 22 lei; jumătate de an 11 lei. Numărul 2 lei 50 b. — Pentru detalii a se vedea pagina următoare.

Viața Românească

REVISTĂ LUNARĂ

Sub direcția d-lor Prof. Univ. C. STERE și Dr. I. CANTACUZINO

Cu colaborarea d-lor : I. Agîrbiceanu, C. Alimăneștianu, D. Anghel, prof. univ. I. Athanasiu, Jean Bart, N. Bațaria, G. Bogdan-Duică, dr. P. Bogdan (docent), C. Botez, I. Botez, Octavian Botez, I. Al. Brătescu-Voinești, Vintilă I. Brătianu, Caragiale, M. Carp, dr. P. Cazacu, dr. D. Călugăreanu, I. Ciocîrlan, N. D. Cocea, M. Codreanu, G. Coșbuc, prof. I. cav. de Cuparencu, Ana Conta-Kernbach, Barbu Delavrancea, I. G. Duca, V. Eftimiu, Pompiliu Eliade, Elena Farago, A. N. Gane, N. Gane, Octavian Goga, C. Hogaș, C. Hoiescu, G. Ibrăileanu, căpit. N. Ionescu, G. C. Ionescu-Șișești, Nat. Iosif, St. O. Iosif, dr. S. Irimescu, M. Jacotă, Francis Lebrun, prof. univ. dr. N. Leon, V. Loichiță, E. Lovinescu, dr. I. Lupaș, dr. N. Lupu, prof. univ. dr. M. Manicată, Constanța Marino, I. Minulescu, I. Mironescu, S. Măndrescu, Const. Morariu, St. Morărescu, V. G. Morțun, D. Munteanu-Rîmnic, G. Murnu, I. Nădejde, Alexis Nour, dr. Aurel cav. de Onciul, inginer N. P. Panaitescu, locot. colonel Sc. Panaitescu, G. Pascu, D. D. Pătrășcanu, Horia Petra-Petrescu, N. Petrescu-Comnen, prof. univ. A. Philippide, prof. univ. dr. D. Pompeiu, Matilda Poni, Sp. Popescu, dr. St. Popescu (docent), D. Popovici-Bayreuth, prof. univ. dr. G. Proca (O. Carp), dr. N. Quinez, Ioan R. Rădulescu, I. Raian, George Rannetti, Radu Rosetti, Izabela Sadoveanu, M. Sadoveanu, C. Sandu-Aldea, H. Sanielevici, Sever Secula, prof. univ. dr. V. Sion, dr. Alex. Slătineanu, A. Stavri, maior Alex. Sturdza, dr. D. Tatușescu, I. Teodorescu, D. A. Teodoru, George Tojan, Iorgu Toma, Em. Triandafil, Al. Tzigara-Samurcaș, dr. A. Urechia, dr. Alex. Vaida-Voevod, Al. Vlăhuță, N. Volentii și alții.

Condițiile de abonare

IN ȚARA :

Pe an	18 lei
Pe jumătate de an	9 "
Un număr	2 "

Abonații care nu-și vor achita abonamentul în mod direct vor

trebui să plătească în plus **4 lei pe an și 2 lei pe ½ an**, ca indemnizare pentru încasatori.

Pentru învățători, preoți de sat, primari și funcționari sătești, studenți și elevi, pe an 15 lei, pe jumătate de an 7.50.— (Aceștia pot plăti în trei rate a câte 5 lei trimise cu anticipare).

IN AUSTRO-UNGARIA :

Pe an	15 coroane
Pe jumătate de an	7 cor. 50 h
Un număr	2 coroane

Abonamentul anual se poate achita în trei rate de câte cinci coroane, din patru în patru luni.

IN BASARABIA :

Pe an	8 ruble
Pe jumătate de an	4 ruble
Un număr	1 rubla

Abonamentul anual se poate plăti la fiecare două luni câte 2 ruble, până la achitare.

IN STRĂINĂTATE :

Pe an	22 lei
Pe jumătate de an	11 lei
Un număr	2 lei 50 b.

vezi urmare pag. 3-a copertii

● Mașinele de Cusut „SINGER” ●

— SÎNT CELE MAI FOLOSITOARE —

○○○○○○○

NUMAI DUPA A-
CEASTA EMBLEMA
SE CUNOSC MAGA-
ZINELE IN CARE
SE VIND MAȘINE-
LE DE CUSUT:
„SINGER”

○○○○○○○

○○○○○○○

MAȘINELE NOAS-
TRE N'AU NEVOE
DE RECOMANDA-
ȚIE. VA RUGAM
NUMAI A INGRIFI
CA ELE SA FIE
CUMPARATE DIN
ADEVARATUL LOC

○○○○○○○

Societ. pentru comerțul cu mașini de cusut „SINGER”

BOURNE & CIE BUCUREȘTI

CALEA MOȘILOR, 216. CALEA GRIVITEI, 81. CALEA VICTORIEI, 51.

BIROU STRADA I. C. BRĂȚIANU No. 28.

IAȘI:—No. 37, STRADA LAPUȘNEANU, No. 37.

Sucursale în toate orașele principale din țară.

Reteaua Liniiilor de Tramvae

— DIN CAPITALA —

Prima Societate Anonimă Română de Tramvaiuri

○○○○ TRAMVAIUL VECHIU ○○○○

TARIFUL: Pentru o secțiune oarecare: 10 bani.

Pentru fiecare secțiune următoare: 5 bani

SOCIETATE ANONIMA ROMÎNA

Pentru Construirea și exploatarea de Căi Ferate pentru Tramvaiuri

○○○○○○ NOUL TRAMVAI ○○○○○○

TARIFUL: Pentru o secțiune oarecare: 10 bani.

Pentru fiecare secțiune următoare: 5 bani

Să nu lipseasca din nici o casă

Franzbranntwein

Alcool de vin cu sare de D-ri KONIA și Fiu chimiști.
Fricțiune întăritoare, infalbită contra durerilor reumatismale și la Gută
Intreține sănătatea, puterea și frumusețea corpului.

FLACONUL ORIGINAL LEI 2.

Franzbranntwein

CU MENTHOL: Dr. KONYA

Se distinge prin puterea sa antiseptică și răcoritoare. Ca atare este recomandat în special contra durerilor nevralgice, durerilor de cap și contra afecțiunilor catarale. Flaconul original 2.25

VINUL KONYA

∞ Tonic, Nutritiv și Reconstituant ∞

Cu principiile continute în Kola, Coca, Guarana și Cacao reunite.

Indicațiuni: Debilitate, Anemie, Chlorosa, Hipocondrie, Afecțiuni cardiace, Maladii nervoase, Convalescență.

PREȚUL BUTELIEI 4 LEI 50 BANI

A se cere pretutindeni la Farmacii și Droguerii cu marea „Fortuna” depusă și semnătura. Unde nu se găsește se trimite contra ramburs prin *Depozitul general:* Farmacia Curții Regale.

FRĂȚII Dr. KONYA, Iași.

Cumpărați numai mașina de scris

Cele mai noi
distineționul în toate
Expozițiunile din
Iunie!

YOST

Adoptată de
CASA REGALĂ
Toate autoritățile și
casele mari de
comerț

Singura care scrie fără panglici!

Cereți mașini de probă! Cele mai mari înlesniri de plată!

Orice furnituri pentru toate mașinile de scris

BUCUREȘTI, No. 54—Calea Victoriei—No. 54

Telefon.

• Ciocolata • • Zamfirescu •

SPECIALITAȚI: SYLVA=ALUNETA=CREMANT

COLECTURA „VICTORIA”

— BOTOȘANI — STRADA MARE — Telefon —

Vesteste pe clienții săi, cu onorata Direcțiune a loteriei prin certificatul eliberat, atestă în baza adevărului, că până astăzi nu a avut de înregistrat nici o singură reclamațiune din partea jucătorilor.

● Această constatare oficială o îndreptățește dar, de a se bizui și pe viitor pe concursul onor. public.

Prețurile oficiale pentru toate clasele rămân neschimbate:
UN LOS ÎNTREG 160 LEI; JUMĂTATE LOS 80 LEI, UN SFERT
■ ■ ■ ■ ■ 40 LEI, UNA OPTIME 20 LEI ■ ■ ■ ■ ■

Comandele din țară, însoțite de contra-valoare se execută fără întârziere

— Onor. public este rugat a nota adresa: —

COLECTURA „VICTORIA”, BOTOȘANI

○ ○ ○ FABRICA DE TESATURI ○ ○ ○

— FOASTA LEO GELLER & Co. —

SOCIETATE ANONIMA, IAȘI

— Capital deplin vărsat 800.000 Lei —

Instalație modernă cu 400. războaie mecanice, Văpsitorie, Albitorie și apretură. Furnizează tot soiul de țesături de bumbac, in și cîmpă. Furnituri militare. Zefiri. Uniforme școlare. Barcheturi. Flanela de bumbac. Doguri. Americi diverse. Albituri. Mexicane. Croydoane. Pinze pentru cizmari. Etc.

DIN

LABORATORUL DE PARFUMERIE „BARNAR“

Se recomandă:

APĂ DE PĂR „PANAMA“

Compozițiune higienică ce curăță de minune mătreața, împiedică căderea părului și-i înlesnește creșterea.

APA DE COLONIE Extra concentrată.

CREME, POU DRE ȘI SAVON NELLY

„**Kalodol**“: Apă de Gură. Pastă de Dinți.

DEPOZT GENERAL: IASI: Magazin Universal, Str. Lăpușeanu.

BUCUREȘTI: Old. Scotland, Calea-Victoriei.

SOCIETATEA ANONIMĂ

de **Basalt artificial** și de **Ceramică**
DE LA COTROCENI

BUCUREȘTI, STRADA CÎMPINEANU, 20!

Capital social deplin vărsat Lei 2,500.000

Cel mai bun material pentru învelit acoperișurile este numai placa de ardesie

= Eternit =

Fabricată de Societate după brevetul Hatschek.

Material foarte ușor și ieftin

Rezistență absolută contra focului, vîntului și intemperiilor

INFĂȚIȘARE PLĂCUTĂ. — DURABIL

Societatea mai oferă și celelalte produse ale sale, precum :

DALE ȘI PAVELE DE BAZALT ARTIFICIAL
CĂRELAGE

CARAMIZI SPECIALE, CARAMIZI REFRACTARE

Tuburi zmălțuite, Sobe de Teracotă

FAIANTERIE DE MENAGIU, DE FARMACIE

ASFALT ȘI BITUM. CARTON ASFALTAT

Cereți Prețurile-Corente speciale

Cumpărați numai dela :

Prima Franzolărie Națională de Lux

I. FORȘT

IAȘI, STRADA PĂCURARI, 3

MARMOROSCH, BLANK & C^{-IE}

SOCIETATE ANONIMA CU UN CAPITAL DE 10,000,000 LEI

STRADA LIPSCANI, 8, și Sucursală în CALEA
VICTORIEI 17, (sub Hotel de France)

BUCUREȘTI—BRAILA—CONSTANȚA—CALAFAT—GIURGIU
SULINA—TULCEA.

Efectuează toate operațiunile de bancă în general. Cumpără și vinde efecte publice. Emisiuni de scrisori de credit asupra tuturor țărilor. Avansuri asupra valorilor în depozit și orice fel de transacțiuni financiare.

Sucursalele din Brăila și Constanța afară de operațiile de bancă mai sus citate, se ocupă și cu vînderea cerealelor în comision.

THE BANK OF ROUMANIA LIMITED

Mai tîrziu Banca Romîni, fondată la 1869.

Capital Lire Sterline 300.000 deplin vărsat
Fondul de Rezervă Lire Sterline 154,679

SEDIUL: LONDRA, — SUCURSALA: BUCUREȘTI

COMITETUL CENTRAL:

The Earl of Bessborough, C. V. O., C. B.

Vicomtesa Goschen.

Domnul E. W. H. Barry

Sir R. Hamilton Lang, K. C. M. G.

Demetre de Frank.

Domnul P. Naville.

BUCUREȘTI: E. E. Goodwin Director, Al. Lucasiewicz Director-Adjoint.

CENSORI: D-nul Jean Kalandero, Dem. I. Ghilea și Arthur Green

Libraria Franceza N. Kohn

fost director al Librăriei *l'Indépendance Roumaine*,
situată în Calea Victoriei. **Pasagiul Romîn** No. 19—București.

TELEFON 25133

Este cea mai bine asortată în cărți de literatură, medicină, filosofie, sociologie, agricultură, etc. streine. Execută cu cea mai mare promptitudine orice comandă de cărți ce i s'ar cere și n'ar avea în depozit.

Toate revistele franceze se trimet la domiciliu chiar în ziua sosirei lor de la Paris.

Abonamente la toate ziarele și revistele străine.

Face abonamente la revista:

„**VIATA ROMINEASCA**”

și trimite acasă cu numărul la oricine i-ar face cererea.

Banca Națională a României

Situațiune Sumară

1908 20 Decemb.	ACTIV	1909 12 Decemb.	19 Decemb.
127 312 755	90 771 783 Reserva metalică Aur 94 361 475	133 591 675	132 896 745
	36 540 972 Reserva Trate Aur 38 535 000		
668 834	Argint și diverse monete	579 886	673 017
62 985 149	Portofoliu Român și Străin	76 286 910	72 413 327
14 539 900	*) Impr. contra ef. publice 15 771 600		
17 094 642	« « « « in cont curent 16 924 199	33 532 031	32 695 799
11 999 979	Fonduri publice	11 999 909	11 999 805
15 313 898	Efectele fondului de rezervă	15 011 901	14 944 005
3 189 121	« « « « amortisarea imob. și material	3 146 621	3 136 621
5 970 297	Imobili	5 999 448	5 999 497
701 709	Mobilier și Mașini de Imprimerie 708 447	708 447	708 517
907 048	Cheltueli de Administrațiune 855 589	855 589	965 395
101 382 234	Depozite libere	108 641 105	108 170 205
17 825 294	Compturi curente	22 749 044	16 251 128
32 541 344	Compturi de valori	36 608 792	43 113 477
<u>412 432 240</u>		<u>449 711 558</u>	<u>443 967 268</u>
	PASIV		
12 000 000	Capital	12 000 000	12 000 000
25 264 107	Fond de rezervă	26 995 066	27 055 126
3 803 034	Fondul amortisării imobil. și material 4 052 272	4 052 272	4 060 322
265 676 250	Bilete de Bancă in circulațiune	293 575 670	288 141 870
2 190 642	Profituri și perderi	2 237 648	2 237 648
2 115 973	Dobândi și beneficii diverse	2 209 797	2 302 097
101 382 234	Depozite de retras	108 641 105	108 170 205
<u>412 432 240</u>		<u>449 711 558</u>	<u>443 967 268</u>
	Scomptul 5%		
	*) Dobândă 5½%		

Planul Loteriei a șaptea privilegiate pe clase a Regatului Român

60000 numere cu **30000** ciștiguri și **8** Premii

Clasa întâia Misa Lei 12 p. un bilet întreg (incl. chelt. de cancelarie com. etc.) Tragerea la 11/24 Decembrie 1910	Clasa doua Misa Lei 20 p. un bilet întreg (incl. chelt. de cancelarie com. etc.) Trag. la 11/24 și 12/25 Ianuarie 1910	Clasa treia Misa Lei 36 p. un bilet întreg (incl. chelt. de cancelarie com. etc.) Trag. 3/16 și 4/17 Februarie 1910	Clasa șasea Misa Lei 24 pentru un bilet întreg (incl. chelt. de cancel. com. etc.) Trag. de la 9 April la 4 Mai (22 April la 17 Mai) 1910.
Ciștigul cel mare în cazul norocos Lei 60000	Ciștigul cel mare în cazul norocos Lei 70000	Ciștigul cel mare în cazul norocos Lei 80000	Ciștigul cel mare în cazul norocos conform § 10 Lei 900000
1 Prem. 40000	1 Prem. 50000	1 Prem. 60000	sau 850000
1 Ciștig 20000	1 Ciștig 20000	1 Ciștig 20000	Lei 825000
1 " 5000	1 " 5000	1 " 5000	sau 825000
1 " 2000	1 " 2000	1 " 2000	Lei 820000
1 " 1000	1 " 1500	1 " 1509	sau 815000
2 à 500 1000	2 à 1000 2000	4 à 1000 4000	Lei 820000
4 à 300 1200	4 à 500 2000	5 à 500 2500	sau 820000
5 à 200 1000	6 à 300 1800	10 à 300 3000	Lei 815000
25 à 150 3750	15 à 200 3000	15 à 250 3750	sau 815000
60 à 100 6000	69 à 150 10350	62 à 200 12400	Lei 815000
1400 à 40 56000	2400 à 85 204000	2900 à 130 377000	
1500 Ciștig și 1 premiu 136950	2500 Ciștig și 1 premiu 301650	3000 Ciștig și 1 premiu 491150	

Clasa patra Misa lei 36 p. un bilet întreg (incl. cheltueli de cancelarie, com. etc.) Tragerea la 26 și 27 Febr. (și 12 Mart.) 1910	Clasa cincea Misa lei 32 p. un bilet întreg (incl. cheltueli de cancelarie, com. etc.) Trag. la 20 Mart. (2 Aprilie) 1910	1 Premie Conf. § 10 400000 400000
Ciștigul cel mare în cazul norocos Lei 90000	Ciștigul cel mare în cazul norocos Lei 100000	1 Premie Conf. § 10 250000 250000
1 Prem. 70000 70000	1 Prem. 80000 80000	1 Premie Conf. § 10 150000 150000
1 Ciștig 20000 20000	1 Ciștig 20000 20000	1 Ciștig 100000 100000
1 " 10000 10000	1 " 10000 10000	1 " 50000 50000
1 " 5000 5000	1 " 5000 5000	1 " 25000 25000
1 " 3000 3000	1 " 3000 3000	1 " 20000 20000
1 " 1500 1500	1 " 2000 2000	1 " 15000 15000
4 à 1000 4000	4 " 1000 4000	5 à 10000 50000
8 à 500 4000	4 à 1000 4000	10 à 5000 50000
15 à 300 4500	10 à 500 5000	25 à 3000 75000
68 à 250 17000	20 à 300 6000	80 à 2000 160000
1900 à 170 323000	61 à 250 15250	200 à 1000 200000
2000 Ciștig. și 1 premiu 462000	1400 à 200 280000	400 à 500 200000
	1500 Ciștig. și 1 premiu 430250	18775 à 200 3755000
		19500 Ciștiguri și 3 Premii 5500000

Intrări

B I L A N Ţ

Eşiri

60000 Losuri Cl. I-a à 8 lei	lei 480000	1500 Ciștig. Cl. I-a și 1	Premie lei 126950
58500 " II-a à 16 "	936000	" II-a și 1	" 301650
56000 " III-a à 32 "	1792000	" III-a și 1	" 491150
53000 " IV-a à 32 "	1696000	" IV-a și 1	" 462000
51000 " V-a à 28 "	1428000	" V-a și 1	" 430250
49500 " VI-a à 20 "	990000	" VI-a și 3	" 5500000
	Lei 7322000		Lei 7322000

22. OCT. 2019

Aviz.

Abonamentul la „Viața Românească” se plătește înainte.

Cu Nr. de față „Viața Românească” își împlinește al patrulea an de existență.

Cu acest prilej, Administrația revistei roagă cu insistență pe abonații, care nu sînt încă în curent cu plata abonamentului, să binevoiască a-și achita abonamentul înainte de apariția Numărului viitor, sau să înștiințeze cînd îl vor achita; pentruca Administrația să nu fie pusă în neplăcuta situație de a le întrerupe trimeterea revistei.

Totodată Administrația înștiințează pe cetitori că, pentru cumpărătorii care se vor adresa la depozitul revistei, se acordă o reducere de 25% plus porto asupra volumelor apărute în editura „Viații Românești”. — Numele și prețul volumelor rămas după reducerea de 25% este precum urmează:

1. I. Al. Brătescu-Voinești.—„În Lumea Dreptății”, în 8°, 290 pag. Lei 1.50.
2. A. Philippide.—„Specialistul Român”, format mare, 96 pag. Lei 1.10.
3. M. Lermontov.—„Demonul”, traducere în versuri de I. R. Rădule-ecu. 64 pag. Lei 0.75.
4. St. O. Iosif și D. Anghel.—„Legenda Funigeitor”, Poem dramatic. 60 pag. Lei 0.75.
5. G. Ibrăileanu.—„Spiritul Critic în Cultura Românească”, 267 pag. Lei 1.50.
6. G. Ibrăileanu.—„Scriitori și Curente”, 320 pag. Lei 1.50.
7. D. D. Pătrășcanu.—„Schife și amintiri”, 292 pag. Lei 1.50.
8. A. Stavri.—„Luminisiri”, versuri, (apare la 15 c.). Lei 1.50.

Comanda se poate face odată cu mandatul de plată a abonamentului la revistă: adăugînd în sumă prețul cărților comandate și scriînd pe cotorul mandatului titlul lor;—ori prin mandat postal separat.

Volumele comandate și plătite, se trimet franco la adresă.

Orice cheltuială de transport se face în contul Administrației.

Abonații revistei care doresc să se aboneze la toate cărțile editate de „Viața Românească” vor beneficia de o reducere de 40% (Lei 8.60 pentru toate volumele de mai sus) asupra costului întreg al cărților editate.

Oricine, nefiînd abonat al revistei, va face comanda de odată a tuturor volumelor de mai sus, va beneficia de o reducere de 35% (Lei 9.10 pentru 8 volume).

Volumele comandate se trimet numai după ce costul lor a fost achitat.

Administrația.

Colecții complete ale revistei din an. 1 (afară de No. 1 și 2. care sînt epuizate), an. II și an. III se vind la Administrație cu prețul redus de 10 lei — colecția compusă din 12 volume.

Apa morților.

XV.

În liniștea odăilor, pătrunse deodată prin pereți vibrarea clopotului de la *Sfântul Gheorghe*, și cuconu' Vasilică Popazu ridică fruntea, își potrivi favoritele și mări lumina lămpii. Incepu să tușească, cașicum abia acum ar fi dobândit învoire pentru asta, și deschise grăbit ușa care da într'un iatac, alături.

«Ce fel de vorbă, frate? strigă el. N'ați auzit clopotul?...»

Lumina lămpii, pătrunzind în odăița ștrimpă, descoperi pe cele două fete ale lui cuconu' Vasile. Rușinate parcă, Lucreția și Minodora începură să se foiască. Se ridicară apoi în capul oaselor la marginea patului și prinseră a se freca la ochi.

«Haî, haî, dădu îndemn cuconu' Vasilică, să nu mă faceți să întirzii ca anul trecut...»

Tocmai atunci se auzi și glasul cucoanei Safta, alături de Popazu:

«Ei, ce stați așa? încă nu v'ați dus?»

Cuconu' Vasilică tresări. Nici nu simțise intrarea nevestei. Iar cucoana Safta, cu fața aprinsă de dogoarea cuptorului, cu minicele suflecate, dădu năvală spre domnișoare. Glasul ei repede umplu îndată încăperile. Și bărbatul și fetele începură a se mișca mai cu vioiciune. Cucoana Safta găsi palăriile fetelor; ea găsi într'o clipă bastonul prăpădit al lui cuconu' Vasilică, găsi și luminările de ceară curată, — și ea-i scoase, vorbind neconținut, în răcoarea nopții de Aprilie.

«Duceți-vă, haî, că altfel n'aveți să găsiți locuri în strane. Să băgați seama, să nu vă picure cineva cu luminările. Să nu uitați să-mi aduceți natură. Eu, până ce-ți veni, scot și pasca din cuptor... Supa de găină fierbe la foc...»

Dumneaei vorbea încă; domnu' Popazu și fetele se...

BIBLIOTECA IN
MUREȘ
10-11-1953

Univ. "Petru Maior" Tg. Mureș

0868752613

35644

daseră în întuneric. Mergeau tăcuți tustrei, puțin înfiorați de răceală, după așipirea care-i cuprinsese. Cerul, sus, era plin de flăcările stelelor. Clopotul bătea adinc, apoi împrăștia în liniștea orașului tremurări melodioase. Fetele, subțirele, mergeau înainte, regejor. Cite-un felinar arunca o lucire pe obrazurile lor albe. Cuconu' Vasilică Popazu în paltonu-i lung ca un lai-băr, cu pălăria tare îndesată până la ceafă și până la urechi, făcea pași mari în urma odraslelor lui și 'n luminile fugare ale drumului, fața lui cu pielea arsă descoperea obișnuita-i îngndurare. (Toată viața stătuse cufundat parcă în gînduri grele, cuconu' Vasilică Popazu).

Însîrîndu-se după nenumărate umbre tăcute, tustrei intrară în fîntirumul vechiu al bisericii. Apoi, sub bolta de piatră, îi izbi dintr'odată căldura mulțimii. În policandre ardeau făclii; cetanii și cîntări sunau. Cuconu' Vasilică își împingea încet, pe la spate, fetițele subțirele și se pleca domol peste capetele oamenilor, zîmbind cu dulceață.

«Faceți loc, vă rog... numai oleacă... fiți buni!...»

Și oamenii își înălțau ochii spre favoritele lui cărunte și se dădeau încet, cu greutate, la o parte. În urma fetelor, prin înghesuiala cumplită, se strecura și Popazu. Cînd ajunsese lângă strane, aproape de scaunul episcopului, răsufă greu și începu să-și șteargă obrazul cu o basma mare, roșie. După aceia prinse a se ploconi repede, cu un zîmbet blajin către toți boerii cunoscuți și către toate cucoanele. Cu unii prietini de aproape dădu mîna, întinzînd un braț lung peste capetele credincioșilor. Începu după aceia iar a-și face loc, a se înghesui, cu un zîmbet încremenit pe fața-i gînditoare. Și lângă o strană, în care stătea un tînăr, se opri din nou. Îi dădu «sara bună», se grăbi să-și strîngă mîna, și, uitîndu-se spre fete, căuta să-și aducă aminte cum îl cheamă. După zece cuvinte schimbate în șoaptă, strecură cuconu' Vasilică o tînguire despre bătrînețea și durerea lui de picioare, și tînărul ieși cu anevoință din strană, iar cuconu' Vasilică Popazu se furișă cu iuțea în locul lui. Trase dinna-înte-i pe fetițe, foarte mulțămît, și oftă, ostenit:

«Ce tînăr cumsecade!...» Și căuta să-și aducă aminte cum îl cheamă.—Îl privi, îl pîndi cînd își întoarse ochii și-i zîmbi cu dragoste, apoi rămase gînditor în locul lui, cu coatele pe marginile stranei, cu mînile împreunate pe piept.

Începu a privi peste capetele oamenilor. Vedea pe unul, vedea pe altul, oameni din vremea lui. Vedea și tineri, foarte mulți necunoscuți, cei mai mulți poate «licențiați», și privindu-i avea parcă o sîială și o stringere de inimă. Se gîndea: «În ziua de azi băieții aceștia cer zestre multă...» În urechi îi intrau neînțelese cîntările slujbei sfinte, prin freamătul nedeslușit de șoapte și de mișcări ale mulțimei.—Sta cu lumina în mîna și aștepta să treacă vremea, ca în toți anii. Dumnealui nu venea la biserică decît odată în an: la Înviere. Așa era el deprins din tinerețe: odată pe an, la Înviere. Duminicile și 'n sărbători n'avea

vreme. «Sufletul omului e cea mai bună biserică...—zicea el către prietini. Eu am multe afaceri și năcazurî. Eu vin odată și bine».

Cuconu' Vasilică, aducându-și aminte de vorba asta, dădu cu mulțămire din cap și zîmbi către necunoscuții din juru-i.— Apoi deodată, fără să știe cum, băgă de seamă că din a doua strană la dreapta lui îl privește cuconu' Neculaî Ghișescu, un bătrîn scurt, gros, cu desăvîrșire chel. Incepură îndată a șopti pe la spatele omului care sta între ei.—După ce se întrebă de sănătate și de grădină, după ce-și amintiră de niște «Învieri» vechi la care intraseră cu lună și de la care ieșiseră cu viscol, cuconu' Vasilică păru iar mulțămit și prinse a zîmbi la cei din juru-i. Atunci zări într'o strană dimpotrivă și pe bătrînul Dumbravă cu Maria și începu a le face semne de dragoste nemărginită...

Apoi, în alt răstimp, avu o amintire și o mișcare spre cuconu' Neculaî Ghișescu; dar dintr'odată, brusc, rămase cu ochii pironiți înaintea-i și zîmbetul i se șterse de pe față. Căută să se facă mai mic în strana lui; se aplecă spre fete și le întrebă ceva cu vocea schimbată, după aceea, pe furis parcă, iar își ridică privirile. Un om stătea la trei pași de el. Stătea palid, neclintit, ascultînd slujba. Cuconu' Vasilică îl vedea în profil. În suflet începură a i se zbate valuri de neliniște, și ochii îi rămaseră cu îndărătnicie pironiți asupra omului.

O spaimă ciudată îl înceștă: ar fi vrut să se facă mic, să se mistue într'o clipă printre picioarele oamenilor! Ș'odată cu spaima, o mirare dureroasă își făcea loc.—«Ei, cum e cu puțință asemenea întimplare? O viață poate zice că a trăit liniștit, fără zguduirî, căutîndu-și de nevoi,—ș'acu iată, într'o noapte de Înviere, tocmai într'o noapte de Înviere, ca un vrtej se iscă din senin... Cum se poate întimpla una ca asta? Omul care stă aproape de el e feciorul, e Panaite, care a fost un bezmetic și'un rău în copilărie, care l-a rușinat anî de-arîndul, și care pe urmă s'a dus în lume... Ce caută el acuma aici? Asta-i vorba! Ce caută el aici? Îngă surorile lui? Îngă tatăl lui? Tocmai acuma cînd fetele, săracele, trebuie să iasă în lume, tocmai acuma cînd el are nevoie de mai multă considerație,—tocmai acuma și-a găsit să se întoarcă rușinea aceasta, ticăloșia aceasta? Mai bine murea pe-acolo pe unde a fost, prin toată lumea!...»

Cuconu' Vasilică Popazu își șterse fruntea de sudoare. Privi în juru-i. Toată lumea asculta liniștită o cetanie lungă și monotonă. Fetele stăteau drepte, neclintite, zîmbitoare, fără grijă. Lui îi veni să rîdă. În adevăr, potrivirea aceasta, nenorocirea aceasta, era mai presus decît orice închipuire a lui! Își șoptea încet, c'unglas mai mult lăuntric: «Ei, cum se poate una ca asta? cum e cu puțință așa ceva?»—El îl crezuse mort pe Panaite; de multă vreme nu mai avea nici-o grijă dinspre partea lui.

Și amintiri turburi i se învîlmășeau în minte. Cînd i-a murit cea dintîi nevastă, Panaite era de nouă anî. Era un băcțel

frav, nu tocmai deștept. Și îndărătnic nevoie mare. «Cînd îi venea lui hachișile, se gindea cuconu' Vasilică, nu putea să-î facă nimeni nimic. Se trîntea jos, prindea să urle, să se zvîrcolească,—de-mî puneam mînila 'n cap. Cu școala greu mergea! Nu era chip să-l atingă un profesor. Indată începea să țipe și să se zvîrcolească. Iar indată ce-a murit Aglăița, mama lui, n'a mai fost chip să-l mîie la învățătură. Se ascundea prin colțuri, suspina și plîngea». «Ce ai tu, mîi băiete, vină-ți în fire, mîi băiete!» îi zicea cu năduh tatăl, iar băiatul parcă nici n'auzea. Sta cu ochii în gol—și vedea pe maică-sa moartă: așa își inchipuia cuconu' Vasilică.—L-a lăsat o vreme; a așteptat.—Pe urmă omul s'a insurat, căci avea nevoie de gospodină. Acuma cucoana Safta de bună era bună femeie, dar pe drept cuvînt nu putea înțelege ce caută băiatul acela mare toată ziua prin casă. Școală nu-i? De ce nu se duce la școală? Nu vrea să se ducă la școală? Atuncea trebuie dat la o meserie. Ca să steie așa degeaba acasă—nu se poate cu nici-un chip. Are dreptate nevasta! s'a gîndit cuconu' Vasilică. A luat pe băiat și l-a dus la școală. A urmat el acolo, la școală, două-trei săptămîni, pe urmă, dintr'odată, iar s'a tras prin colțuri plîngînd. Nu—că el nu vrea să se mai ducă la școală! «De ce nu vrei, mîi băiete? întreba tatăl.—Așa, nu vreau să mă mai duc la școală!» Atuncea și-a eșit din sărite și cucoana Safta. «Apoi bine, frate, așa trebuie să asculte un copil de părinți? Asta-i o rușine!» Și cuconu' Vasilică a luat un băț și a tras o bătaie bună lui Pașite. Pe urmă l-a dus la școală.—A trecut o zi—și copilul deodată s'a făcut nevăzut. A fugit! L-a căutat cuconu' Vasilică Popazu blăstîmînd cu amar, și cu greutate mare l-a găsit într-un fund de mahala jucîndu-se cu niște băieței de Țigani. L-a adus pe sus acasă și s-a înțeles cu cucoana Safta. L-au închis, l-au pus la post, l-au mai bătut. Pe urmă iar l-au trimis la școală. După două zile, iar a fugit. Acù l-a găsit la groparul fîntîrimului: ajuta omului la îngrijirea mormintelor. L-a găsit chiar la mormîntul Aglaei. I-a fost mai mare rușinea lui cuconu' Vasilică.—Iar l-a luat și l-a dus acasă. Acolo și-a făcut omul datoria și l-a judecat: «Ce ți-i de cap, mîi băiete? Ai tu de gînd să te faci om cumsecade? Dacă nu vrei să înveți carte, am să te dau la o meserie... Ce? vrei să te dau la ciubotărie? nu ți-i rușine? Vorbește!...» Dar copilul sta cu capu' 'n piept, îndărătnic, și nu spunea nici-o vorbă.—Apoi iar l-au pus într'o cămară la post, pe urmă, l-au apucat la bătaie... C'o frînghie udă l-au bătut: l-au făcut negru de vinătăi. Se strînsese mahalaua de-atîta țipet. L-au dat în sfîrșit la un ciubotar,—ca doar s'a rușina și s'a întoarce la carte. Degeaba! copilul acela era făcut spre rușinea lui cuconu' Vasilică Popazu! A fugit de la ciubotar; a fugit pe urmă de la un fierar; pe urmă de la un croitor; pe urmă a rămas hoinărînd așa, pe drumuri, ca un ticălos. L-au mai prins, l-au mai bătut; pe urmă dac'a văzut și-a văzut, Popazu a zis: «Am copii, am fete. Dacă băiatul se trage»

spre ticăloșii, ce pot să-i fac? Am să-l alung, am să-l dezmoștenesc...» L-a lăsat în plata Domnului!... Pe vremea aceea când încă erau proaspete întâmplările acestea, aproape cu lacrimi le istorisea prietinelor lui de aproape, cuconu' Vasilică; se bătea în piept și cu lacrimi povestea. Acesta era adevărul; n'avea nici o vină cuconu' Vasilică. El și-a făcut datoria; Dumnezeu i-i martor! — Ș'așa s'a ales un ticălos din copilul acela. A ajuns așa de rău, așa de nemernic, încît umbla ca un cîne prin ușile oamenilor, bătut și suduit. Umbla prin mătăhăli, căra apă desculț și cu capul gol, — de casa părintească nu s'apropia. Numai din zvon, de departe auzea de el, și se ferea să spue celor de-acasă. Și-l arătau cu degetul oamenii care știau cine-i; și lui cuconu' Vasilică îi era așa de rușine cînd îl vedea, cîteodată, încît îi venea să intre în pămînt!

Mare năcaz a avut cu acest băiat! Și niciodată n'a înțeles din ce pricină a ajuns la așa ticăloșie.

S'a dus în lume. Parcă s'a simțit mai ușurat după aceea. Și chiar afacerile lui, și politica, i-au mers mai bine. În zece ani și-a uitat această durere, și cu banii puși deoparte a putut să-și înjghebe cîteceva... zestre pentru fete... A măritat și pe fata rămasă din căsătoria întâia; pe asta a măritat-o fără zestre, și i-a rămas de la ea, pentru bunătatea lui, casele în care locuia...

«Ș'acuma, băiatul, — ce caută? El îl socotea mort. Ce caută? Altă avere de la Aglaia n'a rămas. Băiatul n'are nici-un drept, n'are de ce să mai intre în casa lui. — Ce caută el, de ce-a venit în biserica țirgului, ca s'asculte Învierea, după doisprezece ani? Asta-i întrebarea, ce caută? — Și ce s'a ales dintr'însul? Ce-o fi ajuns? Tot derbedeu? tot ticălos?... Oare are de gînd să se întoarcă în casa părintească?...»

Cuconu' Vasilică Popazu tresări și deschise ochii mari: un murmur greu răzbătea pe supt bolta bisericii și oamenii începură să aprindă făcliile repede, de la unul la altul. În lumina asta tremurătoare, cuconu' Vasilică își văzu deslușit băiatul: palid ca un mort, cu trupu 'nvălit într'un suman rupt...

Oftă greu. Gîndi, amărit: Ah! asta-i tot spre rușinea, spre nenorocirea mea! Ce fac eu? ce-am să fac?

Îi bătea inima. Îl cuprinse o amețeală, apoi simți o durere mare la temple. În neștire porni cu mulțimea de oameni, în neștire primi anafura; prietini îi strigau veseli: «Hristos a înviat!» și el răspundea cu glas stîns: «Adevărat a înviat!» Nicî n'a știut cînd s'a îndreptat spre pridvor și cînd a ieșit. Ștertul lunii se ridicase pe cerul curat și o adiere aducea mirezme din grădinile înflorite.

«Să mergem mai repede!» zise el către fete. Și porniră, cu făcliile aprinse.

Făcu cîțiva pași. Apoi deodată, cași cum ar fi lunecat într'o prăpastie, simți pe feciorul nemernic lîngă dînsul. Îl ajunsesese cu pași ușori, și se alăturase de el, pășea domol alături,

ținând la înălțimea pieptului luminița tremurătoare. Cuconu' Vasilică auzi un glas slab, ca de om bolnav:

«Hristos a înviat!»

Iși întoarse gâtul lung și subțire spre străin și abia răspunse, cu silă, înghițind un nod silnic.

«Adevărat a înviat!»

Fetele întoarseră capetele. În luminile plătitoare văzură obrazul ca de ceară, un obraz de rob flămând și bătut, văzură șurmanul rupt, o păreche de pantaloni ofițerești, și picioarele desculțe. Porniră mai repede: înțeleseseră că-i un cerșetor, și-l știașă pușin darnic pe tatăl lor. Se simțeau stinjenite, oarecum rușinate... Știașă că cuconu' Vasilică va rosti cuvintele obișnuite: «La muncă, că ești voinic cât un taur!»

Dar nu, tatăl lor tăcea, și pășea alături cu străinul.

«Mă cunoști?» întrebă omul, cu glasul-i bolnav.

Cuconu' Vasilică nu răspunse.

«De ce nu te uiți spre mine? întrebă străinul cu blândețe. De doisprezece ani nu m'ai văzut».

Popazu iuși pașii, ca s'ajungă pe fete.

«Eū de la început te-am văzut și te-am cunoscut... zise iar omul. Am vrut să vin să-ți sărut mâna, ca unui tată, dar m'am gândit că poate n'ai să mă cunoști, ș'ai să mă lovești...»

— De ce să te lovesc? întrebă, cu glas înăbușit, tatăl.

— Așa—cum mă loveai și cind eram acasă...»

Omul avea un glas muzical, umilit și bun,—dar fetele se înspăimintară. Deodată înțeleseră un lucru grozav,—cașicum o nenorocire se abătea peste viața lor. Porniră aproape în fugă; gilliaș; și cuconu' Vasilică abia se ținea de ele. Făcea pași mari, se simțea amețit, și ca un nebun, la fiecare pas, își punea aceeași întrebare:

«Ce să fac? ce să fac?»

Luminițele făcliiilor pilpliaș aproape să se stingă, apoi creșteaș. Și tuspătru mergeaș încovoiaș prin noapte. Nu rostiră nici-o vorbă pin' acasă. Suiră trei trepte de piatră; intrară într'un antret, apoi în sufragerie. Fetele se năpustiră undeva, în întunericul odăilor, spre mama lor; cuconu' Vasilică ridică lumina lămpii, atrnătă deasupra tacimurilor scilpitoare și se trinti pe-un scaun, oftând adinc. Intoarse o privire piezișă spre Panaite, care rămăsese în picioare, aproape de ușă, cu căciula de oaie în stînga, și cu făclia aprinsă în dreapta.

Prin casa largă se simțea ca o învăluire de vînt. Se auzeaș frînturi de glasuri. Veni ș'un strigăt prelung, ascuțit, un strigăt de mirare nesfîrșită; apoi, dintr'odată, cucoana Safta se arătă în prag. Vorbi repede:

«Ce s'a întimplat, frate? Ce este?»

Cuconu' Vasilică întoarse spre ea doi ochi trudiți, fără să spuie nimic. Străinul, cum sta, așteptînd parcă ceva, lîngă ușă, rosti lin, cu glasul-i plin de bunătate:

«Hristos a înviat!»

Cucoana Safta tresări, minioasă :

«Ce este? ce vrei? ce cauți aici? Cine ești?» Apoi se întoarse spre bărbatu-său: «Ce stai așa, frate? Întreabă-l! Vezi ce-i. Nu-l lăsa să steie aici. Noi avem ale noastre. Masa-i gata. Știu că n'o să stăm cu el până mine-dimineață!»

Cuconu' Vasilică se ridică cît era de nalt:

«Te-am cunoscut, zise el cătră fecior. Dar ce cauți aici, în casa mea?

— Am venit să mă văd casa în care a murit mama... zise străinul, încet.

— Bine. Ai văzut-o, du-te...

— Vorbe, vorbe! strigă deodată, supărată, cucoana Safta. De ce ți-ai făcut de cap? De ce-ai plecat așa, bezmetic, prin lume, dacă-ți era dor de casă?...

— Așa, m'am dus, zise Panaite rar; aveam în mine ca un fel de boală, aveam în mine ceva care mă alunga parcă de casa părintească...—Tăcu o clipă.—Mie mi-a fost dragă tare mama...șopti el cu durere. Ș'aveam în mine așa. un fel de răutate, o boală... Odată m'am dus și i-am grijit mormintul, căci nimeni nu se mai îngrijea de mormintul ei... Pe urmă' dumneavoastră m'ați asuprit, m'ați bătut... n'ați văzut că era în mine o suferință... Ce puteam să fac? Parcă mi-am dat seamă? M'am dus prin ușile stăinilor, după ce m-ați alungat!

— Și pe urmă ce-ai făcut? întrebă cu glas gros cuconu' Vasilică. Acu ce faci?

— Pe urmă?... pe urmă n'am făcut nimica... oftă încet străinul. Am umblat așa, prin lume... Ce puteam să fac?... Eū am fost un băiat bolnav...»

Se opri o clipă; apoi se întoarse cu un zîmbet trudit spre cucoana Safta :

«Eū îmi aduc aminte cînd mă băteaî în cap... Ziceai că-s prost și îndărătnic... Dar eū aveam o boală în mine, care nu mă lăsa liniștit... Numai Maria avea milă de mine... Ce face ea acum? S'a dus și ea din casa asta?...—Eū am și *ducă-se-pe-pus-tiiz*... rosti el c'o înmlădiere tainică de glas... Ș'apoi acum am venit să văd casa unde a murit mama... Pe urmă am să mă duc iar în lume... Am să mă întorc poate la mănăstire... Este la munte o mănăstire... Ș'acolo poate am să mă călugăresc...

— Ș'acu ce vrei?... Eū nu-ți mai sînt tată... Ai fost un ticălos, te-am alungat!...»

În fața umilinții pribeagului, cuconu' Vasilică Popazu deodată își câștigase stăpînirea de sine.

«Acu ce vrei?

— Eū nu vreau nimica... Să nu credeți că vă urăsc... Eū în viața mea n'am făcut nimănuî rău... N'am omorît măcar un pui de găină... Eū ticăloșii n'am făcut... Dar dumnea-voastră m'ați bătut și m'ați alungat pentrucă v'am făcut de rușine... Am umblat și eū așa prin lume... Cînd a avut cineva milă

de mine, am mâncat, cînd m'aŭ batjocorit și m'aŭ alungat, am răbdat. Acŭ m'am opoșit la o mănăstire, Acolo vreau să mă întorc.—Iar acŭ am vrut să văd și casa mea... Dar văd că vă uități cu ură la mine, văd că voiți să mă alungați... Eŭ nu v'am făcut nici-un rău... Dacă ar fi trăit maica mea, s'ar fi înduioșat de mine, nu m'ar fi alungat, și poate n'ași fi ajuns așa, un nemernic, ca să umblu prin ușile oamenilor... Măcar spuneți-mi unde-i Maria...»

Lui cuconu' Vasilică i se părea că visează. Ei, cum s'a putut să aibă în viață lui, el, parte de așa nenorocire, de așa rușine?

«Du-te! du-te! zise el scos din sărite. Du-te în treaba ta! caută-ți de drum! Nu veni să mă amărăști și să mă rușinezi iar... Ieși! ieși! ticălosule! răcni cuconu' Vasilică întăritat. Ieși că tu m'ai amărit. Lasă-mă acuma! nu mă mai face iar de rușine!...»

— Tată! șopti cu durere străinul. Nu ți-am făcut niciodată rău. Acu-i noaptea Învierii... De ce mă alungi? Am așteptat o vorbă bună; pe urmă puteam să mă duc în lumea mea... Eŭ sînt un om bolnav... Dacă ar fi trăit maica, ași fi murit la casa părintească...

— Nu vezi că-i nebun? zise cu adîncă uimire cucoana Safta. Du-te afară, omule! Caută-ți de drum.

— Mă duc! zise omul cu glas trudit. Și eși încet, cu făclia lui tremurătoare.

În urma lui, cuconu' Vasilică se apucă de cap:

«Ei, cum se poate? cum se poate să am eŭ parte de așa nenorocire în viață? Mai bine murea din leagăn decît să-l văd așa! Mă face de rușine dacă stă aici, în tîrg...»

— Du-te și închide poarta! zise cucoana Safta. Eŭ am s'aduc la masă... Am să chem și pe fete. Nici n'ai ideie cum s'aŭ îngrozit!»

Cucoana Safta porni ca s'aducă supa. Cuconu' Vasilică ieși să puie lanțul la poartă.—În josul scărilor se opri cu inima strînsă. Făclia lui Panaita ardea la doi pași de el, în întuneric.

«Ce-aștepti? du-te! strigă el aspru.

— Mă duc! șopti feciorul. Numai să nu mă bateți. Dacă nu vi-i milă de mine, mă duc!... Simt eŭ că pe cale are să-mi vie neputința, dar pe urmă am să mă scol ș'am să mă duc în lumea mea...»

Făcu doi pași, în drum. Cuconu' Vasilică pusese mîna pe lanț și se pregătea să închidă poarta. Bolnavul se întoarse deodată, parcă și-ar fi adus aminte de ceva. Se apropiă de Popazu.

«Tată, zise el încet, cu umilință, spune-mi măcar unde să găsesc pe Maria...»

Popazu nu răspunse. Cu cuiul de fier de la poartă izbi pe flăcău în obraz...

Bolnavul șovăi cu un țipet de durere; apoi căzu pe spate greu și începu să geamă și să horcăiască în întuneric...

XVI.

Deodată lumină tresăriră la colțul uliței, la doi pași de poartă. Popazu avu o mișcare de retragere; dar lucirea luminărilor îl învălui și descoperi și pe pribeagul care se zvîrcolea în tină.

Un glas dădu vestea creștinească:

«Hristos a înviat!...»

— Adevărat a înviat! răspunse repede și cu glas moale 'cuconu' Vasilică, apoi puse mina pe porți ca să le închidă. O căldură cumplită îl învăluisse deodată: cunoscuse glasul bătrînu-lui Dumbravă. Lîngă bătrîn, stăteau Maria și maiorul.

«Ce este? întrebă cu glas tare Stahu. Cine a căzut aici, jos?»

— Nu știu ce este! un nenorocit... Incepu iute și bilbit Popazu. L-am auzit strigînd... am venit... îl văd căzut jos...—Vă duceți acasă să ciocniți ouă roșii? urmă 'cuconu' Vasilică zîmbind cu dulceață... Tare bine... Am avut tare frumoasă noapte a Învierii... De mult n'am avut așa Inviere...»

Din ogradă, din coridorul luminat al casei, un glas ascuțit începu să cheme:

«Vasilică! Vasilică! n'ai mai isprăvit cu ticălosul acela?... Hai, frate, c'am adus supă... Închide poarta bine...» Silueta neagră a cucoanei Săltica se văzu o clipă, neclintită, în prag. Apoi dispăru.

«Iaca vin... iaca vin...» vorbi tulburat 'cuconu' Vasilică... Să 'nchid poarta...

— Ia stăi, frate... că aici avem un nenorocit care poate moare... stați puțin... zise deodată, cu tărie, bătrînul Dumbravă, și se aplecă cu lumina asupra căzutului. E un biet nenorocit... urmă el. Ce ai, omule?... Văd că s'a mai liniștit... Ce este? de ce-ai căzut?... Te-a bătut cineva?

— Dumneavoastră mai stați? eu mă duc... n'am vreme!... bilbit grăbit 'cuconu' Vasilică.

— Stăi, frate, stăi, ginere! vorbi bătrînul. Trebuie să-l ducem la dumneata...»

Drumul era împînzit de o lumină tremurătoare; fața pribeagului se zugrăvea palidă, ca ceara. Doi ochi trudiți clipeau acumă des și cercetau fețele care se plecau asupra lor...

«Iși vine în fire...» zise cu milă Maria.

Deodată Popazu smunci lanțul și puse mina pe porți; apoi se reculese: bătrînul Dumbravă se întorsese spre el. În aceeași clipă, glasul celui căzut se înalță slăbit în tăcerea nopții.

«Nu mă bate, tată! striga nenorocitul. Nu mă lovi!... Am venit să văd casa noastră, în care a murit mama, pe urmă mă duc... mă duc... și nu mă mai întorc...»

Se ridicase într'un cot și privea întă, infricosat, spre tatăl său. 'Cuconu' Vasilică încremeni mut la locul lui; ochii tuturor se așteptau spre el. Apoi ca o lumină de înțelegere se făcu în mintea Mariei; i se strînse inima; izbucni într'un țipăt zugrumat:

«Bunicule ! bunicule ! e Panaite !... ce s'a întâmplat ?... cum a căzut aici ?

— Maria...» gemu cu jale și pribeagul, și se ridică scurt în genunchi, întinzînd brațele spre soră-sa...

Urmă un răstimp scurt de incremenire. Apoi bătrînul se aplecă și ajută pe căzut să se scoale. Vasilică Popazu, cu fața ciudat încrețită, începu a se trage îndărăt. Făclile îl urmau, și între ele venea băiatul bolnav, ținînd ochi de groază spre cel ce-l alungase, bătîndu-l. Șoptea încet, intrerupt, ca un copil după un plîns lung : «Am venit să văd casa... Am venit să caut pe Maria... Și m'au alungat... și tatăl meu m'a lovit cu fierul în obraz...» Picături de sînge i se scurgeau de la coada ochiului drept... Maria grăbi pasul, îl privi în față, îi văzu sîngele, și-și acoperi obrazul cu palmele, zguduită de un plîns amar.

Cuconu' Vasilică Popazu nu se mai putea împotrivi ; sui în neșire, umblînd pieziș, scările de piatră. Ceilalți îl urmau de aproape. Chemată de vuet, eși într'un filit de fuste și cucoana Safta. «Ce este ?» tipă ea înfricoșată. Și pironi ochii rotunzi asupra oamenilor străini cari năvăleau în casa copilelor ei : i se părea că vede fantasme ieșite dintr'un mormînt... «Ce este ?» răcni ea a două oară. Dar cuconu' Vasilică avea un obraz brăzdat ca de o silință grozavă. Se uită la ea, fără să-i răspundă. Și cucoana Safta, desperată, își pocni palmele una de aita, se întoarse și năvăli în odăile din fund, spre fețele ei...

Lampa atîrnată lumina lin mișcarea domoală din antret. Bătrînul Dumbravă așeză pe Panaite într'un jilț. Maria, suspînd, se așeză lingă frate-său... În sufletul ei acum băntuia furtuna altei dureri.

Bătrînul Dumbravă se îndreptă din șele și se întoarse spre Popazu. Îi licăreau ochii supt sprincenele tufoase.

«E copilul dumnitale, grăi el cu voce joasă și lină. Pentru ce l-ai alungat ?...»

Popazu tresări. Fața i se încreți : parcă avu un zîmbet. Nu răspunse.

«Pentru ce l-ai alungat, pentru ce l-ai bătut, ca pe-uncine ?...» urmă bătrînul, și vocea, stăpînită, îi tremura.

Trăsăturile lui Popazu parcă schițau acuma o mască batjocoritoare.

«Și ce vrei de la mine ? strigă el deodată, cu glas aspru, din gîtlej. Pentru ce-ai intrat în casa mea, să mă tulburați ? Eu n'am nimic cu ticălosul acesta. Nu-l mai cunosc... Nu vreau să-l știu, nu vreau să-l primesc !... Duceți-l de-aici !...»

După silința acestei izbucniri, rămase cu gîtul întins, cu capul plecat, gîfîind.

«Ani și ani de zile te-ai prefăcut... grăi bătrînul zîmbînd amar. Acuma nu te mai prefaci... Ai zîmbit, te-ai zvîrcolit, ai rostit vorbe dulci... Acuma a venit vremea să-ți dai pe față sufletul...»

— Da, a venit vremea !... urlă Popazu scos din fire... Tre-

mura, și vinele frunții îi erau umflate... A venit vremea! și ce vrei?...

— Vrea să-ți cer socoteală! zise bătrînul cu tărie.

— Cuî să ceri socoteală? Să-mi ceri dumneata, *mie*, socoteală? Dar cu cu drept? Cine ești dumneata? Nu te mai cunosc... Ești afară... ce căutați noaptea în casa mea?...

Tremura din tot trupul și privea înainte-î cu ochii umpluți de-o ură neagră.

«Mai întâiu... Incepu bătrînul, și glasul-i creștea; mai întâiu, casa nu-i a dumnitale... Eū am muncit la dînsa, cu palmele aceste, în tinerefele mele... Ești un străin întrînsa... Al doilea, am drept să te întreb, căci în casa aceasta a locuit copila mea, pe care ai chinuit-o pînă la mormînt... și aū dreptul să locuiască aici copiii ei pe care i-ai chinuit și i-ai alungat... Va veni vremea să-ți spun eu: ești afară din casa aceasta!... Sînt răzăș și știu să port un proces!...»

În jilț pribeagul deschisese ochii și apucase mîna dreaptă a surorii lui; o săruta și o umezea cu lacrimi. Iar Maria își simțea buzele tremurînd, iar inima, bătînd, parcă era ținută numai de-o coardă subțire, negrăit de dureroasă. Așintea ochii spre tatăl său—ca spre ceva străin, venit de pe alte tărîmuri. Maiorul Încenise, mut, lîngă ușa.

«Nu vă cunosc! nu te cunosc! ești afară din casa mea!... Puțin îmi pasă de proces! puțin îmi pasă de toate... Fă proces, fă ce vrei... numai dați-mi pace!...» Se zvircolea, și urla, cu ochii ești din orbite.

«A! cine rău! strigă cu minie bătrînul Dumbravă. Ași putea să te zdrobesc acuma în picioare... așa putea... dacă n'ăși avea credința că va implini Dumnezeu de sus judecata cea dreaptă... Sînt și eu vinovat,—sînt vinovat că mi-am dat copila în tîrg, străinilor... Trebuia s'o țin acolo, la țară, în pămîntul nostru... Ar fi trăit, s'ar fi bucurat de viață...»

Aici ai otrăvit-o tu, aū otrăvit-o și alții ca tine... Și nu te-ai mulțămît numai cu atîta... Ai alungat și pe Maria... pe copila ei... ai dat-o, ai vîndut-o ca pe-un lucru fără preț... Am găsit-o fără bucuria vrîstei ei, fără mulțămirea vieții... Și-i tinără, ca o floare... Și pe asta ai vrut s'o ucizi!... Rămii tu aici, dar n'ai să te bucuri pînă la sîrșit!...»

Bătrînul Dumbravă tăcu, gemînd cu obidă. Panaite, pribeagul, se deșteptase deplin din amorțeala lui, ș'acuma privea la tatăl său cu doi ochi negri, amenințători, doi ochi în care deodată se ațlășase ura celui horopsit și lovit. Iar Maria, cași cum s'ar fi înăbușit, sări de la locul ei, cu privirile înflăcărâte:

«Bunicule! strigă ea, apucînd pe bătrîn de mîna. Să eșim de-aici... Să ne ducem... De-acū m'am hotărît! Și-aū bătut joc de mine—ca de-un lucru... M'am hotărît! mă duc cu tine, mă duc acolo, la țară, unde și mama, sărmana, trebuia să rămte... Îl luăm și pe Panaite. O să fii și tu mulțămît... O să mi-se li-

niștească și mie sufletul... căci nu mai pot!... nu mai pot!...
-dacă rămân aici, între dînșii, mă otrăvesc!...»

Cuprinsese pe bătrîn de-o mîină, ridicase de la locul lui cu cealaltă mîină pe Panaite,—și-î trăgea spre eșire într'un avînt furtunos. Se simțea cu sufletul zbuciumat, cu mintea plutitoare ca'ntr'un abur fierbinte de nebunie... Dintr'odată ca un vulcan izbucnise din sufletul ei pornirea netînvîsă: să se ducă, să părăsească lumea aceasta în care nu fusese fericită, să se întoarcă pe plaiurile care o chemău cu dulcile amintiri ale copilăriei... Aici nu cunoscuse iubire, aici sufletul ei se chinuise ca 'ntr'o temniță... Și mai este fratele întors din pribegie, și bătrînul Dumbravă care nu mai are altă bucurie decît pe dînșii... Pentru dînșii trebuie să se ducă acolo, să le îndulcească zilele cele din urmă poate... Ca fulger—urmă amărăciunea, pornirii de bucurie care o mîină într'acolo, spre locuri nedeslușite: Pentrucă de iubire nu va mai avea parte, cel puțin să ușureze ceasurile unui nenorocit, și să lumineze cu mingeri cele din urmă zile ale unui bătrîn... «Mă voi jertfi!» se gîndea ea, și se întoarse cu pornire aprigă spre tatăl ei... Rosti aproape fără voce, cu un fel de dezgust:

«O viață ai strîns... dar iubirea copiilor n'ai știut s'o agonisești...»

Nările-î tremurără fierbinți; ochii i se umplură de lacrimi; cuvintele acestea parcă-î aduseseră o amărăciune în gură...

Porniră încet spre ușă.—Din întuneric, din locul ei de pîndă, eși deodată cucoana Safta. Incepu să dea din mîini uitîndu-se numai la cuconu' Vasilică: «Ce-a fost, frate? Ce calici, ce sălbatici ați trecut pe-aici?...»

Cuconu' Vasilică începu să ridă deodată, cu spasmiuri.

«Haide, frate, că se răcește supă... îl îndemnă cucona Safta... dar întâiu du-te și închide bine poarta... să nu mai intre și alții...»

Popazu șovăia ca un om beat, cu buzele încrețite...

Ceialți patru ieșeau, cu făcliile stîinse pe poartă, și bătrînul Dumbravă, întunecat, se mai întoarse odată și ridică brațul drept: «Inchide poarta—și zăvorăște blăstămul...» rosti el cu mînie. Popazu puse mîna pe canatură și le izbi icnind; lanțul zburui, prin ulița goală trecu fiorul unui eco...

XVII.

Cum ajunseră acasă, pibeagul căzu trudit pe un pat și adormi. Nu fusese în stare să răspundă nimic întrebărilor Mariei; numai dădea din cap, cu ochii grei, și zîmbea ca unei arătări fericite... Maria îl învăli cu grijă, stătu un timp privind obrazul galben și stors, îl ascultă răsufierea scurtă și chinuită—și se gîndea la copilul de altădată plin de suferință lăuntrică, atît de bătut, atît de asuprit, fugit în lume, în necunoscut...

Iată-l, s'a întors,—o arătare jalnică, cu fața umbrită de moarte...

Ceva nedeslușit îi purta sufletul ca pe o apă viforoasă. Într-o pornire, într-o înălțare de nebunie, se simțea plină numai de gândul ei de a părăsi toate, de a se jertfi. Cu amar dezgust se gîndea la viața-î petrecută în întuneric, lîrțită în noroi, și la Vasilică Popazu... Un gând o cerca cugetînd la tatăl său—parcă ar fi vrut să fie talmăcit în cuvinte: «Din pricina lui a murit mama...»

Pe bătrînul Matei Dumbravă îl ajunsese o minie cumplită.—o minie lîrzie de om încet și așezat, și așa îl găsi Maria după ce lăsă singur pe Panaite. Vorbea tare cătră maior, îi număra pe degete toate cîte înduraseră copiii lui, toate drepturile lui asupra casei ripite cu hațca. Se plimba cu pași mari prin casă, icnînd, apoi deodată se oprea, întindea minile, și, cu sprincenele încruntate, dădea drumul unui potop minios de vorbe.

«Am fost un prost, am fost un mare prost în vremea mea!» striga bătrînul... A venit la mine, parcă-l văd, indoit de șele, schelălăind... Că așa, că pe dincolo, că el nu mai poate de dragoste... Auzi dumneata!... Mai degrabă să crezi că s'or preface apele Moldovei în lapte, și munții bucăți de aur... decît să-î crezi omului acestuia vorba asta!—Că el are s'o fie bine, că el n'a vrut să se însoare la țîrg, că fetele de la țîrg nu-î plac... Of! dacă știam... dacă-î știam eu atunci cine-î, puneam mina pe furcă, îl luam ca pe o pală de lîn și-l zvirleam peste gard!... Dar noi n'am știut, noi am crezut în vorbele lui, noi la țară sintem niște oameni proști, cu sufletele bune!... Și mi-a omorît, domnule, copila! răcni cu strășnicie bătrînul, privind crunt pe maior. Ș'a pus stăpînire pe casele ei—și mi-a alungat nepoții... Dar are să-î plătească Dumnezeu pentru toate!.. Mărioară, aici ești? Ai văzut? ai văzut cum a lovit în față ș'a alungat din poartă pe copilul lui? Ai văzut cum ne-a alungat din casa mea? Ai văzut cum rinjea, cum ne privea cu ură?... A trebuit atunci să pun mina pe ceva, să-î zdrobesc ca unui șarpe capul... Soarele nu trebuie să-l mai încălzească, pămîntul nu trebuie să-l mai hrănească!..

— Bunicule, liniștește-te... eu mă gîndesc că mi-î tată... și trebuie să-l ertăm... vorbi Maria, privind cu dragoste la bătrîn... Să-l lăsăm, să lăsăm toate... Ne-om duce de-aici, ș'om uita...»

Atunci, la vorba asta, Stahu se trezi ca dintr'o toropeală, și vorbi cu dureroasă uimire, privind cu îndoială spre nevastă-sa:

«Bine, Mărioară, am crezut că glumești... se poate asta?... n'ai casa ta?... poate te duci numai pentru cîtăva vreme... asta înțeleg... cum să mă lași așa?...»

Maria se întoarse deodată spre el, privindu-l țîntă:

«Poate vrei să mă oprești?» întrebă ea iute.

Bătrînul se oprise în mijlocul odăii și privea cînd la unul, cînd la altul...

«Bine, frate, eu nu înțeleg... Incepu el cu glas măi domolit...

— Iaca, bunicul nu înțelege, bunicul nu știe!... strigă cu foc Maria... Să-î spun cît drept și cîtă putere ai asupra mea?...»

«Pune mîna pe mine, leagă-mă, vîră-mă la întuneric, într'o chilie!...»

Se opri, cu privirile înegurate și umede.

«Mă duc... urmă ea încet și cu hotărîre... Mi-ai zdrobit sufletul... Mă duc, și n'o să mă opriți!... Nu mai vreați să fiu un lucru... vreați să fiu stăpîna pe mine... Să pot—acuma, în clipa asta ași pleca... De oprit n'ai să mă oprești... Mîni mă duc!»

Maiorul avea senzația unei destinderi: parcă i se golea ființa de putere. Nu i se deșteptă nici glasul tare, nici mînia lui obișnuită, nimic. Vedea bine că nu se va împotrivi...

«Bine, Mărioară... vorbi el încet și cu mîhnire... Bine... du-te, dacă așa ți-i voia...».

Maria îl privea încă hotărîtă; dar după vorbele acestea îndrjirea-i căzu, o lucire de milă îi trecu prin ochi. Se întoarse și ieși încet.

În urma ei, Stahu și bătrînul Dumbravă rămaseră tăcuți. «Ochii maiorului erau plini de mîhnire. Bătrînul ar fi vrut să întrebe: Ce-a fost între voi? Se simți o clipă înduișat. Apoi văzu în fața lui capul plecat al lui Stahu, grumazul ușor grăbovit, se gîndi că omul acesta aproape bătrîn e bărbatul fetiței care a eșit, stăpîn pe trupul ei,—și parcă înțelese că ceia ce trebuia să se întîmple vine ca o orînduire dreaptă a unei puteri necunoscute...»

«Așa vrea Dumnezeu...» murmură el.

Maiorul tresări și ridică fruntea încreștită.

«Fata face cum i-i voia...» zise bătrînul hotărît.

XVIII

Drumul pînă la Adîncata a fost o plăcere netnchipuită pentru Maria Stahu.

Mergeau într'o trăsuriică ușoară, cu coșul din mlață împletită, văpsită galbăn. Doi cai mărunți, rotunzi ca niște pepeni, mergeau liniștiți, în trap domol, din cînd în cînd strănutînd, din cînd în cînd făcînd din potcoave. Pe capră, un flăcău cu pălăria lată 'n boruri, în strae albe, cu bondița înflorită cu lînuri, îi strunea și-i atîngea rar cu vîrfurile biciului; mai mult le da îndemn din gură. Lîngă flăcău, Panaite, premenit în strae curate, negre, cu fața trasă și tristă, părea gînditor, cu ochii duși—privind parcă la lucruri din alte vremuri, din alte locuri.—Pe perina de dinapoi a trăsuriicei stăteau bătrînul și Maria... Amîndoi erau cu fețele luminate, vorbeau despre drumurile de demult.

«Îți aduci aminte, Mărioară, cînd veneai la noi... mai știți cum îi zice satului celuia?... Dar drumul de colea, știți încotro duce?... uite și iazul din Valea Oilor, iaca și crîșma lui Irimia...»

Maria părea a-și aduce aminte de toate—deși icoanele vechi se șterseseră. Acuma toate îi pătrundeau și i se săpau în suflet, nouă, cu o limpeziciune rară de liniș. Vedea satul Mărculești—ca'ntr'o ceață, în livezi, și biserica albă înălțîndu-și turla sclipi-

toare în cerul curat; ș'un drum străjuit de arini ocolind spre el, pe ezătura din Valea Oilor; și iazul limpede, adnc și întunecos, oglindind întors și satul și biserica, și arini, și lumina orbitoare a soarelui... Pe urmă, la crucea drumurilor, Hanul lui Irimia. Acolo-i popas. Un scrtnciob împodobit cu brazi se învîrte, hora înflorită se leagănă 'n soare, și o alăută zice așa de subțire așa de ciudat cîntecul, iar cobza are o bătae în strună, puternică, un sunet adnc care tresare ca ceva viu în liniștea zilei, — și parcă tactul acesta răsunător poartă pașii jucătorilor, într'un ritm vioiu... Maria privea cu sufletul plin de soare: i se părea că pentru dînsa fuseseră orînduite toate acestea în lungul drumului. — Apoi își aduse aminte de zilele cele vechi de la Adncata.

«Bunicule... mi-au răsărit acuma în minte grădina și prisaca de-acasă... Și parcă simțesc cum îmi adie în suflet un miros plăcut de ceară... așa cum îl simțeam atunci, de mult... în căldura verii...

— N'a trece mult ș'ai să-l simțești iar... zise bucuros bătrînul.

— Și-mi aduc aminte cum mă ținea într'un rînd bunicuța de mîna... și mă trăgea la o parte, pe cărare, și-mi zicea: Nu pe-acolo, draguță... nu te-apropia de adăpătarea muștelor...

— Bătrîna nu mai trăcește, grăi încet bătrînul. De puțină bucurie a avut ea parte în viața ei...

Și la glasul trist al moșneagului, Maria se simți deodată atînsă între ochi de săgeata lacrimilor: Și fără voe, privind la Panaite, care-i zîmbea trist și tăcut, — pteptul i se umplu ca de o undă încropită...

Rămase așa dusă pe gînduri, pe cînd trăsura pornea încet înainte. Pînă și suferința aceasta, pe care i-o aduceau amintirile din trecut, avea ceva dulce în ea. Și ceva mîngietor, ca'ntr'o întremare după o lungă suferință, o pătrundea și cînd se gîndea că'n răzășia de la Adncata ea va fi o alinare pentru cele din urmă zile ale unui bătrîn și pentru tristețile zile ale unui copil bolnav... Căldura, lumina, mirosul pămîntului, mișcarea din sufletul ei, toate se amestecău acuma... Se știa că suferă, vedea că o cearcă gînduri triste, — și cu toate acestea sufletul și-l simțea bine... Și ciudat i se părea și asta acuma: că bătrînul zîmbește, deși își aduce aminte de bunicuța Anghelina; că Panaite o privește fericit, deși suferința-i era zugrăvită pe față...

Multă vreme stătu ca'ntr'o toropeală. Apoi o deșteptară clopotele cailor: băteau într'un chip deosebit. Privi în juru-i. O pădurice plină de muguri tineri se revărsa pe laturile drumului, și suia și ea, cu drumul, la deal. Păsări cîntău răsunător pe ramuri înalte, era liniște adncă pretutîndeni, și tăcere, și soarele umplea adncurile cu o lumină lină. Vizitiul sărise de pe capră și mergea pe lingă cai, prin șanț. Cizmele-i strîmbeu din cînd în cînd un foșnet prin frunzele moarte ale anilor trecuți. Chipul lui tînăr privea visător înainte, prin lenea dulce a zilei. Din cînd în cînd pornea să fluere o frîntură de cîntec, — apoi începu cu glas do-

mol un cîntec de voinicie... Se opri iar—și începu a scurma cu un deget într'o lature a chimirului... Scoase o foiță mică scinteeoare: un solz de pește. Il potrivi în gură, îl frămîntă puțin și porni cîntecul, ușurel, din solz... Maria îl privea cu luare-aminte. Și cîntarea aceasta, cași liniștea pădurii, cași suspinul păsărilor, i se părea ceva nou și tainic...

Căi se opriră deodată în virful dealului. Bătrînul Dumbravă zise:

«Iaca și Adincata».

Pădurea fugea în două părți, desfăcută ca două aripi. O vale repede, prin care șerpua drumul, se lăsa către sat. Ș'acolo, în fund, sta risipită în livezi vechea așezare a răzeșilor. Ogoare arate se întindeau apoi și mai departe, pînă în zarea dreaptă, unde juca lumina ca'ntr'o ceață. Și cine știe unde, dincolo, peste-o apă, iar se ridicau coline, apoi dealuri împădurite, și 'nsfîrșit munți albaștri, cu pete de omăt încă, supt cer curat de primăvară. Toate se vedeau ca printr'o pinză rară, aveau ceva nedeslușit, ceva melancolic...

Maria privea în depărtări, unde parcă umbreau zăvoae și tresăreau scinteei de ape.

«Pin'acolo în zăvoaele celea se'nînd pămînturile noastre...» vorbi Matei Dumbravă privind lung în văi, parcă de multă vreme s'ar fi despărțit de pămîntul bătrînesc.

Stăteau în loc, priveau valea, satul și zările depărtate.— Apoi într'o vreme Panainte, cași cum s'ar fi deșteptat dintr'o visare, întrebă:

«Da' aici ce-i?...»

Un răstimp el stătuse cu ochii ațintiți asupra unei ripe repezi care se deschidea în stînga drumului: parcă-l atrăgea adîncimea seacă, plină de lespezi de piatră, cu buchete rare, galbii, împrăștiate printre crăpături. În fund, tufișuri pitice ascundeau adîncul.

Bătrînul făcu un pas către parmaclicul care țărcaia drumul înspre adîncime.

«Acolo 'n fund curge o apă... zise el; un pîrău care merge spre Moldova, și încă îmi poartă ș'o moară a mea, incolo, în cîmpie... Aicea îi zice Ripa lui Vodă... Este o poveste: a rămas din vechi printre răzăși... Zice că Vodă-Ștefan-cel-Mare a găsit c'o vină grozavă pe niște boeri... voiau să-l vîndă Leșilor... Boerii aceia stăpîneau toată valea asta a Moldovei, și el i-a adus aici și i-a pus să sară în ripă... Apoi pe urmă le-au înălbit oasele în pîrău; și Vodă a împărțit moșiile lor la ostași... De atunci e răzășie aici...»

— Grozavă pedeapsă! murmură Maria... Stau pietrele pînă în fund ca niște cuțite... și avu un fior.

Panainte privea zîmbitor ripa, parcă ceva îl atrăgea spre adîncul ei. Maria îl observa cu teamă. Dar el își întoarse zîmbirea spre ea, ș'o cuprinse cu dragoste de mînă...

«Să mergem!...» zise vesel bătrînul.

Vizitiul se zvirlă pe capră, caii grăbiră pasul.

Cum intrară printre gospodării, printre zăplazuri nalte, cu porți mari înflorite, printre case drănițe, începură a se arăta obrazuri de prietini. Zimbeau toate rudele și toți prietini lui Matei Dumbravă, la cruci de drumuri, sub streșina porților, pe prispele caselor. «Hristos a înviat! Bine v'am găsit!...» le striga bătrînul.

— «Adevărat a înviat! răspundeau toți din toate părțile. Bine ați venit...»

Cații umblau acuma la pas. Unii dintre gospodari mergeau o bucată pe lângă trăsura, priveau cu luare aminte spre Maria, întrebau de vești de la tîrg, apoi se opreau la o poartă, unde era cislă. Hora se opri o clipă, la crîșma cea mare de piatră, și cu toții întoarseră obrazurile spre drum... Femeile care stăteau jos, se ridicară și începură a întinde capetele, una peste urmărul alteia. Apoi se întrebau și se mirau—după ce trecu trăsura mai departe.

Toate i se păreau senine și vesele Mariei. Noutatea îi atrăgea sufletul de pretutindeni.

Gospodăria lui Matei Dumbravă se înalța în cellalt capăt de sat. Acolo se înșira o bucată bună în lungul drumului un gard vechiu, cu streșină de draniță. Poarta frumos săpată și înflorită, se deschise, și din streșina porții își luă zborul un stol de hulubi. O casă largă, cu cerdac de jur împrejur, cu ferestre pitice, cu gratii de lemn. O lîntină cu roată la o parte. O grădiniță într'o lature a casei. În cealaltă parte, acareturile unei gospodării grele... Și după un gard de despărțire, livadă întinsă și veche, în care se zăceau știubeele cu străchini de lut, ca niște pălării, de-asupra lor...

«Asta-î sărăcia mea!...» zise bătrînul întinzînd dreapta și cuprinzînd parcă printr'o mișcare totul. Spusese vorbele c'un fel de mîndrie, par'c'ar fi grăit unor străini. Apoi puse o mînă pe umărul Mariei, apucă de braț cu cealaltă mînă pe Panainte și adăogi zîmbînd:

«Tot ce-î aici, al vostru este. Eu, ca mini poimină, n'am să măi fiu...»

Repede, fără să-și măi schimbe straele, fără să se măi hodiească de drum, Maria începu să-și orînduiască, cu însuflețire, odăița ei. Molipsit parcă de viociunea ei și Panainte ieși din obișnuita-î amorțire și începu să-î ajute. Purta scaune de ici-colo, muta un pat încordîndu-se. Bătrînul aducea cue, le bătea prin păreți pentru o fotografie ori un tablou, «pentru pozne și flecuștețe», cum zicea el. Iar Maria se înmulțea: își resfira rochiile în toate părțile, apoi le aduna, potrivindu-le într'un sipet uriaș; scotea la iveală o mulțime de nimicuri care împodobeau un colț; și patul ei, pat de văduvie și de gînduri, îl îmbracă cu grijă într'un macat roș-închis, și-l potrivea în fund lângă fereastra care da în spre livadă; și lângă fereastră, la lumină, așeză etajera cu cărțile, prietelenele ei de trei ani de zile. Un răstîmp lung urmă prefacerea aceasta în vechea casă a lui Matei Dumbravă.

Pe urmă se potoliră toți; la urmă bătrînul mai aduse o oglindă, cea ce lipsea odăii.

«Iacă și oglindă, zise el. In oglinda asta s'au privit și Anghelina, «bătrînica» ta, și maică-ta... S'au petrecut prin ea două tinerețe... adăogi cu tristeță moșneagul. Acū a venit rîndul tău...

— Am să mă uit intr'însa, ș'am să-mi aduc aminte de cele dinse...» vorbi Maria, și rămase privind-se mult, pe gînduri, in oglinda lucie, cu ramă veche, neagră...

Apoi, singură stînd in odăița ei, înaintea ceasului cinei,— se lăsă pe-un scaun și privi in juru-î. Toate erau simple, ordnuite pentru o viață nouă. Din genuna întunecoasă a vieții ei de la tîrg, scăpase: acuma-î zimbea lumina ș'o bătea vînt liber...

Se întoarse spre fereastra livezii: cele din urmă lucrî ale soarelui ajungeau pînă la dînsa ca niște fire lungî de aur. Stătu privind intr'acolo, spre lumina risipită in depărtări și pe livada inmugurită,— și fără voe îi veni in minte legătura înoirii pămîntului, cu înoirea sufletului ei. Era bucuroasă, se simțea alta dintr'odată, n'avea decit o prea ușoară părere de rău pentru Tudor Stahu pe care-l lăsase așa de supărat. «Nu cred că-î pentru totdeauna... glumești... a zis el. Ai să te întorci... Am să vin să te văd, ș'o să stăm de vorbă...»

«Nu, el nu m'a înțeles... nu mă poate înțelege, se gîndi Maria. Pentru dînsul pornirea aceasta este un capriciu... L-am simțit deprimat, întristat grozav, fără putere să mi se împotrivească, cu toate acestea s'a recuies: nu-î vinea a crede... Are să vie să mă vadă... I-am spus că poate să vie, și asta l-a întărit in gîndul lui că cea ce fac eu e o pornire trecătoare, o ușoară criză de nebunie... Dar cine poate să s'apropie măcar de prăpastia care s'a săpăt între mine și tot ce-a fost: el și ce-l ce mi-a fost tată, și cea ce mi-a ținut loc de mamă, și toți... Atîta zdrobire am îndurat... Sufletul nu se mai ridică după așa viitor...

De-aici pornea unda de mîhnire care întovărășea simțirea de bucurie și de libertate. In renunțarea aceasta la toate, in cugetul că nu se mai poate să măi găsească ce e al tinereții ș'al vieții nebune—in schivnicia aceasta pe care o socotea ca o jertfă sfîntă ce avea ș'o înalțe,—zăcea aburul de mîhnire care dădea farmec acestui început de viață nouă.

Se ridică de la locul ei, își potrivi pieptănătura, își privi lung obrazul alb și ochii cerniți. Apoi privind oglinda, își aduse aminte de vorbele bătrînului și zimbi cu tristețe:

«Treî rînduri de ochi cerniți a arătat sticla aceasta lucie... și puține bucurii poate a ogîndit ș'are să ogîndească... S'a zurgăvit intr'însa o poveste tristă de citeori ne-am apropiat de ea...»

Inchegarea aceasta de cuvinte i se păru potrivită, și zimbi cum zimbește un artist la tresărîrea unui vers.

Apoi ieși repede. Glasul bătrînului o chema: «Mărioară!

Pătrunse, mișcată, in odăița in care era pusă masa. Imbrățișă pe bătrîn și pe Panaite c'o pornire de dragoste amestecată

cu milă, și zîmbi cu prietinie și cătră baba Nastasia, care slujea la masă, și-și purta cu vrednicie de colo-colo, trupu-î nalt și plin.

«Babă Nastasie, ce-a mai fost în lipsa mea pe-aici? întrebă vesel Matei Dumbravă.

— Dă, ninașule, ce să fie? Bine. Da' de ce nu m'ai întreat cînd ai pus piciorul întâiu pe pragul casei? A fătat Huluba, vaca cea porumbă. Moș Avram a luat singe calului alb. S'au mai rătăcit niște oi, pe urmă s'au găsit, da' pe dracul acela de Culai l-am luat eu la trei parale și i-am tras o moară ca aceia... Țipa spinzuratul de comedie... Mătușă Nastasie! mătușă Nastasie! nu mă omori!...—Hea! nu te omor, drace, da-i mai prăpădi oile?...—Nu le mai prăpădesc!—»

Baba Nastasia grăia tare și da din mină; pe urmă se opri, zîmbind Mariei ca unui copil:

«Da' mata de ce nu mininci, dudue? de ce te uiți la babă și-î ascuți fleacurile? Așa-î c'am îmbătrînit?... Cînd erai mata așa, numai cit o gîgilice, eu eram în putere... da' acū tot mi s'au petrecut puterile, tot am scăzut, cum scade piatra morii la frecat... Da' nu mă dau... Mai am încă de furcă... Da' luați și mincați, nu vă uitați la mine... Da' domnișoru' de ce nu minincă?»

— Mininc, mininc... zise domol, coborînd ochii în farfurie, Panaite... Acū te-am cunoscut... Dumneta ești mătușă Nastasia... De mult, de mult, mă ținea-î în brațe, și îmi aduc aminte că într'o zi mi-ai dat niște cireșe coapte...»

Ridică ochii plîni de sulerință; și bătrinei deodată i se șterse zîmbetul de bucurie de pe față. Oita prelung și Maria o auzi murmurînd încet, pe cînd trecea pe lîngă dînsa:

«E bolnăvior... și slab, sărăcuțul...»

Trupul tare, figura energică, cu ochi negri și cu sprincene groase a bătrînii Nastasia, de cîte ori trecea prin lumina lămpii, aducea aminte Mariei de o mulțime de clipe scumpe din trecut.

După masă bătrînul stătu puțin de vorbă, se simțea trudit și somnoros. Rămaseră singuri Maria și Panaite. În toată casa se întinsese liniște, glasul bătrinei Nastasia contenise. Amîndoi frații păreau palizi în lucirea luminii, și se gîndeau. Apoi într'un tîrziu, Panaite șopti cu un glas încet, plin de dragoste și de lacrimi...

«Surioară dragă... știi că este o poveste... Cum erau doi frați, un băiat ș'o fată; și le adusese tatăl lor o mamă vitregă... Și maștiha nu-î putea suferi și le dorea moartea—ș'a pus pe om să ducă pe copii în pădure... să-î lese acolo... și ea se gîndea că dac' or rămînea singuri a veni o fiară, și numai oasele or rămînea în locul acela... Dar fata presărase cenușă pe cărare; ș'a luat pe frățior de mină și s'au întors amîndoi la lumină, pe dîra de cenușă...»

Pribeagul privea cu ochi luminoși la soră-sa: era în ochii aceia lumina înțelegerii.

«Panaite, zise domol Maria, mult trebuie să fi suferit tu cit ai umblat prin lume...»

— Am suferit, răspuse băiatul, dar așa mi-a fost scris să duc o cruce în spate... Am avut ceva în mine, boala mea, care mă purta... Și tatăl meu... din stingele lui am eșit... și milă de mine n'a avut... n'a știut să potolească suferința care era în mine... Am umblat așa, pe-un drum lung, lung, care mi se părea fără sfârșit... Și uneori mă primeau suflete bune, mai lucrăm... dar eram slab... Unii au căutat să mă robească... și m'au pedepsit... m'au bătut... Și mai mult trăiam așa, ca 'ntr'o negură... rar îmi venea înțelegerea... Pe urmă uneori cădeam jos—am avut așa o slăbăciune... Și nu știam nimica... Mă trezeam lângă o fîntînă... la margina unui sat... Ș'asa am tot slăbit, ș'am tot pribegit... nu mi-am dat seamă unde mă duc... Eram ca o frunză, mă purta vîntul ba ici, ba colo... Ș'asa a fost...»

Pribeagul ridică ochii și zimbi surorii lui. Rămase apoi un răstimp visător.

«Intr'un rînd m'am oprit la o mănăstire... Incepu el iar... Am stat acolo un an și mai bine... Era în munți, și prin prejur pădurii de brazi... ș'asa de frumos sunau clopotele în codrii de brad și în văgăunile muntelui... Și eu eram acolo la ascultare: îngrijeam de icoane, le ștergeam frumos, îngrijeam lumînările... altceva nu puteam face, că putere n'am... Ș'apoi veneau monahii și cîntau acolo, și citeau de prin cărți... Era frumos. Pe urmă nu știu de ce m'am dus de-acolo... M'am trezit iar rătăcind... Pe urmă a fost așa: că-a vrut Dumnezeu să mă aducă într-o noapte a Învierii lângă tata... și m'am uitat la el și mi-am adus aminte de toate... Mi-am adus aminte și de tine...»

Mărioară... suspină pribeagul, cu glas schimbat, tainic. Aș văzut cum m'a bătut și m'a alungat?... Mi-a tras în cap cu fierul... Ai văzut ce-a făcut cînd ai venit tu, și bunicul... și bărbatul tău... Eu m'am uitat la el și m'am gîndit; am zis: Așa vrea Dumnezeu, tu nu-mi mai ești tată... Eu în sufletul meu te urăsc pe tine!...

— Te-ai gîndit tu la asta? întrebă tresărind Maria.

— Așa am spus eu încet... și mă uitam la el... din jîțul cela... Și-mi plăcea cum striga la el bătrînul și da din mină. Putea să-l ia c'o mină și să-l zvîrlă pe scări în mijlocul ogrăzii...»

Incepu să ridă, ochii i se întunecară parcă și fugiră în lături.

«Frate dragă, vorbi iute Maria, sculîndu-se în picioare, e tîrziu și ești trudit... Du-te și te culcă... De-acu avem să fim amîndoi aici... Am să te îngrijesc... ș'ai să te faci bine... Ai să te însănătoșezi...»

— Și fie mult rău ți-a făcut... mult rău... vorbi Panaite dînd din cap amenințător. Mult rău ți-a făcut. Am înțeles eu toate... am eu așa un ceas—cînd înțeleg toate...

— Du-te și te odihnește...» vorbi iar Maria.

Îl luă de o mină, îi cuprinse cu un braț gîtul și-l sărută pe frunte. Simțea frămîntîndu-se în ea o milă și o jale nespuse.

După ce Panaite intră în odaia lui, Maria stîrnise lampa din

sufragerie și trecea în odăița ei. Aprinse o luminare de ceară și se mai uită odată în juru-i la tot ce orînduise pentru viața-i viitoare. Se dezbracă, se așază în așternut și luă o carte; dar în curînd mîna-i alunecă la marginea divanului; rămase cu ochii așintiți în bagdadie, gînditoare. O învăluiau gînduri după gînduri... Stîtse lumina, se întoarse pe-o coastă. Lumina lunei umplu odaia. Se întoarse cu fața la perete—dar gîndurile n'o părăseau și din trup orice oboseală dispăruse. Se întoarse iar în lumină, și rămase așa cu ochii mari, suînd și coborînd cu gîndul și cu sufletul ca pe o scară către lună—de unde vedea în neorînduială priveliști felurite din viața-i trecută, și lucruri nedeslușite, ca 'n pîclă, din viața-i viitoare. Cite-o imagine iugară trecea, Stahu, Ana Hrisanti, Iorgu Voinea... pe urmă se făcea o schivnicie la poale de munte, într'o poiană... și sunau clopotele... și se vedea pe sine în haine cernite... Se trezi murmurînd: «As-ta-i icoana vieții mele...» Și iar se întoarse către perete și strîns pleoapele, dar gîndurile n'o părăseau. Abia într'un tîrziu o trudă plăcută îi muie trupul. Se strîns în așternut, în căldură, și adormi.

(Va urma)

Mihail Sadoveanu.

FRUMOASA SATULUI.

Știu că-s cea mai dragălaşă
Fată dela noi din sat,
Că mi-a fost ursit din fașă
Să fiu dragă tuturor
Și că mie mi-i lăsat
Zbuciumatul dor.

De m'arăt la piept c'o floare,
Vin flăcăi, cum vin orbiți
Fluturii la luminare;
Iar de 'ncep cum-va să cînl
Se dau toți innebuniți
După mine 'n vînt.

Dacă 'mprăștii în lineață
Seara risetele mele,
Crește pînă dimineață
Strat de flori mirositor:
Ciți adună flori de-acele
După mine mor.

Cind se 'ntunecă, voioasă
Simt cum toți la vremea asta
Dau ocol pe lângă casă,
Ori se uită prin perdele,
Până ce s'a stins fereasta
Cămaruței mele.

Dar cind noaptea peste mine
Un zăbranic des așterne,
De prin lumile străine
Gindurile mi le string;
Îmi îngrop obrazu 'n perne
Mi-amintesc și pling :

Eu cîntam la secerat—
Și în focul cîntului
Un voinic m'a sărutat—
Și s'a dus—și m'a lăsat
Cu obrazul înfocat
În răcoarea vîntului.....

A. Stavri.

Un specialist român la Lipsca.

50. pag. 54 „*spată*, plural *spete*—Schwert“. *Spată*, plural *spate* (nu *spete*) cu înțelesul de sabie se zicea în limba veche românească, astăzi nu se mai zice. Pentru Schwert Românul are astăzi pe *sabie* și pe neologismul *spadă*.

51. pag. 56 „Nu te-am văzut ieu într-o clae șezind *pelîngă Lina*?“ Poate *lîngă o clae*, poate *pe o clae*. Cum era să-l vadă într-o clae? Ori era claea de sticlă? Ori poate s-a suit tiptil pe virful clăii și claea era boștora? Și apoi cum adevă *pelîngă Lina*? Înțeleg *lîngă Lina*, înțeleg și altfel, dar *pelîngă Lina*, cum?

52. pag. 60 „*Bun întîlnișul*—auf glückliches Wiedersehen“. Va să zică *bun întîlnișul* înseamnă după Dl. Weigand la *revidere*! Păcat că nu ni spune Dl. Weigand ce răspunde celălalt. Poate că va fi răspunzînd *Santiago de Compostela*! Acest curios chip al D-lui Weigand de a-și lua ziua bună pe românește îmi aduce aminte de chipul cum se povestea la Junimea că-și luase odată ziua bună pe franțuzește Zaharia Turcul. Zaharia Turcul era un profesor de matematică la un gimnaziu, om de treabă cit nu se mai poate și bun de-î mincau cîinii din traistă, dar era cam slab la carte și mai ales la franțuzește. Pe dinsul îl chema cu numele de familie Zaharia, dar îl porecliau Turcul nu știu pentru ce. Și acu se zice că fusese odată la un congres didactic, care se ținuse la București, și la întoarcere își lua ziua bună pe franțuzește dela niște doamne profesoare și dela niște domni profesori, care însoțise pe Ieșeni la gară. „Quand venez-vous de nouveau à Bucarest, mînsiu Zaharia?“ îl întreba zice că într-o elegantă franțuzească o doamnă. „L'an futur, madame, l'an futur!“ zice că răspundea Zaharia Turcul agitînd pălăria dela fereastra vagonului.

Este de observat că *bun întîlnișul* cu înțelesul fals de la *revidere* s-a strecurat și la Dl. Papahagi XIV Jahresbericht pag. 123. Dl. Papahagi a fost indus în eroare de neogrecul *καλῆν ἀντάμωσι*. În limba românească din Dacia *bun întîlnișul* este o formulă de salutare între doi oameni care se *întîlnesc* și are înțelesul de *bine ne-am întîlnit, să ni fie întîlnirea cu noroc*, iar

nu *la revidere*, care pe rominește se zice să *ne videm cu bine!* Ca probă pentru cei care nu știu limba dacoromânească iată un loc din Creangă Povești (Harap Alb): „Și merg ei o zi și merg două și merg patruzeci și nouă până ce dela o vreme le intră calea în codru și atunci numai iată ce le iese înainte un om spin și zice cu îndrăzneală fiului de craiu: ‘*Bun întâlnișul, voi-nice!* Nu ai trebuință de slugă la drum? Prin locurile iesește e cam greu de călătorit singur’”.

53. pag. 61 „Vintilă... a luat drumul spre pădure, umblind toată ziua amețit și neștiind ce face (was er tun solle)”. Dl. Weigand și-a închipuit că *neștiind ce face* este tot una cu *neștiind ce să facă*. În două feluri D-sa s-a putut înșela. 1. D-sa a considerat pe *face* ca a treia persoană singulară dela prezentul indicativului, dupăcum și este în adevăr. Și-a închipuit însă că *nu știu ce fac* înseamnă *nu știu ce să fac*, *ich weiss nicht was ich thun soll*. Dar altceva e *nu știu ce fac* și altceva e *nu știu ce să fac*. *Nu știu ce fac* înseamnă că *umblu în bobote, nu-mă dau samă de ce fac*, pe când *nu știu ce să fac* înseamnă că *sînt în încurcătură asupra hotărîrii ce trebuie să iau*. 2. D-sa a considerat pe *face* ca infinitiv și l-a pus în rîndul infinitivelor predicate din expresii ca *am ce face*, *n-am ce face*. Dar infinitivul ca predicat se întrebuițează numai pe lingă am: ‘am ce face, am de ce mă plînge, am eu ce trăi, am cu cine vorbi, am unde merge, am cînd dormi’; ori cu negație: ‘n-am ce face, etc.’ În vechea română se întrebuița astfel infinitivul și pe lingă *voasc*, de pildă ‘vînd de ce se laudare’ Ureche 153 ed. II Cogălniceanu. Numai un singur exemplu cunoscut de o asemenea întrebuițare a infinitivului pelingă *știu*, dar și în acel unic exemplu infinitivul are forma cu *a*: ‘Dela moartea fetei ris și veselie nu se mai zări în fața bătrînilor. O singură dată zimbi moș Niculcea de pătăraniea ce spunea un popă și îndată ce-și aminti de fată, leșină. Tăcuși și posomorîți ste-teaș moșnegii, zile întregi nu rostiau mai nicio vorbă, și cînd deschideau gura, cel întîiu cuvînt era: ‘Una am avut și *n-am știut ce a face*’”. Contemporanul vol. V partea I pagina 105 (Sofia Nădejde).

54. pag. 67 „*La stradă* am văzut pe un om din Mehedinți spunînd că tare a plouat pe acolo”. *Pe stradă*, nu *la stradă!* De altfel toată întorsătura propoziției e greșită.

55. pag. 69 „Vocativele femininele se întăresc prin interjecțiile *le*, *alei*, *lele*: alei Mario! lele soro! ah lele maico!” Va să zică după Dl. Weigand *alei Mario!* = *lele Marie!* D-apoi altceva este *alei* și altceva este *lele*. *Alei* este o interjecție care arată durere, supărare, indignare: ‘*Alei*, Suzano, mi-aș fi pus capu-n foc că tu nu ești ca altele’. Alexandri Teatru 108. ‘*Alei*, dragă zinișoară, mult ești dalbă și frumoasă’. Alexandri Poezii I 95. ‘*Alei*, știi că-mi pare rău?’ Contemporanul VIu 99. ‘*Alei*, femeie nepricepută, ce-ai făcut?’ Creangă Povești 88. ‘*Alei*, țolină ce-mi ești, da bine m-ai vindut!’ *ibid.* 274. ‘*Alei*, oameni

bunî, zise cucoana înflorindu-se'. ibid. 330. 'Aleî, maică, aleî, dragă, curînd visul mi-l dezleagă'. Marian În mormîntarea 9. 'Aleî, moarte grabnică, cînd în sat tu ai intrat, de mine n-ai întreb-
bat'. ibid. 178: 'Aleî, Toma Alimoș, boer din țara de jos, ce ne calci moșiile și ne strici finețele?' Alexandri Poezii populare 73. Va să zică pentru Dl. Weigand locurile de mai sus ar pute-
suna și astfel: 'Lele Suzano, mi-aș fi pus capu-n loc că tu nu ești ca altele.—Lele dragă zinișoară.—Lele, știi că-mi pare rău?—
Lele fimee nepricepută!—Lele țolină.—Lele maică, lele dragă.—
Lele moarte grabnică'. Iar pe 'aleî, Toma Alimoș' îl va fi înțelegînd D-sa ca *bade Toma*.

56. pag. 69 „Vocativul... lui tată este foarte rar *tato*“. Nu există *tato* vocativ dela *tată*.

57. pag. 70 „Să-î *spuni* lui taica“. Să-î *spui*, nu să-î *spuni*.

58. pag. 73 „Nici D-tale nici D-lui *nu-s mai dator nimic*“. Pe romînește se zice: 'Nici D-tale nici D-lui *nu mai sînt dator nimic*'.

59. pag. 75 „De pe *cea lume*—vom Jenseits. De *cea parte* de munte—von jenseits des Berges“. De pe *ceia lume*, nu de pe *cea lume!* De *ceia parte de munte*, nu de *cea parte de munte!* Altceva este *cel* și altceva este *cela!*

60. pag. 76 „Clănțani *cu dinții* ca un cocostîrc din cei bătrîni“. Nu se zice *clănțanesc cu dinții* pe romînește, ci *clănțanesc din dinți!*, nici *cocostîrc din cei bătrîni*, ci *cocostîrc de cei bătrîni!* Locul este schimbat din Creangă Povești 246 „De a-bia mi-î lua pe Gerilă de țuluc și l-î purta cu nasul pela soare, doar s-a încălzi cituș de cit și *n-a mai clănțani atîta din masele, ca un cocostîrc de cei bătrîncioși*, că par că mă stringe în spate, cînd îl văd așa“. Are pe Creangă supt ochi și nu scrie cum vede în el, ci altfel, îndreaptă din capul D-sale. Dl. Weigand îndreaptă pe Creangă! Ce calificativ se poate da acestei procedări? *Îndrăzneală*, etc.? Nu. Eū aș boteza-o *disprețuitoare*. Dl. Weigand ne disprețuește pe noi Romîni și are dreptate, are foarte mare dreptate să ne disprețuiască. Țara romînească e în adevăr un sat fără cini.

61. pag. 76 „*Acela care* (mai bine *cel ce orî al de*) vede, crede“. Tocmai pe dos, decît cum este lucrul în realitate, vorbește Dl. Weigand. *al de vede, crede* e dialectal; *cel ce vede, crede* e cacofonic; *acel care vede, crede* e comun romînesc, pronunțat și scris dela un capăt al romînimii la celălalt.

62. pag. 77 „Știu ieū *lucrurile de ale* spînului?—Kenne ich die Sachen, derartige wie sie der Bartlose zu machen pflegt?“ Iar o stîlcitură a lui Creangă în Povești 219: „Vorbă să fie, stăpîne, că tocmai-î gata, zise calul. Nu te teme, *știi eū năzdrăvăniū de ale spînului*, și să fi vrut, de demult i-aș fi făcut pe obraz, dar lasă-l să-și mai joace calul“.

63. pag. 79 „Să-î spun drept, muzica aia nu-î la mieū i-deal. Ai văzut comedia de năravuri de ale noastre a lui Ca-

rageale?" Multe limbi posedă cuvinte pentru a exprima vorbirea din cale afară de rea a unui străin: Francezul are pe *baragouin*, *baragouiner*, Germanul are pe *Kauderwälsch*, *kauderwälschen*, *radebrechen*. Romineasca n-are. Eu aş propune în onoarea D-lui Weigand, care ne-a amuzat până acum şi încă are să ne mai amuzeze, să introducem pentru acest înţeles cuvântul *vaigîndesc*. Acest cuvânt are mai multe avantaje. Înlîu e virit în grupa cuvîntului *gîndesc*, aşa că conjugarea lui nu prezintă nici o dificultate. Apoi ni aduce aminte de Dl. Weigand. În sfîrşit formează şi un calambur, *vai, gîndeşte!*, care calambur e foarte potrivit din toate punctele de vedere.

64. pag. 81 „Am văzut dama, ale cărei fete erau cu noi la bilcîu (mai bine: am văzut dama, *dela care fetele* erau cu noi la bilcîu)“. Dl. Weigand cunoaşte toate fineţele limbii romine. Videţi, de pildă, cum în cazul de faţă, cu ocazia unui lucru de nimic ca acesta, că „am văzut fetele unei fimeî“, ştie să vorbească şi mai puţin elegant: 'Am văzut dama, ale cărei fete erau cu noi la bilcîu', dar şi mai elegant: 'Am văzut dama, *dela care fetele* erau cu noi la bilcîu'. Ca cum aş zice că pe nemţeşte: 'Ich habe die Dame gesehen, *von welcher ab die Töchter* mit uns auf dem Markte wären'. Eu aş pute zice aşa pe nemţeşte şi nimeni nu mi-ar spune nimic, dupăcum şi noi nu spunem nimic străinilor care ni sîntesc limba. Dacă însă m-aş apuca, ştiind aşa prost nemţeşte, să scriu o gramatică a limbii germane, 'eine praktische Grammatik der deutschen Sprache' şi aş recomanda construcţia de mai sus '*von welcher ab die Töchter*' ca mai elegantă, m-ar întreba sigur Germanii dacă nu cumva am inebunit.

65. pag. 82 „gar nichts—nimica toată“. Nu, *gar nichts* se zice pe romineşte *de felîu, de loc, absolut nimic*. *Nimica toată* e altceva, înseamnă *le mirî ce şi mai nimic, puşin de tot, une bagatelle, eine Kleinigkeit*.

66. pag. 84 „In orice cas trebuie să vini*. să vii, nu să vini.

67. pag. 87 „*Mai marele*=cel mai mare=der grössere, der grösste“. Nici cum se face superlativul în romineşte nu ştie Dl. Weigand. *Mai marele* nu există în limba romină!

68. pag. 87 „D-ta ieşii mai mare decît (de) mine“. Nicio-dată nu se zice *mai mare de*, ci numai *mai mare decît*. Nicio-dată *de* nu leagă partea a două a comparaţiei de partea întâia!

69. pag. 89 „O mie patru sute şi şapte“. *O mie patru sute şapte* se zice pe romineşte, fără şi!

70. pag. 90 „Cite doi ori *doi cu doi*=zwei und zwei“. *doi cu doi* nu există în romineşte.

71. pag. 90 „simplu, îndoit, întreit, *impătral* (impătrit), inzecit“. *Impătral* nu există.

72. pag. 91 „Alexandri a murit în 22 August 1890“. *La 22 August, nu în 22 August!*

73. pag. 92 „Ie douăsprece (=mează) şi zece“. Nicio-dată Românul nu întrebuinţează cuvîntul *mează* cu înţelesul de

amează. Apoi chiar cuvîntul *amează*, care, fie spus în trecut, are o mulțime de variante, unele mai mult, altele mai puțin literare, nu se întrebuițează pentru a spune ceasurile la ceasornic, de pildă 'Cîte ceasuri sînt?—Amează'. Se zice toldeauna, cînd e vorba de ceasurile la ceasornic, sînt *doiăsprezece* ori sînt *doiăsprezece ceasuri*. În tot cazul se zice sînt *doiăsprezece*, iar nu *este* *doiăsprezece*, și se zice în limba comună rominească *doiăsprezece*, iar nu *doiăsprece*. De pronunțat se pronunță, nu-î vorbă, într-o mulțime de feliiuri numeralele, ca niște cuvinte ce trebuesc pronunțate repede de cele mai multe ori; se aud pronunțări ca '*doișpce, trișpce, pașpce, cîșpce, șaișpce, șapșpce* (ori *șaișpce, șapșpce*), *opsșce, noișpce... pașopt, jumate...*' Unii scriitori chiar scriu pe ici pe colea numeralele întocmai cum ele se pronunță din repezițiune, pentru a da stilului o culoare mai vie, pentru a scoale în relief mai bine un tablou, dar altceva e aceasta și altceva să ni se spună într-o gramatică a limbii romine, într-o temă, că pe rominește se zice *doiăsprece*. Dar nu mai putem lungi vorba. Cînd ar sta să se lese cineva dus de dorința de a scoate la iveală greșelile din gramatica D-lui Weigand, ar trebui să serie o carte de trei ori mai voluminoasă decît această monstruoziitate, căci nu este, fără exagerare, niciun rînd din această carte care să nu tradeze citeun atentat asupra firii limbii noastre, care te face să saii de pe scaun.

74. pag. 92 „Cu cît îmi dai perele?—Un chilogram cu doiăzeci de bani”. Cît dai perele?—Doiăzeci de bani chilogramul. Așa se zice pe rominește.

75. pag. 95 „dogorâsc—rösten”. *Dogoresc*, nu *dogorâsc*. Sînt două categorii de verbe de a patra conjugare, al căror radical se termină în *-r*. Unele prefac pe *-re* în *-ră* și pe *-ri* în *-ri*, altele nu le prefac. Cele dintîi sînt: *amărăsc, borâsc, chiorâsc, cobor, cotorâsc, dobor, hotărăsc, izvorâsc, ocărăsc, omor, oțărăsc, pîrâsc, pogor, posomorâsc, scobor, scoctorâsc, țîrâsc, toporâsc, urâsc, vîr*. Cele de al doilea sînt: *aburesc, acoper, acresc, adeveresc, aiuresc, albăstresc, bajocoresc, bărbieresc, bătuțuresc, bleotocăresc, boeresc, bucheresc, buzunăresc, călăresc, călătoresc, călugăresc, căsătoresc, cerșitoresc, chîtaburesc, cîntăresc, copilăresc, cufuresc, cuibăresc, dătoresc, descofer, dogoresc, doresc, dumeresc, falduresc, fățaresc, făuresc, feresc, flecăresc, frunzuresc, fugăresc, gănguresc, găuresc, hornăresc, huzuresc, îndătoresc, înegresc, înfloresc, înmuguresc, împătresc, înpîietresc, înrîuresc, înlăresc, înlăresc, întineresc, lămuresc, licăresc, măcelăresc, măresc, măscăresc, meșteresc, mîndresc, mor, murdăresc, năzăresc, nimeresc, opăresc, opresc, pălăvoresc, păturesc, pedestresc, pier, pingăresc, răcoresc, răresc, răsar, sar, sîrbătoresc, slugăresc, soresc, sporesc, stinghiresc, sufer, știresc, țipăresc, tresar, zăresc, zgîndăresc, zmeresc, zoresc. La următoarele trei schimbarea poate ave loc: *zădărăsc zădărîre, zăhărăsc zăhărîre, zăvorăsc zăvorîre* există alături cu *zădăresc zădărîre, zăhăresc zăhărîre, zăvoresc zăvorîre*.*

76. pag. 97 „A veni are la prezent alături cu *vin* și *viții*“. Nu *viții*, ci *viți*.

77. pag. 102 „Vin, *vinii* și *viți*, vine“. Niciodată *vinii*.

78. pag. 113 „Prima și a două persoană plurală dela imperativ sint asemenea cu cele ale prezentului: *mergem*—gehen wir! *mergeți*—geht!“ Pentru persoana întâia plurală a imperativului servește persoana întâia plurală a conjunctivului: *să mergem!* *mergem* cu înțeles imperativ nu există în românește.

79. pag. 113 „Uită-te—schau!... Acelaș înțeles îl au *iată, iană, iacă, iacăță*.“ În românește este *ian*, cu totul alt înțeles, dar *iană* nu există.

80. pag. 114 „*Nu dă*—gib nicht.“ Asemenea formă a imperativului negativ dela *dați* nu există.

81. pag. 125 „*Trebue* că iel singur a făcut lucru ăsta—Er selbst hat das machen müssen“. Această frumoasă construcție românească Dl. Weigand o bazează pe un loc din 'Femeia și Familia' 2, 1903: „*Trebue* că păstorești mai mulți porci“. Pentru că să înțelegem toată incurcătura D-lui Weigand în privința acestui *trebue* că, să cităm întâiu bucată dată de D-sa din 'Femeia și Familia' în întregime. „Un episcop catolic preumblindu-să eși din oraș și dădu de o copilă, care păzia o mică turmă de porci. «Cit capeți pe zi?» o întrebă prietenește episcopul. «Zece creștari», zise fata. «Ei, vezi, fetiță, și eu sint păstor, dar capăt cu mult mai mult ca tine». «Se poate, dar atunci *trebue* că păstorești mai mulți porci». Aceasta e o bucată scrisă în limba cărțurilor din Transilvania, unde se găsește o întrebuintare neromânească a conjuncției *că*. Pe românește se zice: 'dar atunci *trebue* să fi pascănd mai mulți porci'. Este vorba în bucată citată de *probabilitatea* că persoana, cu care vorbim copilă, avea de păscut o turmă mai mare de porci decât diinsa. Această probabilitate se exprimă în românește între altele prin *trebue* și prezentul perifrastic al conjunctivului pentru prezent, prin *trebue* și trecutul conjunctivului pentru trecut: *trebue* să fi pascănd, *trebue* să fi păscut. De unde să fi luat Transilvănenii pe acest *trebue* că? Poate prin influința lui *fără îndoială că, nu mă în-doesc că, este probabil că, sigur că* și altor expresii de felul acesta, la care se vor fi adăogit și germanele *es ist wahrscheinlich, dass, es ist unzweifelhaft, dass, es ist nöthig, dass* etc. Dar de unde-l vor fi luat, de unde nu-l vor fi luat, sigur lucru este că Dl. Weigand nu trebuia să-l dea ca aparținind limbii comune românești. Dar nici măcar nu l-a înțeles pe acest *trebue* că Dl. Weigand. Aceasta se vede din chipul cum traduce D-sa pe 'trebue că el singur a făcut lucrul ăsta' prin 'er selbst hat das machen müssen'. 'Er selbst hat das machen müssen' exprimă *necesitatea*, nu *probabilitatea*, și în toată rominimea, chiar și în Transilvania, *necesitatea* se exprimă, dacă vrei s-o exprimi prin verbul *trebue*, astfel: 'trebue ca el singur să facă lucrul acesta' (prezent), 'a trebuit ca el singur să facă lucrul acesta' (trecut).

Dl. Weigand trebuia, deci, să traducă: 'Er selbst muss das gemacht haben'.

82. pag. 137 „După unele substantive nearticulate de obicei se întrebuițează infinitivul fără *de*, de exemplu: are obiceiul a fuma după prinz... era *meșter* a zice din fluer—er war Meister im Flötenspiel.“ *Meșter* aici e adjectiv, nu substantiv, era *meșter* a zice din fluer înseamnă *er war ein geschickter Flötenspieler*.

83. pag. 137 „Limba literară preferă infinitivul propoziției subordonate, de altfel întrebuițează și ea mai degrabă propoziția subordonată (Die Literatursprache zieht den nichterweiterten Infinitiv dem Nebensatz vor, sonst wendet auch sie lieber den Nebensatz an)“. Cum așa? Asta-i vorbă? Îmi place mai tare apa decît vinul, dar tot beau mai cu plăcere vin decît apă!

84. pag. 140 „*Mă seamăn cu cineva*—gleiche einem“. *Seamăn cu cineva*, nu *mă seamăn cu cineva*.

85. pag. 140 „*Tem ceva*—fürchte etwas.“ Ferit-o D-zeu! *Tem* se construiește cu acuzativul numai pentru a arăta gelozia bărbatului și a fimei: 'cineva își teme fimeea', 'cutare fimee își teme bărbatul'.

86. pag. 140 „*A se tăcea*—schweigen“. *A tăcea*, nu *a se tăcea*! Dacă-l va fi cetit undeva pe *a se tăcea* Dl. Weigand, poate fi sigur că e francezul *se taire* și face parte din acele numeroase neologizme franceze, despre care a vorbit de mult Dl. Jacob Negruzzi (Serieri I/233 sqq. 397 sqq.), și care n-au putut pătrunde în limba rominească.

87. pag. 140 „*A învoi*—einwilligen.“ *A se învoi*, nu *a învoi*.

88. pag. 140 „*Ce să fac*—ce să mă fac—was soll ich machen?“. Altceva e *ce să fac?* și altceva *ce să mă fac?* *Ce să fac?*—was soll ich machen? *Ce să mă fac?*—was soll ich werden?

89. pag. 156 „In loc de *fugit* se zice... în limba populară *fugat*: noaptea ie *fugat* la pădure, ziua ie primar în comună.“ Unde a auzit Dl. Weigand pe *fugat*?

90. pag. 157. „Pluscaperfectul are un înțeles foarte variabil. Sigur este că se poate întrebuița ca pluscaperfect, dar tot atît de sigur este că poate servi ca imperfect, ca aorist și ca perfect (In seiner Bedeutung hat das Plusperf. einen sehr schwankenden Charakter. Gewiss ist, dass es als Plusperf. gebraucht werden kann, ebenso gewiss, dass es auch als Impf., Aor. und Perf. dient)“. Înțelesul pluscaperfectului nu e variabil de fel: pluscaperfectul e un timp de *relație* și arată totdeauna *antecedenta față cu trecutul*, nimic altceva nu arată decît aceasta: *antecedenta față cu trecutul*. Afirmarea D-lui Weigand probează numai chipul defectuos în care a înțeles nenorocitele puține pagini rominești pe care le-a cetit în viața sa. D-sa va fi fost adus la această curioasă părere de propoziții ca acestea: „Cam pe vremea aceia trăia Moș Nichifor în Tușeni, peînd bunicul bunicului meu *fusesse* cimpoaș la cumătria lui Moș Dediu“ (Creangă),

orî „Ne aducem aminte că, sint acum mai douăzeci de ani, noi *am fost chemat* luarea aminte a literațiilor noștri asupra unei slove blăstămate, care s-a substituit mai la toate vocalele noastre“ (C. Negruzzi), orî „*Îți făgăduisem* să-ți spun ceva de scriitorii vechi, dar poetul de care ți-am vorbit mi-a dat ocazie a-ți spune acum de odată altă ceva“ (C. Negruzzi). În propoziția întâia Creangă n-a putut întrebuița pe *era*, pentru că *era* arată acțiunea continuă, iar *cimpoiaș* la o cumătrie cineva nu poate fi decît scurtă vreme. Altfel s-ar fi putut înțelege că numai atita vreme a trăit Noș Nichifor cită vreme a fost cimpoiaș bunicul bunicului lui Creangă! Pe *a fost*, perfectul compus, și pe *fu*, perfectul simplu, nu le-a putut întrebuița, pentru că chiar în cel mai bogat al lor înțeles, în înțelesul pe care-l au în dialect, ele nu exprimă decît orî *acțiunea sfârșită în prezent* orî *acțiunea trecută pur și simplu*, și nici cu un înțeles nici cu altul ele nu se potrivesc să arate *congruența* față cu un imperfect, cu un timp care arată acțiunea trecută continuă (Cit de rău sună să zică cineva, de pildă, „Pe vremea aceia *trăia* Moș Nichifor pecind bunicul bunicului meu *a fost* (orî *fu*) cimpoiaș“!). Creangă a recurs atunci la *pluscaperfect* pentru a arăta că pe vremea cind trăia Moș Nichifor trăia și bunicul bunicului lui Creangă, care deja fusese cimpoiaș la cumătria lui Moș Dediu: faptul că cineva fusese cimpoiaș este anterior acelor fapte pe care le povestește Creangă din viața lui Moș Nichifor. În propoziția a doua scriitorul nu se pune din punct de vedere al prezentului, ci din acel al timpului de acum mai douăzeci de ani: sint acum mai douăzeci de ani decid deja scriitorul *a fost chemat* luarea aminte a literațiilor noștri, faptul că a chemat luarea aminte a cuiva este anterior timpului de acum mai douăzeci de ani. În propoziția a treia între momentul cind scriitorul spune ceva și între acela cind a făgăduit ceva se găsește momentul cind un poet i-a dat o ocazie oarecare, faptul făgăduielei este anterior faptului dela mijloc, care el însuș este trecut; *făgăduisem* este, deci, din punct de vedere al înțelesului nimic altceva decît un pluscaperfect. Ar fi și extraordinar lucru ca forme verbale de relație să facă la modul indicativului serviciul formelor verbale care arată starea timpului, ar fi extraordinar lucru ca, de pildă, pluscaperfectul, care arată *antecedenta față cu trecutul*, să facă și slujba de imperfect și de perfect, care arată *limpudul trecut*. La un mod de nesiguranță, la acel al conjunctivului, un asemenea dublu serviciu are loc citeodată în diferite limbă. De pildă în latinește un asemenea dublu serviciu se întilnește la imperfectul, perfectul și pluscaperfectul conjunctivului, care dela capul locului și în principala lor întrebuițare sint timpuri relative. Dar nici în limba greacă, nici în limba latină, nici în limbile romanice nu se pomenește de așa ceva, ca pluscaperfectul indicativului să facă slujba de imperfect și de perfect. În limbile greacă și latină, orîcît de apropiat ar fi citeodată la o superficială privire pluscaperfectul de imperfect ori de perfect, la o cercetare amănunțită se constată că deosebire există, că nici-

odată cele trei timpuri nu se confundă și că totdeauna pluscaperfectul își păstrează valoarea sa de antecedentă față cu trecutul. Se întâmplă ca un pluscaperfect prin schimbarea înțelesului să capete înțeles de timp trecut, dar atunci nu mai poate face și serviciul de pluscaperfect (ἐμμενερν, memineram). Astfel, prin capătarea unui înțeles nou și prin pierderea celui vechi se explică pluscaperfectele cu înțeles de timp trecut din limba veche franceză și din limba provensală (Meyer-Lübke Grammatik III 139). Dar din cauza tocmai a greutății ca una și aceeași formă dela modul siguranței, care a avut dela capul locului și continuă de a avea înțelesul de antecedentă față cu trecutul, să facă dublu serviciu, pe de o parte să arate antecedentă față cu trecutul, iar pe de alta să arate trecutul, se poate greu admite explicarea pe care Meyer-Lübke vrea să o dea unor presupuse asemenea fenomene din limbile spaniolă și portugheză. Meyer-Lübke, care și dă bine socoteală de greutatea lucrului, caută să-l explice cam așa : Perfectul indicativului are înțelesul și de *acțiune sfârșită în momentul de față* și de *trecut*. Acțiunea sfârșită în momentul de față însă și prezentul se confundă aproape. Din cauza aceea pluscaperfectul, cînd arată antecedentă față cu perfectul cel cu înțelesul de acțiune sfârșită în momentul de față, se poate zice că arată antecedentă față cu prezentul, deci capătă înțelesul de trecut pur și simplu. Oricît de mult s-ar apropia însă înțelesul acțiunea sfârșită în momentul de față de prezent, totuș nu se confundă cu prezentul, și pluscaperfectul tot antecedentă față cu un trecut arată. Numai cînd confuzia între acțiunea sfârșită în momentul de față și prezent devine complectă, ca în grecescul μέμνηται: ori latinul meminî, numai atunci și pluscaperfectul se preface în trecut, dar încetează de a fi pluscaperfect. Prin urmare pluscaperfectele cu înțeles de trecut, de care vorbește Meyer-Lübke că s-ar fi aștind citeodată prin limbile spaniolă și portugheză, trebuie să fie în realitate niște pluscaperfecte, întrebuințate altfel decît cum cere spiritul limbii germane, față de care, firește, gramaticii germani nu se pot împiedeca de a compara limbile străine, dar niște pluscaperfecte, adică forme a compara limbile străine, care arată antecedentă față cu trecutul. Astfel, în loc de relație, care arată antecedentă față cu trecutul. Astfel, în locul din Plaut Stichus 251 „Iamne exta cocta sunt? Quot agnis fecerat?” (Ia Meyer-Lübke greșit fuerat), fecerat este într-adevăr un pluscaperfect și arată antecedentă față cu perfectul cocta sunt. Acest perfect cocta sunt arată aici acțiunea sfârșită în momentul de față și ușor se ademeniște cineva de a-l traduce cu prezentul. Dacă cedezi ademenirii acesteia, atunci, firește, pluscaperfectul fecerat capătă înțelesul de trecut. Decît numai o asemenea traducere, „Sînt deja gata bucatele? Din cîtî miei le-a făcut?” nu corăspunde cugetării lui Plaut. Pentru vorbitorul din Plaut există trei momente în timp, unul, *acel în care vorbește*, altul *trecut*, *acel în care a fierț mîncarea*, și altul și *mai trecut*, *acel în care a tăiat cineva miei și a pus carnea la fierț*. Pe aceste două din urmă momente el le-a exprimat, pe cel dela mijloc prin perfectul cocta sunt, pe cel dela sfârșit prin pluscaperfectul

fecerat. Nouă însă modernilor ni vine greu, poate, să exprimăm în cazul de față, și în multe alte cazuri asemenea, relativitatea între cele două timpuri trecute, așa ca pe *cocta sunt* să-l exprimăm și noi printr-un trecut, iar pe *fecerat* printr-un pluscaperfect, și ni vine greu să facem acest lucru din cauză că noi modernii avem mai puțină aptitudine decât cei vechi de a pricepe și de a exprima relativitatea timpurilor (vezi în special ale mele Principii 195 sqq.). Acest defect al nostru însă nu trebuie să ne îndreptățescă de a admite că Plaut a întrebuițat pe *fecerat* cu înțelesul de *fecit!* Dintre exemplele spaniole citate de Meyer-Lübke aleg pe cel mai extrem: „Un suenno yo sonnara que vos quiero cuntar” — Un vis visasem pe care vreați să vi-l povestesc. Dacă vom pune în legătură pe *visasem* deadreptul cu *povestesc*, negreșit că avem să-l interpretăm ca un trecut și avem să zicem că acel *sonnara*—visasem este un pluscaperfect cu înțeles de trecut. Decît numai o asemenea vorbire ca cea de mai sus îți aduce aminte de niște vorbiri rominești ca cele următoare. Bărba’ul vine din țirg acasă și fimeea îl întreabă: „Unde ai fost?” Bărba’tul răspunde: „Mă dusesem în țirg să cumpăr ceva”. Nicî prin cap nu i-ar trece fimeii să interpreteze pe *mă dusesem* ca egal cu *m-am dus*, pentrucă ea înțelege că bărbatu-so voește să zică: „Mă dusesem în țirg... și iaca am venit”. Acest și *iaca am venit*, ori altceva analog, se supînțelege. La o casă, unde se fac niște reparații, lucrează doi dulgheri într-o odaie pentru punerea unor dușamele. La un moment dat unul întrerupe făcerea cu vorbele următoare: „Venise Ion pîetrarul”. Celălalt nu răspunde nimic, dar după o bucată de vreme începe vorba astfel: „Oare ce-a fi mai făcînd Ion pîetrarul, că de mult nu l-am mai văzut? Mi se pare c-o duce cam greu, etc”. Acest pluscaperfect *venise*, macarcă pus în aparență în legătură directă cu prezentul, nu are totuși înțelesul de *a venit* ori *veni*, căci din *a venit* ori *veni* nu se poate înțelege dacă Ion pîetrarul este încă aici ori a plecat, în vremece din *venise* se înțelege lămurit că *a venit* și apoi *a plecat*. *Venise* arată antecedenta față cu un trecut neexprimat. Și în diferite limbi asemenea vorbiri eliptice sînt nu numai ocazionale, ci și uzuale, astfel că de pildă unele verbe pot fi întrebuițate astfel, la pluscaperfect cu supînțelegerea unui trecut, altele nu. Foarte probabil vorbele „un suenno yo sonnara que vos quiero cuntar” trebuiesc interpretate: „un vis visasem, până acum nu l-am povestit, dar acum vreați să vi-l povestesc”. În tot cazul chestiunea e atît de delicată și de fină, încît cînd vine cineva și-ți trîntește deodată așa din topor că „pluscaperfectul... sigur este că poate servi ca imperfect, ca aorist și ca perfect”, constați numai decît lipsa de deprindere de a judeca asupra unor asemenea chestii.

91. pag. 158. În tabloul formelor verbului dela această pagină Dl. Weigand spune că *să bată* este aoristul conjunctivului și *ar bate* este aoristul optativului. Cum a putut D-sa ajunge la o așa de extraordinară concepție, că să-și inchipuiască că prezentul conjunctivului este totodată și trecut al conjunctivului și că

prezentul optativului este totodată și trecut al optativului? Poate prin aceia că prezentul conjunctivului și prezentul optativului împărtășesc prin *dependență* sfera timpului trecut? Dar mai întâiu valoarea temporală a unei forme verbale se hotărăște de întrebuințarea *independentă* a acestora, iar cind sînt independent întrebuințate, prezentul conjunctivului și prezentul optativului sînt numai prezente. Iar apoi prin dependență prezentul conjunctivului și prezentul optativului împărtășesc și sfera timpului viitor. Pentruce, dacă Dl. Weigand s-a pus din acest punct de vedere, nu le-a numit că sînt și *viitoare* ale conjunctivului și optativului? (Pentru aceste chestii binevoiască lectorul a consulta gramatica mea pag. 337 sqq.) Apoi atunci cum?

92. pag. 159. „Cind se făcu seară, Dobra, care murise (=era să moară) de foame, zise burdufului...“. Dl. Weigand înțelege pe *mor de foame* la propriu! *Mor de foame* e o izolare aici, înseamnă *mi-î foame grozav*. Putea Dobra să mai stea încă o bucată de vreme fără să minince și n-ar fi murit de foame (la propriu), să fie Dl. Weigand fără grijă. Dar din această nepricepere a unei locuțiuni rominești foarte obișnuite Dl. Weigand mai ajunge încă la o concluzie extraordinară asupra înțelesului pluscaperfectului. D-sa a judecat așa: *murise* nu poate să însemneze că chiar *murise*, pentru că altfel de unde era să mai vorbească Dobra cu burduful; *murise* deci, trebuie să fi însemnînd aici *era să morră* și astfel cu fineța sa obișnuită a descoperit Dl. Weigand un nou înțeles al pluscaperfectului rominesc (pe lângă acelea de imperfect, perfect, aorist, vezi mai sus No. 90), anume a descoperit că pluscaperfectul mai are și înțelesul de o *acțiune care este pe punctul de a începe în trecut (actio instans trecută*, pentru care vezi gramatica mea pag. 112).

93. pag. 164 „După *a se face sich stellen, a părea scheinen, a semena [sic] gleichen* traducem pe că cu *als ob...*: *Se făcu nevăzut*, par că ar fi intrat în pămînt.“ Va să zică Dl. Weigand își inchipuește că în *se făcu nevăzut* se găsește acel *a se face* care înseamnă *a se preface, sich stellen*, și înțelege pe *se făcu nevăzut* astfel: *se prefăcu că nu-î văzut, îl fit semblant de n'être pas vu, er stellte sich ungesehen*. Nicî macar construcția imposibilă germană *er stellte sich ungesehen* nu i-a dat bănuiala că poate și în rominește o asemenea construcție este imposibilă. Și în adevăr în rominește *a se face* cu înțelesul de *a se preface* nu se poate construi cu participiul pasiv, tot așa dupăcum nu se construiesc cu participiul pasiv *sich stellen* în germana, *faire semblant* în franceza. *A se face nevăzut* înseamnă *a deveni nevăzut, a dispăre, verschwinden!*

94. pag. 165. „Vezi că cite mîi sînt“. Pe rominește se zice 'vezi cîte mîi sînt'.

95. pag. 164, 165, 169, 170 „că are mai multe înțelesuri. 1. Arată motivul înainte de propoziții principale (denn) și subordonate (weil); în cazul din urmă se întrebuințează în limba literară mai mult *pentru că*, în cazul dintîiului mai mult *fiind că*,

fără ca să se păstreze totdeauna deosebirea între raportul de cauză și cel de motiv... *căci*, denn, arată motivul și se întrebunțează în propoziții principale... *dacă* este 1) dela capul locului conjuncție temporală, und wie, als; de aici s-a dezvoltat 2) înțelesul de motiv, înainte de propoziții principale și subordonate, da doch". Și aceste afirmații le întărește Dl. Weigand cu exemple. Pentru *că* dă exemplele: „Duceți-vă, că mi-ați scos peri albi. — Sare de bucurie, că i-a venit nepotul.” Pentru *căci* dă exemplele: „Îi spune toate, căci de ! care om nu ține la viață? — Mai răbdă, căci cu răbdarea îi frigî pielea.” Pentru *dacă* *) dă exemplele: „Avea învățătură, mă rog, dacă era fată de împărat. — Dacă nu-s și eu un pușor de om, dar tot m-a tras pe șfoară. — Da dacă nu v-am lăsat să intrați aici înaintea mea, așa mi se cade. — Vino cu noi ! Dacă n-am cînd. — De unde să-i dau de aceștia, dacă nici nu sînt pe lume?” Vra să zică după Dl. Weigand *conjuncțiile* (*căci* chiar D sa așa le numește, *Konjunktionen*) *că*, *căci*, *dacă* formează propoziții principale, iar propozițiile *că mi-ați scos peri albi*, *că i-a venit nepotul*, *căci care om nu ține la viață?*, *căci cu răbdarea îi frigî pielea*, *dacă era fată de împărat*, *dacă nu-s și eu un pușor de om*, *dacă nu v-am lăsat să intrați aici înaintea mea*, *dacă n-am cînd*, *dacă nici nu sînt pe lume*, din exemplele de mai sus sînt propoziții principale ! Cum, nici ce însemnează o propoziție principală și o propoziție subordonată nu știe Dl. Weigand ? Da, nici atîta nu știe. Altfel cum ar pute spune că într-o vorbire ca aceasta, „mai răbdă, *căci* cu răbdarea îi frigî pielea”, *căci* cu răbdarea îi frigî pielea ar fi o propoziție principală. Și fiindcă lucrul e din cale afară de grav, de abia de crezut, să dau textul german al celor spuse de Dl. Weigand: „*că* hat eine sehr vielseitige Verwendung: 1) Begründend vor Hauptsätzen „denn“, vor Nebensätzen „weil“; im letzteren Falle steht in der Litteratursprache häufiger *pentru că*, im ersteren *fiind că*, ohne dass jedoch immer der Unterschied zwischen rein kausalem und begründendem Verhältnisse eingehalten würde... *căci*, „denn“ ist begründend, in Hauptsätzen gebraucht... *dacă* ist 1) ursprünglich temporale Konjunktion „und wie“, „als“, daraus hat sich 2) die begründende „da doch“ vor Haupt- und Nebensätzen stehend.“**) Pentru a proba că nu se

*) Exemplele pentru *dacă* sînt date, amestecat, unele pentru *dacă* din propoziții principale, altele pentru *dacă* din propoziții subordonate. Dl. Weigand, după ce pune teza „*dacă* este 1) dela capul locului conjuncție temporală, und wie, als; de aici s-a dezvoltat 2) înțelesul de motiv, înainte de propoziții principale și subordonate, da doch“, dă pentru 2) exemple de noi citate. Prin urmare nu se poate ști, pe care dintre propozițiile cu *dacă* din aceste exemple le consideră D-sa ca propoziții principale și pe care le consideră ca propoziții subordonate. Fiindcă D-sa nu spune, noi firește nu putem face nicio deosebire între dîsele și le dăm și le analizăm pe toate.

**) După cum a observat deja lectorul, în propoziția din urmă, „daraus hat sich etc.“, a uitat Dl. Weigand să pună predicatul. D-sa a voit să spună probabil *hat sich entwickelt*, a pus însă numai auxiliarul și pe participiul l-a lăsat la o parte. Cu această ocazie nu pot lăsa nepomenit chipul cel greoi și încurcat în care se exprimă Dl. Weigand, nu numai în gramatica sa, dar în general în tot ce a scris D-sa.

poate nici într-un chip justifica Dl. Weigand de acuzarea că nu știe ce-î aceia o propoziție principală (Hauptsatz) și o propoziție subordonată (Nebensatz), trebuie să intru în oarecare detalii. 1. Se întâmplă prin izolare—cel puțin, așa cred eu, vezi Principiul de istoria limbii pag. 135—ca o propoziție principală să îmbrace forma unei propoziții subordonate. În Principiul, locul citat, am dat eu exemplele următoare de propoziții principale cu forma de propoziții subordonate condiționale (*dacă*) și locale (*unde*): „*Dacă* doar nu-s harabagiū de ieri de alaltăieri, jupine Ștrul“ Creangă Povești 115; „*Dacă* l-aș ucide în bătae, cind aș afla că el a prins pupăza“ Creangă Amintiri 56; „Și unde nu mațzboară și a tre oară până la soare“ Creangă Povești 196; „Și unde am croit-o la fugă uitindu-mă înapoi, să văd nu m-ajunge moșneagul“ Creangă Amintiri 58; „La a zecea zi unde se scutură odată calul și se făcu frumos“ Ispirescu Basme 16; „Și unde se repezi asupra lupului cu paloșul în mână“ ibid. 17; „Unde-î eși leul înainte cu gura căscată“ ibid. 17; „Unde-î eși înainte balaurul“ ibid. 18; „Unde smuci odată sabia din pământ“ ibid. 138; „Fata unde se puse pe un plins“ ibid. 329. Asupra propozițiilor principale cu forma propozițiilor condiționale am revenit în cursul mieu oral în felul acela că acum interpretez pe *dacă* din „*dacă* doar nu-s harabagiū de ieri de alaltăieri“, „*dacă* l-aș ucide în bătae, cind aș afla că el a prins pupăza“, ca *da*, *că*, unde adverbul *da* reprezintă propoziția principală, iar „*că* doar nu-s harabagiū de ieri de alaltăieri“, „*că* l-aș ucide în bătae“ sînt propoziții subordonate. În ce privește pe propozițiile cu *unde* din exemplele citate, continuu și până acum a le considera ca propoziții principale, măcar că au forma de propoziții subordonate locale. Aceasta o fac, pentru că cu toate silințele ce și-ar da cineva, n-ar pute stabili între ele și vreo propoziție principală învecinată un raport de subordonare locală. Iacă să citez pe larg unul din exemple, pe cel din urmă, din Ispirescu 329: „Peste noapte se sculară (frații lui Țugulea) și cu o mină tremurîndă tae pe Țugulea, îi șa fata și calul și o rup d-a fuga; și fugi și fugi, până ce, cind se crepa de ziūă, era aproape de satul lor. Fata unde se puse pe un plins, de nu o putură mîngîia cu niciun chip!—Noi sintem înțeleși, îi ziseră frații. Să știi că te omorîm și pe tine, *dacă* ne vei spune că noi am ucis pe Țugulea.“ Ei, cu care propoziție de prin prejur vei pute stabili prin *unde* o legătură de loc? Vei pute raporta oare pe *unde* la *satul* din propoziția precedentă, ca să înțelegi că fata s-a pus pe plins cind a ajuns în sat? Las că înțelesul ar deveni cu totul altul decît așa, cind lași propoziția cu *unde* fără subordonare față cu propozițiile de prin prejur, dar nici nu este adevărat că fata a plins în sat, ea a plins tot drumul, decind a plecat frații după uciderea lui Țugulea până cind a ajuns aproape de sat. Însă în propozițiile cu *că*, *căci*, *dacă*, date de Dl. Weigand ca propoziții principale, există evidentă legătură de subordonare față cu o propoziție din apropiere, față de care propoziție aceea cu *că*, *căci*,

dacă arată un raport de cauză, de motiv. Insuș Dl. Weigand le numește pe aceste *că, căci, dacă* conjuncții (Konjunktionen) și le traduce pe *că* cu *denn*, pe *căci* cu *denn*, pe *dacă* cu *da doch*. Iaca, să luăm exemplele unul cite unul: „Duceți-vă, că mi-ați scos perii albi” = Poruncești cuiva să se ducă *pentru motivul că, din cauză că* și-a scos perii albi. *Duceți-vă* este propoziția principală, precum se vede cit de colo și din aceea că n-are conjuncție; *că mi-ați scos perii albi* este propoziție subordonată de cauză, dupăcum se vede cit de colo și din aceea că are conjuncție (Vai, ce năcaz! Să ajungem în doaga copiilor de clasele primare într-o discuție de analiză gramaticală cu un profesor universitar dela Lipsca!). — „Sare de bucurie, că i-a venit nepotul”. Pentru ce sare de bucurie? *Pentru motivul că, din cauză că* i-a venit nepotul. *Sare de bucurie* este propoziția principală; *că i-a venit nepotul* este propoziție subordonată de cauză. — „Îi spune toate, căci de! care om nu ține la viață?” Pentru ce-i spune toate? *Pentru motivul că, din cauză că* fiecare om ține la viață. *Îi spune toate* este propoziția principală; *căci de! care om nu ține la viață?* este propoziție subordonată de cauză. — „Mai rabdă, căci cu răbdarea îi frigi pielea”. Pentru ce-i ordonă să mai rabde? *Pentru motivul că, din cauză că* cu răbdarea îi frige pielea. *Mai rabdă* este propoziția principală; *căci cu răbdarea îi frigi pielea* este propoziție subordonată de cauză. — „Avea învățătură, mă rog, dacă era fată de împărat.” Pentru ce avea învățătură? *Pentru motivul firesc că* era fată de împărat, deoarece era fată de împărat. *Avea învățătură* este propoziția principală; *dacă era fată de împărat* este propoziție subordonată de cauză. — „Dacă nu-s și eu un puișor de om, dar tot m-a tras pe șfoară” = Macar că sînt și eu un puișor de om, dar tot m-a tras pe șfoară. Între propoziția principală *tot m-a tras pe șfoară* și propoziția subordonată *dacă nu-s și eu un puișor de om* există un raport de concesie. Dela capul locului *dacă nu-s și eu un puișor de om* a fost o propoziție subordonată condițională cu elipsa propoziției principale *apoi nu mai este altul*. — „Dacă nu v-am lăsat să intrați aici înaintea mea, așa mi se cade”. Pentru ce mi se cade așa? Pentru că nu v-am lăsat să intrați înaintea mea. *Așa mi se cade* este propoziția principală. *Dacă nu v-am lăsat să intrați înaintea mea* este propoziție subordonată de cauză. — Vîno cu noi! Dacă n-am cînd! = Vîno cu noi! Cum să vin, dacă n-am cînd? = Vîno cu noi! Cum să vin, deoarece n-am cînd? Este o elipsă de propoziție principală lesne de supțînțeleles. Din cauza aceasta, că adecă propoziția principală *cum să vin?* sesupțînțelelege lesne, propoziția subordonată cauzală *dacă n-am cînd*, măcarcă a rămas singură, și-a păstrat înțelesul neștirbit. Pe *dacă n-am cînd!* în cazul de față oricare Român îl înțelege îndată că însemnează *deoarece n-am cînd! de vremece n-am cînd!* — „De unde să-i dau de aceștia, dacă nici nu sînt pe lume?” = De unde să-i dau de aceștia, deoarece nici nu sînt pe lume? = Nu pot să-i dau de aceștia, *pentru că*

nici nu sînt pe lume. *De unde să-l dau de aceștia?* este propoziția principală. *Dacă nici nu sînt pe lume* este propoziție subordonată de cauză. Este evident prin urmare că Dl. Weigand consideră ca propoziții principale niște propoziții subordonate. Cum se poate una ca aceasta? Un lector prea indulgent va căuta poate să-l apere pe Dl. Weigand in chipul următor și trec acum la al doilea detaliu. 2. In limba germană propoziția subordonată se deosebește de propoziția principală prin aceea c  „in propoziția principală verbul ocupă totdeauna locul al doilea, oricare ar fi membrul de propoziție din locul int i: *gestern sprach A mit B, A sprach gestern mit B, A sprach mit B gestern, mit B sprach gestern A, mit B sprach A gestern.* C nd verbul este compus dintr-un auxiliar și un participiu, auxiliarul se pune in locul al doilea, iar participiul la sfârșitul propoziției: *gestern hat A in B mit C  ber D ausf hrlicher als n thig war gesprochen.* In propoziția subordonată din contra verbul se pune la sfârșitul propoziției, nu in al doilea loc, și dacă este compus dintr-un auxiliar și un participiu, apoi locul cel dela sf rșit il ocupă auxiliarul și imediat inaintea lui se așează participiul: *weil schon gestern in B A mit C ausf hrlich  ber D gesprochen hat, brauche ich heute nicht noch beim E Erkundigungen einzuziehen*“. Din exemplul din urmă, unde se află o propoziție principală și o propoziție subordonată, se vede clar deosebirea între ele in privința așezării membrilor, și se mai vede clar cum *brauche*, predicatul propoziției principale se găsește așezat la locul al doilea, deoarece propoziția subordonată precedentă este un membru al propoziției principale. Explicarea fenomenului vezi-o in Gabelentz, Die Sprachwissenschaft 448. Acum, este o singură propoziție subordonată care face excepție dela regulă, anume propoziția subordonată cu conjuncția *denn*—căci, deoarece : in propoziția subordonată cu *denn* verbul ocupă locul al doilea (sirește că conjuncția nu se numără), întocmai ca într-o propoziție principală, și, de pildă, dacă in locul lui *weil* din propoziția dată ca exemplu mai sus aș pune *denn*, fără să se schimbe tare înțelesul, deoarece *weil* și *denn* a  înțelesuri foarte as m n toare, apoi ordinea cuvintelor ar fi următoarea: *ich brauche heute nicht noch beim E Erkundigungen einzuziehen, denn A hat schon gestern in B mit C ausf hrlich  ber D gesprochen.* Din cauza aceasta, măcar că *denn* se așează ca și toate celelalte conjuncții la inceputul propoziției subordonate, și m carc  in așezarea verbului nu se ține socoteală de dinsa ca de un membru al propoziției (Dacă *denn* ar fi simțit de limbă ca un adverb, apoi mersul vorbelor ar fi *denn hat A etc.*), din cauza aceasta, zic, ar putea spune cineva că *denn* nu este o conjuncție, ci poate mai de grabă un adverb, un fel de *ja*, ca atunci când aș zice : *ich brauche heute nicht noch beim E Erkundigungen einzuziehen, A hat ja schon gestern in B mit C ausf hrlich  ber D gesprochen.* Ei vezi, va zice poate vreun lector indulgent, Dl. Weigand este unul din cei care consideră pe *denn* ca adverb și de aceea spune... Spune ce? Este drept că

D-sa traduce pe *că* și pe *căci* cu *denn*, dar pe *dacă* il traduce cu *da doch* și conjuncția *da* nu este doar ca *denn* o conjuncție care prin așezarea vorbelor de după dînsa să dea bănueli că poate n-ar fi conjuncție: *da*, ca oricare altă conjuncție germană, cere și ea ca verbul din propoziția subordonată începătoare cu dînsa să fie așezat în ultimul loc! Și apoi ce va fi *denn* în germana, de va fi o conjuncție ori de va fi un adverb, Dl. Weigand, cînd zice că propozițiile subordonate românești cu *că* și *căci* sînt propoziții principale, vorbește de propozițiile românești doar, nu de cele germane, și pe cele românești doar le numește propoziții principale! Acesta ar fi alt soi de uluială și mai și, că, dacă niște conjuncții cauzale dintr-o limbă străină se traduc în limba ta cu un adverb, să susții că acele conjuncții sînt adverbe și că propozițiile subordonate formate cu ele sînt propoziții principale! Dar nu adverbe le numește Dl. Weigand pe *că* și *căci*, ci conjuncții, *Konjunktionen*, și nu vorbește numai de propoziții principale cu *că* și *căci*, ci și de propoziții principale cu *dacă*, pe care *ducă* il traduce cu *da doch*! Și dacă în mintea unui prea indulgent judecător, s-ar naște vreo umbră de bănuială că Dl. Weigand s-a încureat cu *denn*, ceia ce de altfel n-ar fi pentru Dl. Weigand decît să cadă, cum se zice, din Scylla în Charybdis, apoi această umbră de îndoială trebuie să dispară cînd se va gândi că Dl. Weigand consideră ca propoziții principale și propoziții subordonate cauzale cu *dacă*, și că pe *dacă* D-sa il traduce cu *da doch*, cu o conjuncție germană pe a cărei natură de conjuncție subordonativă n-o poate contesta nimeni! O încercare desperată de a scăpa din încurcătură ar fi următoarea. În limba germană *Hauptsatz* nu înseamnă numai propoziție principală, ci și o propoziție subordonată de care atrîne altă propoziție subordonată. De pildă în „cînd își aducea ea aminte c-aŭ văzut-o cuscii dormind, crăpa de ciudă” *crăpa de ciudă* este propoziția principală, *Hauptsatz*, iar *cînd își aducea aminte* este propoziția subordonată a principalei, *Nebensatz*; propoziția subordonată însă *cînd își aducea aminte* are ea însăși ca propoziție subordonată pe *c-aŭ văzut-o dormind*, și, față de această a ei propoziție subordonată, ea, propoziția *cînd își aducea aminte*, este *Hauptsatz*. Decît numai față de această concepție a cuvîntului *Hauptsatz* toate propozițiile subordonate pot fi *Hauptsätze* și toate conjuncțiile se pot întrebuița în *Hauptsätzen*! Pentru ce atunci vorbește Dl. Weigand de „vor Hauptsätzen *denn*, vor Nebensätzen *weil*”, cînd și propozițiile cu *weil* pot să fie *Hauptsätze*? Și apoi ce fel de *Hauptsätze*, chiar în înțelesul de *propoziție subordonată care ea însăși are altă propoziție subordonată*, sînt „duceți-vă, că mi-ați scos peri albi”, „sare de bucurie, că i-a venit nepotul”, „Ii spune toate, căci, de, care om nu ține la viață”, „mai rabdă, căci cu răbdarea îi frigî pîlea”, „avea învățătură, mă rog, dacă era fată de împărat”, etc.?

96. pag. 167 „Nu ne duce în ispită, ci ne mintuiește de răul.” Nici *talăl nostru* n-a scăpat de stîlcitură din partea D-lui

Weigand. Românul se închină așa : „Nu ne duce pe noi în ispită, ci ne mintuește *de cel rău*, amin !” *de răul* nu-î rominesc, și încă mai puțin rominesc este *de răul* (Pentru *răul* vezi No. 17).

97. La pagina 172 Dl Weigand înșiră printre *conjuncții* pe *decî*, pe care-l traduce cu *also, folglich*. *Decî, also, folglich* sînt *adverbe*. După cele văzute sub No. 95 ne puteam aștepta ca Dl. Weigand să nu poată deosebi nici părțile cuvintului.

98. pag. 176 „Entweder—oder=sau—sau, ori—ori, aū— aū, o—o : o morî neică, o te scoală”. *o—o* nu există în limba comună rominească, ci în dialect, în Bazat și în Biharea.

99. pag. 177. „Lui dumnezeu îi plac puî de cei mai tineri, mie însă-mi plac și de aști mai bătrîni, numai să fie fripți, știî coala, să treacă focul printr-înșii.” Sîlcit din Creangă Povești 33. *ăști* la Creangă ! Vezi No. 49.

100. pag. 181 „La o serie de adverbe, care se întrebunțază și ca prepoziții, se poate adăoga *de* fără ca să se schimbe înțelesul : *înainte de* ori *dinainte de*, *înapoi* ori *dinapoi*, *asupra* ori *deasupra*.” Cu totul alte înțelesuri aū *înainte de* și *dinaintu de*, *înapoi* și *dinapoi*, *asupra* și *deasupra* ! Asupra chestiei vezi mai pe larg în Specialistul Român, Viața Rominească 1907 pag. 19.

101. pag. 181 „*Pe lingă toată stăruința*=Trotz aller Anstrengung.” E un germanizm dintre cele mai bătătoare la ochi, pe care l-a cules Dl. Weigand dint-un scriitor transilvănean și vrea să ni-l dea drept limbă curată rominească : *bei aller Anstrengung* !

102. pag. 182 „Seamănă *a* tată-său. — *Mirosește* a florî.” Seamănă *cu* tată-so, nu *a* tată-so ! *a* se întrebunțază ea, unde se întrebunțază, pe lingă verbul *seamăn*, niciodată însă cînd e vorba de aceia că seamănă cineva cu tată-so. Iar verbul *a miroși* nu se conjugă la prezentul indicativului *mirosesc, mirosești, mirosește*, ci *miros, miroși, miroșă* ori *miroășă*. Nu pune Dl. Weigand mina pe o gramatică, pe un dicționar, pe nimic, și scoate limba rominească din capul D-sale ! Bătae de joc, nu altă ceva.

103 pag. 185 „Intrară în curte *de cîte trei*.” *Cîte trei* ori, cu alt înțeles, *cîteș treiș*, da, se zice pe rominește. Dar *de cîte trei*, ce-î aceia ?

104. pag. 185 „Un om *de vîrstă*.” Se zice *un om în vîrstă*, iar nu *un om de vîrstă*. Numai cînd *vîrstă* are atributul *înaintată*, se zice *un om de vîrstă înaintată*, care are alt înțeles decît *un om în vîrstă*.

105. pag. 185 „Lăutarii aū jucat un vals de Strauss.” Așa zic Francezii și Germanii. Românii zic : Lăutarii aū *cîntat* un vals de Strauss.

106. pag. 187 „*Rîurele*, plural dela *rîurea* care nu se întrebunțază.” *Rîurele* este pluralul dela *rîurel*, care *rîurel* se întrebunțază. Cum i-a putut veni în cap D-lui Weigand că, în vremece primitivul *riū* și deminutivele sale *riuleș*, *riuşor* sînt eterogene, deminutivul *riurea* ar pute fi de genul feminin ? Are simț sin pentru limbă Dl. Weigand !

107. pag. 188 „Ierau la zece — es waren an (ungefähr) zehn.“ Erau *vreo* zece, nu *la* zece !

108. pag. 189 „Lucrăm *pe zi* (tageweise).“ Lucrăm *cu ziua*, nu *pe zi* !

109. pag. 189 „Jur *pe dumnezeul sfintul*.“ Jur *pe dumnezeul sfintul* se zice pe rominește. In ce privește in special pe *dumnezeul* vezi No. 17.

110. pag. 192 „*Pe semne*—offenbar, allem Anschein nach.“ *Pe semne* este *es scheint als ob, wahrscheinlich. Offenbar, allem Anschein nach* se traduce pe rominește cu *nu mai încapă îndoiială*. Altceva *e pe semne*, și altceva *nu mai încapă îndoiială*, și nici altceva, ci tocmai pe dos.

111. pag. 193 „*Cobză*—Geige“. Altceva *e cobza* și altceva *e scripca*. Cobza e o mandolină mare cu cel puțin opt și cel mult zece strune, are sunete mai puțin frumoase decât mandolina și servește pentru a ține isonul (hangul). Cel mai potrivit cuvânt latinesc pentru a traduce pe *cozbă* este *cithara*, cel mai potrivit francez este *mandoline*, cel mai potrivit german este *Mandoline*. Dar *Geige, scripcă* ! Ce are a face *scripca* cu... e-purele ?

112. pag. 195 „*ăbia*“. Tot așa și in glosarul dela sfârșitul gramaticii, *ăbia*. *Ăbia*, nu *ăbia*, niciodată *ăbia* !

113. pag. 195 „Cif mi-i cere *de* ea ?—Wieviel ungefähr wirst du dafür verlangen ?“ *pe* ea, nu *de* ea !

114. pag. 196 „*O țară de bogată ce este*—o țară așa de bogată“. *O țară de bogată ce este* s-a fi zicind pe păsărește, nu pe rominește.

115. pag. 200 sqq. Aici, la sfârșitul gramaticii sale, care este „cea dintîiu gramatică obiectivă a limbii romine“, dă Dl. Weigand pour la bonne bouche o listă de interjecții, care te pune într-adevăr pe gînduri. Ascultați, mă rog : *hali hali* după Dl. Weigand arată groaza (*ali* și *hali* sînt interjecții cu care se alungă rațele).—*carnaxi* arată supărarea (Această interjecție nu există astăzi in rominește. Exista prin întîia jumătate a secolului XIX ca cuvînt grecesc in gura țigoveșilor, pentru a exprima dorința poruncitoare de a inceta o împrejurare neplăcută, mai ales un zgomot care ne sparie, e neogrecul *καρναξη* [κα σὲ πιάση])=crève, puisses-tu crever, propriu—mînca-te-ar cobeă, căci *καρναξη* =cobe. Se găsește in Alexandri Teatru 392, 395, 411).—*uf* arată mirarea (*uf* arată supărarea, năduful, dorința de a scăpa de o greutate).—*bu, baū, bruh* arată spaîma (*bu* nu există, e inventat de Dl. Weigand ; *baū* e cunoscut din Hasdeu : „terme enfantin, syllabe par laquelle les tout petits enfants croient effrayer quelqu'un“ ; *bruh* arată ca și *br* oțărîrea și e cunoscut numai din Eminescu Novele 43 : „*bruh*, mi-i frig“).—*huiesc* inseamnă *fluer*, „auspfeiffen, höhnisch nachschreien“ (*huiesc* inseamnă produc un zgomot neintrerupt, ca o odaie mare și goală : 'iml huiesc urechile').—*fă* și *fa* arată întrebarea. „Frage : ei... ai... aud... *fă* oder *fa*, zum Beispiel : *îți plăcea, fa*—es gefiel dir, nicht

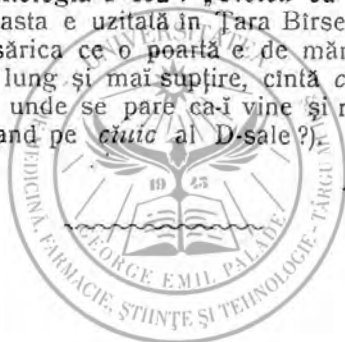
wahr? *venit-ai tu, fă*=bist du gekommen, was? (Băgați bine de samă, pentru Dl. Weigand *fa* este o particulă interogativă, așa cum este *-ne* în latinește. Dacă, de pildă, ai vre să traduci în romnește celebrul loc din prima catilinară „Quid proxima, quid superiores nocte egeris, ubi fueris, quos convocaveris, quod consilii ceperis, quem nostrum ignorare arbitraris?“, ar trebui să zici: „Ce-ai făcut astă noapte și ceialaltă noapte, unde ai fost, pe cine ai convocat, ce hotărâre ai luat, care dintre noi crezi că nu știe *fa*?“ Ba dacă ar fi fost Catilina fimee, l-ar fi putut striga Cicero, pe romnește, un *fa*, dar nu ca particulă interogativă, în tot cazul, ci ca un vocativ, cu care se strigă (nu se întreabă) fimeile în cea mai familiară și mai vulgară vorbire posibilă, și care, în ce privește originea sa, este scurtată din *fată*. Acest *fa*, pe care în gramatica sa, „cea dintîiu gramatică obiectivă a limbii romine“, îl consideră ca particulă interogativă, a mai jucat odată un renghiu D-lui Weigand. Anume l-a găsit odată întrebuințat împreună cu *mütere*, *fa mütere*, l-a considerat ca formind cu *mütere* un singur cuvînt *famütere*, și apoi a dat acestui *famütere* o etimologie care va face epocă în filologia romină [Vorba D-lui I. Bogdan]. Vezi studiul de față sub I pag. 27).—*aman*=bitte um Erbarmen (Așa este, dar *aman* este pus de scriitorii romîni în gura Turcilor, de pildă Letopiseșele Cogălniceanu ed. I vol. II 377, vol. III 224, Beldiman Eteria 5, Dionisie Eclesiarhul 172, Alexandri Poezii vol. III 345, Alexandri Teatru 125; odată în gura unui Grec, Alexandri Teatru 384. Numai în izolarea *aman puțule* se găsește întrebuințat ca cuvînt intr-adevăr popular la Creangă Amintiri 57: „Ia acuș te scarpin... de-î zice *aman puțule* cînd îl scapa din mina mea“. Ca *substantiv* acest cuvînt este iarăși popular în două izolări, *a fi la aman*. Eminescu Novele 43, și *a ajunge la aman* Șezătoarea I 204, care sînt foarte rar întrebuințate. Este cu puțință ca pe acest cuvînt să-l treacă cineva printre interjecțiile uzuale din limba comună rominească?).—*mașala* înseamnă *să tefereuscă dumnezeii!* și se întrebuințează ca să nu se deoache cineva. „*mașala*=möchte dich Gott bewahren, vor Verzauberung durch bösen Blick“ (Va să zică *mașala* ar fi după Dl. Weigand tot una cu *să nu fie de deochiū* ori *pliu*, *să nu fie de deochiū!* Poporul romîn din Dacia nu cunoaște acest cuvînt. Acolo unde se găsește întrebuințat, izolat, în literatura populară, e pus în gura vreunui Turc ori în general în gura vreunui străin din Turcia, cu înțelesul de *bravo*: „Turci-n palme că bătea, Turcii din gură striga: *Ișala și mașala!*“ G. Dem. Teodorescu Poezii populare 568. „Insoară Zinca d-un cocon... Și fata de unde o ia?... Din orașul Hirșova, pe fata Letinului, pe fata hainului... Dacă nunta se gălăia, tot alaful se-nșira, înainte tot mergea, până Dunărea trecea. Letin zice: *mașala!*“ ibid. 654. Cu înțelesul din limba de origine „ce vrea dumnezeu“ este pus de C. Negruzzi în gura unor Arnăuți I 24: „Să nu mor creștin, ci spurcat ca voi, dacă va mai intra cineva la mine fără

să-mi dați mai înainte de știre, de nu veți lua fiecare citeo sută băltașe chirjaliești pe talpe. Știți că-mi împlinesc juruințele.— Arnăuții strigară: 'mașalla' inchinându-se până la pământ'. In prima jumătate a secolului XIX exista cu înțelesul de *bravo* in gura țirgoveților, cum se vede din Alexandri Teatru 433 : „1500 galbeni! Ișala, *mașala*, m-am făcut chiabur!“ Este o vorbă românească, *carlea-i bună, dar trebuie cap s-o poarte*. Dl. Weigand, dupăcum a alergat prin țările locuite de Macedoromii și a prins din fuga calului citeva cunoștinți superficiale asupra limbii rominești, decit și acele puține și greșite cunoștinți s-au amestecat in capul D-sale și au făcut o harababură, din care nu știe cum să se discorde. Iaca, de pildă, in această parodie de gramatică a limbii comune rominești din Dacia, aici, la acest *mașala*, D-sa a strecurat printre interjecțiile dacoromine pe macedorominul *mașala*. *Mașala* există într-adevăr in dialectul macedoromin, nu ni spune acest lucru Dl. Weigand in vreunul din minunatele D-sale studii (căci n-am ave încredere), ci ni-l spune Dalametra : „*mășala*, interjecție, exclamațiune de admirație; prezervativ inpotriwa deochiului, bravo, de minune, *mășala lui*=bravo, ești bine.“ Este turcul *mașallah*, 'ce vrea dumnezeu', din zicătoarea *ma șa allah kan ve ma lam ieșă lan rekün*, ce vrea dumnezeu, se întâmplă, și ce nu vrea el, nu se întâmplă. Acest *mașala* al D-lui Weigand este prea prea. Toate au o margine, chiar in privinți de acestea. Pentru aceea tot Turcul are și un proverb : *ialanî oranile sôile, adecă mîncînîle să le spu cu măsură*.—*blăm*, *blem*, *blați* inseamnă haț, pleacă, plecați, „weg, fort“ (Așa este, decit aceste interjecții nu se mai întrebuintează astăzi. Ele, niște forme izolate ale verbului *imblu*, apar supt următoarele forme : *blați*, *blă*, *blăm*, *blămați*, *blem*, *blemî*, *blemați*, in Cuvinte din bătrîni I 270, II 190, 322, 334, 344, 350, 451; Varlaam Cazanierpartea I 78₂, 122₂, partea II 33₂; Dosoteiū Psaltire 231, 278; Dosoteiū Proloage 11₂, 31₁, 49₁, 56₂, 77₁, 77₂, 82₂, 152₂, 171₂, 246₁, 247₂; Letopisețe Cogălniceanu ed. I vol. II 241; Cante-mir Istoriea ieroglifică 122; Mineiul Octombre Rimnic 181₁. Astăzi mai apare numai forma *blem* in poezie populară din Transilvania și Maramureș, dar foarte rar : „Țipă năframa-n chilie, *blem* cu mine-n cununie.“ Pop Retegañul Trandafir și vioarele 15; „Fă colac din noaűa grie, *bliem* soră la cununie.“ Țiplea Poezii populare din Maramureș 4; „Haída, mindră, haída *bliem* la vládica să jürăm.“ Graiul nostru II 80. Buda dă forma *blefi*, dar e indoios dacă această formă a existat vreodată. Cum poate cineva, într-o gramatică a limbii comune rominești actuale, să dea ca interjecții obișnuite 2 interjecții din limba veche romină și una rar întrebuintată din dialect ?)—*fă* inseamnă înainte!, se mai întrebuintează apoi sicu înțelesul de *ei și?* *nicî să te sinchisești!* „*fă*=vorwärts, doch auch im Sinne von 'was ist da weiter? mach dir keine Sorgen!'“ (In ce privește pe *fă* cu înțelesul de înainte!, poate că a cetit undeva Dl. Weigand imperativul lui

fac în expresia 'fă înainte, că te ajung', în care are înțelesul de *mergi!* și și-a închipuit că *fă* este o interjecție. În ce privește însă pe *fă* cu înțelesul de *ei și? nici să te sinchisești!* eu nu pot să-mi explic cum s-a născut în mintea D-lui Weigand. Să fie vis? Să fie autosugestie?).—*miț miț* este interjecția cu care se cheamă mițele, „Lockruf für Katzen,“ (*pis pis, pis pis, nu miț miț!*).—*cuce* este interjecția cu care se cheamă cățeii, „Lockruf für junge Hunde.“ (Se zice *cuciu, cuțu*, niciodată *cuce!*).—*vum* imitează tunul.—*svicnesc* înseamnă plesnesc din biciu, „a svicni=mit der Peitsche knallen.“—*hat, jap, leop* imitează sunetul unui capac care se închide răpede, „beim Zuschnappen.“—*huștiuliu* imitează sunetul unui corp care sare în sus, „bei Aufspringen.“ (Oare cum ar înțelege Dl. Weigand acest loc din Creangă: „Dracul, neavind ce-î face, *huștiuliu* în iaz și dă știre lui Scaraoschi“?).—*fiștuiesc* înseamnă *soptesc*, „flüstern“.—*ciuic* imitează strigătul cucuvei (Despre *ciuic* singurul loc de informație este Marian Ornitologia I 432: „*Cioica* cu accentul pe *i* din urmă. Numirea aceasta e uzitată în Țara Birsei în Transilvania. Mi s-a spus că păsărica ce o poartă e de mărimea vrăbiei, are însă rost ceva mai lung și mai supțire, cîntă *ciuic, ciuic*, ca și cînd s-ar vâeta, de unde se pare că-î vine și numirea.“ De unde a scornit Dl. Weigand pe *ciuic* al D-sale?).

(*Va urma*)

A. Philippide

Din al doilea jurnal de bord.

Dela Rodos la Kalimno.

Abia aruncasem ancora în fața ruinilor colosului din Rodos, cînd se zări jucînd pe valuri o barcă albă lucitoare, la pupa căreia flutura steagul roș cu semiluna albă la mijloc. Capitanul de port făcea vizita cuvenită unui vapor de războiu pentru a ne saluta de bună venire.

Era un bătrîn frumos, falnic, ras proaspăt, cu mustățile sure răsucite, în mare ținută de ceremonie, cu fesul roș aprins.

Cînd s'a apropiat, am putut deosebi mai bine amănuntele îmbrăcăminte: redingota de marină avea piepții brodați cu înflorituri în fir de aur; citeva decorații, medjidii și osmanlii, înșirate în stînga în dreptul inimii; epoleți bogate pe umeri; mînecele cercuite de galoane late; dar... fără cravată!...

Intotdeauna m'a minunat infăptuirea dureros de ridicolă ce o dă unei ținute grave lipsa cravatei, a acestei bucățele de cîrpă răsucită în felurite chipuri, pe care gustul modern ne-o impune la git pentru ascunderea nasturelui dela gulerul cămașei.

Nu știu dacă turcul uitase din grabă sa-și pună cravată, dacă o pierduse pe drum, sau găsise că-i de prisos acest amănunt al îmbrăcăminte europene.

Mai văzusem altădată un ofițer turec în mare ținută, mușiat tot în fir de aur, dar încălțat cu papuci-imenii și în ciorapi albi.

Dupăce turcul își sfîrși din capul scării discursul pregătit într'o franțuzească stîlcită, ofițerul de quart îi spuse că venim din Alexandria.

La auzul acestui nume turcul se repezi înspăimîntat în jos pe scări, ștergîndu-și mina cu poalele redingotei.

Pardon!... pardon!... Ioc haciniz!... și se îndepărtă pierzîndu-se în scuze.

În zădar ne-au fost toate stăruințele; guvernul turcesc hotărîse carantină de zece zile pentru toate vasele care veneau din Egipt. E drept că în Alexandria și Cairo erau pe-atunci:

dela zece la cinsprezece cazuri de ciumă pe zi. Dar boala se incubase mai mult în populația arabă și europenii trăiau aproape fără frică în mijlocul ciamei.

Hotărât, trebuia să facem carantină. N'aveam voie să debarcăm pe insulă. Orice comunicație cu pământul era întreruptă. Provizia de hrană ni se lăsa pe scara vaporului, iar banii îi aruncam într'o cutie de tablă cu acid fenic, care ni se întindea prinsă în virful unei prăjini lungi.

De pe puntea vasului nostru privim insula aceasta care păstrează încă urmele bogăției și frumuseții de altădată. Natura imbelșugată a acestui pământ binecuvîntat n'a putut fi încă săcătuită de lăcomia și nesocotința omenească.

În aerul curat și limpede care tremură în zare, sub cerul senin și fără pată, Rodos apare ca o grădină fermecător alcătuită răsărind ca prin minune din adîncul sîinului acestei mări care lucește veșnic într'un albastru clar, deschis și dulce.

Te iarmecă bogăția de culori îmbinate într'un imens amfiteatru, care se ridică de jos de pe oglinda netedă a mării înălțîndu-se spre bolta cerească cu virful de piramidă, albit și stîncos, al muntelui Ataleyriion. Casele albe lucesc în verdeața frunzișului, și în fiecare parte ochiul deosebeste un altfel de verde, după neamul copacilor sădiți, — dela verdele palid deschis al uniliților maslini până la verdele viu și tare al mindrilor stejari. Bisericile creștine, prefăcute în moschee musulmane, își ridică virvurile ascuțite ale minaretelor printre chiparoșii înalți, înșirați în rînduri. Prin văi adînci umbresc platanii cu frunza lată și smochinii încărcăți de roade.

Pretutindenea buchete de mîrt, rodii și portocale.

Insula aceasta bogată, așezată într'o minunată poziție maritimă și militară, ajunsese odată cheia întregului Arhipelag. Locuitorii ei aveau faima celor mai iscusiți marinari ai lumii elenice, sămănase colonii pe toate coastele Mediteranei și populase pe vremuri insulele Baleare.

Rodos avea două porturi minunate, școli vestite și un comerț înfloritor; senatul insulei ajunsese a alcătui legi de Drept comercial și maritim.

Și azi se mai văd urmele vechei civilizații, resturi de fortificații și cheiul de piatră în capul căruia se cunoaște sfîrmăturile colosului din Rodos.

Vestitul Chares di Lindos a lucrat doisprezece ani la statuia uriașă a lui Helios, zeul protector al insulei. Colosul înalt de 32 metri, care se ridică la intrarea portului, era socotit ca una dintre cele șapte minuni ale lumii.

Împăratul Comod a pus să se schimbe capul colosului pentru a fi chipul său în locul zeului Helios. Un cutremur de pămînt a rostogolit colosul, și sfîrmăturile, vindute unui evreu, se zice că au fost încărcate pentru a fi transportate de cătră o mie de cămile.

În ruinele zidurilor au rămas încă sculpturi de cruci și

arme de pe vremea rătăcitorilor cavaleri ai sfintului Ioan din Ierusalim.

Alungați de urgia musulmană din locurile sfinte, ei s'au așezat aici în insula aceasta bogată, care era și cea mai apropiată pradă a corsarilor musulmani.

Fortificații minunate îi apăra împotriva atacurilor năvălitorilor, dar după un asediu groaznic de șase luni sint zdrobiți de Suleman. Și de-atunci, de cînd cavalerii au fugit așezîndu-se în Malta, s'a îngropat sub dărîmăturile cetății și viitorul insulei Rodos.

După vegetația orientală și înfățișarea solului insula aceasta apare ca o prelungire a Asiei, un post înaintat al vechiului continent.

Cînd privești lanțurile insulelor Ionice, înșirate între cele două țărîmuri, recunoști că nu pot fi decît o continuare a coastelor, rămășiți din uscat, virfurile munților înecați ai unui continent care se întindea într'o epocă depărtată între Grecia și Africa.

De aceia și legendele elenice amintesc despre prima populație mitică a insulelor că s'ar fi pierdut înecat de revărsarea apelor și, pe urmă, Helios a creat alt neam de oameni cu care a populat toate insulele mării Egee.

Dela sud apare în zărea luminoasă un vapor mare, alb, strălucitor. Se apropie încet, maestos, de port, tăind în apa brăzdată în linii lungi argintate, care se resfrîng ca într'o oglindă de Veneția.

E un vapor militar sau un *paquebot*?

Trece pe-aproape de noi. Se zăresc uniforme de marină pe punte.

După ce ancorează în port, aflăm că e iachtul lui Rothschild, în navigația de plăcere prin orient. Face o excursie pentru vizitarea lucrărilor de desgropare a ruinilor dela Troia.

Ni s'a spus că altădată, cînd a fost prin insulă, Rothschild a dăruit 40 mii de lei pentru coreliionarii săraci.

În adevăr, în această insulă sint foarte mulți evrei spanioli. Imbrăcați turcește, o parte din ei sint barcagii și muncitori în port. Cu părul și barba neagră, obrazul pal, bronzat, ochiul mare de arab, evreul de aci pare că înfățișează adevăratul tip oriental. Mă gîndesc la tipul evreului polonez cu părul și barba roșie. Ce caractere de rasă mai pot fi comune acestor două tipuri așa de mult deosebite?...

Și totuși li se spune semiti și unuia și altuia. — Vesnica și incilcita chestiune a raselor, care de pe vremea zidirii turnului Babel și până azi încă n'a putut fi deslegată...

În fundul portului e ancorată o corabioară turcească. De-acolo se aude mereu un sgomot neîntreput, un fel de țacăneală cadentă.

Aflăm că e o brigantină scăpată ca prin minune dela înnece, în timpul unei furtuni dela larg.

Are vre-o cîteva coaste descheiate, și nenorocîții ei mari-nari trebuie să pompeze ziua și noaptea apa care se furișază printre incheeturi, căci altfel scoica lor s'ar duce la fund în cîteva ore.

Tirziu de tot, cînd am eșit iarăși pe punte, în liniștea nopții răcoroase, sub ochii stelelor care vegheau sclipind de-asupra mării adormite, se simțea o adiere blindă și parfumată care venea dinspre uscat. Și dintr'acolo abia ajungea până la noi, slab ca un rest de ecou îndepărtat, o armonie de cîntare veche și sfîntă. Intreaga insulă împietrită în somnul ei adînc, curămășițiile monumentelor antice, cu sfărîmăturile colosului doborît, cu armele cavalerilor creștini, cu bogatele amintiri ale măreției trecutului îngropat de veacuri, părea un cimitir întins, deslipit de pămînt, de undeva, plutind misterios în singurătatea apelor pustii. Iar luminile slabe care mai licăreau pe la case—vegheau ca niște candelă aprinse de-asupra mormintelor în umbra neagră a bolților copacilor pletoși.

Prin ceața viorie care împînzește orizontul se desemnează în alb, ca o viziune a nopții, forma uriașă a iachtului Rothschild. Falnic, nemișcat se odihnește adormit pe luciul apei moarte.

Un glob electric, plînd de-acolo, sus, din înălțimea catar-gelor, așterne tremurînd o diră de lumină pe fața mării până în fundul portului, departe, unde lucește umila corabie turcească.

Și în tăcerea nopții se aud încă mereu aceleași ciocnitui metalice, cadențate,—e munca chinuitoare și fără de răgaz, e veșnica luptă a celor mici și slabi.

Plecasem pe vreme bună din Rodos. În tot timpul zilei avusesem marea liniștită și cerul curat.

Soarele asfîntise înecat în apa patată de-un roș însingerat în partea dinspre apus, sub un cer purpuriu deschis. Se arătau semne care prevesteau vînt tare în noaptea aceia.

Pe puntea de comandă se plimba singur, tăcut, un ofițer tînăr, cu barba și mustățile rase. Era unul dintre acei care încă din frageda lor tinereță se chinuesc pentru a-și schimba firea după tipicul ideal al marinarului englez.

Odată cu introducerea pipelor și a tutunului englezesc Navy-cut pe bordul vasului nostru, se puseseră în circulație și o sumă de povestiri marinărești ca pilde de păstrarea singelui rece, una dintre cele mai înalte virtuți nautice. Se zicea că pe nu știu care bastiment englez, un amiral bătrîn vînd să încerce pe un ofițer tînăr îi arătă noul care se ridica la orizont :

— Tinere, ia măsurile cuvenite pentru a preîntîmpina furtuna care se apropie.

Ofițerul, în loc de a se repezi la manevra vasului, se îndreptă calm cătră un marinar de serviciu :

— Băete, dute în cabina mea și adu-mi mantaua de ploae.

— Bravo !... strigă amiralul, ai mult singe rece și vei ajunge un bun comandant.

Ce-a mai urmat—povestirea nu spune, însă pe vasul nostru urmarea o cunoaștem bine.

Pentru că nu s'au luat în pripă măsurile rezezi de manevră, am fost surprinși de furtună.

La început nu se arătase pe bolta curată a cerului decît în spre nord o dungă cenușie. Dunga se prefăcu într-un nour arcuit, ca un balaur cu spinarea neagră, care eșea parcă din mare, înălțîndu-se pe cer și apropiîndu-se de noi cu-o regegiune uimitoare, iar coada i se tira pe suprafața apei.

Era ceia ce numesc marinarii un *grăunte negru* de furtună. „*Pentru a descrușișa sburătorii!... sus gabierii!...*” și marinarii se aruncară pe scările de frînghie, agățîndu-se cu minele și cu picioarele goale ; ca niște paingăni începură a depăna în goană prin țesătura de pinze și frînghii.

Dar era prea tirziu. Furtuna se deslănțuise cu așa năprasnică iuteală, că ne-a surprins aproape cu toate pinzele întinse. Nu știam pe ce să punem mîna mai întăi.

În prima *rafală*, care ne isbi în față, urlînd furioasă, se auzi o trosnitură seacă sus în catargul din proră: un *sburător* se rupse în două și pinza sfîșiată, ca o aripă rănită, se sbătea nebună în suflarea vîntului.

Ne aflam într-o strîmtoare foarte primejdioasă.

Dacă ne-ar fi prins furtuna în altă parte, fugeam la larg, căci, după sfaturile marinariilor bătrîni, se știe că întotdeauna corabia zice corăbierului: „*Fereste-mă de uscat ca eu să te feresc de apă*”. Dar ne aflam *angajați* într-un canal strîmt și întortochiat, mărginit de insule stîlcoase, care se ridicau ca niște umbre negre în jurul nostru, amenințîndu-ne prin întunecimea nopții. Vasul nostru, cu viteză slabă, nu putea birui vîntul din față, și în orice moment eram în pericol de a fi aruncați la coastă, unde vasul s'ar fi sfărmat în bucăți.

Să ne întoarcem înapoi la Kos, ori să schimbăm drumu pentru a intra la adăpostul insulei Kalimro ?

Dar trecerea prin strîmtoarea stîncelor cu'n vas slab, cu pinze, era foarte grea, căci prin întuneric nu se vedea intrarea.

Astronomia, harta și busola nu erau de nici-un ajutor. Toată nădejdea ne era în Barba Gheorghii, care încălecat în proră de tot, de virful *bcmpresului*, trebuia să ne conducă la adăpost sigur prin locurile aceste, pe unde el cutreerese de atîtea ori în vremea tineretii.

În momentul cînd ne-am întors pe loc, primind de-odată vîntul dintr-o coastă, vasul s'a aplecat așa de tare, că toate s'au prăvălit pe punte și clopotul bordului începu să bată într-o dungă.

Haus asurzitor și întuneric ca în iad.

Suflările vîntului, care treceau prin măcărăli cu'n șuerat as-

cuțit, răutăcios, făceau să vibreze fringiile întinse ca niște coarde sunătoare.

Și vasul nostru bătrîn, slăbit din încheeturi, gema greoi, cutremurat la fiecare val ce se isbea în coastele-i de lemn.

„Uscatul în proră!... se vede aproape!...” Fu cîteva clipe de groază. Se auzi sbîrniînd telegraful dela mașină. „Stop!... Înnapoi toată viteza!...”

„Nu-i nimic, nu-i nimic!...” — răsună vocea grăasă a lui Barba Gheorghi. „Cîrma puțin babord și intrăm bine”—adăugă bătrîmul, care cu ochii țintă înaintea, străpungea întunericul nopții recunoscînd țărnișurile strimtorii.

Toată lumea era afară pe punte; și pentrucă nu se vedea nimica în noaptea aceea neagră care ne impresura, toți își încordau auzul spre prora de unde veneau comenzile lui Barba Gheorghi.

De cîteori se striga babord sau tribord, toți repetau comanda din nevoia instinctivă de-a ajuta fiecare cu ceva la manevra vasului.

În jurul cîrmei erau mai mulți decît trebuiau, căci cîrma e inima vasului, mai cu seamă în asemenea împrejurări.

În depărtare, o lumină roșă se zărea lîcărînd jos pe fața apei.

Încet, pe dibuite, ne apropiem de ea. După un ceas de drum, ne oprim aruncînd ancora. Sintem la adăpost.

Suflările vîntului se opresc în peretii stîncoși ai insulei Kalimno. Prin întuneric nu se deslușește nimic în golful acesta tăcut și apărut de natură.

Forma țărnișului înalt abia apare ca o umbră cenușie, ridicîndu-se din mare în spre cer, avînd sămănat pe ea cîteva lumini roșietice, care clipeșc obosele pe la geamurile caselor pe unde lumea nu s-a culcat încă.

A doua zi-dimineța cînd ne-am sculat, am avut în fața noastră una din acele priveliști pe care rare ori în viață ai prilejul de a le întîlni.

De cu noapte vîntul se potolise. Bolta cerească se limpezise, și în vibrația orbitoare a dimineții părea căptușită cu o imensă pinză de mătăsă albastră lucitoare.

Insula părea creștetul cărunt al unei stînci uriașe, care eșea din fundul mării, ogîndindu-și țărnișurile în limpezimea apei verzi, sticloase, sub lumina aurie a soarelui.

Pămînt pietros, arid, răscolit; pretutîndenea sfărămături de stînci vinete și roșii, arse, fulgerate, pătate de rugină,—schelet pietrificat rămas din alte vremuri. Și totuși furnica omenească se încăpățînează în lupta ei pentru trai, căutîndu-și încă hrana prin locurile aceste sterpe și secătuite.

Puțina viață ce a mai rămas în insulă—s'a retras jos la poalele muntelui, de-alungul mării, de-oparte și de alta a golfului.

Casele mici de piatră se înșiră ca niște pete albe pe malul roșietic. Printre ele cresc rari maslini slabi, noduroși, abia

ducându-și zilele în pământul lor pietros, din care nu mai pot suge seva viețuitoare. Tinjesc insetați, așteptând ploaia care nu mai vine să le reînvieze frunzele pălite, albicioase.

Sus de tot se zăresc câteva capre agățate pe peretele de piatră goală.

Un sat sărăcăcios, uitat în baia asta goală, în care oamenii trăesc din comerțul ce-l fac cu pescuirea bureților de mare. Cinci luni pe an, din Iunie până în Noembrie, bărbații toți sînt duși la pescuit, departe, pe la Cipru, Kalki, Siria și Tripoli; a-casă rămîn femeile, copiii și bătrînii care nu se mai pot hrăni din munca grea pe mare.

E ziua de sînta Maria și la biserică se face slujbă frumoasă pentru cei care sînt duși pe apă.

Grupuri de femei îmbrăcate în negru, ducindu-și copiii în brațe și de mînă, în haine albe de sărbătoare, se vād pe cărările strimte care se pierd șerpuint printre stînci.

De pe celălalt tîrm al golfului, bărci negre, ușoare, se vād alunecînd pe luciul de oglindă al apei.

O barcă trece chiar pe lingă vasul nostru. Cu mina înțepenită pe cîrmă, stă un moșneag, girbovit, uscat, cu ochii aproape închiși. Lingă el, pe bănci, câteva femei cernite și o droaie de copii ghemuiți jos pe fundul bărcii. La lopoți trag voinicește două femei tinere, și piepturile li se umflă la fiecare mișcare prin încordarea brațelor. Loviturile lopoților grele împing barca înainte tîindu-și drum, cu botul ei negru stîșnind netezimea apei.

Dela noi de pe punte Barba Gheorghie le strigă pe grecește:

„Hei!... la biserică vă duceți?”

„Cînd se întorc ai voștri dela pescuit?”

„Peste două luni” — răspuse o femeie din barcă.

„Dacă o vrea cel de sus” — adaugă o alta ridicîndu-și o pereche de ochi negri, scînteetori, în sus spre albastrul senin al văzduhului.

Barba Gheorghie arată către bătrînul care nu răspunsese nimic și nici nu dase vre-un semn de înțelegere.

„Vedeți, moșneagul acela e surd. Aici toți oamenii sînt surzi.”

„Cum se poate asta? Adică toți bărbații din insula asta sînt surzi?” — îl întreabă unul dintre noi.

„Da, da, așa este!... Asta vine dela meseria lor. E foarte grea meseria asta. În lege stă scris că nu este voie să se pescuiască bureți decît cu *scafandru*, dar negustorii nu se țin de lege. Este mai eftin cu afundători. Care sînt tari de piept și înnotători meșteri se lasă până la adîncime mare. Dar nu se știe cîți se mai întorc din cei care pleacă din sat la pescuit. În fiecare an se pierd mulți. Unii se inneacă, pe alții li minîncă rechinii, mulți se înăbușă, scui pă singe, dela o vreme mai toți surzesc, li se rup unghiile și li se înroșesc ochii. Cînd nu mai pot să iasă în mare, rămîn în sat și se sting încet, vîzînd cu ochii, pier, uscîndu-se pe picioare. Femeile umblă îmbrăcate în

negru, așa li-i portul cinci luni de zile pe an, cît sînt duși bărbații. Să te faci aci cînd se întorc pescarii să vezi ce bocete se aud în tot satul“.

Cînd eram gata de plecare, pe cînd trăgeam lanțul ancorei, la biserica ascunsă între măslini, pe coasta muntelui pietros, începuseră să sune clopotele pentru leturghie. Cîteva clipe ne-am oprit din lucru tresărînd în vraja dangătelor care infiorau liniștea solemnă a golfului. Sunete prelungi, jăluitoare, se loviau de pereții stîncilor, care le răsfîrgeau spre larg, unde vibrau pierdute în singurătatea mării, fără a fi auzite de acei pentru care atîtea suflete rugase cerul.

Intinzînd pînzele, am plecat trecînd pe aproape de iachtlul lui Rothschild, care venise de cu noapte ancorînd chiar la intrarea în port.

Sub ploaia razelor de soare, vasul acesta mîndru, alb peste tot, tăiat în forme fine, grațioase, părea o lebădă uriașă plutind lucitoare pe oglinda unui lac.

Sus, pe punte, se zărea un grup de privitori înarmați cu binocluri și ochiane lungi, admirînd priveliștea insulei care se desfășura asemenea unui tablou văzut printr-un ochiu de panoramă. Imbrăcămintea femeiască, înflorită în culori armonizate, are un farmec deosebit, primăvăratic, pe puntea vapoarelor în aerul liber, în lumina mării.

Și cum stam călînd spre vaporul strănepoților lui Mayer Anselm Rothschild, umilul băeț de birou dintr-o bancă din Hanovra, fără să vreau o întrebare mi se încheagă în minte :

Ce gînduri s'or fi încrucișînd oare în căpușoarele cele blonde, așa de drăgalaș învăluite în gazul și muselina care fluturau în bataia vîntului ?

Ce vor fi gîndind oare privind la convoiul acela de umbre negre, care se strecurau tăcute și cucernice pe cărarea șerpuită dela biserica din deal?...

Slujba se sfîrșise și femeile cernite, ducîndu-și copilașii îmbrăcați în alb, coborau la vale în sat, pe la casele lor sărăcăcioase.

Jean Bart.

SONETE.

NOSTALGHII MEDIEVALE.

Mi-i dor de lumi trăite prin romane,
Cu trubaduri ce intră pe 'nserate
În tainice castele fermecate
Și se 'ndrăgesc cu blonde castelane:

S'aud bătăi, la poartă, de ciocane
Și-un paj discret cu pletele buclate
Desleagă lanțul punții ridicate
Cu roze 'mpodobită și liane.

Apoi, pe sub umbritele cupole,
S'aud misterioasele viole
În duo de săruturi cum răsună...

Căci de urit pe acolo nu se moare,
Cind Don Ruiz, bătrînul soț, pe-o lună
Cu Regele e dus la vinătoare.

NOAPTEA SONETELOR.

Cind crinii își deschid în primăvară
Petalele mai albe ca zăpada,
V'aduceți oare-aminte serenada
Pe care v'am cîntat-o 'ntăia oară?...

Suspinele din tainica vioară
Sburau în spre fereastră cu grămada
Și 'n cadrul geamului plîngeați, în prada
Acordurilor ce vă 'nfiorară.

Era o noapte de sonete plină
Și le prindeam, cu farmec de surdina,
Pe-a strunelor ușoară mlădiere...

Dar au pierit duioasele cuplete,
Și-au stîns misterioasa adiere
În noaptea cea plină de sonete.

Mihai Codreanu.

Scrisorile lui Mișu Gerescu.

Mă întorsesem dela înmormintarea bietului Mișu Gerescu, adinc mișcat. Colegii mă însărcinaseră pe mine, să țin o cuvîntare pe marginea gropii sale, ca unul ce fusesem în mai strînse legături cu dînsul, atît de strînse cît îngăduia firea lui cam rezervată. Mă gîndeam la situația grea, în care rămînea soția cu trei copilași mărunți, prin moartea atît de timpurie a bietului băiat, și îmi ziceam că poate ar merita să fie zugrăvită figura bună a bietului prietin dispărut, cînd cineva bătă în ușa.

— Intră!

Ușa se deschise și se ivi în pervazul ei un domn bătrîn, curat și simpatic, pe care-l văzusem plîngînd sdruncinat în rîndul dinții al jalnicei adunări. Îi dădui un scaun și-l poftii să șază. Bătrînul își duse mîna la inimă, își mușcă buza de jos, buza de sus, silindu-se să înghită un nod de obidă, care i se urca în gîtlej; apoi șezu și începu astfel:

— Vă mulțumesc, domnule meu, pentru cuvintele bune pe care le-ați spus... Vă mulțumesc. Le merita săracul băiat... Vă mulțumesc... Am pierdut un prietin care... Nu eram de-o vîrstă, ași fi putut să-i fiu tată... Iertați-mă...

Bătrînul se sculă, se duse spre fereastră cu umerii sgduiți de un plîns lăuntric; apoi liniștindu-se, se întoarse, șezu din nou:

— Iertați-mă; l'am iubit prea mult... Eu n'am avut copii și, singur pe lume, îl iubeam, cu toată dragostea necheltuită în alte afecțiuni...

— Sînteți o rudă a sa?

— Nu, nici o rudă. L'am cunoscut acum cinci ani la băi la Vulcana... și de atunci se legase între noi o prietenie... în urmă și o legătură mai strînsă, aproape o rudenie: copilul cel mic, l'am botezat eu... Singur, bătrîn cum mă vedeți, neavînd pe nimeni... rude depărtate... pușinul pe care l'am agonisit din leafa și din pensia mea de profesor o să-l las copilașilor lui bietu Mișu... Am venit la dumneavoastră, domnule meu, ca să vă mulțumesc pentru dragostea cu care ați vorbit de el în cuvîntarea dumneavoastră, și pentru că văd că v'a fost drag, v'am adus cinci scrisori ce posed dela dînsul, pe care vă rog să le citiți și să

mi le innapoiati. Din citirea lor vă veți putea completa figura iubitului dispărut..

Și bătrînul deschiindu-se la piept, îmi întinse un plic cu următoarele cinci scrisori. Le tipăresc în această broșură cu învoirea domnului Ștefan Săvescu, proprietarul lor. Publicarea lor mă scutește de a zugrăvi portretul iubitului prieten care le-a scris.

I

Iubite Nene Ștefane,

Uite, îți cuprind capul între mâini și te sărut frumos și pe dreapta și pe stînga. Mii și mii de mulțumiri. Aseară, după ce au adormit, m'am dus cu Mărioara în odaia lor și le-am pus în ghetele, așezate de ei cu mare grijă pe fereastră, lucrurile trimise de dumneata. Azi, abia se crăpa de ziuă, cînd ne-am pomenit că citești trei lip! lip! cu piciorușele goale pe scinduri, și Victor și Anina și Sisi, finișorul dumitale, strigînd într'un glas: „Mămico, a venit! ne-a adus! Tăticule aprinde lampa!“ Ce păcat că nu erai aici, să-ți fi cules, din fericirea care le strălucea în ochi, răsplata bunătății dumitale. Lui Victor i-a făcut cutia de vopsele o impresie grozavă. Nu mai tăcea: „Tăticule, și știi, sînt cele mai bune vopsele, Bourgeois!“ Știi ce mi-a spus păgînul astă seară, înainte de culcare? M'a luat de-o parte și mi-a șoptit: „Am înțeles eu cine e Sfîntul Nicolae, care ne-a trimis lucrurile: Nenea Ștefan“. Nu e vorbă, acum e băiat mare, în clasa întâia gimnazială. Sînt trei luni de cînd poartă pantaloni lungi; mă rog, asta nu e glumă. Anina a fost încîntată de vasele de bucatărie, de tacîmuri; dar ce i-a plăcut mai cu deosebire e mașinica de călcat; iar clovnul cu măgărușul a făcut pe Sisi să ridă de credeam că-i vine rău. Acum dorm citești trei, cu jucăriile alături pe pernă. Finișorul ți-e bine, gras și rotund ca un pepene; poți să te mîndrești cu el: Victor nici la cinci ani nu era voinic, cum e el acum la trei. Să-ți spui o nostimadă a lui. În fiecare seară trebuie, înainte de culcare, să-i plătesc tributul de basme. Alaltăeri îi povesteam fabula cu greerele și furnica. Asculta cu mare luare aminte, zicînd numai cînd mă opream: „Si p'ormă?“ ... „Și așa, zic, a venit iarna cu zăpadă și cu vînt rece cum e acum afară. Greerului îi era foame și n'avea nimic de mîncare, că nu vruse să asculte pe furnică, să-și adune boabe ca ea. Atunci s'a das plîngînd la furnică și a bătut în ușa: cioc! cioc!— Cine e? a întrebat furnica.— Eu, greerul.— Ce poștești?— Te rog, dragă furnică, fii bună, dă-mi și mie cîteva boabe, că uite, mor de foame, n'am mîncat de alaltăeri. Atunci furnica i-a răspuns: Așaaa? Imi pare bine. Astă vară cînd îți spuneam să nu mai cinți într'una și să-ți aduni boabe c'o să vie iarna, n'ai vrut să mă ascuți. Acum rabdă“.

Aici Sisi a lăsat buza în jos și văzînd că tac, m'a întrebat : „si p'ormă ?” — Și pe urmă, zic, greerele a murit de foame.

Purtarea furnicii atît l'a indignat, încît și-a virit pumnii în ochi și a isbucnit în plîns, strigînd : „Fil-ar a d'acului de lu'nică !” Numai cu mare greutate am putut să-l liniștim, și înainte de a închide ochii a mai zis suspinînd, că ce rău îi pare lui, că n'a știut unde șade greerul, că i-ar fi trimes „boabe, țocolată topită... si poate nu murea“...

Ne pare grozav de bine că nu te mai supără piciorul. La primăvară ai să te poți ține în pas cu mine la sitari.

Încă odată mii de mulțumiri și de îmbrățișări de la toți.

Al dumitale devotat

Mișu Geriscu.

II

Iubite Nene Ștefane,

Ne-a făcut mare plăcere scrisoarea dumitale, mai ales partea în care ne făgăduiești că o să vii. Anecdota pe care ți-a spus-o generalul despre nenea Antonache e adevărată, o știe toată lumea de aici. Și fiindcă pe de-o parte îmi ceri cu stăruință să-ți spui pe larg cine a fost nenea Antonache, iar pe de altă parte nu-mi e nimic mai drag decît să stau de vorbă tu dumneata, fie chiar și prin scrisoare, iacă îți scriu. Dacă n'oi putea isprăvi astăseară, voi urma și mîine.

Nenea Antonache era fratele mamei. Măcar că nu eram decît de șase ani p'atunci, îmi aduc foarte bine aminte ziua cînd l'am văzut pentru întăia oară în casa noastră. Eram cu mama în odăița noastră dinspre grădina mică—(așa ziceam noi grădinii cu flori, spre deosebire de grădina cu poame),—cînd s'a deschis ușa și a intrat, însoțit de mama și de tata, un domn străin, îmbrăcat cam rău, cu o figură ciudată cum nu mai văzusem; o față smeadă cu nasul coroiat, cu mustață de pandur, ochi mari, negri și scilpitori ca cilicul sub niște sprincene stufoase, peste care se innălța o frunte de-o palmă, cu părul negru, mare, dat pe spate. De atunci la noi a rămas ani mulți, zece, doisprezece, locuind în căsuțele mici din fundul curții, pînă cînd s'a mutat la cocoana Leanca, o femeie care l'a îngrijit pînă 'n cele din urmă. Tirziu, cînd ne-am făcut mari, am aflat cum a fost, ce a fost și ce a ajuns nenea Antonache, și multă vreme mă întrebam nedomerit, pentru ce îi strigă mama adeseori cu lacrămile în ochi : „Antonache, Antonache! dacă ași ști că ar fi să-ți semene vre-un copil, l'ași omori de acum cu mîinile mele...” Deocamdată noi îl cunoșteam așa cum ni se înfățișă acasă, și aci ni se înfățișă încintător. Pentrucă n'am mai intîlnit în viață om, care să știe atîtea cîntice, atîtea znoave, atîtea basme, atîtea fabule, atîtea romane,

atitea piese de teatru și care să le povestească cu așa talent cum povestea el. Ce dreptate avea bunică-mea, tată-meu și mama, cînd îi ziceau cu ochi înlăcrămați de ris sau de plîns: „Antonache, Antonache, tu ți-ai greșit cariera; actor ar fi trebuit să te faci“. Ziua în care l'am văzut pentru întăiași dată, mi-a rămas întipărită în minte și din pricina figurii lui deosebite și pentru că atunci am auzit întăia lui povestire. Era seara, după masă, în chioșcul din grădina mică; și cum ședeam așa, în liniștea serei se auzea goarna din foisorul pompierilor sunînd prelung stingerea. Atunci, cu gesturi mai vorbărețe decît vorba lui și cu sticliri scînteietoare din ochii lui vii, ne-a povestit că semnalul acela însemna în oștire porunca stingerii tuturor focurilor; că împăratul Frideric cel mare, într'o tabără, plimbîndu-se după sunarea stingerii, vede lumină într'un cort, intră și găsește un soldat tînăr, scriind la un muc de luminare, pe o tobă drept masă, o scrisoare cîtră mamă-sa, prin care-i povestea izbinda din ziua trecută și dorul de acasă care-l mistuie; că, după ce îl întreabă dacă s'a sunat stingerea și dacă știe ce poruncă se dă prin acel semnal, împăratul îl pune să adauge în josul scrisorii: „Miine voi fi împușcat în zorii zilei“. Și a doua zi în zorii de ziuă a fost împușcat... Poți să rizi de mine, dragă nene Ștefane, dar dacă ai fi fost acolo sub stăpînirea privirii lui nenea Antonache și a vocii lui tremurătoare, ai înțelege pentru ce, acum peste mai bine de treizeci și cinci de ani, îmi aduc limpede aminte cum am alergat în brațele mamei țîpînd și plîngînd cu hohote...

Nu era situație, nu era împrejurare care să nu amintească lui nenea Antonache o istorie, sau o anecdotă. Dacă cineva răspundea că e bine fără să fie bine, parcă-l auz: „Asta e ca istoria lui Cănuță Fianu, care răspundea de la Paris lui frati-su: Nu mai auz de loc, piciorul drept mi s'a sgîrcit, mi s'a uscat mîna stîngă, dar incolo, mulțumesc lui Dumnezeu și maichii Precistii, mi-e bine"... Dacă-i răspundeai că nu-ți e bine și i se părea lui că îți e bine, parcă-l auz: „Asta e ca istoria turcului, cu scrumbia"... și ne povestea istoria cu scrumbia turcului, de leșinam de ris.

Mai întotdeauna după masă, pînă să se aducă și cit bea cafeaua, ne povestea subiectul unei piese, adică ce zic eu *ne povestea?* ne juca o piesă, pentru că își schimba vocea și fizionomia în atitea feluri cite persoane erau.

În vremea cît povestea el, trebuia să fie o tăcere desăvîrșită, să nu-l sicle cineva. Dacă se întimpla cumva ca Dinu, feciorul, să ceară mamei cheile, să scoată romul, se oprea din povestit și bătea barabana cu degetele pe masă, uitîndu-se în tavan. Noi ne rugam: „Zi înainte, nene Antonache“, iar el răspundea: „să se isprăvescă chestia cheilor...“

Cu privire la liniștea din timpul povestirilor lui s'a întimplat odată o istorie, care a rămas de pomîină în casă la noi. Și acum îmi vine să rîz cînd mi-o aduc aminte. Era iar așa după masă. Se aduseseră cafelele; și nenea Antonache era gro-

zav de tabietliu la cafea. Trebuia să-i fie cu caimac mult; el zicea: „cu nori“; și parcă-l văz, cind o bea invirtea ceașca, să nu cumva să rămie vre un pic de caimac pe părții ei. In ziua aceea pesemne ciștigase la cărți, că ne adusese la masă un carton cu prăjituri de ciocolată. După ce ne împărțise tuturor, mai rămăseseră două pe-o farfurie dinnaintea lui, oprite pentru mama Ușica, o bătrână rubedenie de-a tatei, care sta aproape de noi și căreia vrea să i le trimeată. Impărțind prăjiturile, picaseră de pe ele pe fața de masă bucățele de ciocolată. Cafeaua lui nenea Antonache sta dinnaintea lui, fierbinte, neatinsă, cu „nori groși“; iar el, pentru a nu știu cita oară, ne povestea împușcarea generalului Ney. Ne spunea cum șeful plutonului de execuție a vrut, după cum e obiceiul, să-l lege la ochi innainte de împușcare. „Atunci Ney îl măsoară de sus pină jos cu privirea: Cum? mie să-mi legați ochii?! Mie!? Eu care n'am tremurat innainte miilor de gloanțe și de obuze ale dușmanului, eu care-mi băteam joc de moarte, infruntind-o de atâtea ori in războiu, o să mă tem acum...“

In vremea asta, cel mai mic dintre noi, ochind o firimitură de ciocolată pe masă, intinde binișor mina pe sub brațul lui nenea Antonache ca s'o ia. Nenea Antonache zărindu-l, se oprește din povestit și se întoarce către el: — „Ce vrei, neiculiță?—Nimic, nene Antonache“.

Nenea Antonache urmează povestirea:

„Nu, nu-mi e frică; dimpotrivă vă cer o singură grație: să mă lăsați să comand eu insumi plutonului; și așezindu-se cu brațele incrușate, dă comanda; dar nici un soldat n'a îndrăsnit să tragă...“

In vremea asta băiatul iar intinde mina spre firimitura de ciocolată. Nenea Antonache se oprește, se întoarce și-l întreabă cu o enervare stăpînită: — „Ce vrei, neiculiță? O să-mi verși cafeaua“; iar băiatul zmerit: „Nimic, nene Antonache...“

„Ney a stat așa citeva clipe, cu un zîmbet pe buze, dar cu lacrămile in ochi, apoi stăpînindu-se a strigat soldaților: De cind soldatul francez nu mai ascultă de ordinele șefilor săi? Sint mareșal al Franței, sint șeful vostru și vă poruncesc: Foc!“

Băiatul, care hăgase din nou mina binișor spre firimitură, la strigătul *foc!* speriindu-se, nu știu cum trage mina și hîrșii! ii varsă cafeaua peste masă și peste pantalonii lui ca oul de rață.

Nenea Antonache opărit, sare 'n sus strigînd: „Ce vrei, neică? ce vrei, neiculiță? Ce vrei?“

— Firimituri, răspunde băiatul sastisit.

— De care firimituri?

— Uite de-alea: firimituri de ciocolată.

— De ce nu spuneai, neiculiță?“

Și punînd mina pe prăjiturile oprite pentru mama Ușica, incape să le frămînte in mîini, să le frece, cum frece săpunul cind te speli. Crema albă a prăjiturilor i se revărsă printre degete ca o spumă; noi rîdeam de ne dureau băerile inimii, și el

le frământa înainte : „Na, neică, firimituri... na, neică, firimituri, na firimituri...”

Săracul nenea Antonache ! Pe măsură ce m'am mărit, admirația fără de margini, ce aveam pentru dînsul, a scăzut din zi în zi. Aflasem că ieșise cel dintăiu din școala militară, ofițer tînăr, instruit, vorbind în perfecție nemțește și franțuzește ; că ajunsese pînă la gradul de căpitan în geniu ; că patima jocului de cărți îl făcuse să demisioneze și că de atunci, încet încet, se scoborise pe povîrnișul ei pînă cînd tată-meu, rugat de bunică-mea (mama mamei), îl luase din București, ca să-l ție pe lingă dînsul, plătindu-i ceva pe lună, cu cuvînt ca să vorbească cu noi franțuzește... Mai tîrziu m'am putut încredința, că poate n'a fost om mai robit de patima cărților ca dînsul, că toată noaptea și-o petrecea în cafenea și nu greșesc dacă oiu spune că nu eră zi în care să nu fi jucat, dacă nu altceva, cel puțin șase-sapte partide de pichet... Atunci, văzîndu-l cerînd unuia și altuia doi-trei franci, cu care da fuga la cafenea, am înțeles vorbele mamei : „Antonache, Antonache, dacă ași ști c'ar fi să-ți semene vre-un copil, l-ași veide de acum cu mîinile mele.”

În două împrejurări mi s-a părut că-și dă el singur seama de caderea lui. Odată, într'o zi tîrzie de toamnă, ne scoborisem împreună în grădina mică. Nu mai era nici o floare în ronturile și în brazdele alte de împodobite în timpul verii. Bulgări de pămînt întors și răscolit, trandafiri îngropați, moșoroaic de gunoiu și de frunze uscate, o adevărată jale. Și acolo, în mijlocul grădiniții, uitat, un glob de sticlă în virful unui băț. Nenea Antonache s'a uitat multă vreme la el, dus pe gînduri ; apoi cu o voce gravă în tăcerea nopții care se lasă : „Parcă ar fi mîntea grădiniții... Astă vară se oglindea într'însul atîta podoabă, atîta frumuseță... acum se oglindește jalea, pustiul, părăginea... Mă duc, nu rămîiu la masă...” Și a plecat încet cu capul în jos.

Altădată eram în lîrg la cofetărie. Peste drum s'a oprit o saca, la care era înhămat un cal înalt, deșirat, beteag de un ochiu, beteag de un picior, prăpădit. Un domn bătrîn de la o masă, văzîndu-l, și-a făcut cruce, mormăind : „doamne ferește !” „La ce te 'nchini, nene Petrace ?” l'a întrebat un vecin. Bătrînul a clătinat din cap și a răspuns : „Știi dumneavoastră ce a fost calul ăsta pe vremuri ? Ăstă e Pandur al lui Grigore Paladă.. Cînd trecea, mînat de fata lui Paladă, înhămat la o gabrioleță ușoară de-o putea trage un copil, ziceai c'a trecut o năluca. Fin ales, ovăz vînturat, zahăr și mingeri și panglici încoamă... Cînd s'ovă mutat Paladă la Paris, și-a desfăcut toată starea, iar calul l'a cumpărat pe o mie de lei Vasilache Munteanu, care după nouă ani de slujbă l'a vîndut lui Sotir birjarul. Cît l'a ținut Sotir nu știu, —vre-o șapte-opt ani, și fiindcă un rindaș i-a plesnit un ochiu, lovindu-l cu furca în cap, l'a vîndut lui Piscopu. Multă vreme l'a avut Piscopu la diligența cu care făcea în fiecare zi drumul pînă la Ploești și înapoi... Acum e al lui Radu Sacagiul. L-am întrebat înnadins cît a dat pe el. Trei-zeci și șase de lei !! Și bătrîn, prăpădit, cum îl vedeți, acum trage

sacaua pe povirnișul alunecos de la moara Gorgotei, sub o ploaie de injurături și de lovituri: diii! boală!. Coceni pentru gura lui bătrână, care nu poate nici să strige, nici să blesteme, nici să se destăinuiască... D'aia gândindu-mă: or fi avînd dobitoacele aducere aminte? Imi făcui cruce și zisei: doamne ferește!". Așa a vorbit bătrînul, iar un ofițer tînăr de la o masă din apropiere, după ce l'a ascultat cu luare aminte, s'a sculat repede și a ieșit. Peste cîteva minute o detunătură puternică făcu să sbîrnie geamurile cofetăriei. Ofițerul intrase în prăvălia unui armurier de alături, luase un revolver și impușcase calul, acolo, în uliță. Zarvă mare. Cei mai mulți protestau că era o barbarie. Cînd s'a ivit ofițerul în pragul ușii, nenea Antonache i-a ieșit înaintea, l'a luat în brațe: „Să trăești, minzule, să trăești!. ai făcut o faptă bună... să trăești!. să trăești!.“ Li tremurau minile și glasul...

Bietul nenea Antonache! Murise și tata și mama și frații: eram judecător la Cimpulung, nu-l văzusem de mai bine de trei ani, cînd am primit o scrisoare, prin care mă vestea că moare în spital. M'am urcat în tren și am alergat. L'am găsit în clipele din urmă. Pe meșcioara de lingă patul lui era un roșman și o păreche de cărți, cu care făcuse până atunci pasiențe. Nimic din strălucirea de altădată nu mai era în privirea lui împăenjinată.. Totuși m'a cunoscut. Cu mina stîngă m'a apucat de o mină, cu cea dreaptă m'a mîngîiat pe cap, zicînd cu o voce stînsă: „Mînzul neichii, mînzule...“ Și a murit ușor ca un pui de găină. Săracul, Dumnezeu să-l ierte!...

Mișu Gerescu.

Precum vezi, iubite nene Ștefane, Victor s'a ținut de cuvînt. Îți trimete acest vas cu flori, lucrat de el. Nu e așa că e bine? Uite ce frumos sînt făcute pansellele și ce bine e lumina vasului. De frică să nu se mototolească, el singur l'a împachetat între două scîndurele, așa după cum îl primești. Sîntem toți sănătoși și așteptăm cu nerăbdare sosirea sitarilor, care ni te va aduce.

Mă întrebi cum merg afacerile. Vorba aia: dacă nu curge, pică. Mulțumesc lui Dumnezeu că-mi ciștig pîinea de toate zilele și nădăjduesc în vremuri mai bune. Stare știu eu bine că n'o să fac niciodată. N'am nici una din însușirile, pe care trebuie să le aibă cel menit să se îmbogățească. N'am avut de la cine să le moștenesc; din potrivă, de la bietul tata am moștenit dragostea bielșugului apucat în casa lui; de la el mi-a rămas patima vinătorii, dragostea de flori și de natură—și lucruri mai neprielnice izbîndei în lupta pentru îmbogățire: sete de tihnă și pornire spre visătorie. Cu toate astea parcă nu mi-ași schimba firea cu a altuia. Imi pare rău numai de un lucru: că nu m'a inzestrat Dumnezeu cu un dar. Ași fi vrut să fiu un muzicant,

un pictor, un poet. Să fi putut face cu mâna mea, poate din durerile mele, clipe de fericire pentru alții... D'ăia mi se umple înima de bucurie cînd văd că Victor are alit talent la desemn.

Odată mă hotărîsem eu și făcusem jurămint, să-mi schimb tot felul meu de a fi. Parcă ți-am povestit eu... Acum doi ani, m'am dus la vinătoare spre Verzeni, moșia lui Lazaride, care acum face un trup cu moșioara noastră părintească, cumpărată, tot de el. Eram într'un porumb, n'apucasem să trag trei focuri, cînd mă pomenesc cu doi turci că se reped fără de veste asupra mea și-mi smulg pușca din mîni, răcnind să merg la curtea boerească. Astea s'au petrecut într'o clipă, înainte de a-mi putea da seama spre a mă împotrivi. Și am fost silit să merg între doi turci înarmați acum și cu pușca mea pînă la curte, de unde mi-a dat drumul arendașul care mă cunoștea, după ce mi-a atras cu mustrare luarea aminte, că sînt puse pe moșie table de oprirea vinătorii... Și ca să ajung la curte, trecusem așa, între turci, pe lângă biserica din marginea cătunului Gerești, clădită de Șerban Gerescu, bunicul lui tată-meu... Îți poți închipui, ce s'a petrecut atunci în sufletul meu, ce trezire. Am priceput atunci pentru întâia oară greșala neiertată pe care o săvîrșisem, lăsînd să-mi scape din mîna moșioara asta, care purtă numele neamului meu, la a căreia biserică erau îngropați moșii mei și ale căreia documente vechi le aveam încă în fundul unui sertar... M'am frămîntat, m'am svîrcolit cîteva nopți și am ieșit din aceste svîrcoliri cu hotărîrea de a-mi schimba firea, de a mă vindeca de toate gusturile, de toate pornirile, de toate apucăturile de pînă atunci. Milă, jenă, dor de viața fîhnită, pornire spre visătorie, vinătoare, pescuit, toate trebuiau înfrinate, lepădate și, în locul lor, un singur gînd, un singur dor, cîștigul de bani; iar ca răsplată, la căpătăiul cellalt al vieții, întrezăream puțința de a pune iar mîna pe bucățica de pămînt pierdută... Și am dus-o așa cîtăva vreme. Eu, care pînă atunci niciodată nu mă tocmisem cu clienții și care mă rușinam cînd îmi plăteau onorariile, mă tocmeam acum cu invierșunare, silindu-mă să mă incredințez, că erau prefăcătorii jurămintele lor, că n'au mai mult. Timp de cîteva săptămîni n'am deschis alte cărți de citire decît codurile de legi, de teamă să nu găsesc în ele ceva care mi-ar slăbi hotărîrea. Și ascusesem cheia de la pian, de frica induioșării pe care mi-ar fi putut-o pricinui muzica. Și am dus-o așa cîteva săptămîni, luptîndu-mă, silindu-mă să ucid în mine pe cel care-mi șoptea din cînd în cînd: „nu-ți e silă de tine?” Și am dus-o așa pînă cînd într'o noapte, uite ce am visat. Se făcea că eram într'o grădină de o frumusețe fără seamăn. Brazi uriași, sălcii pletoase, tei îmbălsămați, pajiști ca de catifea verde, ronturi de flori în toate fețele, cascade de clematită, alee și bolți întunecoase de umbră și isoare și fintini și statui albe de marmură; toate frumusețile cite le văzusem prin cite grădini am trecut, se adunaseră aici ca să facă un raiu. Și se făcea că umblind prin grădina asta cu sufletul îmbătat de fericire, văd la cîtiva pași înaintea mea, jos pe nisipul aleei, un ban mare de aur. Mă plec,

Il iau și ridicându-mă, văd altul la cițiva pași mai 'nainte. Mă duc, îl ridic și pe acesta și iar ridicându-mă, văd altul mai departe.. Și am mers așa, mult, mult, plecându-mă să ridic mereu banii de aur, pe care-i băgam în buzunare și zărind neconținut altul înaintea. Dar, pe măsură ce înaintasem, grădina se schimbă. Acum eram pe o potecă într'un crîng sălbatic. Din crîng am intrat într'o crivioă mlăștinoasă, între două mări de cătînă. Aurul din buzunare mă îngreua de nu mă mai puteam mișcă, și am început să mă inglodez în nomol și am început să mă infund... pînă la glesnă, pînă la genunchi, pînă la briu, pînă la git. Simțeam că-mi năvălește nomolul în gură, simțeam că mor înăbușit, inecat, cu buzunarele pline de aur, pe cînd în minte îmi fulgerau cascade de clemăuță înflorită, statui de marmură albă, vedenii din grădina frumoasă din care plecasem... M'am sculat speriat, îngrozit de acest vis, care mi se părea un simbol; iar a doua seară după masă, Mărioara îmi cînta la pian sonata care-ți place dumatile, pe cînd eu reciteam pe Ana Karenin... Greu își schimbă omul firea moștenită, mai ales cînd are în suflet indoiala, nesiguranța, dacă schimbarea o fi spre mai bine, ori spre mai rău... Și iaca așa, am rămas același, care te dorește, te îmbrățișează și te așteaptă cu drag.

Mișu Gerescu.

P. S. Mărioara, cu toate că e foarte necăjită, nu te uită și mă roagă să-ți scriu o mie de vorbe bune din parte-i. E supărată, biata fată, și are de ce: de zece zile sintem fără bucătăreasă. P'a care-o aveam a trebuit, și o dăm afară, că așa muere leneșă, risipitoare și sanchie nici e'am mai văzut... Ce greu e de găsit în ziua de azi slugi credincioase, cu milă și cu dragoste de stăpîni și de casă... A!... unde sînt slugile de odinioară, din casa părintească?... Pirvu, vizitiul, a stat la noi trei-zeci și șase de ani, îl moștenise tata de la bunica-meu. Dinu, feciorul, a murit în curte la noi, după douăzeci și opt de ani de slujbă; iar bucătăreasa... Săraca Parașchiva!... Era ca o rudă; cu ea ne-am pomenit pe lume. Ea ne descînta cînd eram deocheați, — ea ne trăgea cînd eram răciți, — ea ne mîngăia cînd eram necăjiți... Parc'o văz în curtea din fund, curtea păsărilor, înconjurată de o sută de lighioane, pe care le cunoștea și le deosebea de ne mimunam. *Pestrița cu mot, pestrița bearcă, neagra porumbacă, neagra pîntenoagă, alba mare*; o sută de lighioane, găini, gîste, rațe, aveau fiecare numele ei deosebit... Parc'o auz vorbind cu ele: „Ei ho! nebuno, ce te 'ndeși așa, parcă n'ai mîncat de a-seară“; ori: „dar tu, ce-mi stai ca o mironosiță? Vezi dacă te'ndopi nebunește? Ia să vază maica dacă ai căldură“. Și lighioanele se lăsau să le ia în mîna, fără nici o împotrivire, simțind bunătața sufletului ei curat și fără ascunzători... Trei zile după ce am îngropat pe mama, Parașchiva a stat încuiată în casa bolnavă. La trei zile, cînd a leșt și am dat cu ochii de ea, am

rămas incremenit, așa i se schimbase chipul și privirea, în care murise toată vioiciunea, toată voioșia de altă dată... A venit la mine, mi-a luat capul între miini, m'a sărutat adinc pe frunte și a plecat în spre poartă... — „Unde te duci, Parașchivo?” Cînd a ajuns la poartă s'a oprit, s'a uitat lung înapoi de jur împrejurul curții, s'a închinat, a sărutat stîlpul porții și a ieșit — „Unde te duci, Parașchivo?”..... Pe seară au găsit-o spînzurată la hanul lui Pitiș.....

IV.

Îți mulțumesc, iubite nene Ștefane, din adîncul inimii pentru buna duminică scrisoare plină de grijă și de dragoste părintească, îți mulțumesc și pentru țigaretul cu eucaliptol. Da, ai dreptate, se poate să-mi fi venit și din prea mult fumat; așa zice și doctorul. Din ce din ne-ce, știu că am dat ochii cu moartea. Și fără nici o pregătire, din chiar senin. M'am pomenit de-odată pe la șase seara cu un junghiu ca o săgeată în partea dreaptă a pieptului. M'am bătut, m'am frecat, așa! de unde? la fiecare răsufare mă durea pînă în umărul drept. M'am culcat de vreme; dar nu puteam să adorm, pentru că nu găseam în ce poziție să stau ca să răsufu mai slobod; iar pe la unsprezece noaptea am simțit că mă innăbuș de tot. Mi-a ajutat Mărioara să mă tirasc pînă la fereastra pe care a deschis-o. Junghiurile, care mă fulgerau la fiecare răsufare, nu țî le pot descrie. Îmi venea să mă sfîșiiu, să-mi vir mina în piept, să smulg nodul care mă împiedica să-mi trag sufletul... și simțeam că mă întunec.. simțeam că mă duc.. și-mi părea rău. În odața de alături dormeau frumos copilașii, aci lingă mine țineam strîns trupul Mărioarei, și sus pe cerul vioriu străluceau stelele... ah! ce frumos străluceau!.. Doctorul îmi recomandă odihnă. Am să fac ca nenea Antonache. Asta îmi aduce aminte o caricatură văzută nu știu unde. Un nenorocit de muncitor, rupt, hărănit la consultație. Doctorul îl examinează și-i prescrie fel de fel de doftorii scumpe și o lună de odihnă la Ostanda.. Negreșit că mi-ar prii odihna departe de fleacurile și neajunsurile meseriei, și n'ăși aștepta povara lui, nici porunca durerii, ca să mi-o dăruesc, mai ales că nu mă prăpădesc de dragul meseriei mele. Nu, nu mă prăpădesc de dragul ei, din porivă sint incredințat că sila, greața ce mi-o înspiră felul de muncă pe care mi l'am ales, îmi înzecește, îmi însutește povara ei. O să zici că orice muncă e făcută de nevoie... Nu e așa. Și, fiindcă n'am ceva mai bun, nici mai plăcut de făcut, decît să stau cu dumneata de vorbă, să mă încerc să țî-o dovedesc. Lasă că sint meserii, care, măcar că făcute de nevoie, aduc o mulțumire suletească mare, atît de mare, încît precumpănește oboseala, cum e munca meșteșugului; dar nu e meserie, care, dacă nu ești o secătură, lipsită de orice pătrundere, să-ți aducă o silă de țîng însuși, ca meseria de avocat. Negreșit învățătura dreptului, a feturitelor legiuiri, a schimbărilor prin care au tre-

cut de la neam la neam, de la un veac la altul, e plină de interes și vrednică de cercetat, dar nu e vorba despre aceasta, e vorba despre meseria de avocat. Ei bine, ca să fii avocat iscusit și căutat, va să fii șiret, pișicher, chițibușar, să poți ascunde cu meșteșug adevărul, care ar fi păgubitor pricinii pe care o aperi. Trebuie să poți, fără greață de tine însuși, să susții astăzi una, mâine alta, povățuit de interesul pricinii și indemnăt, încurajat de nestatornicia părerilor judecătorilor, tuturor judecătorilor, de la cea rai neînsemnată judecătorec de țară pînă la Curtea înaltă. Trebuie să te faci tovarăș cu cel nedrept, să-i dai tot sprijinul pentru împilarea celui nedreptățit. Căci înțelegi ușor, cel ce n'are dreptate plătește mult mai bine decit protivnicul său. Inchipuește-ți că unul răpește fără drept alluia, să zicem, zece pogoane de pămînt, singura lui avere. Ce poate să plătească cel desbrăcat? mai nimic, și pentru că n'are și pentru că nu se îndură, căci oricît o plăti de puțin, ceea ce plătește e pentru el o pagubă. Pe cind cellalt, jumătate din cele zece pogoane de ar da, rămîne în ciștig cu restul de cinci. Și de aceea foarte adesea vezi năpăstuiți pierzînd procese drepte ca lumina zilei, pentru că nu au putut, sau nu s'au îndurat să-și ia avocat bun, ci un biet începător, nepriceput în meserie și în toate chichițele meseriei.

Un avocat, care s'ar hotări și s'ar tine să nu ia decit pricinii drepte, să nu dea nici un sprijin împilatorului pentru străgănirea sau biruirea protivnicului său, — în ziua în care i s'ar duce vestea de om cu desăvîrșire drept, ar rămîne numai cu clientela nedreptățiților, obișduiților, săracilor. „Ăla umblă cu crucea în sin“... A! de citeori mi-a fost scirbă de mine insumi, după ce am aminat pentru un elenciu de procedură procesul unuia care stăpînea toată averea părintească și ai căruia frați și surori veniseră la judecată pe jos, desculți, drum de două poștii.

Gîndește-te apoi că văzînd neconținut pe oameni sub același unghiu al întremincărilor pentru un petic de interes, ajunși la urma urmei să prinzi o adîncă scirbă de oameni și vai! o și mai adîncă scirbă de tine însuși, cînd te gîndești că răutatea și nedreptatea omenească e gunoiul din care-ți ridici piinea de toate zilele; da, noi avocații sîntem niște microbi, care nu pot trăi decit în puroiul răutății omenești. Trebuie neapărat ca oamenii să se minince între ei, ba trebuie să-i ajutăm să se minince, ca să ne priească.

Să-ți spui în privința asta două pățanii. (Precum vezi nu sînt eu degeaba nepotul lui nenea Antonache).

Odată, sînt vre-o cîțiva ani de-atunci, vine la mine un birjar cu o citație de la judecătorec.

— Uite, domnule, ce am pățit. Am vindut un cal lui Ioniță Panait, birjarul. Calul îl cunoștea, i l'am vindut din ham pe 215 lei. Asta a fost la sîntă Măria mică. Acum, peste o lună, după ce s'a slujit cu el atîta vreme, mă pomenesc că mă dă în judecată, să-mi iau calul și să-i dau banii înapoi, că ci-că are tegnales. Se poate? Peste o lună?! Și văz că cere să-i dau.

și despăgubiri. Procesul e poimîne la judecătorie. Vă rog să mergeți dumneavoastră cu mine să mi-l subțineți. Și dacă e să-mi iau calul îndărăt, să-mi plătească și el măcar cite 3 lei pe zi, cit s'a slujit de el, că și acum umblă cu el la trăsură. Nu sint om bogat.. vă dau un pol, vi-l aduc poimîne dimineață, să-mi subțineți procesul.

A treia zi a venit cu banii și am plecat la judecătorie.

Cum am intrat, am dat cu ochii de Ioniță Panait. Zic :— Bine, Ioniță, ce fel de treabă e asta? Te slujești de cal o lună și mai bine de zile, umbli și azi cu el la trăsură și ceri să ți-l ia îndărăt?

— Are teganafes, sărut mina, domnule.

— Păi cum n'ai băgat de seamă pină l'ai cumpărat? Il cunoșteai că ți l'a vîndut din ham.

— I-l ținea ascuns cu doftorii, sărut mina. Acum că nu mai ia doftorii, i-a răsufat și tușește.. Și am dat pe el o groază de bani, zece poli și cinsprezece franci, adunați cu francu, dumnezeu știe cum, sărăcuț de mine.

Și lăcrăma creștinul.

— Știu eu după ce umbli tu, Ioniță. Umblu după ciupeală, să mai scazi ceva din preț. Așa e?

— Păi bine, domnule, sărut mina, — cal cu teganafes zece poli și cinsprezece franci? e păcat de Dumnezeu! Să-mi dea îndărăt măcar doi poli.

Zic :— Știi ce? Ia un pol și împăcați-vă, că altfel pierzi procesul. Uite, mie mi-a dat așa un pol. Na, ți-l dau ție și stingeți pricina.

I-am dat douăzeci de lei și am intrat la judecător care a închis pricina. Ce crezi că s'a întîmplat? Clientul meu a rămas foarte nemulțumit. A spus la toată lumea că n'ar mai veni la mine, să-l pice cu ceară roșie; că el era bucuros să dea de trei ori p'atit ca să cișlige procesul, nu să-l piardă după cum l'a pierdut, că se chiamă că l'a pierdut, dacă protivnicul i-a luat douăzeci de lei. Prin urmare vezi, ca să-i fi părut avocat bun, trebuia să-i îmbrățișez ambiția, răutatea..

Altădată era într'o vacanță, prin August. Tribunalul închis, lipsă lucie de afaceri; toate fondurile sleite; pină și banii copiilor adunați în pușculițe îi scosesem rînd pe rînd cu cuțitul. Stam la birou și mă întrebam prăpădit ce o să dăm adouazi în piață, cînd, aruncîndu-mi ochii pe fereastră, văd în curte doi țărani, rupți, prăpădiți. Li bag în birou și... peste un sfert de ceas intram radios la Mărioara în odaie, filfiind o hirtie de o sută. Ne-am întors amîndoi spre icoane și ne-am închinat: „Mulțumescu-ți ție, doamne!” Știi pentru ce-i mulțumeam? Pentru că un om ucisese pe frati-său. Țăranii veniți la mine erau, unul tatăl, cellalt fratele mortului și ucigașului. A! să-i fi auzit: „Sîntem cu două focuri care ard pe noi.. Am luat bani din punga altuia cu împrumut, ca să băgăm pe unul în pămînt și să scăpăm pe altul de pe gura ocni...” Jalea și desperarea părinților bătrîni, a nevestei și copiilor mortului, a nevestei și co-

piilor ucigașului, groaza lor la vederea autopsiei cadavrului, întins pe o ușă în mijlocul curții și îngroparea lui și petrecerea făptuitorului între jandarmi pînă dincolo de marginea satului, — din acestea era făcută bucuria pentru care mulțumeam lui Dumnezeu. Ce deosebire între mine și domnul Stelică, măcelarul pe care l'am văzut deunăzi? Ce gușă și ce ceafă cu etajuri!. Pe cînd mina i se juca cu lanțul gros de aur, care-i încingea pîntecele de la un buzunar al giletcei pînă la cellalt, ochii îi străluceau de bucurie, uitîndu-se la seninul de sticlă al cerului.. Secetă de trei luni, islazurile arse, miriștile negre, vitele mureau de foame, țărani alergau cu ele pe capete la țîrg, să i le dea lui pe nimica..

Nobila profesie de avocat!. Phh!

La revedere. E tirziu. Va să mă odihnesc, să fiu miine ascuțit la minte și aprig.

Al dumitale

M. Gerescu.

Iubite Nene Ștefan,

M'am hotărît, îmboldit și de Mărioara, să plec într'un loc singuratic și plăcut, unde să stau zece, cinsprezece zile, o lună, cît voi putea, să trăesc cît trăește o plantă; am găsit un om de ispravă, care mi-a pus la dispoziție o casuță de birne cu o odaie și o prispă; și iacă sînt de o săptămînă singur, aici, la Lunca Bolbocilor, un colț de raiu în munții noștri, aproape de isoarele Ialomiței. Și mi-e bine în sinul naturii, cum mi-era cînd eram copil în poala mami-doicii. Imi pare rău că nu sînt un pictor, că ți-ași zugrăvi și ți-ași trimete cîteva vederi nepomenit de frumoase. Să mă încerc să ți le zugrăvesc prin cuvinte, ar fi o nebulie. O să citești vorbe, n'ai să vezi culorile, miile de culori, care alcătuesc frumusețea tabloului; și cu cît ași adăoga mai multe vorbe, cu atît ți-ași întuneca realitatea. Și dacă mă gîndesc bine, nici meșteșugul cît de mare al unui pictor nu ți-ar putea da toată negrăit de dulcea frumusețe a tabloului, căci ar lipsi dintr'însa cîntecul isvorului, legănarea ramurilor, îngînarea frunzișului, plutirea mișcătoare a norilor în văzduh și o mulțime de alte impresii, care nu se pot preface nici în cuvinte, nici în culori, dar pe care le simți că ți se varsă de pretutîndenî în suflet, umplîndu-ți-l de evlavie, de smerenie, de cucernicie.. Azi după prînz am fost într'o pădure de brazi uriași. Abia am făcut cîțiva pași sub bolta lor de ramuri ca bolta unei catedrale, și de-odată mi s'au tăiat picioarele; fără să-mi dau seama, m'am așezat jos și timp de mai bine de un ceas am stat neclintit, treaz și totuși fără un gînd, fără o judecată, ca și cînd n'ași fi fost. Parcă uriașii brazi neclintiți, a cărora încremenită liniște veneam s'o turbur, necăjiți de prisosul meu de viață,

mi-ar fi trimes o mireasmă amețitoare, care să mă paralizeze, să nu-mi îngăduie să trăesc decit afit cit trăiau ei... M'au trezit glasurile scutarilor în fundul depărtat al pădurii: „hăă...ăp!...hăă...ăp!”

Nu e sat aici; e o stână și un fierăstrău, care nu umblă decit în timpul verii, la care lucrează niște italieni. Iarna se duc toți și nu rămîne decit Nică, un băetan de șaisprezece ani. Bietul băiat. Aseară la foc mi-a povestit viața în timpul iernii și istoria unui ciine, ucis de stăpinul stinei de alături. Imi spunea cum toamna, spre sfirșitul lui Noembrie, o tulesc devale, pe rind, oile de la tîrla lui Panțuroiu și toți ciobanii și baciul; pe urmă lucrătorii din pădure, scutarii, italienii de la fierăstrău, toți, și rămîne singur în pustiu muntelui, numai cu Ursei și cu Neamțu, ciinii lui. Povestea cum răcnea crivățul în brazi și cum viscoala de nu se vedea la doi pași, cum făcea de cite trei ori pe zi mămăligă la ciini, de frică să nu plece, să-l părăsească, — cum uneori, noaptea, Ursei se așeza în colțul odăii, ridica botul spre grinzi și începea să urle, să urle, de i se 'ncrețea carnea pe el și-i venea să se bage în zid de urit... Într'un rind impușcase în scorujul de lingă casă un cocoșar, și cum era numai a-ripat, l'a crescut vre-o trei săptămîni pe fereastră, și-i era drag că-i ținea de urit, ciripind, parcă răspundea la întrebările lui... Dar într'o dimineață l'a găsit cu aripa lipită de geam, mort, înghețat: „Parcă mi-a murit un frate...” Imi spunea bucuria lui nebună, cînd se întimpla arate ori, să sosească vre un om cu tîrlia, cu bilet de la stăpîna-su, să-i dea voie să încarce niscaiva scînduri; dragostea cu care-l ducea în casă și-i da de toate cite avea și cum nu-i venea să-l mai lase să plece... Și plăcerea nespusă pe care i-o pricinuiău întăile tuzici ieșite în coastă, întăile flori de păpădie: „Mă uitam la ele cu drag, ca la stele...”

— Și sînt buni ciinii, mă, Nică?

— Buni... dar aveam unul... tîii!... p'atîta, cit un vițel, dar mi l'a impușcat Panțuroiu... Săracu... îl chema Codreanu...

— Dar de ce țî l'a impușcat, mă Nică?

— Vezi că-i fura oi și le minca. Se ducea noaptea cu aștilalți doi. Aștilalți mai mici luau oaia și o duceau tîrîș, iar el îi apăra de ciinii de la tîrlă... Ținea piept la opt ciini... era cit un vițel... Săracul... îi zicea Codreanu...

Imi place aici, iubite nene Ștefane, nu numai pentru că-mi pîește sănătății, dar și pentru că, departe de ropotul lumii, de frămîntările ei, mintea putîndu-se indeletnici cu gînduri mai presus de trebuințele vieții de toate zilele, parcă te mărești în proprii tăi ochi, parcă țî se sporește stima de tine însuși. Că, vezi, mintea e însetată de priceperea lucrurilor, de pătrunderea tainelor, și osînda de a înfrînge această sete, de a trăi fără potolirea ei, înseamnă osînda de a te întoarce la una din formele trecute, de care natura n'a fost mulțumită, înseamnă osînda de a ucide în tine tocmai însușirea cu adevărat și cu deosebire omească: năzuința de a oglîndi în tine o cit mai mare parte a lumii în care trăești... Azi stînd singur pe marginea izvorului vorbăreț, mă gîndeam așa: Nu e a ta setea asta de pricepere, de pă-

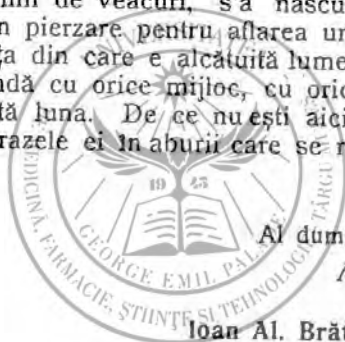
trundere a tainei care te 'nconjoară. E setea lumii întregi, e setea substanței din care e alcătuită. Urmează o cu mintea înapoi de-alungul nenumăratelor mii de veacuri și ai s'o găsești neconținut arsă, mistuită de dorul de a se destăinui ei însăși. La început una și aceeași, fără deosebiri în sinul ei, învîrtindu-se nebunește în haos. Din această învîrtire pesemne, și din locurile deosebite pe care le ocupau, față cu osia împrejurul căreia se învîrteau, părți dintr'însa capătă însușiri deosebite. Aceste părți înfruesc apoi unele asupra altora, se împerechează între ele în fel de fel de chipuri și dau naștere nenumăratelor corpuri din himie. Din împerecherea unora din ele, în împrejurări ce nu putem încă pătrunde cu mintea, se nasc întiele viețuitoare. Trec veacuri după veacuri și încet încet, dar cu o stăruință ce o clipă nu șovăește, o clipă nu se odihnește, viețuitoarele încep să capete simțuri rudimentare, cioburi de oglinzi aburite, în care materia abia se poate întrezări. Nu-i ajunge cu cât se poate auzi, vedea, pipăi, gusta, miroși în viețuitoarele de până atunci; instinctul nu-i ajunge: ea vrea să se priceapă, și, în cele din urmă venite, în urmași de urmașii lor, se face om.—Formele în care s'a îmbrăcat ea pînă atunci nu le strică, le păstrează. O să le întrebuițeze omul în fel de fel de chipuri și-i vor sluji și ca o diră, ca să-i ajute să vadă de unde vine. Și nu chipul omului îi trebuia, ci mintea lui. O ascute, îl face să-și descopere unelte de prelungire a simțurilor, cu care să poată vedea, auzi, simți lucrurile mici, lucrurile depărtate, dincolo de hotarul simțurilor slobode; îi toarnă în suflet setea științei. Și acum, dacă dumneata ești chinat de această sete, greșesc eu cînd zic că acest chin e al ei, al materiei,—că ce ești dumneata decît o formă trecătoare în care s'a îmbrăcat ea, ca să-și potolească dorul de a se cunoaște? Gîndește-te că nu numai spre binele lui îl îmbrînțește pe om rivna științei, poate dimpotrivă spre pieirea lui;—adu-ți aminte de apostolii și de mucenicii științei. Vrea materia să se cunoască, cu orice preț, cu orice mijloace.

Și ia te uită dumneata acum, cu cită meșteșugire, cu cită măestrie, ajunge la împlinirea scopului ei:

Cu cit o viețuitoare e mai jos pe scara viețuitoarelor, cu atîta e mai de timpuriu de sine stătătoare. Pică o sămînță dintr'un pom, ori dintr'o floare, singură incolțește, prinde rădăcini și trăește, mai bine sau mai rău, după cum va fi fost de prielnic locul unde a dus-o întimplarea. Pomii, florile, ierburile nu se sinchiesc unde le va pica sămînța. Dacă te uiți la viețuitoarele care vin după plante, le vezi că sînt minate de grija de a-și pune ouăle într'un loc prielnic învierii lor. Vine fluturele, își alege o frunză în apropierea mugurilor viitori, o unge cu un fel de cleiu, își pune ouăle pe ea, o leagă de ramură cu un firicel de mătase, de care va sta spînzurată tot timpul iernii,—și pleacă. Cleiul uscîndu-se, încovoae frunza după el și o preface într'un fel de plăpămioară, care va ocroti, va adăposti ouăle de frig. Atîta grija are fluturele. La primăvară, căldura va învia singură ouăle,—și omizile mici, abia de văzut cu ochii slobози, fără aju-

torul nimănui se vor hrăni din frunzele mugurilor încolțiți odată cu ele. Sint pe dată de sine stătătoare. Cu cât te urci mai sus pe scara viețuitoarelor, cu atât sint mai tirzii. Ia vezi păsările plăpînde, unele golașe, ce s'ar face ele fără grija părinților care le hrănesc atita timp, pînă să-și poată singure purta de grija? Și ce s'ar face, mai sus, minjii, viței, căței, fără ugerul mamei lor, fără grija ei, fără apărarea ei? Iar cel din urmă venit dintre viețuitoare, omul, ce tirziu e de sine stătător! Ce îndelungat timp sint siliți părinții lui să-i poarte de grija, să-l apere... Și acum, ia seama. Această tirzie stare de sine a urmașului unei ființe, cu atât mai tirzie cu cât e mai sus pe scara viețuitoarelor, e meșteșugul prin care materia ajunge la putința de a se pătrunde în a cărora formă se îmbrăcase pînă atuncea; prea vă cheltuiți toată puterea numai ca să fiți. Și le-a făcut urmașii plăpîzi și neputincioși, ca să le silească la biruirea egoismului, la lepădarea de sine. Și din această indeletnicire silită, din această grija de altul, urmată neconținut și neconținut sporită din urmași în urmași, atitea mii și mii de veacuri, s'a născut lepădarea de sine, care te tirăște în pierzare pentru aflarea unei scînteii de adevăr.. Vrea substanța din care e alcătuită lumea aceasta, să se priceapă, să se pătrundă cu orice mijloc, cu orice preț.

E tirziu. Scapătă luna. De ce nu ești aici, să vezi ce lumină de apoteoză fac razele ei în aburii care se ridică din Cheia-tătarului.

Al duminică

M. Gerescu.

Ioan Al. Brătescu-Voinești.

POSTUME

TRADUCERI DIN HEINE

POVEȘTE VECHĂ.

Un băiat iubește-o fată
Care pe-altu 'l îndrăgește,
Ș'acestlalt iubește-o alta
Și cu ea se însoțește.

De necaz se duce fata
După cel dintăi venit
Ce 'ntilnește 'n drumul vieții...
Și-i băiatul prăpădit.

E-o poveste veche asta,
Dar rămîne veșnic nouă :
Cui taman așa se 'ntimplă,
Inima-i se rupe 'n două !

SÎNT OTRĂVITE...

Sint otrăvite-a' mele versuri...
Dar cum să fie altfel oare,
Cind ai turnat mereu otravă
Pe tinereța mea in floare ?

Sint otrăvite-a' mele versuri.
Să fie altfel, s'ar putea ?
Îmi stau in suflet mii de viperi,
Și tu, o prea iubita mea !

ÎN MAIU.

În prea frumoasa lună Maiu,
Cind toată creanga 'n mugurea,
Atunci amorul a 'ncolțit
În biata inimioara mea.

În prea frumoasa lună Maiu,
Cind păsărica ciripea,
Atunci i-am spus amorul meu
Și dorul ce mă chinuea.

Gh. din Moldova.

Aplicarea Legii învoelilor agricole.

(Urmare)

Comisiunile regionale.

În aplicarea Legii învoelilor agricole, al doilea rol după inspectorul agricol îl ocupă Comisiunile regionale, câte una de fiecare județ, formate din câte doi delegați ai proprietarilor și doi delegați ai sătenilor, și prezidate de inspectorul agricol respectiv.

Elementele care alcătuiesc Comisiunile regionale ne indică menirea ce li s-a hotărât de către legiuitor, și anume: aceea de a fi *un mic Parlament economic*, în care reprezentanții celor două clase agricole să dezbătă interesele comune și să stabilească baza pe care se vor face învoelile între proprietari sau arendași și săteni.

Trebue, deci, să studiem activitatea desfășurată de aceste Comisiuni, de cînd se aplică legea, și modul în care și-au înțeles ele rolul lor.

Alegerea delegaților proprietari în aceste Comisiuni s-a făcut, în general, prin înțelegeri stabilite între partidele politice, astfel încît membrii s-au ales din diferitele partide.

Sătenii au dat probă de mai multă seriozitate în alegeri. Ei și-au ales oamenii cei mai capabili dintre dinșii, ca să fie reprezentați cu demnitate și pentruca interesele lor să nu fie periclitate, — căci ei au înțeles influența ce o vor avea hotărârile acestor Comisiuni asupra vieții lor economice.

Trebue să constatăm, ca un semn de vădit progres, că autoritățile au lăsat alegerile libere, n-au făcut ingerinți, așa încît sătenii au putut să aleagă pe cine au voit. Este pentru prima oară cînd sătenii și-au ales „oamenii lor”, în majoritate muncitori cu palmele.

În sinul acestor Comisiuni a domnit în general un spirit *impăciunitor*.

Conflictele care au avut răsunet, anume acelea dela Comisiunile regionale de Ilfov și Dolj, nu s-au petrecut în sinul Comisiunilor respective, ci între Consiliul superior al agriculturii

și membrii delegați din partea proprietarilor, care susțineau că Consiliul superior a comis un abuz de putere modificând tabloarele de prețuri, întocmite de Comisiunile regionale.

În plingerile lor, delegații proprietarilor insistau tocmai asupra faptului că în sinul Comisiunii a domnit cea mai mare înțelegere.

Deci, chiar în Comisiunile unde s-au prezentat demisiuni, aceste demisiuni n-au fost manifestări contra celorlalți membri din Comisiunile regionale, ci contra Consiliului superior al agriculturii.

S-a recunoscut în urmă punctul de vedere al Comisiunii regionale: Art. 67, modificat anul acesta, dispune ca Consiliul superior să nu mai poată modifica din oficiu prețurile stabilite de Comisiunile regionale, așa încît și acest motiv de conflicte a dispărut.

Membrii proprietari au arătat un spirit destul de conciliant, iar membri săteni au apărut cu căldură interesele țărănilor, fără însă a fi provocatori, știind să cedeze acolo unde cererile lor erau nedrepte.

În general, hotărârile Comisiunii regionale au fost luate în unanimitate.

Aceasta e deja *un mare câștig*.

Ceia ce se credea că nu e de realizat, anume concilierea intereselor celor două clase, s-a realizat în Comisiunile regionale, și e foarte explicabil de ce: delegații privesc chestiunile mai obiectiv, mai de sus, și aduc în discuțiune un spirit calm; apoi țărăni, cînd sînt în masă, nu știu să discute, se aprind lesne, iar proprietarii nu vor să cedeze sătenilor din comuna respectivă, ca să nu-și piardă autoritatea, — ceea ce nu se întîmplă în Comisiunile regionale.

S-a realizat, deci, și în ordinea economică agricolă ceea ce s-a realizat în ordinea politică: interesele claselor să se lichideze într-un mic Parlament, unde, fiind dată competența membrilor delegați și superioritatea lor atît intelectuală, cit și morală, discuțiunile se fac în mod obiectiv, căutînd a se satisface numai interesele generale.

Și aici rolul inspectorului agricol e mare.

El este un fel de arbitru, căci votul lui formează majoritatea. El trebuie să ție cumpăna dreaptă, să prezideze Comisiunile imparțial, să vegheze ca să nu se ia o hotărîre care ar periclita interesele proprietarilor, dar nici să lase să se nedreptească sătenii. Maxima de care s-au condus inspectorii a fost aceasta: *respect proprietății reprezentată prin proprietari și arendași; respect muncii*, reprezentată prin săteni.

Putem afirma că inspectorii agricoli au prezidat cu tact Comisiunile regionale.

Hotărârile acestor Comisiuni stau mărturie și ne arată că ele s-au luat într-un adevărat spirit de nepărtinire.

*

Sarcina cea mai de samă ce o au Comisiunile regionale este aceea de a alcătui tablourile în care sînt trecute :

1—*minimum de salar* ce trebuie respectat în contractele agricole de muncă, formate cu o lună înainte de începerea muncii angajate, și

2—*maximum de arendă* fie în bani, fie în dijmă, care se poate percepe de către proprietari și arendași.

1—**Fixarea minimului de salar.**

Este în deobște cunoscut că în țara noastră contractele de muncă agricole, care se efectuează primăvara sau vara, se întocmesc în timpul ernii. Aceasta avantajează atît pe proprietar, cît și pe săteni.

Proprietarii, angajînd la muncă de cu iarnă, nu sînt expuși să rămîie cu moșile nelucrate din lipsă de muncitori, sau să fie nevoiți să plătească pe muncitori excesiv de scump; iar sătenii, luînd avansuri în vederea muncii de primăvară și vară, își completează proviziunile și pot face față cheltuelilor din iarnă, cînd ei n-au nici un venit.

S-a întîmplat însă că, în fapt, sătenii au fost exploatați prin aceste avansuri ce le primeau în timpul ernii. Munca lor era prețuită mult sub valoarea ei reală.

Statisticile ne arată, în Moldova de exemplu, unde obiceiul avansurilor pe muncă e cel mai răspîndit, că în 32. 3% din contracte prețurile erau 75% sub prețurile eurențe ale muncii,— așa că, în loc să se plătească 1 50 lei ziua săteanului, se plătea numai 40 bani, adevărat salar de foamețe.

Comisiunile regionale au găsit că acest fapt constituie o camătă nepermisă și, ca să o facă imposibilă, au fixat limita inferioară sub care nu se poate plăti munca săteanului.

În ce mod s-a procedat la *fixarea acestei limite inferioare*?

S-a cercetat limitele între care au variat prețurile reale ale muncii, adică prețurile ce se plăteau în epoca cînd se executa munca, și, în dorința de a stabili un preț minim cît mai just, s-au cercetat aceste limite pentru ultimii trei ani.

S-a făcut media limitelor inferioare și, astfel, s-a stabilit minimum de salar.

Procedul acesta s-a găsit cît se poate de just. Atît delegații proprietarilor, cît și ai sătenilor au fost unanimi în a aproba prețurile astfel rezultate.

Aici au fost discuțiunile cele mai mici.

Constatăm, deci, că Comisiunile n-au fixat în tablouri un minimum de salar, ci numai l-au constatat și l-au înregistrat în aceste tablouri.

Observînd tablourile de prețuri ale muncii din întreaga țară, vedem că s-a stabilit de Comisiunile regionale, ca preț minimum pentru munca cea mai grea,—*secera*, legatul și clăitul, la un loc,—între 28 lei hectarul în jud. Brăila și 14 lei hectarul în jud. Vilcea.

Mincarea este în sarcina muncitorului.

În ce privește *ziua de lucru*, în lunile Iunie, Iulie și August, minimum variază între 2.50 lei în jud. Tulcea, Reg. I-a, și 1 leu în jud. Argeș, Reg. III-a. Mincarea este în sarcina proprietarului.

În *majoritatea județelor* însă, ziua este fixată la 1.50 lei, mîncarea privind pe muncitor, — cea ce nu constituie un minimum fixat prea sus, fiind dat că în timpul muncii se plătește ziua 2.50 lei, cu mîncarea proprietarului de multe ori.

Din observarea tablourilor de prețuri pe județe se poate constata că acest minimum variază dela regiune la regiune, — nu numai dela județ la județ, — așa că nu se poate zice că prin stabilirea minimumului legea cererii și a ofertei e înlăturată, mai ales că, conform art. 36 din lege, invoelile sînt absolut libere, cu o lună înainte de începerea muncii respective și se pot face chiar verbale.

Scopul fixării minimumului este, dupăcum reese din alcătuirea tablourilor și din dispozițiunile legii, să împiedice salariile uzurare pentru muncile ce se angajează din timpul ernii, cînd săteanul n-are libertatea cerută pentru a contracta.

Este incontestabil că, prin stabilirea prețurilor minime ale muncii, Comisiunile au pus capăt exploatării fără de seamă a țărănimii, și trebuie s-o constatăm, cu o vie satisfacțiune, că membrii delegați ai proprietarilor au subscriș din toată inima la această mărire a salariului săteanului.

Această mărire a salariului era drept și util să se facă. În adevăr, cînd toate cheltuelile săteanului sporiseră, se întrepriseră aproape ¹ — dări, invoeli, îmbrăcăminte, hrană — nu era drept și nici cu puțință ca salariile să rămînă aceleași, ba, ce e mai mult, să scază față de trecut ²; fără ca o stagnațiune să nu se producă în Economia națională.

Fixarea unui minimum de salar a avut ca rezultat o simțitoare urcare a salariilor, — după mărturia tuturor agricultorilor. Nu se mai aude azi de salarii de 50 bani ziua de 14 ore, mîncarea fiind în sarcina săteanului, dupăcum se întîmpla adesea mai înainte.

Minimum, stabilit de Comisiunile regionale conform noiei legi a invoelilor agricole, constituia înainte maximum, și încă un maximum care nu se atîngea decît în mod excepțional în unele județe, în contractele încheiate de cu iarnă.

Aceasta se poate constata din compararea prețurilor din statistica de prețuri a Ministerului de domenii, dela 1904 — 1907.

Dacă vom lua, de ex., jud. Ialomița, găsim că prețurile de munci din statistica Ministerului de agricultură, pentru hectarul de secară, în care intră legatul și clăitul, sînt în mediu: 13 lei în 1906 și 14 lei în 1907, maximum fiind 18 lei, — pe cînd

1 — Sebastian Moruzzi. Cîteva vederi în chestiunea țărănească, pag. 9 și următoarele.

2 — Sebastian Moruzzi. Op. cit., pag. 8.

în tabloul Comisiunii regionale găsim că minimum e fixat la 20 lei hectarul.

Pentru jud. Dolj găsim următoarele cifre, pentru aceeași muncă: seceratul, legatul și clăitul unui hectar :

După statistica Ministerului

Anii	Prețurile	
	Lei	Bani
1905	11	70
1906	12	25
1907	12	—

—pe când Comisiunea regională de Dolj a fixat minimum la 16 lei hectarul.

Urcarea salariului a avut ca urmare că sătenii, văzându-și munca mai bine remunerată, au eșit cu mai multă dragoste la muncă.

Nu s-a întâmplat decît în rare cazuri ca să nu-și ție angajamentele încheiate de cu iarnă.

Mai mulți proprietari ne-au afirmat că sătenii în ultimii ani au eșit cu mare voioșie la muncă, totdeauna eșeau mai mulți chiar decît erau chemați, —ceia ce nu se întimpla înainte, cînd ziua de 14 ore la seceră nu era plătită decît maximum 1 franc.

II—Fixarea prețurilor maxime de arendare a pămînturilor. Arenda care se plătea în trecut de săteni proprietarilor și arendașilor n-avea nici o limită: puteau proprietarii s-o urce după plac; nimic nu-i oprea. De multe ori arenda depășea chiar producțiunea pămîntului, căci 90 lei, arenda unui pogon, care se plătea înainte unui proprietar pentru porumb, fiind dat cultura extensivă care se făcea și se face de săteni, nu erau acoperiți de valoarea producțiunii, decît în mod excepțional, în anii cînd porumbul producea peste 2 kile la pogon.

Cu toate acestea, sătenii continuau a lua cu arendă pămînt dela proprietari și arendași, caci flozofia lor se cuprinde în următoarea maximă: „E rău cu rău, dar mai rău fără rău“, —și apoi treceau datoriile rămase la proprietari sau arendași dintr-un an în altul. Protestau, numai din cînd în cînd, contra arenzilor excesive, prin revolte.

Spre a împiedica deci, în viitor, astfel de manifestări violente, legiuitorul a hotărit ca Comisiunile regionale să pue o stavilă urcării fără limită a arenzilor. Căci un sentiment de egalitate, sentimentul care dominează societatea modernă, cere ca uzura să fie împiedicată, sub orice formă s-ar manifesta, nu numai sub forma perceperii de dobînzii.

În ce mod au procedat Comisiunile pentru fixarea limitelor superioare ale arenzilor, ale justului preț de arendă, fără a compromite interesele proprietarilor și arendașilor mari, ci numai a împiedica uzura ?

Pentru fixarea unui maximum de arendă în bani, Comisiunile au lut în considerare mai multe elemente: în primul rând, valoarea producției mijlocie a pământului în ultimi 5 ani; în al doilea rând, arenda curentă în regiune pentru pământurile de aceeași calitate în suprafețe mari.

Dacă Comisiunile ar fi ținut samă numai de producție, în cazul unei producții superioare, maximum s-ar fi stabilit prea sus, profiturile arendașilor s-ar fi putut găsi în disproporție cu valoarea locativă și curentă a pământului,—ar fi fost niște profituri uzurarii, sau, contrar, în cazul unei producții inferioare, maximum n-ar fi acoperit nici măcar arenda plătită de marele arendaș proprietarului. Pe de altă parte, dacă Comisiunile n-ar fi ținut samă decât de prețul de arendă a pământului în suprafețe mari, făcând abstracțiune de producția pământului, fixarea maximumului n-ar fi realizat egalitatea în folosință și, mai ales, ar fi fost prea ridicat, fiind dată creșterea artificială a arenzilor la noi în țară.

Acestea fiind normele de care s-au servit Comisiunile în fixarea maximumului de arendă în bani și rațiunile lor, vom arăta, pentru a fi mai expliciti, cum s-a procedat în practică pentru stabilirea maximumului de arendă,—d. ex., în jud. Argeș, pentru pământurile din Regiunea I-a, calitatea I-a.

S-a constatat de Comisiunea regională că producția pământului pentru porumb și grâu, în ultimii cinci ani, a fost în mediu de 3 kile la hectar, iar prețul de vânzare, făcând o medie între acel al porumbului și al grâului, a fost de 55 lei kila. Din aceste constatări urmează că venitul brut al unui hectar este de 165 lei.

Din această sumă Comisiunea regională de Argeș a scăzut prețul mediu al muncii între hectarul de grâu și cel de porumb, adică 45.50 lei, plus 45 lei arenda curentă în regiune pentru pământurile de calitatea I-a.

S-a obținut, făcând acest calcul, un beneficiu net de 74.50.

Cum însă—după cum am zis—menirea maximumului este să împiedice profiturile uzurarii ale arendașilor, Comisiunea a considerat că, fiind dat arenda de 45 lei a hectarului în suprafețe mari, 74.50 lei, beneficiul net ce l-ar obține arendașul sub-arendind locurile sătenilor, ar fi un beneficiu uzurar, căci, fără să aibă nici un risc sau să-și dea vre-o străduință, prin simpla operațiune a sub-arendării ar realiza un beneficiu de 65%.

De aceea, s-a scăzut arendașilor beneficiul la 33%, și pentru aceasta s-a fixat maximum la $45 + 15 = 60$, pentru un hectar.

Din modul în care s-a fixat acest maximum de arendă oricine judecă imparțial poate constata că s-a respectat îndestul proprietatea mare, căci li s-a acordat arendașilor un beneficiu de 33%, iar proprietarilor un beneficiu și mai mare.

Admițând cazul cel mai rău, acel al unui arendaș care lucrează cu bani împrumutați și pentru care plătește 10% dobândă, și socotind 3% cheltueli de administrație la hectar, acestui arendaș

ii rămâne din simpla sub-arendare a pământului un beneficiu de 20%,—ceia ce este un beneficiu prea frumos, cind ne gîndim că capitalurile angajate în afacerile de petrol nu dau mai mult de 8% beneficiu.

Chiar acest beneficiu de 20% s-ar părea un beneficiu uzurar oamenilor de afaceri din occident, și depășește beneficiile ce se realizează chiar în țară la noi, în alte ramuri de activitate.

Deci, proprietatea mare n-are să se plîngă că a fost nedreptățită prin fixarea maximumului de arendă în bani.

E drept că beneficiile au fost reduse, față cu cea ce erau înainte, însă s-a lăsat chiar sub noul regim posibilitatea unui câștig care întrece câștigurile ce se realizează în celelalte ocupațiuni, iar agricultura a rămas, cași până aici, tot cea mai rentabilă dintre ocupațiuni.

Trebue să mai observăm că maximum fiind fixat după normele arătate, el nu va împiedica creșterea rentei proprietarilor, ci aceasta va crește și ea în proporție de 33% cu arenda plătită proprietarului, cind arendează în suprafețe mari.

Dacă la viitoarea fixare a prețurilor arenzii se va constata că acestea s-au mărit, desigur că și maximum se va ridica, fără însă a putea depăși beneficiul net pe care arendașii l-ar putea obține cultivînd în regie proprietatea.

Deasemenea, este de observat că fixarea maximumului nu va putea împiedeca pe proprietari de a aduce îmbunătățiri solului, căci Comisiunile au adus întotdeauna un spor de arendă,—d. ex., pentru pămînturile îngrășate sistematic de proprietar. Așa, în jud. Argeș s-a ridicat maximum dela 60 la 70 lei hectarul pentru astfel de pămînturi, iar în jud. Bacău s-a ridicat dela 67 lei 20% la 75 lei hectarul.

Deasemenea, s-a ridicat maximum pentru pămînturile de o calitate excepțională, cum sînt luncile rîurilor.

Comisiunea regională de Argeș a ridicat cu 10 lei maximum pentru pămînturile din lunca rîului Argeș, Olt, Vilsan și Topolog.

Reese din cetirea învoelilor de prețuri pentru diferite județe că maximum nu e deloc rigid, neschimbător și fixat în mod arbitrar, ci e destul de elastic. Maximum s-a adaptat de Comisiunile regionale la diferitele calități de pămînturi și s-a fixat după norme sigure, calcule rigurose făcute și ținînd samă de toate împrejurările care ar influența productivitatea solului¹.

1—Pentru a vedea modul amănunțit și conștiincios în care s-au fixat prețurile maxime de arendă în bani, extragem următoarele prețuri maxime pentru Regiunea I-a a județului Bacău:

- 1) Lei 78 Bani 40—pămînt îngrășat cu îngrășăminte chimice sau gunoi cel mult de 2 ani din urmă.
- 2) " 78 " 40—pămînt unde au fost ocoale, tîrle, în anul precedent.
- 3) " 67 " 20—pămînt de țelină de șes și lunci sparte de cel mult 2 ani.
- 4) " 56 " 00—pămînt de țelină de șes și lunci, platouri și pante dulci, care se dau în arendă spre spart în acel an.
- 5) " 56 " 00—pămînt de pădure spart de cel mult 2 ani și bătăturile.

Mai mult decît atît : maximum fixat anul trecut va fi schimbat în anul viitor, pentru a corespunde rentei pămîntului, și va fi modificat apoi, conform legii, la fiecare cinci ani.

*

Pentru stabilirea *maximumului de dijma* s-a considerat de Comisiunile regionale acest contract de arendare ca un *contract de asociațiune*.

Beneficiurile se vor împărți, deci, proporțional cu raporturile fiecărei părți.

Ca să fim mai lămurîți, vom arăta cum s-a procedat în practică.

Pentru Regiunea I-a, jud. Dolj, pentru cultura porumbului, Comisiunea regională a constatat că *țăranul aduce la hectar*: ogor 10 lei; arat, pus, grăpat 14 lei; tărșit 10 lei; rărițat 5 lei; cules și curățit de foi 18 lei; căratul la pătul 6 lei; sămînța 2 lei; tăiatul cocenilor, pentru partea care se dă moșiei și care este una din patru, 3 lei;—total 68 lei.

Moșia aduce: arenda 60 lei; valoarea cocenilor, pe care țăranul îi ia peste dreptul lui de jumătate, 4 lei;—total 64 lei¹.

Comparînd aporturile fiecărei părți, rezultă că ele sînt *aproape egale*; așa, Comisiunea a fixat maximum dijmei la *una și una*.

Rezultă din compararea aporturilor că Comisiunile n-au fost pornite contra proprietății, dupăcum se susține de unii.

În adevăr, aportul proprietății este de 64 lei, pecind al săteanului este de 68 lei.

Reesă, deci, un *plus în sarcina săteanului* de 4 lei, și ar fi trebuit ca, în schimbul acestor 4 lei, toți cocenii să aparție săteanului.

Cu toate acestea, Comisiunea a fixat dijma la una și una din boabe, cașicum aporturile ar fi egale, iar proprietatea ia din coceni o parte din patru.

După aceleași norme și conduse de *aceleași sentiment de dreptate*, s-au fixat de Comisiunile regionale maximum de pășunat.

6) Lei 67 Bani 20—pămînt de șes al piraelor, rîurilor și văilor, în afară de cele cu prund sau nisipuri.

7) „ 56 „ 56—pămînturi de platouri și coaste dulci.

8) „ 33 „ 60—pămînturile de coaste repezi și șesurile amestecate cu prund și cu nisip.

Vezi, deasemenea, tabloul Comisiunii regionale de Dimbovița.

1—Pentru coceni, s-a convenit, ca o înlesnire țăranilor, ca aceștia să ia trei din patru, în loc de una și una, adică din 16 lei, valoarea totală a cocenilor la hectar, țăranul ia 12 lei,—jumătate, adică 8 lei, avea dreptul să ia după cota dijmei; el ia, deci, 4 lei mai mult la hectar. De aceia, acești bani s-au trecut la aportul moșiei, în schimb însă s-a pus la partida țăranului 3 lei, costul tăerii și aducerii la pătul a unui fertec de hectar de coceni pe care îi ia moșia,—adică, 6 lei fiind tăiatul și 6 lei căratul unui hectar de coceni, în total 12 lei, 25%, din această sumă fac 3 lei.

*

Fixarea unui maximum de arendă a avut ca rezultat practic o scădere însemnată în arenzile pe care le plăteau sătenii proprietarilor sau arendașilor.

Față de prețurile plătite înainte proprietarilor, în jud. Dolj, d. ex., câștigul săteanului este cel următor¹:

Reg. I—A. Pentru pământul de arătură pe care-l plătea țaranul înainte, cu 137 lei, acum plătește 100 lei, — câștigă deci 37%

Reg. I—B. „ 140 „ „ „ 100 „ „ „ 40%

Reg. II—A. „ 166 „ „ „ 100 „ „ „ 66%

Reg. II—B. „ 166 „ „ „ 100 „ „ „ 66%

Reg. III—A. „ 150 „ „ „ 100 „ „ „ 50%

Reg. III—B. „ 140 „ „ „ 100 „ „ „ 40%

Este adevărat că pe alocuri se fraudează legea, percepiu-se o sumă oarecare peste maximum; însă, chiar adăogind această sumă la maximum, arenda totală este interioară cu mult arenzii ce o plăteau înainte sătenii.

Am constatat într-o localitate din Regiunea I—A, din jud. Dolj, că se percepea de fiecare pogon 5 lei peste maximum, care era fixat la 30 de pogon, — deci fraudă este de 16.50%.

Rămâne totuși săteanului un câștig net de 20.50, — ceia ce nu se poate contesta de nimeni că este un frumos câștig, pe care-l realizează săteanul numai prin efectul legii.

Este iarăși foarte adevărat că pe unele proprietăți, prin stabilirea maximumului, învoelile, de unde până aici erau sub maximum, s-au urcat chiar la acel maximum. Dar aceste proprietăți sînt prea puține. În ancheta agrară făcută, în 1907, asupra învoelilor agricole, ni se arată că acest fenomen se poate întîmpla numai pe 12.5% din proprietăți, căci acesta e numărul proprietăților pe care se plătea o arendă sub maximum stabilit de Comisiunea regională, — adică proprietățile pe care țaranii plăteau o arendă numai cu 33% mai mare decît arenda plătită în suprafețe mari.

La studiul comparativ al învoelilor din regimul vechiu și noul regim mai trebuie luat în samă și următorul fapt:

Sub regimul vechiu, sătenii, afară de arenda propriu zisă în bani sau dijmă, mai plăteau numitele *rușfeturi*, care, după cum ne arată tot ancheta agrară, treceau în arendările în bani pe 52.1% din proprietăți de 10 zile, atingînd chiar 75 zile de fiecare hectar, — ceia ce ridica arenda circa cu 15—100 lei; iar în arendările în dijmă, rușfeturile reprezentau, pentru întreaga țară, 46.7% din dijma propriu zisă.

Arenda totală însă se mai încărca cu dările în bani și natură, pe care le percepea proprietarul.

Rezultă, deci, că, orîdecîteori voim să facem comparații

1—Luăm ca cifră de comparație arenda de 100 lei, pe care o plătește azi săteanul conform tarifului.

unea între ceia ce se plătea de săteni mai înainte și ceia ce se plătește azi, trebuie să comparăm nu numai arenda propriu zisă, ci să ținem samă și de dările accesorii ce se plăteau de sătean în trecut.

Făcînd astfel comparațiunea, va reeși, desigur, că arenzile plătite de săteni sub noua lege sînt inferioare celor plătite sub vechiul regim.

*

E nevoie să adăugăm, pentru a termina acest capitol, că Comisiunile regionale, pe lângă că au căutat să împiedece profitele uzurare în agricultură, s-au silit ca să aducă îmbunătățiri și în modul de exploatare a solului, precum să împiedice și unele abuzuri.

Astfel, Comisiunile regionale de Argeș și Vlașca au hotărît că, atunci cînd sămănătura de grîu se face în miriște, *țăranul este obligat să facă ogor*, — ceia ce nu se obșnuia pînă atunci; iar Comisiunea de Dolj a hotărît că munca porumbului va fi cu ogor.

Aceste dispozițiuni sînd trecute în tablourile de prețuri, nerespectarea lor de săteni va atrage rezilierea contractului de arendare, conform art. 62 din Legea Invoelilor agricole, cu daune în folosul proprietarului și amendă pentru sătean.

Comisiunile regionale, tot în scopul de a îmbunătăți modul de exploatare a solului, au obligat pe proprietari a restitui săteanului 5 lei de poșon de ogor, în cazul cînd țăranul face sămănătura de porumb în 3 arături, adică 2 ogoare și o arătură propriu zisă, și cînd proprietarul vrea să-și ia porumbiștele toamna, ca să samene dinsul grîu.

Fără de această dispozițiune, luată de Comisiunea regională de Dolj, sătenii n-ar fi îndemnați a-și sămăna porumbul în trei arături, cînd ar ști că ogorul care-l fac în plus nu le-ar fi plătit.

O altă dispozițiune, în senz invers însă, s-a luat de Comisiunea regională de Mehedinți, care a hotărît că, în caz cînd proprietarul dă săteanului un loc ogorit, dijma, în loc de a fi din 11 părți 6, va fi mărită la din 5 părți 3, — aceasta ca compensațiune pentru ogorul care-l cedează săteanului.

Fără de această dispozițiune, proprietarii n-ar fi îndemnați a face ogoare, și mai ales să le cedeze sătenilor.

O dispozițiune foarte înțeleaptă și care s-a luat de toate Comisiunile regionale este aceea că, în cazul cînd țărani închiriază pămînturi în bani și se obligă, printr-un contract deosebit, să plătească această chirie prin munci, ei nu vor putea fi obligați numai pentru o singură muncă, ci în proporție egală pentru toate muncile care constituiesc munca complectă a grîului, sau a porumbului.

S-au împiedicat, astfel, abuzurile ce să făceau mai înainte de proprietari și arendași, cînd obligau pe săteni numai la munca

cea mai grea în agricultură, prașila sau secera, și pentru niște întinderi care întreceau puterile lor. Deasemenea, câteva Comisiuni, ca d. ex. cea de Buzău, Covurlui, Vlașca, au prevăzut că paza holdelor e în sarcina administrației moșiei.

Ca concluziune, putem zice că Comisiunile regionale au fost un instrument de armonie între clasele agricole, și ele au fost animate de cele mai bune sentimente. Ele n-au fixat minimum de salariu și maximum de arendă la întimplare, ci după norme riguroase, și, astfel, au răspuns chemării lor¹, apărind deopotrivă marea proprietate și pe săteni.

Faptul de a avea adevărați reprezentanți ai lor în Comisiunile regionale a liniștit mult pe săteni.

Se știe că ideile, chiar greșite, influențează întotdeauna acțiunile sătenilor noștri. Ideea că au reprezentanți lor înaintea puterii centrale, care le susțin interesele, determină pe săteni a avea mare încredere în tablourile de prețuri și, în același timp, le însușește sentimentul de ordine, pe care nu l-au avut până acum.

De câteori am auzit pe săteni cerind, fără să cunoască în amănunțime tablourile, să plătească prețurile din „Lege“, vind prin aceasta să-și arate încrederea în lucrările Comisiunii regionale, în care au avut și ei delegați.

Existența Comisiunilor regionale a făcut posibilă tranșarea pe cale pașnică a conflictelor inerente între capital și muncă și stabilirea de comun acord, în mod anticipat, a soluțiilor conflictelor care s-ar ivi în practică.

Pe de altă parte, amândouă clasele au avut prilejul să se cunoască mai de aproape, și aceasta a fost o binefacere pentru liniștea țării.

S-a petrecut o prefacere în mentalitatea lor: sătenii s-au convins că proprietarii nu sînt așa de eișnoși, cum s-a crezut, și, contrar, proprietarii s-au putut convinge că nici sătenii nu sînt așa de revoluționari, n-au pretențiuni absurde și că sînt destul de concilianți.

S-au risipit, astfel, multe echivocuri și idei greșite, care dăinuiau pentru nenorocirea acestei țări.

S-a mai constatat, prin Comisiunile regionale, că acordurile sînt posibile, chiar într-o materie care a dat naștere la atîtea conflicte, atunci cînd se discută fără patimă.

În Comisiunile regionale, delegații fiecărei clase pare că au avut o altă mentalitate decît aceia a clasei lor, și au soluționat problemele numai din punctul de vedere al intereselor generale ale agriculturii.

În sfîrșit, pentru săteni, acordarea acestei reprezentări economice e cel puțin tot așa de importantă cași cea politică, căci interesele economice primează pe cele politice. De aceia au

1—Comisiunile regionale au mai avut și rolul de a potoli conflictele serioase ce s-au ivit între proprietari și săteni. Cităm cazul dela Stolnici, în județul Argeș, unde Comisiunea regională, ducîndu-se la fața locului, a risipit o rădăcire a sătenilor și i-a decis să iasă la munca cîmpului.

primit ei această reprezentare cu mare satisfacțiune, de aceea au dat ei atita importanță alegerilor pentru Comisiuni,—iar membrii delegați, aleși ai sătenilor, au participat în mod mai activ la lucrările Comisiunilor, decât membri delegați ai proprietarilor.

Comisiunile regionale vor fi pepiniera, din care se vor ridica viitorii reprezentanți sinceri și pricepuți ai țărânimii, căci discuțiunile în sinul Comisiunilor, cercetările în diferitele părți ale județului, măresc orizontul gândirii și obișnuesc pe membrii delegați ai sătenilor cu rezolvarea problemelor sociale și economice, care privesc direct clasa lor.

Pe de altă parte, alegerile libere pentru Comisiuni vor determina pe săteni a cere alegeri libere și pentru Parlament, pentru că să trimeată adevărați reprezentanți ai țărânimii,—dupăcum au trimis în Comisiuni—care să fie aleșii lor, iar nu aleșii cutărui partid politic,—ceia ce i-ar împiedeca de a apăra în orice împrejurare intereselor clasei țărănești.

Din toate punctele de vedere, deci, Comisiunile regionale au fost binevenite, iar activitatea lor a avut o influență binefăcătoare asupra populațiunii rurale.

(Va urma)

Dr. Constant. C. Georgescu-Severin.

VECHILUL.

Pe vremea aceia stăpinea în Crîngu un boer mare, bogat, putred de bogat, unul Dionisie Vlaicu; și avea vechil la moșie pe o rudă de departe, oamenii îi ziceau «cuconu' Tache», dar cine-o fi fost el după poreclă, Dumnezeu îl știe.

Pe boerul cel mare, adică pe «cuconu' Dionisă», rar îl vedea satul pe la curte, prin Crîngu; stătea mai mult la Iași; avea acolo case mari de zid și s'auzea că era tot bolnav,— umbla în viață dus prin străinătăți, pe la doctori.

Socotelile moșiei însă și cite daravele toate... le învîrtea singur-singurel vechilul, în care avea boerul o încredere oarbă: ce făcea el, era bun făcut; așa că pe dreptate zicea cuconu' Tache, cînd se minia pe oameni,—ridicînd pumnul în vînt—: «Aici mă, să știți voi, că eu is stăpin, moșia-i a mea, iac ce vreau, tai și spinzur dacă-mi place, că eu is mai mare».

Și chiar că tăia și spinzura cuconu' Tache; trăia cît un craiu în curtea boerească; gema ogradă de argați și de slugi și feciorii primeau, dimineața, poroncile tremurînd cu pălăriile în mîni, la scară. Munceau pe urmă toți, până ce vărsau sudorii, și se sileau să nu-i iasă din cuvînt afară nici cu 'n fir de păr; și totuși nu era zi să nu lepede boerul batir două, trei părechi de palme pe obrajii uzi de trudă a vreunuia, cum nu-i venea ceva-ceva la socoteală. I se dăduse mîna pe băta și gura pe ocară. Cînd bătea mai bine și ocara mai tare, atunci se simțea mai ușurat, mai descărcat de năcaz pe ziua aceia; se răcorea oarecum de-un năduf mare.

Boerul Tache era un om scurt, roșcovan, cu musteața roșie, zbîrlită,—și larg în pîntec, parcă tot era numai pîntec, și doar n'avea nici patruzeci de ani, dar se vede că traiul cel bun îl îngrășase de cu vreme. Nici n'avea chip să nu se îngrășe. Ce-i lipsea lui?—sănătos tun; cele griji mari pe cap nu-i cădeau, muncă din greu nu;—se ducea doar, cînd îi da gustul, de prîvigheea muncitorii la cîmp, și 'ncolo... scriea în condici și nuuăra banii. Grija nevastă și-a copiilor n'o purta, căci încă nu

se însurase; și nici că i-ar fi trecut lui prin gând vr'odată să se însoare. Ce nevastă?... Ce însurătoare?... Cînd avea el fete în sat, fete de munte!... Unde mai erau într'alt sat, fete frumoase ca la Crîngu?—li fuseseră dragi până acum vr'o șapte; tot cele mai alese și de pe urma dragostei lui rămăseseră toate de batjocură și de gura lumii; știa și el de asta, dar nu-i intra de loc în minte de ce-i vina lui?—«Ce vinovat sînt eu, dacă lumea-i proasă?... Ce! boerul, dacă-i boer, nu-i om? N'are și el inimă ca toți oamenii, își zicea el adeseaori inciuindu-se?—Ba fiindcă-i boer, are inimă mai aleasă și i se cuvine ce-i mai într'ales!»

Cu judecata asta, cum am zis, cuconu' Tache prinsese în mrejele sale vr'o șapte fete de gospodari, din Crîngu, și acum umbla nebun după alta:—îi era dragă Tudora,—Tudora lui Pavăl Burcă,—pe care-o ochise într'o zi la adunatul finului.

Era o fată naltă, cu niște ochi negri, sălbatici; lăcută bine la trup. Incinsă strîns în catrință și legată peste cap cu o batistă albă. I-a căzut la inimă boerului, dintr'odată.

Se dădu deci atunci pe lingă dînsa și, așa de calare, o privi ștregărește pe sub pălăria lată în margini, indulcindu-și ochii lui mici, care mișcau alund între genele-i asudate. O întrebă cum o cheamă, a cui e, și cînd auzi, că-i fata lui Pavăl, argatu-său, își umplă obraji și cu îngimfăre își aplecă ochii spre mustețele-i ridicate în sus spre rădăcina nasului. —«Să fii sănătoasă, ești ca și-a mea, fetițe», —își zise el în gînd. O măsură pe urmă din cap până 'n picioare; —îi lăsa gura apă. O întrebă apoi de cîți ani-i.

— Merg pe optisprezece, la iarnă, —îi răspuse fata.

— Optisprezece ani... Mulți înainte! —Jaca, vezi? Eu nici nu-mi inchipuiam, ca Pavăl are fată mare, și 'ncă fată frumoasă...

Tudora lăsă ochii în jos, făcîndu-se roșie la față ca mărul.

— Zău, frumoasă! Cum văd eu chiar, tu le 'ntreci pe toate, s'aplecă înspre dînsa, rizind dintr'un colț de gură.—Să știi c'am să-l chelfănesc pe Pavăl, cînd l'oi întîlni. Să aibă el fată mare, drăguță ca tine, și mie să nu-mi spue!... Să nu te aducă măcar odată, la mine, la curte cu vre-o treabă... Și doar am avut clacă de deșfăcat, clacă de scarmanat lină și nu... nu te-a adus! N'o vrut hoțu să te văd și eu!...

— Dea, așa!—rosti fata aprinsă de rușine.

— Ba așa! Eu mă topesc după ochisorii tăi; ai niște ochi... ca acadelele! Ești o catifea...

Rinji iar prin colțul gurii și dădu s'apuce fata de bărbie, aplecîndu-se adînc pe burta indoită în dungi groase, ca crețurile foiiului.

Celelalte fete se uitau pe sub sprincene cum se tot alipea boerul de Tudora și-și făceau semn din cap, șoptind una cătră alta: «Tu, fa, iasta!... unde-i Mihalache, să mi-l vadă...»

Sara, cuconu' Tache îl și luă pe omul cel cu fata la răfuială:

— Măi Pavele, tu iar ai să mininci batae dela mine!

— Da' de ce, cucoane?

— Ia, fiindcă ești omul dracului. Ai fată mare și-odată n'ai adus-o pe la mine; da' azi am dat eu cu crucea peste dinsa... Mini să-i faci rost de treabă pe-aici, înțalesu-m'ai?

Țăranul își duse o mină în sin și una supt musteața-i lălte:

— Ba eu, cucoane, treaba asta n'o fac... că dă, frică mi-și de 'mneavoastră și-mi tem spinarea, dar cum mă tem de Mihalache, drept nu ți-oiu putea spune.

— Care-i acela, mă?—Intrebă boerul, incrunțindu-se.

— D'apoi, unu Mihalache Murgu. Treaba-i pusă la cale mai demult, — la toamnă au să se eie, cum s'a libera din meliție.

— Foarte bine! Ș'apoi; cu atita mai bine!

Își freca minele.

— Ce-ți pasă ție de dinsu? Păi, dacă-ți spun eu, că tu ai să mininci batae!

Pavăl dădu să ridă, dar își luă de samă și-și duse palma în dreptul gurii.

— Nu-ți vie a ride, rosti boerul. Eu te bat, de mai rup un harapnic de tine, știți, ca atunci... Hai, hai!—Dar, până atunci... ia fă rost fetei să vie pe la curte. Il bătu cu palma peste umăr.

-- Amarnic mai ești, cucoane, să nu bănuiești, zise omul, rîzînd acum pe după palmă, cu gura mare căscată. Cît ca dumneata meșter de șagă, nu mai este altul... bată-te Iericea și norocul să te bată! Șugubăț mai ești!

Se uită pe urmă, o clipă, tîntă în ochii stăpînului, cum nu se mai uitase niciodată, și-i jucau privirile în lacrimi de bucurie: cînd il mai netezise boerul pe umăr?...!

— Ce șagă, mă? Ce șugubăț?—se 'ntoarse acu boerul posomorît. — Eu nu șuguesc.

— Sărutăm minile, cuconașule; eu chiteam, că vi-i în șagă. D'apoi... să ertați... la o fată săracă, ca a noastră, să vă mai uitați!... Se scărpină în virful capului cu toată mina.

— Măi, ți-am spus?

— Cucoane, —scăzu glasul, —fie-ți milă!... Eu s'o 'ndemn?... Ridică ochii în sus:—Mă tem de bataia lui Dumnezeu, cucoane!... Zău, mă bate!... Ori, poate, că ți-i în șagă.—Se uită iar în ochii boerului. D'apoi Mihalache?—clătină din cap, —să a fle el, mă svintă!...

— Măi, ce șagă, ce Mihalache?—intrebă răstit boerul, bolhănindu-și ochii.—Adică ce, ți-i mai în grijă de altul, decît de mine?

— Ba nu, cucoane! Dar, parcă, dă!... S'o 'ndemn eu, cucoane!... Zău, nu mă lasă inima... Mi-i fată și una am! Numai eu știu cu cît greu și-amar am ridicat-o, singurică, fără mamă!... Și-acu s'o pun eu la cale?... Feri-ți-o Sfîntul!... Mai bine, zău...

mă dau cu capu de rîpă, decît oi face una ca asta. Să știu bine, că mi-i omori în bătăi... răbd, da' nu mă fac, eu însumi, de blăstăm înaintea lui Dumnezeu și-a oamenilor!...

Incercase boerul pe lingă Pavăl în toate felurile: îl luase și mai cu aspru, și mai cu vorbă bună, dar degeaba. Pe Tudora n'o putea aduce la curte, cum le-adusese pe celelalte, nici într'un chip. Zădarnice i-au fost ademenele, bacșișurile, făgăduelile, zădarnice amenințările; Pavăl Burcă răminea cu inima neinduplecată, răminea tot omul acela, cu fața năcăjită, frînt de șele, cu brațele grele, trudite de muncă neslirșită, și oricînd îi spunea verde: «Bate-mă, ucide-mă, cucoane; eu nu fac pozna asta!»—Și boerul se frămînta de dorul Tudorii. nu-și mai afla loc, cînd își amîntea de ochii, de sinul, de șoldurile ei. Dacă văzut el, că n'o scoate la capăt cu Pavăl, deocamdată s'a stăpînit,—nu l'a bătut,—dar în gînd i-a giuruit răsplată, odată și-odată!... A făcut însă și-a'tors-o altfel cu fata: a nceput el a-și face drum pe la dînsa, pe-acasă. Și cum era ea numai, singură-singurică, ce-i mai trebuia?—Își făcea treabă încoace și 'ncolo, după oameni, și 'n treacă s'abătea și pe la Tudora.

Fata intrase la gînduri. Nu știa ce să facă: să-i spue lui tată-său... să nu-i spue?... Își luă ea de samă, că tată-său n'avea nici o putere. Degeaba îi mai puneă șinge rău la inimă, cu spusul. Să nu spue, iar îi era îngrijă... Boerul parcă era nebun: umbla uneori după dînsa toată ograda s'o prîndă, s'o sărute. Ea nu se lăsa nici s'o atingă, că doar aflase ea demult, ce fel de poamă-i boerul și-i cunoștea cu deamănuntul urmările dragostei sale. Și pe urmă îi era și de gura lumii: prinseseră vecinele a pîndi prin garduri, cînd vedeau calul boerului legat la poartă. Las'că nici ea nu se păzea,—că doar nici n'avea de ce să se păzească,—dar lui, tot îi zicea că nu mai vie,—ori dacă vine, tot mai rar. Cîteodată, cînd îi dădea în gînd c'ar să sosească, ori cînd prîndea ea de veste, că-i pe aproape, puneă lacata pe ușă, își lua de lucru și s'ascundea, încolo, în fundul grădinii. Se făcea dusă șiulica toată.

Cuconu' Tache venea agale, cumpănindu-și burta, după legănarea calului, și cînd dădea cu ochii de ușa încuiată, se oprea c'o mină'n șold, își umfla obrajii, suflînd din greu, pe urmă-și scotea batista, de-și ștergea fruntea și ceafa asudată, și, întorcîndu-și calul în loc, o lua grăbit pe uliță de vale. Și dacă nu mai cerca înc'odată tot în ziua aceea, a douazi negreșit că de dimineață îi descăleca la poartă.

Azi așa, mini așa, începuse satul să bage de samă și lumea să vorbească. Femeile, o samă o căinau, o samă o găseau și pe dînsa vinovată:

— Că ea, de ce nu-i leagă poarta, dacă se ține fată cînsită, cumătră Anică?—vorbeau într'o zi în drum două femei.—De ce nu-i spune ea lui tată-su? Ba aud c'ar's'o eie băetanu lui Murgu. Apoi de ce-și face ea ris? Ba că eu, cum a veni, cum am să-i spui flăcăului, că Tudora nu-i fată detreabă...

— Taci, cumătră, nu huli!—zise cealaltă. Fata-i cinstită și-i cuminte, săraca... Da' unde se pomenește? N'aș ști eu? D'apoi n'a venit și eri la mine, mama mea? Și nu mi s'o jăluit și n'o plins cu zece rinduri de lacrimi? Și-o zis așa, că ea vede bine, că ei are să-i iasă nume rău și că n'ar'să mai aibă nici o parte; că mai bine, decit o ajunge și ea ca cealaltă... mai bine își face o samă!... În credință, c'asa a zis!—Taci, fată!—i-am zis eu, că doar te-a păzi Dumnezeu și nu-i mai avea și tu ursita aceia. L'a mai îndreptă dracu și'n altă parte, ducă-s'ar pe pustii, ardă-l focu de impelițat, să-l ardă!—«D'apoi, zice, unde-l trăsnește din senin Sfintu Ilie, lele Ileană, că, să-l vezi neata, cum îi umblă ochii după mine și se'ntinde ca șârpele, să mă cuprindă, și eu nu știu cum m'oi feri; nici să-l văd, că uneori chiar mă bagă'n boale. Să-l vezi, cum s'ingenunche innaintea mea și-și dă ochii peste cap și spune, cite-i înșiră dracu prin minte: că-s așa, că-s pe dincolo, că-s cu ochii ca stelele, sprincenele ca nu știu cum, gura ca acadica... mă rog, cică nu te duce mintea și capu, cite-i cîntă și-i descîntă, și se bate cu pumnul în piept și se tăvăleşte dinnaintea mea... mă rog, își face samă necuratu'ntr'insu și-l sghihue, ca pe dinsu și pace!»—Iaca așa! Așa!...

— Dă, cumătră Ileană, cum spui, dumneata, că ți-a spus fata, cu gura ei, apoi n'are cum să fie vinovată. Da' am auzit din alții, că cică i-a dat el, —mă rog, așa s'aude, între oameni; minciuni or fi, minciuni îi spun și eu, vorba ceia; intrucit am cum-părat-o, într'atita ți-o vînd; —da' cică i-ar fi dat el un tulpă și-o cațaveică, o păreche de ciuboșele de cele bune, și că lucrurile is la ea în ladă, dar nu le poartă acu până... mai încolo.

— Așa! Unde se află, unde se află, cumătră dragă! Vorbe, vorbe!... Vezi, cum ies vorbele? Da' unde ia fata ceva din mina lui? Nu ia nici atitica, c'atita îi teacu. Nu ia nici lucruri de iestelalte, nici de-ale gurii. Li aduce ei rachiul de cel bun tare, da' ea unde-l gustă? Ferit-o Maica Domnului! Să-i dea ceva, să-i fure mințile, cum a pățit cea a lui Panțiru?... Nu se pomenește!

— Bine face, cumătră Anică; de-ar ști, că aur i-ar da, din mina lui să n'apuce. Ba, de-ar avea ea o minte, să-i întindă ea ceva... să crăpe pân' acasă, că tare-i blăstămat și plin de păcate!... Apoi uite neata, ce lucru de fată era și asta a Proțăpoeii! Ei, ce s'o ales de capul ei? Că frumoasă era, gospodină era, harnică tot pe aceeași urmă; d'apoi dacă i-o calcat cîntea în picioare! N'o agiuns, din pricina lui, o rea și-o ticăloasă?...

— Așa-i, așa-i!—sopți cealaltă cu mina la gură.

— D'apoi la a lui Petrea, n'o sărit atunci cu pușca la dînsa? Ia așa, Doamne ferește, s'a duce odată și la asta și-o pușcă... na!—De-aceia zic eu, să-i spue lui tată-su. Ce i-i rușine?

— Da' nu i-i de rușine; da' ce să-i mai spue ea? Parcă Pavăl nu știe? Da' poate să-l poprească? Ori s'o păzească pe dînsa, cînd el îi zi și noapte la poronca boeriului? Cică, acu l'o pus de păzește gireada cea de boi, tocmai cine știe unde! Și, apoi, nu știu, cînd, într'o zi, nu demult, o dat Pavăl pe-acasă

și-o hotărit fetei așa, precum că, să nu cumva să afle, că i-o călcat ei piciorul pe la curte, că-i răsucește gitul, el, cu mina lui. Și unde-o dat fata, vreodată, macar prin partea locului, decit atunci, întâi și'ntâi, la adunat? Da' unde? Hăt... în Țarnă! Nu te teme, c'o fi umblat el, boeriu s'o ducă și pe asta pe-acolo, cum le-o smomit și pe celelalte, dar parcă Pavăl n'o deschis ochii? Că doar de-atîtea ani slujește! N'o văzut el ce fel de om îi boeriu? O văzut, n'avea grijă și știe el, că stăpinu-su îi dă, pe-acasă, pe la fată-sa; dar ce să-i facă? Ce putere are? Că-i legat de mini și de picioare! Și-i nevoeș, săracu!...

Cuconu' Tache se deprinsese, ce-i drept, a se duce la Tudora, fără nici-o grijă, ca la dinsul acasă. Nu mai alegea, că-l văd, ori că nu-l văd oamenii, sau că-i noapte, ori că-i zi, ci cind poțtea. Ba acu, de-un timp incoace, luase obiceiul de a se duce mai adeseori pe 'nserate. Ii era mai drag și-i venea mai bine, să stea de vorbă amindoi, în casă, cu lumina aprinsă.

Trecuseră acum mai trei săptămîni, de cind o cunoscuse pe Tudora; cind, într'o sară, după ce mîncă mult și-și bău cafeaua, ca'ntotdeauna, răsturnat într'un Țilt, în capătul cerdacului de din sus, scobori în ogradă, zvirii, citeva părăchi de palme în dreapta și'n stînga printre argați și poronci vatavului să-i pue șaua pe calul cel negru, încălecă gîlind și porni într'o grabă la fată, acasă.

«Duce-te-ai, ca ciocirlia, invitîndu-te!...» mormăi grăjdarul Tănase printre dinți, după ce-l văzu ieșit pe poartă. «Să vii, cind te-oiu aduce eu!... Ei, dă!—vorbea el singur,—minică bine, bea bine, trage ciubuc, bea cafe și pe urmă... dă batae.... Așa din buna calea, pentr'un gust boeresc, am luat eu patru palme, la șir.... Cică n'am rînit grăjdii... Dar ce?... A venit el să vadă?...»

Sudui, de clocoti șura și zvirii furea din mină cit colo, apucînd spre ocol.—«Al dracului om îi și boeriu ista!...»

-- Ce zici tu, măi?—il întrebă Pavăl, năcăjind să prindă un bou în funie.—«Ho! nea ho, haramule, mîncă-te-ar lupu și pe cel, care te are!»

— Ce ziceai, mă?—il întrebă iar pe Tănase, umblind să se apropie tot cu inutul de vită.

— Da' ce să zic!

Se scărpină sub căciulă.

— Ia, gineri-tu ista, nu i-ar muri mulți înainte, iar m'o bătut!

— Mă, ce nu-ți iai tu sama la vorbă? întrebă Pavăl, oprindu-se în loc, cu fața amărită intoarsă spre dinsul.

— Da' ce, nu-ți-i ginere? Iaca, acu iar a plecat calare la neata, la curte.... curtea cea de noapte....

— Măi, tacă-ți gura!... Nu mă fă, că ți-oiu lepăda și eu acuș o ștangă, două, de-ți stîng suflarea!—grăi Pavăl cu vocea scăzută, și ochii lui, de minie, sclipiră o clipă ca oțelul, în lumina sură a amurgului.—Adică socoți tu, că nu-s eu deagiuns

de inveninat? Imi mai pui și tu otravă la inima mea. Hooff! Săracul de mine!

Scuipă cu năcaz și-și dădu căciula mai pe ceafă. Incepu iar să s'așie, cu minile 'ntinse, cu picioarele cracănate, doar a pune funia în coarnele bouului.

«Ho. Mindriă!... Ho, Mindriă!... Na, tătuca, na tătuca!... Hooo... Ho, haramul boalei!...»

Boul își încorda grumazul cu capul aplecat spre pământ, și cînd să pue omul mina pe cornul lui, odată făcea la o parte și-o rupea de fugă.

— Ia să viu eu, să-ți agiut, zise grăjdarul, și amîndoi, deabia-deabia îl prinseră, cînd mai să 'ntunece dealbinelea.

S'așezară, pe urmă, pe proțapul cărușii, să mai răsufle, că le scosese sufletul Mindriă.

— S'inoureză tare... Mare lucru să nu ploae la vr'o mini, —grăi Tănase.

— Plouă de bună samă; poate chiar noaptea asta, —răspunse Pavăl, cîtînd și el cu ochii pe sus.

Se'ntrezăreau nourii groși, tirindu-se, ca'n spre vreme rea.

Scuipară, pe urmă, amîndoi, unul într'o parte și altul în ceia parte.

— Dă o țigară, —zise Tănase, —că eu am gătit tiutunul chiar în sara asta. Am cerut dela boeriu un gologan, să-mi iau altul, și el... mi-o tras patru palme la șir, de-mi ard și-acu obrăjii... o zis că nu-i fac treabă.

Pavăl, cu mișcări domoale, fără să zică o vorbă, băgă mina în sin și scoase o petecă motololită, în care era legat tutunul, o dezlegă cu'nctelul, făcînd o pînușă între degete, dădu una și lui Tănase, îi potrivi tutunul în palmă, își luă și lui și, răsucind amîndoi țigările între degetele lor nodoroase, și le puseră în gură, cam în colțul gurii. Pe urmă Pavăl legă peteca cu nod și-o zvirli în sin pe gura largă a cămeșii, în vreme ce cellalt, sugîndu-se puțin de pîntece, trase dela brîu scăpărătorile și zbătura rar în cremenea, din care săreau smocuri de șcinte frînte, ca niște fulgere. Aprinseră și, îngindurați, dădeau drumul fumului pe nas și pe gură, un fum negru de tutun rău, ca de buruiănă arsă.

Pavăl nu-și mai lua mintea acum dela fată-sa. Vorba ceia de batjocură a lui Tănase i se oprise adînc în inimă! Il ajunse un fel de jale, că se vedea el așa, un om... de parcă tot bine ar fi vrut la toată lumea și milă-i era de toți, și numai de dinsul n'avea nimeni nici milă, nici cruțare!... Toți îi erau dușmani, toți, până la unul! N'avea pe lume cu drag și cu indiușare decît pe fată-sa: viața ei... viața lui! Și-acu, să-și bată joc boerul, să-i necinstească tocmai ce-i era lui mai scump, —nădejdea lui, —c'alăta nădejde avea pe lume!... Fata lui!... Sînd așa, i se arăta de pe cînd era ea copilă, cînd trăia și femeie-sa și-venea el sara, pe vreme de iarnă, dela muncă. Tudora i se suia în brațe, alipîndu-și obrăjorii ei fierbinți de obrăjii lui înghețați... O vedea,

pe urmă, mai mărișoară, după ce rămăsese fără mamă, năcăjită, — ca copilul fără mamă, — rămânind plingând la poartă, cind pleca el, dimineța, la treabă.... O vedea fată mare, harnică, cu zăstrișoara gata făcută, muncită de dinsa și agonisită cu truda și răbdarea lor de oameni nevoeși.... Ba acu pornise să facă casă cu'n băetan bun, și cind colo, să-i strice rosturile cioclovina asta, care-și mai făcuse ris de atâtea fete! Il cuprinse o ciudă de năting, o ură, un gând de răzbunare cumplită.... De-ar fi putut, in clipa ceia, s'ar fi repezit, să-l prindă, să-i fringă gitul.

— Măi, Pavele, măăă! — il strigă chiar atunci vatavul.

— Aici! — răspunseră Pavăl și Tănase într'un glas.

Se ridicară amindoi de pe proțap și, zvirlind figărilor, apucară inspre ogradă.

— Să te duci, mă, in sara asta, s'aduci cinci părechi de boi dela gireadă. De cătră ziuă să fii cu dinșii colo... la tras căpițele.

— Lasă, las... Hoh! Doamne, doamne!... Doar pe ceia lume de-om mai avea și noi hodină!

Boerul ținuse drumul drept la Tudora. Trase calul in ogradă și'l legă, ca de obicei, de stîlpul dela poartă.

Nici n'a prins de veste lala cind a intrat el in casă. Cosea, și cind dădu cu ochii de dînsul, țipă de parc'ar fi săgetat-o moartea, iar el se repezi s'o cuprindă in brațe, dar dintre mini i-a lunecat și la fugă.... Nu se opri până la vecină-sa Casandra, și ca'ntotdeauna, cind venea pacătul de boer, sara, se rugă de toți Dumnezeii, să-i dea pe Mărișoara, copilăta cea mai mare, să-i fie de urit, că altfel ea singură nu mai intra in casă.

Boerul o aștepta acu in pragul țindei, și cind o văzu iar cu fetișoara de mină, frământată o înjurătură între buze.

— Da' iar ai adus plodul ista? — o întrebă el cu ciudă.

— Iar, că eu nu dorm singură; mi-i urit.

— Da' cu mine ți-ar fi drag?

— Cu mata? — Mi-i frică și cind is trează, ziua mare, dar să dorm? — Da' mă rog, la ce-ai venit și'n sara asta? Te vede lumea, trecînd sările de-a rindu la mine.... frumos imi șede? Imi ies vorbe, și....

— Ce să fac, ce să fac? — apucă el cu vorba. Cum să nu viu, dacă-mi ești dragă, Tudorico?

— Dragă? Da' ce-s eu de sama matale, să-ți fii dragă? — grăi ea, trăgîndu-se mai depărțitor de dînsul. — Ce-s eu fată, cum ți s'ar șede, să-ți fie una dragă? Eu is o biată proastă, ia, acolo.... fată de argat la curtea matale. Nici nu cutez să-ți caut in față, da' decum s'aud zicîndu-mi, că ți-s dragă?.... Zău, de nu mor de rușine!

Se lăsă pe vatră, răzămată de stîlpul hornului, doborîtă oarecum de vorbele ce le rostise.

— Ei, Tudoro! — zise boerul. — Tu nici nu știi, că eu am de gînd să mă inșor și să te iau pe tine de nevastă....

— Ce-ai zis? Să mă iei pe mine? Hă, hă, hăă...

Se opri deodată din ris:

— Șazi binișor!

Il plesni peste mină.

— Vezi, de asta nu's eu bucuroasă, cînd vii la mine...

— Nu fii rea!... Iaca stau și eu iceda, cuminte, lingă tine.

S'așeză cu o umilință prefăcută, pe vatră, lingă dînsa.

— Ba eu nu, nu stau lingă mata, că nu-i bine,—rosti fata.—
Rămîi acolo pe vatră, că eu mă dau pe laiță.

— Șad și eu pe laiță.

— Șazi, da' tot departe de mine, că vād că ai mină lungă.

— Și vra să zică, nu mă crezi, c'am să te iau de nevastă?

Se mută mai lingă dînsa.

— Leliță Tudoră, eu mă culc, că mi-i somn,—zise Mărioara.

— Stăi, mamă, că ne culcăm acuş, cum a pleca cuconașu.

— Da' de ce? Las' felița să se culce, că eu nu plec așa degrabă.

Tudora mări ochii spre dînsul:

— Da' ce'ți vine în mîntre? Doar îi tirziu. Mi-i somn și mie.

Boerul se mută acu chiar lingă dînsa.

— Eu nu plec de-aici, leliță... doar îți spun, c'am să te iau de nevastă.

Zicînd, îi trecu o mină pe după git și, cu alta aplecîndu-i capul pe spate, îi astupă gura cu buzele lui groase, umede ca niște lipitori, furnicînd-o prin tot obrazul cu mustețele-i aşpre, zbrirlite.

Fata dădea ca să scape, se zvircolea împingîndu-l cu puterea brațelor ei, dar degeaba... O încheștase strîns, de nici nu se mai putea zbate.

— Lasă-mă, mă rog.... mă'năduș... Lasă-mă... Țip....

— Nu țipa.... că trezești pe Mărioara,—răspunse el, tremurîndu-i cărnurile pe dînsul, și iar își tirii gura îmbălată pe obrazul fetei întors cu scirbă, spre umăr, în ceia parte.

— Da' dă-mi drumu,—grăi ea.—Nu mă stringe... Mă doare!... Ei, chiar nu ești detreabă!

Se opinti din nou să scape.

— Of, Sfîntă Născătoare!

El o încheștă mai rău, stringînd-o ca un șarpe urieș, o încheșta parcă toată în burta lui, ca'ntr'o pernă.

De ciudă, ea începuse să plîngă, iar el, asudat, roș, cu zvicnituri în tîmple, cu nările mărite, stătea aprins de-un gînd sălbatec, gîndul trezit din căldura aceia a vieții ei de fată mare, focul acela de fecioară, pe care-l simțea puternic prin haină, strecurîndu-i-se în trup ca un riu fierbinte.

— Mă faci să plîng și eu, Tudoro, cu plînsul tău. Nu mai plînge, că doar tu ești fată cuminte. Și în gîndul lui: «Parcă eu mă uit la jalea ta! Așa au jălit toate!...»

— Apucă mai din plîm, cu mîna toată, de sinul rotund al fetei.

— Lasă-mă 'n pace! Dă-mi drumu,—roști ea, printre lacrimi...
Ce, vrei să strig vecinii?...

— Țsi! căprițo!—Fii cuminte! La ce să țiți, cînd ești cu mine?....

Se uită împrejur... Acum era timpul. Gazornița sus, pe colțul hornii, își juca lumina slabă, roșie-mohorită. Era cam departe, dar și de-acolo, c'o suflare adîncă, o putea stînge. Incercă.

— Ce faci?—răcni fata, îngrozită.

— Taaci, nu răcni!—șopti el, punîndu-i palma la gură.

Suflă înc'odată, și mai cu putere, înnălțîndu-se de trup.

— Ce faci?... Valeu!... Nu mă lăsați!...

În desnădejde, Tudora se smunci nebună din minile lui, repezîndu-se spre ușă. Dar se opri deodată.

Afară, în aceeași clipă, se auzi un zgomot, un zupăit, ca o săritură de pe prispă, pe urmă niște pași la poartă.

Cuconu' Tache inlemnise în mijlocul casei, așa cum îl prinsese vremea, cu'n pas deschis spre ușă, cu mina întinsă după fată.

— Cine era?—întrebă el, tremurînd, după ce și mai veni în fire.

— Cine o fi fost, la bun timp o fost,—roști Tudora minioasă.—N'am știut eu, că umblî să faci și cu mine chiar tot așa, cași: cu altele, că dela început îți scurtam cărările!... D'apoi de-acu, las!... nu mai ai ce căuta la mine în casă. Sărac îi tata, da' a mai găsi el și altfel să muncească... doar nu trăesc oamenii numai cu pinea dela curte... Haide, urnește-te cit mai degrabă, că doar n'am să stau toată noaptea de priveghiu...

— Iaca, mă duc,—scioci boerul.

Î se tăiau picioarele dela genunchi. Nu se simțea în stare să meargă, nici până la poartă.

Se scobori cu groază în întinericul mut și des, de nu se vedea mina. S'apropie de poartă, unde legase calul. Nici o mișcare. Calul nicăiri. Dibuînd, găsi poarta deschisă. «Poate că a fi uitat-o Tudora deschisă, cînd a venit cu fata»,—își zice în gînd.—«De bună samă c'a scăpat Murgu; de unde-l legasem, și s'a tot dus înnainte, acasă. Așa trebuie să fie; altfel cine să-mi fi luat calul?»—li mai veni înima la loc.—«A pornit atunci, cînd s'a auzit hodoroageala ceia... M'am speriat degeaba. Vezi, cum te îngrozește un lucru de nimical»

Picioarele i se mai înzdrăveniră. Își luă de samă c'ar fi bine să se întoarne înapoi, la fată. Chiar îi era năcaz că plecase... Dar iar își căută de cale, căci acu, își făcu el socoteala, tot nu i mai dă drumul Tudora. Mergea umblind în toate părțile, ca un om beat. Nu i se vedea drumul de loc, deodată. Și avea o bucațică bună de mers.

«Mare pacat!... Al naibii cal» șopti el din cînd în cînd.

Curtea venea ceva mai depărțitor de sat: încolo, pe-un deal. Dar până acolo locul drept și drumul făcea pe, după niște grădini, prin capul satului din sus.

Dormea satul dus, cum dorm satele in crucea nopții, spre zilele de trudă... Doar, cine știe unde, departe, se innălța in întunec și pierea, vr'un muget de vită, ori vr'un lătrat de cine.

Cuconu' Tache se deprinsese acum cu drumul și parcă i se mai dăduseră ochii cu întunerecul. Trecuse de jitarie și-i sunau botforii pe drum, ca două pietre isbite una in alta: pac, pac, pac, pac. — «Ce ți-i și cu muerea! — își zicea el in gând, — să fi avut eu altă treabă, să-mi fi plătit cineva nu știu cit și n'aș umbla pe-aici, la vremea asta».

Și parcă nici gândul n'apucă să și-l isprăvească, cind dintr'un șanț de lingă drum, ceva mai innaintea lui, se ridică o umbră...

Un pas și se opri, căci i se desluși, îngrozitor, un trup de om, venind spre dinsul și-un glas rostind: «Mi te-am răpus, stăpîne!...»

— Paav.....—dar n'avu cind.

O mină neagră, urieșă, i se infipse in gît, stringîndu-l cu degetele nodoroase, de-i curmă răsufarea, și cuțitul impins afund, până'n prăsele, in țastă, prin moalele capului, crișcii scurt in întunec....

Ioan I. Mironescu.

Cronica literară.

(Profiluri feminine: Judith Gautier)

Au temps heureux de Yao et Chun, la licorne et le phénix s'aventuraient sur la terre. Pourquoi reviendraient-ils aujourd'hui où ces temps-là ne sont plus ?

O licorne, licorne ! que mon cœur est triste !

Souvenir d'un chant de Confucius.

Judith Gautier

Le dragon impérial e desigur o operă de geniu, una din acele trei-patru opere frumoase, produse de femeie — zice Rémy de Gourmont, în studiul său asupra d-nei Gautier. Totuși, deși a scris treizeci de volume (*Le livre de Jade*, 1867. — *Le dragon impérial*, 1869. — *L'usurpateur*, 1875. — *Lucienne*, 1877. — *Les cruautés de l'amour*, 1879. *Les peuples étranges*, 1879. — *Isoline*, 1882. — *La femme de Putiphar*, 1882. — *Poèmes de la libellule*, tradus din japoneză după versiunea literală a d-lui Saionji, consilier de stat al M. S. Impăratului Japoniei. — *Iskender*, istorie persană, 1894. — *La conquête du paradis*. — *Le lion de la victoire*. — *La reine de Bangalore*, 1887. — *Les noces de Fingal*, poemă în trei părți, 1888. — *La marchande de sourires*, piesă japoneză. — *Flours d'orient*, nuvele istorice, 1893. — *Le vieux de la montagne*, 1893. — *La sonate du clair de lune*, operă într-un act, muzică de Benedictus, 1894. — *Mémoires d'un éléphant blanc*, 1894. — *Khon-n-Atonou*, fragment dintr-un papyrus, 1898. — *Princesse d'amour*, 1900. — *Le collier des jours* și *Le second rang du collier*, amintiri autobiografice, — etc. etc.), care, dacă n-au fost toate opere de valoare a celei citate de Rémy de Gourmont, sînt, fără îndoială, scrieri de un talent netăgăduit, — nu cred să fie scriitoare franceză mai puțin cunoscută la noi, scriitoare despre care să se fi vorbit relativ mai puțin chiar în patria sa.

De aceasta poate e vinovat și publicul, pentru lipsa lui de gust, dar trebuie să recunoaștem că și subiectele sînt dintre acele ce nu sînt pe placul opiniei publice, și apoi, mai ales, de vină e personalitatea ex-

cepțională a acestei fiice mai mare a lui Théophile Gautier. În adevăr, ea pare, atît la chip, cît și la suflet, că ar fi fost creată anume după gustul și fantezia poetului, pare realizarea materială a unuia din visurile lui.

Un spirit uimitor— zice tatăl său despre ea—un creier miraculos, pare însă că n-ar avea nici o legătură cu restul personalității sale; „Polymnie gînditoare“, ca aceea pe care o cîntă poetul, care se interesa cu o curiozitate arzătoare de astronomie și învăța chinezește la vîrsta cînd alte copile își încearcă rochia lungă, și care a apărut în public la 17 ani, 1867, cu „*Le livre de Jade*“, poeme în proză, inspirate de cînturile a doi mari poeți ai Chinei, și sămănate cu epigrafe chinezești, dovadă că știa graiul mandarinilor, că îl stăpînea ca un cărturar chinez.

O clipă „zeița indiană, cu față aurie ca luna și ochii de flori de lotus“—cum o descrie R. de Bounière, în memoriile sale—„Polymnia gînditoare“, care se plictisea, crede o clipă că și-a găsit întruparea dorului ei de perfecțiune, aspirațiunilor spre miraculos, în iubirea lui Catulle Mendès, poetul cu chip de „*prince charmant*“, cu care se căsătorește.

Dar realitatea nu poate să împace sufletul acesta, așa de stăpînit de dorul altor lumi, firea aceasta, pentru care „tot ce nu e extremul orient e cam absurd“, și ea își reia în curînd libertatea, pentruca să-și urmeze viața singură, cu visul și cugetarea ei.

De atunci trăește într-un apartament din catul al cincilea, străină în mijlocul Parisului, printre flori rare, stofe brodate și strălucitoare, tablouri, figurine și bibelouri de artă, făcute de ea însuși, căci această artistă a cuvîntului e, în același timp, pictor, sculptor și autoarea unor minunate opere de artă industrială, — între altele un ceasornic monumental, în care cele 12 ore sînt reprezentate prin chipuri de femei și pe care Anatole France îl descrie în toate amănunțimile.

Robert de Bounière o descrie ca tăcută și mereu ca sub povara unei neînvîșe pliciseli, sămănînd mai mult cu o sultană din orient, avînd mersul și atitudinile firești ale Grecilor din antichitate, foarte departe de tot ce face șicul persoanei și îmbrăcămîntei pariziene. Salonul ei e a doua patrie pentru locuitorii imperiului celest; toți oamenii galbeni, dela consuli, ce sînt primiți după ritualul ceremoniilor din țara lor, pînă la uriașul Chinez dela hipodrom, toți vin să trăiască o clipă cu sufletul în extremul orient, lingă „Judith Gautier, sublimă ca dragonul care a înțeles taina începutului și a sfîrșitului, și a împăcat binele cu răul“,—după cum zice Yu-Keng, vechiul ambasador al Chinei la Paris.

Arare ori, și atunci cu mare părere de rău, se trezește din lumea visurilor și se coboară din paradisul ei artificial,—și numai odată a făcut-o aceasta din propria ei inițiativă, cînd a scris pentru gloria lui Wagner, printre luptătorii cei dintâi, iar altă dată a fost silită de împrejurări să facă cronici literare la „*Le Rappel*“, și apoi funcționară cu decret la „*Journal officiel*“, unde a făcut literatură sub numele de F. Chaul-

nes. Operele ei, pe care le scrie cu dragoste și îngrijire, pe care le desăvârșește până în cele mai mici amănunțimi, îi devin absolut indiferente, îndată ce sînt imprimare. Indiferență la glorie și reputație, ea scrie numai din nevoia adîncă de a-și exterioriza visul, din plăcerea de a trăi în lumea fermecată a cărei viziune o stăpînește, în paradisul ce și l-a creat acolo, în țările îndepărtate, cu toată poezia și frumuseța din sufletul ei. „Niciodată un poet—zice Anatole France—n-a avut mai mult dreptul ca fiica lui Théophile Gautier să spue, cu păstorul din mitologie: Am cîntat pentru muze și pentru mine însu-mi“.

Ea scrie, pentrucă e în mod firesc și inconștient artistă, și, chiar cînd se recreiază, degetele ei de zîină modelează în ceară, în argilă, chipuri și figurime grațioase, zugrăvește într-o lanternă magică, pentru nepoții lui Victor Hugo, toate personagiile din opera lui, face pentru unul din copiii lui Wagner, finul ei, un teatru de marionete, cu toate personagiile și decorurile din dramele lui; colaborează la monumentul tatălui său, sau modelează chipul lui Victor Hugo pe patul de moarte, sau se joacă numai sculptînd pe Angelica lui Ingres într-un nap,—pune pretutindeni aceeași dragoste arzătoare pentru frumos, aceeași îngrijire în formă, aceeași desăvîrsire cași în stilul operelor ei.

Oriental întreg a atras întotdeauna cu o tainică putere sufletul ei. A învățat, pe lîngă limba chineză, pe cea japoneză,—dovadă „*Poèmes de la libellule*“; Clément Gauguier a învățat-o limba persană, după care a scris *Iskender*, roman persan, despre care Théodor de Banville spune că nu se poate aprecia prin cuvinte, ei numai prin strigăte de admirație. A fost ispitită și de taina hierogliselor, cînd a colaborat cu tatăl său la „*Le roman d'une momie*“. Are intuiția geniului, delicateța și ironia duioasă a cîntăreșilor acestui orient. Un farmec ciudat, o plăcere stranie, rară, un puternic sentiment de exotism cuprinde sufletul celitorilor, în așa viziunii puternice ale acestei scriitoare. Operele ei par scrise în atmosfera caldă și parfumată cu flori de cireș, de unul din poezii ce cîntă pe maiurile lang-Tse-Kiangului macii inflăcrați și cocostircii albi.

„*Le dragon impérial*“, scris la 1869, cînd Judith Gautier avea 19 ani, e un poem epic, o epopee măreață a unei revolte chinezești, istoria uzurpatorului Ta-Kiang, răzvrătind poporul pentru a detrona pe imperatorul Kang-Si. Scenele de tortură, de carnagiu, scenele de galanterie și eroism—dintre care una e privită de Remy de Gourmont ca desenul original al uneia dintre scenele ce a făcut succesul lui Cyrano de Bergerac, anume acea în care poetul scandează fiecare vers izvorît din verva lui neseacă cu o lovitură de spadă adversarului—cași scenele de gingășie și delicate emoțiuni, sînt din China,—dintr-o China idealizată de imaginația d-nei Gautier, dar sub idealismul căreia e aceeași viziune puternică, același dor de a iluziona, aceeași dragoste statornică pentru extremul orient, care se găsește și în „*Princesses japonaises*“, scrisă treizeci de ani mai tîrziu.

În aceste din urmă romane sîntem în Japonia, printre frumoasele și literatele curtezane: Pasere-Floare, Mic-Fluturaș, Salcie-Tinără, etc... Pasere-Floare, care pe numele ei adevărat se chiamă Roua-Zorilor-Zilei și fata prințului Ako, se înfilnește în casa cu zăbrele verzi Iosi-Wora, unde abia intrase cu prințul San-Daï. Se iubesc și, după multe peripeții minunate și tragice, se însoțesc. Totul se petrece și se sfîrșește ca în basme, în basme de acele minunate cum nu pot fi decît în orient, în cele O mie și una de nopți!..

Pare că chiar povestea însăși a vieții scriitoarei e un basm, un lung „Înșiră-te mărgărinte“, din care s-a alcătuit neprețuitul „*Collier des jours*“, cu amintirile prinse la întimplare și înșirate după frumuseță și strălucire, iar nu după orînduiala neîndurată în care au fost sămănate de clipele vieții.

În opera ei pare că sufletul și talentul lui Théophile Gautier s-a perpetuat. Talentul Judithiei nu e o imitație a aceluia al lui Théophile Gautier; e același, zice, mi se pare, Banville, și totuși e altul, el însuși de sine stătător și sub altă formă. Aceiași impersonalitate plină de mîndrie, aceiași imaginație splendidă și viziune covîrșitoare, în aceiași formă impecabilă, îndrăzneală și magnifică, de o precizie fără pereche, dar mai ales aceiași poezie ce pare materia însăși din care e alcătuită ființa ei, și care e caracterul și al operei și al vieții sale.

Din cînd în cînd pare că se trezește din visul în care trăește, se uită cu mirare din „turnul ei de porțelan“ la lumea vremurilor noastre, și întreabă nedumerită unde sînt cei ce au luat locul uriașilor de eri?—ne spune Rémy de Gourmont. Din „turnul ei de porțelan“, din lumea strălucită a viselor, totul îi pare meschin și searbăt în lumea vremurilor noastre...

O licorne, licorne, que mon cœur est triste!

Izabela Sadoveanu.

Cronica științifică.

Insemnătatea și dezvoltarea parazitologiei.

Parazitologia a devenit una din ramurile cele mai importante ale medicinei. Ea studiază ființele viețuitoare care trăesc pe corpul sau în interiorul corpului uman.

Pentru a da o idee despre însemnătatea acestei științe, nu pot face mai bine decât se amintesc că, în Franța, pe lângă facultățile de medicină s-au creat în timpul din urmă catedre speciale de parazitologie. Din anul 1897, de când *R. Blanchard* a fost numit profesor la catedra de „Istorie naturală medicală” din Paris, el a îndrumat-o spre parazitologie. Conferințele lui, lucrările practice cu elevii, — totul era specializat în sensul parazitologiei. El a făcut școala în direcția aceasta; primii săi doi elevi, dr. *J. Guiart* și *Neveu-Lemaire*, au ajuns cel dintâi profesor, iar cel de al doilea agregat la facultatea de medicină din *Lyon*. Un alt elev, fost preparator al laboratorului de parazitologie, dr. *Brumpt*, se bucură deja de o notorietate considerabilă.

Aparițiunea atitor tratate de parazitologie și creațiunea „*Arhivelor de parazitologie*”, pe care *R. Blanchard* le-a fundat în anul 1898 și care au ajuns acum la al 13-lea volum, — sînt o dovadă din cele mai sigure de progresele mari pe care le-a făcut această știință.

O dovadă încă de importanța acestei științe este că premiul *Nobel* pentru medicină în două rînduri consecutive a fost decernat pentru lucrări parazitologice: în 1902, lui *Roland Ross*, pentru descoperirea metamorfozelor hematozoarului paludismului în corpul țînțarilor, — și, în 1906, lui *Golgi*, pentru cercetările sale asupra centrelor nervoase, cît și asupra structurii evoluțiunii schizogonice a aceluiași parazit.

O altă dovadă, care pune în lumină buna reputațiune de care se bucură învățămîntul parazitologic, este „*Institutul de medicină colonială*”, pe care profesorul *R. Blanchard* l-a fundat în anul 1902 și care în fiecare din sesiunile sale atrage un număr mare de străini.

În Germania, cu toate că studenții facultăților de medicină ascultă cursul de „Istoria naturală” la facultățile de filozofie, și aici, în timpul din urmă, aceste cursuri s-au specializat în unele părți în direcția para-

zitolologică. Afară de acestea, s-a mai creat pe lângă Oficiul imperial al sănătății publice (Kaiserliches Gesundheitsamt) o secție de parazitologie animală. Ca revistă parazitologică apare în Germania „*Centralblatt für Bakteriologie, Parasitenkunde und Infektionskrankheiten*”. Autorii sînt liberi a scrie în această revistă în oricare din limbile: germană, franceză, engleză sau italiană. Pe lângă tratatele mai vechi de parazitologie: *Leuckart, Kuchenmeister* și *Zürn, Erlich, Peiper*, etc., Nemții au excelentul tratat al lui *Max Braun*, care a ajuns la a patra ediție. Anul acesta, profesorul *Braun* a mai scos, împreună cu *M. Luhe*, un manual care are de scop îndrumarea practică spre cercetările parazite animale ale omului și ale animalelor domestice.

În Anglia, s-a creat o catedră pentru studiul protozoarilor paraziți, însărcinîndu-se cu acest curs dr. *Nuttall*, care înaintea vreme făcea cursul de patologie experimentală la acea universitate. Ca revistă în limba engleză apare „*Parasitology*”, un supliment al revistei de igienă, publicat de *Nuttall* și *Shipley*.

În Statele-Unite, s-a creat la Washington, ca dependență a serviciului spitalului maritim, o diviziune de zoologie medicală, al cărei șef este dr. *Ch. Wardell Stiles*.

Desvoltarea imensă pe care a luat-o parazitologia se datorește concursului practic pe care ea îl dă medicinei. Astăzi medicului, pentru ca să poată face un diagnostic exact, îi se cere să știe a face un examen al singelui, al urinei, al sputei sau al materiilor fecale, în vederea parazitelor care se găsesc în ele. „El nu va putea fi un bun igienist—spune *Guiart*—dacă nu cunoaște desvoltarea și originea parazitelor, căci nu va putea lua măsuri profilactice eficace, nu va putea vindeca un bolnav, dacă nu cunoaște biologia unui parazit. El va trata *oxiurul* prin lavamente, ignorînd că acest vierme trăește în realitate în intestinul subțire”.

Recunoașterea exactă a parazitelor pentru un medic este de mare importanță. *Huber* menționează în „*Münchener medicinischen Wochenschrift*” o operațiune periculoasă, care s-a efectuat din cauză că nu s-au recunoscut ouăle de *estrongylus*.

*

Cele mai multe contribuțiuni pe care le a adus parazitologia sînt în domeniul helmintologiei, entomologiei și al micologiei.

Helmintologii vechi atribuiau ca o cauză a afecțiunii extrem de gravă, cunoscută sub numele de *anemie bothriocephalică*, faptul că *bothriocephalul* absoarbe sucul nutritiv din intestinul omului.

Schapiro a emis cel întâi ipoteza că această anemie este produsă sub influența unor toxine secretate de *bothriocephal* în intestin la om, toxine care, introduse în sînge, distrug globulele roșii.

Schauman și *Talquist* au dovedit în mod experimental că *bothriocephalul* produce toxine care distrug globulele roșii, cînd vin în contact

cu acestea. Injecționând, la cîni, infuziune filtrată de fragmente pisate de *bothriocaphal* proaspăt, i-a anemiât, diminuîndu-le globulele roșii în mod considerabil.

Chestiunea *anemiei bothriocaphalice* a fost discutată, în 1886, la congresul din Berlin, unde doctorul *Runeberg d'Helsingfors* a făcut o comunicare, prin care arată că, din anul 1878 până în 1883, nouă din bolnavii tratați de el au murit de anemie pernicioasă; din 1883 până în 1886, el și-a tratat toți bolnavii de această boală cu vermicide; în timpul acestei perioade, din 19 bolnavi, numai unul a murit, iar ceilalți 18 s-au vindecat imediat, după ce au evacuat *bothriocaphali*. Aceste fapte au fost în urmă confirmate și de alți parazitologi.

Relativ la ascarizi, s-a constatat că persoanele care diseacă sau ating cu degetele ascarizii—sufăr accidente locale, ca secrețiuni abundente locale: de lacrimi, conjunctivită, strănut, mîncărime și umflarea degetelor, etc. *Leuckart*, cel dintîi, a presupus existența unei toxine care există la acești helminți. Astăzi s-a dovedit că ascarizii produc tulburări în organism, și aceasta datorită nu numai acțiunii lor mecanice, ci și toxinelor care le produc și care distrug globulele singelui.

Metchnikoff și *Guiart* au arătat că apendicita este foarte adeseori provocată de *ascarizi*, *oxyuri* și *trichocephali*. Acești viermi, producînd leziuni în pereții tubului intestinal, înșămîntează bacteriile pyogene care se găsesc acolo, producînd accidente inflamatorii și toate celelalte simptome ale apendicitei.

Whale comunică un caz, în care un bolnav, prezentînd toate semnele clasice ale apendicitei, s-a hotărît să i se facă operațiune; el refuză orice intervenție. A doua zi însă evacuînd 24 de ascarizi, imediat toate semnele apendicitei au dispărut.

Guiart a mai arătat că helminții produc ulcerăriuni ale mucoasei intestinale, înlesnind absorbțiunea toxinelor, permițînd inoculațiunea în mucoasă a bacteriilor pathogene existente în conținutul intestinal.

El a avut ocaziunea de a verifica exactitatea ipotezei sale. În 1904, ivindu-se la *Brest* o epidemie de febră tifoidă, a examinat în mai multe rînduri materiile locale a 12 tifici din spitalul marin și a găsit, în mod consecutiv, la 10 dintre ei ouă de *trichocephali*.

Pe de altă parte, a constatat că ouăle de *trichocephal* sînt foarte rare la indivizii sănătoși, sau la acei care nu sufăr de o afecțiune intestinală, de unde conchide că există o relațiune între prezența *trichocephalilor* în intestin și între acea a febrei tifoide.

Prin aceasta nu se contestă specificitatea bacilului *Eberth*.—*Guiart* crede că un individ, al cărui intestin nu conține viermi, poate bea apă infectată cu bacilul tific, fără a se îmbolnăvi de tifos. Dar, îndată ce această apă ar fi băută de un individ care prezintă în intestin *trichocephali*, aceștia, pentru a ajunge la sîngele cu care se nutresc, pătrund adînc în mucoasa intestinală, inoculînd în același timp bacilul lui *Eberth* în mucoasă și făcînd să izbucnească infecțiunea. Astfel se explică—spune

Guiart—penruce dintr-o populațiune care bea din aceeași apă contaminată sînt relativ pușini indivizi care se îmbolnăvesc de lifos,—și acștia sînt dintr-acei care au în intestin *trichocephali*, sau orice alți viermi intestinali, care ar putea răni păretele intestinal.

Echinococosa, deasemenea, era obscură, alit din punct de vedere biologic, cît și din punct de vedere al patologiei generale. În urma cercetărilor lui *Dévé*, această chestiune a intrat într-o nouă fază, și probabil că în curînd cercetările sale vor permite să se ajungă la o terapeutică rațională, specifică, a acestei afecțiuni. *Echinococosa* este produsă la om, după cum se știe, prin dezvoltarea de kisturi hidatice, un fel de forme larvare a unei tenii (taenia echinococcus), care trăește în intestinul subțire, la cîne. Ouăle acestei tenii, înghițite de om, dau naștere la o larvă care, trecînd în curentul circulator, se localizează în o parte oarecare a corpului și se transformă în kist hidatic. *Dévé* a arătat prin o serie de experiențe că, în caz cînd un asemenea kist se rupe, fie în mod traumatic, operator, sau spontan, el pune în libertate germenii specifici care se pot grea, dînd naștere la kisturi noi. Din cauza acestui pericol, *Dévé* conchide : 1—să se renunțe la facerea poncțiunilor exploative sau terapeutice ; 2—în cursul intervențiilor chirurgicale să se ia precauțiuni minuțioase, pentru a evita diseminațiunea germenilor specifici și perzistența lor în pușga kistului ; 3—profilaxia echinococicică secundară ar putea fi realizată prin ajutorul unei injecțiuni paraziticide, care omoară germenii echinococici în interiorul kistului, înainte de a se face deschiderea lui.

În entomologie, deasemenea, parazitologia a stabilit rolul considerabil al mai multor insecte și arahnide, despre care înainte vreme nici nu se pomenea în „Istoria naturală medicală”, aflînd etiologia necunoscută a mai multor boale. Așă, de exemplu, se cunoștea parazitul care produce frigurile intermitente, dar nu se știa modul cum acest parazit se introduce în organism. În urma cercetărilor lui *Manson*, *Ross* și *Grassi*, s-a dovedit în mod experimental că acest parazit ni se inoculează în sînge de cătră țînțari (*anopheles*). S-a mai constatat că țînțarii sînt agenții de transmisiune și a altor boli parazitare, ca : *filariosa* și *frigurile galbene*.

Tot astfel, nu se cunoștea etiologia boalei somnului, care bîntue populațiunea coastei occidentale a Africei, și nici celelalte maladii produse de parazitul *trypansomoma*. În urma cercetărilor lui *Bruce*, *Brumpt* și alții, s-a stabilit însă că acest parazit este inoculat de cătră musca *glossina*, numită de cătră indigeni *tsetse*.

În sfîrșit, s-a stabilit că insectele și arahnidele sugătoare de sînge servesc ca agenți de transmisiune a mai multor boli parazitare, ca : frigurile remitente, pesta, febra tifoidă, dalzacul, cholera și tetanosul.

Micologia, multă vreme neglijată, s-a impus și ea atenției cercetătorilor, datorită parazitologiei moderne. O sumă de lucrări au fost publicate în timpul din urmă, stabilindu-se rolul patogen al diferitelor funge. Astfel, s-a stabilit că *pseudotuberculose* absolut identice, cu phthizia pulmonară, sînt produse de către funga *aspergillus*; *mycetoma*, sau piciorul de *madura*, o maladie în care piciorul se tumefiază până ajunge de trei ori volumul lui normal, s-a dovedit, în urma cercetărilor lui Wright, Laveran, Bouffard, Nicolle și Brumpt, că este produsă de către funga *discomyces bovis* și *discomyces madurae*; s-a mai constatat, deasemenea, că *dermatida cancroasă*—o afecțiune care constă în grave leziuni locale, caracterizate prin papile voluminoase cutanate, pline cu un lichid purulent, și care uscîndu-se formează un fel de coji galbene cu un miros respingător—este produsă de o fungă *oidium immitis*.

Datorită metodelor nouă de cultură, care permit de a izola fungelile patogene, se descopăr zilnic boli produse de parazite vegetale, pe care înaintea vreme clinica era în imposibilitate de a le deosebi.

Amîndouă facultățile noastre de medicină sînt înzestrate cu cîte o catedră de „Istorie naturală medicală”. La Iași, unde am onoarea a ocupa această catedră, am îndrumat-o deja de mai mulți ani spre parazitologie. Rafaël Blanchard, într-o conferință ținută la Berne, publicată în Arhivele de parazitologie, sub titlul „Zoologia și medicina”¹, după ce arată importanța zoologiei pentru studiul medicinei și modul cum a transformat el cursul său dela Paris de „Istorie naturală medicală” în curs de parazitologie, spune la pagina 137: „Nu-mi aparține să spun dacă succesul este sau nu la înălțimea sforțărilor, dar cred că echivalează cu creațiunea unui învățămînt nou, răspunzînd nevoilor timpului, —și dovada o vîd în faptul că toate facultățile și școalele din Franța au urmat exemplul meu și se găsesc foarte bine. Același lucru au făcut și alte țări, în special România, unde s-au creat catedre de „Istorie naturală medicală”.

Dr. N. Leon.

1—R. Blanchard. Zoologie et Médecine. Archives de Parasitologie. Paris, IX, No. 1, 1904.

Cronica școlară.

Expoziția Școalelor de meserii.

Expoziția Școalelor de meserii dela Parcul Filaret a fost o surprindere plăcută pentru publicul bucureștean. Numai cei ce au vizitat de câteva ori Pavilionul Regal au putut să-și dea sama de numărul vizitatorilor, tot mai numeroși și mai favorabili acestei expoziții.

Cei cunoscători în ale meseriilor și-au dat sama de deosebirea mare, sau mai bine de îmbunătățirea aită în felul cum sînt executate astăzi obiectele expuse, cît și în gustul, tot mai ales al modelelor. În adevăr, este mare deosebire dela sufrageria de nuc *vopsit*, din 1906, până la salonul secession, expus vara aceasta.

În partea de jos a pavilionului au expus Școalele inferioare și elementare de meserii, iar în etajul de sus era instalată Școala superioară de arte și meserii din București, însoțită de o parte din absolvenții ei, astăzi stăpîni de ateliere.

Toți au regretat lipsa Școlii superioare de arte și meserii din Iași. Cei care cunosc ce a produs această școală au simțit lipsa lucrărilor executate cu cea mai mare precizie, pe care obișnuia să le expună. Să sperăm că la prima ocazie școala din Iași își va lua locul de cinste, pe care l-a ocupat totdeauna în învățămîntul meseriilor.

De Școala de arte și meserii din București avem puțin de spus: Doritoare de-a deschide un drum sigur noilor meseriași, a căutat mai întîi ca modelele de mobilier, pe care le execută și le va executa, să fie desemnate de oameni speciali în ale stilului și în ale motivelor romînești. Mobilele executate după desemnurile d-lor arhitecți Sterian, Ghica-Budești, Clavel și alții, au avut o înfrîurire dintre cele mai bune: mobile concepute cu un adevărat gust au creat un curent dintre cele mai sănătoase aită între maiștrii diferitelor școli de meserii, cît și în public. Așa că, pe lîngă rolul educativ în școală, mobilele cu motive romînești vor avea și un rol practic, și anume: acestea vor fi pentru absolvenții cele mai bune arme de luptă în concurența lor cu timplarii de tot felul, veniți din alte părți, innărmați cu modele rău studiate sau rău pricepute.

În lucrul ferului, scopul urmărit de școala din București a fost obișnuirea elevilor cu construcția mașinilor, de care se servesc în ateliere și de care mai târziu ar putea să aibă nevoie, când ar practica meseria pe sâmba lor.

În adevăr, trebuia să se renunțe odată la „miniaturile” de mașini, cu care foștii elevi făceau o practică de paradă. Este destul să știm că, la acestea, dimensiunile diferitelor părți erau false, și nici nu se putea altfel, că proporțiile erau exagerate, că folosul ce să trăgea din executarea și din întrebuințarea acestor miniaturi era iluzoriu; deci, putem deduce cât de departe de *realitate* erau absolvenții de pe vremuri.

În rezumat, toată activitatea acestei școli, în toate ramurile, are un singur țel: pe absolvenți, și anume pe acei care se hotărăsc să devină meseriași stăpâni de ateliere.

Școlile inferioare de meserii, în adevăr, s-au întrecut în a expune lucrări foarte bine executate și s-au înconjurat de tot luxul, pentru a-și atrage cât mai multă admirație din partea publicului, și în majoritatea cazurilor au reușit.

Cîteva observații, pe care voesc să le fac asupra mersului acestor școli: trebuie să fie luate ca făcute la o epocă cînd se simte nevoie de reforma întregului învățămînt al meseriilor.

O primă observație este lipsa de armonie ce se constată în alegerea modelelor expuse de diferitele școli. Astfel, dacă vorbim de mobile, luînd sufrageria stil *gotic* dela Curtea de Argeș, salonul secesiunii dela Vaslui, sau mobilele prea numeroase de acajou, precum și cîteva încercări de mobile cu motive românești, este greu să stabilim care ar fi scopul urmărit de aceste școli, cînd e vorba de formarea viitorilor meseriași, destinați a fi propuși de Școlile inferioare de meserii.

Am luat exemplul de mai sus, fiindcă mi s-a părut cel mai bătător la ochi. Cu toate acestea, oricare ar fi ramura de activitate a acestor școli, s-ar putea arăta cu ușurință aceiași lipsă de armonie. Este, prin urmare, absolut necesar ca să se limpezească scopul urmărit de legiuitor, tocmai fiindcă majoritatea maștrilor sînt destoinici și pricepuți.

Dealtmintelea, scopul ce trebuie să se urmărească cu aceste școli n-are să fie totdeauna același. Deocamdată, pare a fi nevoie ca aceste școli să fie cât mai numeroase, pentru „învățarea a diverse meserii, cu scopul exercitării lor în mod industrial”.

Așa, în 1906, Statul avea 12 școli inferioare; astăzi, avem 14.—Cu toate acestea, sîntem în drept să ne întrebăm: Se urmărește un scop bine definit cu numărul tot mai mare al acestor școli? Și, în orice caz, această înmulțire a lor poate fi de un folos real pentru crearea meseriașilor, care să exercite meseria lor în mod industrial?

Înmulțirea acestor școli, cași a tuturor școalelor speciale, a avut un prim scop: ca să abată cîți mai mulți tineri dela gimnaziile și licee, care sînt primele și nesecabilele pepiniere de funcționari. Dar în acest caz, și mai cu samă avînd în vedere ceia ce se împlinște astăzi cu gim-

naziile și liceele din București, ne-am putea întreba dacă acest leac ar fi singurul și cel mai nimerit, cu care am atrage lineretul dela școlile teoretice la ocupațiile practice. Dar atunci înmulțirea acestor școli ar trebui să aibă în vedere *sporul* de copii care isprăvesc școlile primare, și deci ar fi greu să stabilim o limită când ar trebui să încetăm cu înființarea școalelor speciale, afară numai dacă bugetul nu ne-ar forța la aceasta. Atunci însă problema rămîne nerezolvată.

Așa dar, dela o primă vedere putem stabili că numărul acestor școli trebuie limitat, iar copiii ar trebui atrași la meserie (fiindcă vorbim de meserii) și prin alte mijloace decît acelea ale școalei.

Mai mult. Mă întreb dacă Școlile inferioare de meserii astăzi în ființă sînt destinate să trăiască. În adevăr, aceste școli sînt destinate să creeze meseriași romini, dar aceștia, pentruca să se poată bucura de o clientelă mai bună, ar trebui să se așeze în capitalele de județe și țirgurile unde se află instalate aceste școli. Cererile nefiind însă așa enorme în aceste centre, pentruca absolvenții să aibă de lucru, trebuie sau ca școlile să dispară, sau, pentruca ele să funcționeze, trebuie ca atelierele absolvenților să sufere.

Mi se pare că problema Școalelor inferioare de meserii ar fi cam următoarea: Numărul lor ar putea să rămînă cel actual, iar în centrele mai mari, unde nu sînt asemenea școli, ar trebui instalați absolvenții care, pentru bunul mers al atelierelor lor, sînt forțați să culeagă ca ucenici o parte din lineretul din localitate. Mai în urmă, în centrele unde se află Școlile inferioare de meserii, diferitele meserii ce se învață în ele ar trebui cedate treptat absolvenților care s-ar stabili acolo. Cu alte cuvinte, absolvenții stabiliți ca meseriași ar trebui să ia încetul cu încetul locul școalelor existente și să răspîndească, *ei*, prin ucenici și mai țirziu prin lucrători, meseria care mai înainte trebuia să se învețe în școală.

Dealmintrelea, stabilirea absolvenților ca meseriași trebuie să fie scopul cătră care să tindă întreaga activitate a Școalelor de meserii. Absolvenții stabiliți trebuie încurajați și ajutați cît mai mult, căci *numai reușita lor va hotărî pe părinți să-și dea copiii la meserie*. Numai astfel vom îndeplini în mod natural ceia ce astăzi se face cu atîta cheltuială și cu așa de puțin spor.

Prin urmare, cu toată cheltuiala și dorul de muncă ce s-au pus la înființarea acestor școli, trebuie să ne obișnuim cu timpul a le vedea dispărînd, iar pe terenul preparat de ele să se ridice absolvenții lor, transmițîndu-le astfel sarcina cea mai frumoasă, de a atrage cît mai mult lineret la viața productivă de meseriaș,—sarcină mult mai naturală și mai ușor de îndeplinit prin *ucenici*, căci trebuie să știm că la noi, ca prețutîndeni aiurea, *numai prin ucenici vom putea trece meseriile în mîna Romînilor*.

Școalele elementare de meserii, în mare parte, au fost, cu drept, foarte admirate. Dogăria (butnăria), frîngerhia și alte meserii ce se învață în aceste școli sînt așa de bine reprezentate, încît putem să zicem

că au ajuns la perfecție. Scopul urmărit de dînselle le fac să fie necesare încă multă vreme în comunele mici, unde s-au înființat.

În rezumat, expoziția Școalelor de meserii a fost un eveniment îmbucurător pentru public și încurajator pentru aceia care-și văd așa de curînd bunele rezultate ale unei activități destinate pentru ridicarea celui fără mijloace.

Dar, pentruca reușita să fie deplină, mai este încă un pas de făcut: Școalele de meserii n-ar trebui să se prezinte, de fapt, înaintea publicului numai cu unele obiecte bine executate, căci, dacă ne gîndim puțin, vedem că din asemenea școli nu trebuie să iasă decît obiecte bine executate. Deaceia, pasul ce trebuie să-l facă acum Școlile de meserii ar fi crearea a cît mai multe ateliere cu absolvenții lor. Și, dupăcum s-au prezentat astăvară, sîntem în drept să ne așteptăm ca la o viitoare expoziție să vedem același local plin cu obiecte, executate însă în atelierele absolvenților Școalelor de meserii, stăpîni de ateliere. Aceasta este menirea Școalelor de meserii, și nu este nici-o îndoială că ele și-o vor îndeplini.

P. N. Panaitescu
Inginer.

Cronica veselă.

Sobei mele.

Păstrînd intactă adormita spuză,
În colțul tău stai rece și ursuză.
O, inutilă mobilă,—pe semne
Te-ai supărat că nu-ți mai cumpăr lemne ?

Tu nu-ți dai seama că, deși regret,
Nu te-am putut prevedea în buget,—
Dar hai să facem amîndoi bilanțul,
Să vezi și tu cît valorează sfațul :

Sînt 40 la birt
30 chiria
Sînt 7 și 80 spălătoria
5 franci e vinul (fără amănunte)
3 gazul
4 cheltueli mărunte
Sînt 10 franci și 20 tutunul
1 franc pomana

Fac 101.

Plus 6 franci pe lună șvarț cu lapte
107 (una sută șapte)

Scăzînd acum din leafa de... student,
Rămîne o băncuță—excedent..

Și, vezi, de tine nu mă mir de loc
C'ai stat o iarnă 'ntreagă fără foc,—
Ci m'ași mira de mine să trăesc
O săptămîină, fără să iubesc.
Deci, pîn' să cumpăr lemne cu căruța,
Eu totdeauna cheltuesc băncuța !

Și-abia atunci constată c'ar fi posibil
Să faci căldură fără combustibil...

Gh. Topîrceanu.

Scrisori din Bucovina.

Situația politică.—Chestiuni culturale.

După o violentă campanie politică, deputații *Alexandru Hurmuzachi*, *Teofil Simionovici* și dr. *C. Isopescu-Grecul*, care părăsiseră, în Iulie trecut, partidul din cauza divergențelor în chestia organizării naționale, au intrat în partidul național de sub șefia d-lui *Iancu cav. de Flondor*. Ca organ al partidului rămâne *Patria*, care apare deocamdată de două ori pe săptămână, în așteptarea momentului când partidul fiind pe deplin consolidat, se va putea preface în organ cotidian. Cele două organe populare—*Gazeta Țăranului* și *Gazeta Poporului*—și-au încetat apariția, și în locul lor a apărut ca organ popular al partidului *Foaia Poporului*, care eșă odată pe săptămână.

Partidul se ocupă în prezent cu organizarea politică a districtelor. Până acuma s-au organizat districtele: Suceava, Rădăuți, Gura Humorului și Cernăuți. Mai rămâne de organizat districtele: Cimpulungul cu Dorna, Storojinetul și Siretele. Când organizația va fi gata, vom căuta să arătăm principiile pe baza cărora s-a făcut această organizație.

*

Dieta Bucovineană a fost convocată, în luna lui Noembrie, într-o scurtă sesiune, exclusiv numai pentru votarea reformei electorale pentru dietă. Reforma electorală pentru dieta provincială era ultimul punct neîmplinit din programul bogat al actualei diete. Un proiect de reformă, votat de dietă acum cîțiva ani, n-a fost sancționat. Reforma actuală, care se bazează pe principiul *colegiilor naționale*, acordînd fiecărui popor dreptul de a-și aranja singur afacerile sale și mărind șansele unei conlucrări pașnice a naționalităților din țară, cuprinde o sumă de avantaje față de starea din trecut. Ea a fost votată cu mare majoritate de Romîni, Ruteni, Poloni și Nemții creștini-sociali. Contra ei au votat Evreii, ca demonstrație, fiindcă guvernul central la insistența Evreilor cu influență din provinciile vestice n-a admis un colegiu național evreesc, și Nemții liberali, s-ar putea zice din nepricepere, căci legea nouă îi favorizează peste măsură.

În prezent, reforma se află în stadiul de sancționare, și e aproape

sigur că, cu toate sfortările Nemților, care au angajat în această chestiune și partidele nemțești din celelalte provincii, reforma va fi până de anul nou sancționată. Vom reveni după sancționare asupra ei, arătând economia legii.

Se crede că dieta, al cărui mandat expiră anul acesta, urmînd ca la vară să se facă alegeri generale, va fi convocată pentru ultima dată în decursul lumii acesteia, pentru a discuta bugetul și alte afaceri pendente.

*

„Societatea pentru cultura și literatura romînă în Bucovina“ și-a ținut adunarea sa generală ordinară la 14 Noembrie 1909. Această societate e cea mai veche și cea mai de samă societate cuturală a Romînilor Bucovineni. Iniințată la 1862, ea se apropie de jubileul ei de 50 de ani de existență. În trecut, ea a dezvoltat o activitate rodnică, dînd o deosebită atenție chestiunelor culturale și literare.

Pusă la iniințarea ei pe baze destul de largi și avînd a se îngriji de tot ce interesează cultura și literatura neamului romîn, ea a continuat a se dezvolta tot mai mult, îngrijindu-se de ziarele și revistele romîne, creînd o bibliotecă bogată, acordînd ca încurajare premii literare, aranjînd cicluri de conferințe și editînd mai tîrziu și o revistă literară, prima în felul ei la noi în țară. În timpul din urmă s-a observat o stagnare în activitatea societății. Afaceri financiare și grija pentru internatul de băieți au silit comitetul să neglijeze multe din chestiunile care merită o atențiune specială. Nemulțumirea cu această stare de lucruri și-a aflat expresie clară și în adunarea generală din anul acesta. În comitetul nou, compus din puținele elemente bune ale vechiului comitet și din oameni noi, se pun mari speranțe. Li dorim ca să le împlinească!

*

Chestiunea catedrei pentru Istoria Romînilor la universitatea din Cernăuți se complică. Romîni au primit asigurarea că această catedră li se va încuviința în cel mai scurt timp,—se înțelege, cu limba de predare nemțască, ca să nu sufere caracterul nemțesc (citește: evreesc) al universității. Mare a fost surpriza tuturora, cînd în bugetul general al statului pe exercițiul 1910 s-a aflat că catedra promisă se ascunde sub curiosul titlu: *Geschichte der Donau-und Balkanländer*. Această nouă tentativă la adresa Romînilor s-a făcut la cererea Nemților, care, cu toate că țină încontinuu că Cehii le periclitează existența națională chiar în inima teritorului nemțesc, nu înțeleg că și alte popoare au dreptul la viața națională și că procedarea lor în Bucovina se asemănă mult cu cea a Cehilor în provinciile curat nemțești,—cu alt mai mult că

cererile Romînilor sînt minimale. Pe de altă parte, la universitate, profesorul *Milkowicz*, pînă ieri-alaltăieri un necunoscut, de cînd cu cursurile de Istorie romînă o „celebritate“, anunță la începutul anului școlar cursurile suspendate anul trecut. Ținuta energică a studenținîii noastre l-a făcut să se lepede degrabă de cinstea de a ține cursuri de Istoria romînă.

*

O trupă de operete din Regat a făcut astă toamnă un turneu prin Bucovina, dînd mai multe reprezentații în Cernăuți, Rădăuți, Succava și Cîmpulung. Trupa a fost peste tot locul foarte bine primită,—un semn destul de sigur că publicul romîn e doritor de a asista la reprezentații teatrale în limba romînă. Trupa, care în altă alcătuire a mai fost pe la noi, avea și unele elemente bune și a fost în cîteva piese destul de bine; în altele iarăși, se înțelege, n-a putut mulțumi. Credem însă că ar fi timpul suprem să se rătăcească odată și vr-o trupă de elită prin Bucovina. Care va fi directorul care va aduce această jertfă idealului național romînesc? Și în interesul sufletului romînesc din această provincie, care din zi în zi se întunecă, ar fi de dorit ca să se afle și un astfel de director.

Societatea de muzică națională „Armonia“ a organizat încă o reprezentare teatrală, la care s-au dat piesele: „Candidatul Linte“, muzica de C. Porumbescu, cu acompaniament de orchestră, și „O palmă la bal-mascat“. „Candidatul Linte“ a plăcut mult; „O palmă...“ putea însă să lipsească.

Lupta Rutenilor contra pozițiilor romînești a început din nou cu multă îndrjire. Ea n-a încetat niciodată; și deși sînt timpuri cînd se pare că activitatea lor de cucerire se face în chip normal, totuși peste puțin timp agitația începe din nou cu puteri și mai mari. De astădată, focul s-a deschis deodată din toate părțile contra bisericii și contra școlilor. Pe terenul bisericesc, lupta se dă din două părți: în sinul bisericii greco-orientale se duce o luptă de desmembrare, sprijinită de interpelațiile anostele lui Pihuleak, iar din afară au deschis lupta misionarii greco-catolici în Galiția, propagînd unirea. Mai periculoasă însă e lupta pornită contra școlilor romînești. În toate districtele mixte—și se știe că în părțile romînești toate districtele-s mixte—se duce o luptă sistematică pentru rușizarea comunelor mixte, ba chiar și a unora curat romînești, care le țau în cale. Pentru salvarea acestor pozițiuni, cu a căror pierdere e în

legătură pierderea unor regiuni întregi, e absolut necesară o acțiune comună a tuturor factorilor chemați și a societăților culturale. Să sperăm că această acțiune nu va veni prea târziu.

*

O faptă îmbucurătoare e *numirea* consilierului de tribunal dr. *Constantin Isopescul-Grecul*, docent privat și deputat în Camera imperială, ca profesor universitar ordinar la facultatea juridică a universității din Cernăuți. Numitul e specialist în materia legislației asupra cămătăritului, în care a publicat și o lucrare valoroasă: *Das Wucherstrafrecht*, foarte bine primită de specialiști. E primul caz când, după 34 de ani de existență a universității din Cernăuți, se admite un Român la o catedră a facultăților juridice,—făcînd abstracție de catedra de limba și literatura română. Imprejurarea aceasta mărește însemnătatea evenimentului.

*

Și pe terenul economic avem de înregistrat un eveniment de importanță: guvernul a concesionat—cu toată împotrivirea pe ascuns și pe față a unor anumite cercuri, și cu toată denunțarea mizerabilă a gazetelor evreești că întreprinderea ar fi iredentistă—înființarea unei *Bănci centrale romine în Cernăuți*, o societate pe acțiuni, cu un capital începător de 1.000.000 cor. Centrala acestei bănci va fi în Cernăuți; ea va avea și o filială în Viena. Scopul ei, după § 3 al statutului, este „de a promova interesele instituțiilor rominești de credit, cît și cele ale celorlalte societăți cooperative rominești, în genere”. Operațiunile acestei bănci vor cuprinde Bucovina, Ardealul și Ungaria, și e prima acțiune mai mare a Romînilor Austriaci pornită în comun. Înființarea acestei bănci are o însemnătate deosebit de mare, căci pînă azi întregul nostru credit depindea de banca cehă.

În fruntea acțiunii stau dr. *Aurel Onciul*, inițiatorul proiectului și sufletul întreprinderii, dr. *Florea Lupu*, *Nicu Flondor*, generalul *Alexandru Lupu* și dr. *Sterie Ciurea*, ultimii doi din Viena.

*

La începutul lunii Octombrie a reposat, în vîrstă de 81 de ani, fruntașul Romînilor Bucovineni *Neculai Hurmuzachi*, mare proprietar, membru onorar al Academiei Romine. O fire liniștită și retrasă, repozatul a luat totuși parte la actele cele mai însemnate ale neamului său, mai ales pe terenul cultural, el singur fiind un scriitor de seamă. Din-tre fiii săi, *Alexandru* e deputat în Camera imperială și Dieta provincială, iar *Constantin*, care duce o viață retrasă, e cunoscut ca cercetător științific și ca ziarist excelent.

Cernăuți, Decembrie, 1909.

Gh. Bucovineanu.

Scrisori din Ardeal.

Focuri.—„Piatra libertății.”—Temniți.—† Gerasim Domide.—
Arestarea poetului O. Goga.

„Ende gut, alles gut” — vor fi gândit purtătorii de grijă ai poliției ungurești și, ca să facă un sfârșit vrednic de un an de prigoniri, în luna Decembrie s-au năpustit încă odată asupra urgisișilor de Valahi—cu toată furia și pe alocuri cu arme originale, sau care demult nu mai fuseseră întrebuințate.

Vineri, 3 Decembrie st. n., după ce părintele dr. Vasile Lucaciu sosise la Beiuș pentru a face înnamțea alegătorilor săi o dare de samă asupra activității sale de deputat, a fost incendiat castelul episcopului dr. Demetriu Radu, în podul căruija se aflau și arhive vechi, puțin cercetate, și care nu știm dacă au putut fi salvate. În altă zi, pecind deputatul Lucaciu își desfășura darea de samă, dangătul clopotelor vestii o nouă primejdie. Ardeau de astădată clăile de fin și pae de pe moșia episcopului. Dealtfel, acum cîțiva ani, alegerea triumfală a părintelui Lucaciu a fost sărbătorită la Beiuș tot în bătaia flacărilor clăilor de pe moșia episcopului. Și nu poate fi vorba aici de niște focuri întimplătoare... Dar, oricît s-ar părea de curios, autoritățile n-au făcut un singur pas pentru a urmări pe făptuitori, și însuși episcopul păgubaș a făcut chitic și n-a solicitat nici o urmărire,— de bună samă fiindcă orice urmărire ar fi fost zădarnică, dupăcum n-au putut fi urmăriți nici acei care au bombardat „Piatra libertății” dela Blaj, deși în dimineața zilei după atentat se vedeau pe zăpadă urme proaspete, care duceau dela „Piatra libertății” până la cazarma jandarmilor, și dupăcum n-a putut fi urmărit nici incendiatorul care a vărsat petrol și a pus foc la casa lui Iancu din Vidra, deși la cîteva momente după izbucnirea flacărilor a fost surprins un individ în haine negre fugind dela casa lui Iancu. Și nu vor fi pe la Vidra prea mulți indivizi care să poarte straie negre...

La Blaj, Capitlul unit a pus să se adune bucățelele monumentului, le-a turnat în beton, le-a împrejmuit cu gratii de fer și a făcut asupra lor și o slujbă, pentru a le curăți de prihană atingerii dușmane.

*

La 9 Decembrie, unul din vechii fruntași ai Romînilor, d. Francisc Hossu-Longin, ginerele venerabilului președinte al partidului național român, a fost condamnat de curtea cu juri din Tîrgul-Mureșului la un an închisoare de stat și 1.000 coroane amendă pentru articolul „Mea Culpa”, apărut în „Gazeta Transilvaniei”. D. dr. Costin Maniu, tot pentru un articol apărut în „Gazeta Transilvaniei”, stă închis pentru un an la Vaș, și baroul avocaților din Cluj s-a și grăbit a-l lipsi pe condamnat de dreptul de a practica advocatura în timpul pedepsei. D. dr. Sever C. Dan, actualul redactor responsabil al „Gazetei Transilvaniei”, este condamnat la 4 luni închisoare ordinară; d. Spudercu, dela același ziar, s-a întors în ajunul sărbătorilor, după o pedeapsă de patru luni,—pecind d. Victor Braniște urmează să-și reprezinte ziarul cu demnitate la Seghedin!

Am ajuns la un moment, cînd circumspecta „Gazetă” ține recordul pedepselor. Se părea că, după jubileul de 70 ani de existență a acestui ziar (acum e în anul al 72-lea), Ungurii și-au adus aminte că ziarul lor cel mai vechiu „Pesti Napló” are numai 61 ani. Cu toate că atacurile aceste s-au descărcat într-un timp cînd „Gazeta” îl pierduse pe destoinicul ei director și proprietar dr. Aurel Mureșianu, ele nu vor putea contribui decît la întărirea acestui încercat ziar.

Regimul temniților își urmează orgiile, și în loc ca Romîniei, amărîți, să se dedee la acte de teroare, incendiările și bombardările, sub paza binevoitoare a autorităților, se îndreaptă contra Romînilor. Cu toate aceste, în procesul dela Tîrgul-Mureșului, procurorul, după ce încercase să-l ia frumușel pe d. Hossu-Longin și după ce n-a izbutit să-i stoarcă acuzatului declarații de pocăință, a invocat amintirea vremilor din 1848—49, pline de vărsări de sînge și pîrjol, parcă ar fi voit să-și acuze victima de tot ce s-a petrecut acum 60 de ani. Cuvintele procurorului dela Tîrgul-Mureșului, puse în fața faptelor din ultimele săptămîni, apar ca o ironie amară, ca o sfidare....

*

Anul acesta se poate numi, cu drept cuvînt, anul temniței și al morții. N-a trecut nici luna Decembrie, fără ca, după atîtea crunte jertfe, să nu-și mai ia și vama de vieți partea sa, de astădată pe unul dintre cei mai valoroși luptători.

A murit, la 16 Decembrie, în Bistrița, protopopul Gerasim Domide,

după ce fusese numit vicar episcopesc la Năsăud, fără să fi apucat însă a ocupa această demnitate. Gerasim Domide, fost membru în comitetul național al Românilor din Transilvania și Ungaria, a fost una dintre figurile cele mai simpatice ale procesului „Memorandumului”, și tribunalul din Cluj, pentru a-i recunoaște vrednicia, îl condamnase la doi ani și jumătate închisoare de stat. Ca apărător al fondurilor și averilor de mai multe milioane, rămase dela părinții grăniceri, Gerasim Domide, fost președinte al acelor fonduri, a fost unul dintre cei mai înțelepți și, oricât au fost vremurile de grele, a avut tăria de a nu ceda nici o virgulă din drepturile moștenite. De mai mulți ani guvernul unguresc cere ca din fondurile pentru burse să se dea ajutoare și ne-Românilor, iar conducătorii fondurilor țin morțiș la dreptul de proprietate exclusivă, pe care-l au moștenitorii grănicerilor asupra fondurilor create de părinții lor. Consecințele acestui conflict sînt că de ani de zile guvernul nu iese să se plătească bursele, care se votează în fiecare an de comitetul fondurilor, studenților descendenți din grăniceri, singurii în drept de a fi împărțiși. Gerasim Domide a condus nenumărate deputații la guvernul din Budapesta în această chestie, și dela o vreme deputațiile se pregăteau să-și ia calea spre Viena.

Ca protopop, în cei cîțiva ani cit a stat în fruntea districtului său protopopesec, Gerasim Domide a lăsat urmele unei activități binecuvîntate, înălțîndu-se, după îndemnul său, în satele sărăcuțe, una după alta, în locul clădirilor de lemn, biserici zidite din piatră, iar școlile, care mai înainte aproape nu existau, le-a organizat astfel, ca să fie asigurate contra atacurilor inspectorilor doritori de a le schimba în școli de stat,—ceia ce, în Ungaria de astăzi, va să zică fabrici de maghiarizare.

O altă operă a lui Gerasim Domide, de mare importanță pentru vremile viitoare, a fost inițierea și pregătirea întemeerii fondului de pensii al celor peste patru sute de preoți din marea dieceză a Gherlei.

După căătorii și după o corespondență de vre-o patru ani de zile protopopul-vicar Gerasim Domide și-a văzut realizat acest vis, cu cîteva luni mai înainte de a muri.

În locul unei mănăstiri vechi, pe care a allat-o la Bistrița, Gerasim Domide a lăsat o casă modernă, cu locuinți încăpătoare pentru preoți, cu locuinți de închiriat, și în care sînt adăpostite acum diferitele reuniuni ale Românilor din acel oraș.

Pe lîngă aceste fapte lăsate după sine, Gerasim Domide a mai stat totdeauna în fruntea mișcărilor culturale și politice ale Românilor din comitetul Bistrița-Năsăud, ca președinte al clubului comitatului, și a știut să cucerească totdeauna și să se impue și străinilor prin cultura, prin francheța și prin tăria sa.

Protopopul-vicar Gerasim Domide era bine cunoscut și în România. La Curte fusese primit cu afabilități care ies din cadrele oficialității rigide. D. președinte al consiliului Ionel Brătianu îl vizitase la Bistrița, iar cu

lie-ertatul arhimandrit Nifon dela Sinaia Gerasim Domide avusese o prietenie sinceră.

Bărbați de sentimentele și de străduințele lui Gerasim Domide mai au Romîinii din Transilvania,—totuși o viață cum a fost a lui rămîne în amintirile recunoscătoare.

*

În ziua de Anul nou, st. n., poetul Octavian Goga, care se pregătise să călătorească spre Franța, a fost arestat la băile Lucasbad din Budapesta, unde se oprise pentru cîteva zile.

Samavolnicia aceasta a provocat o legitimă indignare în toate sufilele romînești; ba chiar au înfierat-o fără șovăire și unele ziare ungurești, îndeosebi „Pester Lloyd”. Pretextul arestării era că ar fi încă pendinte cîteva procese contra revistei „Țara noastră” a d-lui Goga, și că d. Goga ar fi avut de gînd „să fugă”. Acest din urmă pretext a fost ridiculizat după merit chiar în presa maghiară, spunîndu-se că unui om care vrea să fugă nu i se dau banchete de adio.

Autoritățile maghiare, în graba lor de a aresta pe un Valah alît de primejdios, au comis greșeli peste greșeli, care nu fac cinste magistraturii ungurești. Astfel, rămîne o enigmă de deslegat faptul: pe ce bază s-a putut da un ordin de arestare contra d-lui Goga, mai înainte de a se fi pornit un proces contra d-sale?

S-au făcut numaidecît toate stăruințele posibile pentru punerea în libertate a arestatului. Deputatul dr. Vasilie Lucaciu și chiar guvernamentalul Ioan Ciocan au intervenit la minister. S-au trimis telegrame,—iar deputații Vaida și Maniu au plecat numaidecît la Pesta. A trecut totuși o săptămîină pînă cînd d. Goga a fost liberat.

După atîtea opinîiri, după multă zăpăceală din partea autorităților maghiare, care refuzau la început, sentința prin care se casează ordinul de arestare a venit chiar în ziua de Crăciunul romînesc și l-a aflat pe d. Goga în închisoarea tribunalului din Cluj, unde fusese transportat dela Budapesta.

S-a pus o cauțiune de 10.000 cor. Atîta prețuește guvernul unguresc și procurorii săi pierderea ce ar suferi-o Statul Ungar, în cazul cînd d. Goga s-ar hotărî „să fugă“!...

Lucian Bolcaș.

Un mucenic al condeiiului: † Ioan Russu-Șirianu.

...A căzut stejarul falnic, lovit de trăsnet. S-a sgduiit de jale codrul neamului romînesc.

Mucenic al condeiiului, *Ioan Russu-Șirianu* a scăpat condeiiul și nu-l va mai ridica.

Pleoapele lui s-au închis; cartea vieții lui se deschide...

Moartea ni l-a răpit din adăpostul său din București, unde și-a căutat alinarea suferințelor unei vieți frudite, atunci când în patria lui i se pregăteau zăvoarele temniții.

În ziua de 12/25 Decembrie, a părăsit *Ioan Russu-Șirianu* această vale a plîngerilor, pentru a trece la nemurire, care i s-a gătit, el trăind în sufletele îndurerate ale aceluia care au vărsat lacrimi, din toată întinderea vieții și inimilor românești.

Scurta, dar rodnică lui viață a fost o luptă bărbătească, conștientă și hotărâtă, pentru luminarea și desrobirea neamului nostru de sub stăpînire străină și vrăjmașă.

În focul luptei, în care glasul și scrisul său erau alarma, nu exista nici un strop de îndoială; el pornea cu convingerea că va birui în lupta sfîntă pentru neamul nostru, neamul său iubit.

Îndurînd greutăți și privațiuni, nici cînd nu și-a pierdut cumpătul și credința în mai bine.

El a pus temelie „*Tribunei*” de azi din Arad, acea cetățue a progresului nostru. El i-a dat „*Tribunei*” avînt, prin talentul său de gazetar, și a îndrumat ziaristica noastră din Ardeal în direcția unității culturale și a idealului național comun.

Conștient de rolul său și al gazetei pe care o redacta, el a făcut la noi școală ziaristică după modelul din România; iar prin talentul său de vorbitor popular, ca cel mai destoinic în șirul luptătorilor noștri naționali, el a fost de neprețuit.

Căldura sentimentului și iscusința convingătoare de apostol îl făceau să pornească mulțimea, care mergea, la nevoie, după dînsul, prin foc, prin apă, prin baionete...

În ultimul pîrîr de veac, nu există în viața noastră publică și națională nici un act, la care să nu fi participat *Ioan Russu-Șirianu*. Cu tot focul, ca toată jertfirea de sine, el a contribuit la cișligarea de rezultate practice pozitive, mai ales în luptele electorale.

Temperamentul lui de luptător politic l-a ridicat în primele rînduri, l-a făcut popular pretutindeni, căci pretutindeni se cerea ajutorul lui.

În rolul de ziarist, *Russu-Șirianu* a fost inepuizabil—până chiar în ultimele momente ale vieții sale—și scria cu ușurință, plăcut și ușor.

Spirit intuitiv, cu vederea care pătrunde în interiorul lucrurilor, care pentru dînsul sînt transparente și clare dela primul moment.

O nuanță destul de pronunțată de romantism se găsește într-o lucrare literară a sa („Moara din vale”, din 1893), dar datoria gazetarului a îndepărtat tot ce nu mergea înspre drumul său.

Ziarist, prin vocațiune, *Ioan Russu-Șirianu* trăiește și sucombă ca un erou, ca un martir al condeiului.

*

Tovarăș al zilelor lui grele și al celor de bucurie, scriitorul acestor șire dă aici, în coloanele prețuitei reviste „Viața Rominească”, ceva din viața lui *Ioan Russu-Șirianu*, care a fost un sirguincios colaborator al ei, informînd pe cetitorii patriei libere despre viața fraților „din Ardeal”.

*

Originar din Șiria, o comună fruntașă din podgoria Aradului, *Ioan Russu-Șirianu* s-a născut la anul 1864, din părinți meseriași.

Tovarăș de joc cu *I. V. Mera*, învățatul literal și medic, plecînd pe deosebite cărări ale învățaturii și vieții, au ajuns în același an 1909... în mormînt.

Terminînd pedagogiul de stat din Arad, *Ioan Russu-Șirianu* trece în România, în anul 1884.

În România îl duce dorul a-și însuși limba dulce și frumoasă dela Dîmbovița, pe care n-a auzit-o în școala ungurească, dar o găsește în scrierile unchiului său *Ioan Slavici*, neîntrecut în farmecul limbii curgătoare și plaslice.

Sosit în București, se angajează pedagog la școala de institutori, profesor la școala particulară a lui E. Bălteanu, și colaborează la „*Lumina pentru toți*”, revista pedagogică a lui E. Bălteanu.

Deși cadrele ocupațiunii îi sînt multilaterale, firea, temperamentul, pasiunea îl atrage pe *Ioan Russu-Șirianu* spre ziaristică.

În anul 1885, e colaborator la „*Romînul*” lui C. A. Rosetti; dela 1886 pînă la 1891, scrie la „*Voința Națională*”.

În acest interval de timp mișcarea noastră națională ajunge la apogeu. „*Tribuna*” din Sibiu, întemeiată la 1884 și condusă de Ioan Slavici, Eugen Brote, N. Cristea Bechitz, dr. Barcianu și o pleiadă de tineri, între care e de remarcat Septimiu Albini, George Bogdan-Duică, poetul George Cosbuc, ș. a., e luată la goană de guvernele ungurești.

Șirul luptătorilor își face rîndul prin procese, de presă și temniță. Jertfă și premenirea forțelor—le cere lupta pentru neam!

Mișcarea din Ardeal are răsunset în România.

La adunarea de protestare a studenților universitari, din care s-a zămislit „*Memoriul*” și s-a născut „*Liga*”, *Russu-Șirianul* a avut un rol însemnat, ecou al suferinșilor fraților de acasă...

Și se întoarce la Sibiu, pentru complectarea șirelor și pentru a trece și prin temnița Seghedinului—pe timpul procesului Memorandului.

Cînd membrii comitetului partidului național au umplut temnițele din Vaș și Seghedin, *Russu-Șirianu* era la postul său, la „*Tribuna*” din Sibiu.

Aici întemeiază, la 1893, „*Foaia Poporului*”, cea mai bună, mai

răspîndită și mai populară foaie, pentru deșteptarea și instruirea poporului, scrisă cu competență.

Succesul Congresului naționalităților din 1895, întrunit în capitala țării, s-a datorat și spiritului de control și iscusinții de eludarea vrăjmașului, în care *Russu-Șirianu* și-a avut partea sa...

După criza dezastruoasă din sinul partidului național, *Russu-Șirianu* și-a luat toiagul de pribegie... din care la 1897 a făcut steag, cu inscripția: „*Tribuna Poporului*”, în Arad...

Hărțuit din cale-afară de oameni fără scrupul, în lupta dintre frați din 1906, *Ioan Russu-Șirianu* are satisfacția morală de a vedea biruind. curentul pe care el l-a reprezentat în acea luptă mistuitoare...

Apunînd „*Tribuna*” din Sibiu, „*Tribuna Poporului*” din Arad, născută la 1907, sub conducerea lui *Ioan Russu-Șirianu*, renaște în Arad, ca paserea Phoenix...

La acest holar mărginaș cu țara ungurească, se gătește și se întărește cetatea rominismului, din care se poartă lupta cea mare...

Între luptătorii fruntași e și *Russu-Șirianu*. A făcut parte din congregația comitatenză, din corporațiunile noastre bisericesti, și în anul 1905—1906 el pătrunde în Parlamentul țării, ca deputat al Chișineului.

Și, cînd opera muncii de 13 ani a lui *Ioan Russu-Șirianu* reprezintă un așezămînt de biruință națională, sufletul lui senin a trecut în sferile cerești; iar lacrimi, jale și flori împodobesc sicriul lui, care duce în cimitirul „Reînvierea” rămășițele lui pămîntești, înhumate la 15/27 Decembrie 1909, în pămîntul Romîniei.

Fie-i veșnică aducerea aminte!

Advoșanul.

Miscellanea.

Iarăși „poporanismul” în literatură.

V'ați plictisit de discuția asta? Și noi! Dar sintem atacați din nou. Astăvară ne-a atacat d. Duiliu Zamfirescu. Acuma o legiune de critici și esteticiani.

Revista „Lucefărul”, în urma *campaniilor* de astăvară, a început o anchetă asupra „poporanismului” în literatură. Ni s'a adresat și nouă, dar, ca cei care aveam să fim „judecați”, am crezut că e mai bine să nu răspundem.

Din răspunsurile publicate de „Lucefărul”, am înțeles că e nevoie—vai!—să revenim încă odată—și să sperăm că pentru ultima oară!—asupra acestei chestiuni, căci, dacă ne-ar fi poate indiferent ce spun corespondenții „Lucefărului” despre „poporanismul” nostru, nu ne e deloc—încă!—indiferent să vedem că sintem combătuți pentru un „poporanism” izvorit din mintea domnilor corespondenți...

Observăm din capul locului un lucru. Criticii noștri desprețuesc nu numai ce am spus noi că înțelegem prin poporanism, dar și cele mai elementare tratate de istoria Românilor și de istoria literaturii românești. Dacă nu ai foiletat niciodată mai cu băgare de samă aceste umile manuale, poți crede că *poporanismul* este o invenție a „Vieții Românești”, mai poți crede că el este un nou *gen poetic* sau o nouă *scoală literară*, recomandate, doamne ferește, scriitorilor,—însfîrșit poți crede că ar fi vorba de cine știe ce atentate la independența scriitorilor și la bunele și vechile învățături ale esteticianilor și criticilor literari.

*

Toată lumea știe că în țara noastră s'a întâmplat la începutul veacului al XIX-lea un lucru *extraordinar*. La un popor oriental și foarte înapoiat, s'a introdus deodată, în doze forțate, civilizația apuseană. De aici a urmat un lucru tot atât de *extraordinar*: Clasele din orașe au

Început să devină un fel de colonie franceză, sau, mai bine zis, erau pe punctul de a deveni. A început să se schimbe viața, *sufletul* și, odată cu el, și acel corelat, care este *limba*. Cuvintele nouă, luate mai ales din franțuzește, sînt reflexul, în limbă, al civilizației apusene introduse la noi: Cantitatea lor e reflexul puterii cu care a invadat acea civilizație; felul lor e reflexul aspectelor civilizației ce am introdus; forma ce le-am dat-o e reflexul chipului cum am asimilat această civilizație.

Și cine studiază aceste probleme—și altele!—descopere că nu există popor pe lume, care să se fi îndepărtat alit de mult de sine însuși. Și, prin urmare, descopere că nu există alt popor, căruia problema *revenirii la sine, a naționalizării culturii, literaturii și limbii*, să i se fi impus cu atita putere și urgență.—*Reacția fericită*, se știe, a început cam odată cu primejdia, mai ales în Moldova.

Dar naționalizarea culturii și, ca să ne mărgenim la subiectul nostru, a *literaturii și a limbii*, nu s'a desăvîrșit nici până astăzi.

Dacă cineva se face forte să ne convingă că, din acest punct de vedere, am ajuns în situația Franței, Angliei, Germaniei, a Rusiei chiar,—că literatura și limba noastră sînt perfect naționale și nu mai au nevoie să se romanizeze la izvorul geniului românesc, păstrat în popor,—că, mai ales, limba noastră literară e perfect formată, că sintaxa și vocabularul ei nu mai au nimic de împrumutat dela popor, pentru a deveni alit de *romînească* cit e de franțuzească limba lui Flaubert și de englezească a lui Dickens,—atunci, da! o *lature* (dar numai una!) a poporanismului e de prisos, nu *mai* are nici un rost!

Căci, ce e, mai înainte de toate, „poporanismul în literatură“?

E lucrul acela, pe care-l știe oricine a cetit un manual de istoria literaturii: e *curentul poporan*, e acea naționalizare a literaturii culte (născută sub influența mai ales a literaturii franceze) prin literatura *poporană*—ca spirit și ca limbă.

Toți scriitorii noștri mari au făcut acest lucru. (Sînt unii care au rămas mici, pentru că n'au făcut acest lucru). Și, din epocă în epocă, odată cu creșterea valorii literaturii romînești, crește și naționalizarea ei prin comuniunea cu geniul poporului.

Aiurea, această *lature* a poporanismului *poate* că nu e necesară. Zic *poate*, pentru că și aiurea, întotdeauna cînd limba se „înstrăinează“ prin vre-o influență oarecare, mai ales clasică, oricînd devine prea abstractă, sau cînd se vlăguește,—aloiul prețios e tot literatura și limba poporului: Malherbes, Hugo; Lessing, Herder; Pușchin, Gogol, etc..

Și nu e mult decînd Anatole France, cel mai desăvîrșit stilist din țara stilului desăvîrșit, a mărturisit că—și datorește limba—limbii poporului, de care s'a folosit ca de un izvor veșnic viu și proaspăt.

Băgați de samă, d-lor supra-fini, e vorba de *Anatole France*!

Inventat-am noi ceva nou? Împunem ceva arbitrar și nerațional scriitorilor?

Dar noi nu facem decit să continuăm un curent vechiu,—sănăto-sul și rodnicul curent,—accentuându-l și teoretizându-l!

*

Dar am spus că poporanismul mai insamnă încă ceva: „simpatie pentru țărani”,—cînd e vorba de acei scriitori care zugrăvesc viața țărănească.

„Simpatia” aceasta pentru țărani face să sară 'n sus pe unii critici și filozofi: Auzi, zic ei, „simpatia pentru țărani”, un element așa de străin artei!!...

Dar nu-i deloc străin.

Nu ne vom avînta în teorii complicate, nu vom cita, și noi, scriitori mari, ca să dovedim că *simpatia* pentru obiect e o mare însușire *artistică*, o însușire care face pe scriitor să pătrundă mai adînc în suflète și să le priceapă mai bine.

Vom cita cîteva fapte cunoscute de toată lumea.

Lăsînd la o parte pe alții, care au chiar „școli literare”,—iață-l pe d. Duiliu Zamfirescu, în al său neuitat „Poporanismul în literatură”. Uitînd c'a existat pe lumea asta Dickens, George Eliot și Bret-Harte, Tolstoi, Dostoiewski și Turghenief, Vlahușă, Sadoveanu și Brătescu-Voineaști, ca să citez numai cîțiva și al căror talent nu poate fi pus la îndoială,—iață-l declarînd de sus, de foarte de sus, că „un ucenic de bărbier sau calfă de cîșmar... va deveni pentru literatură un personaj comic, sau un tip de perfectă platitudine”, și că „cei mai mulți creatori de caractere omenestii nu se ocupă de sufletele simple, pentrucă acelea sint, ca neantul, fără evenimente”,—întărînd aceste considerații printr'o ulterioară declarație cumcă țărani sint „maimuțe”...

Ei bine, într'o țară unde un personaj luat în serios în multe cercuri sociale, unde un membru al Academiei, în fața acestui corp doct, poate trata pe oamenii mici,—pe majoritatea poporului român,—cum trata conciliul dela Trento pe femei și Descartes pe dobitoace, nu e oare nevoie a recomanda simpatie pentru cei mici?

Nu vedeți că, *fără simpatie*, cei mici ori n'au nici un rol în artă, ca neavînd „suflet”, ori, dacă au un rol, apoi nu pot avea altul decit acela de a servi drept „personajii comice” ori „tipuri de perfectă platitudine”?

Într'o țară de parveniți fudui, ca a noastră, *simpatia*, de care am vorbit, are tocmai rolul de a face pe scriitori să vadă și în cei mici oameni cu „evenimente sufletești”...

Și, fie zis în treacăt, rezultă oare din vorbele noastre că am sfătui pe cineva să falsifice pe țărani, idealizîndu-i?... Dar cetiți pe scriitorul *poporanist*, d. Sp. Popescu, cetiți-i, de pildă, ultima lucrare, *Ră-tăcirea din Stoborăni*... Este idealizare?

Orăşanul, în genere, se naşte cu antipatie, în orice caz cu dispreţ, pentru ţăran, pe care-l socoale, în chip foarte sincer, ca un fel de om-animal. Şi *simpatia* pe care o propovăduim noi nu este, în definitiv, decît statul ce-l dăm scriitorilor de a fi *obiectivi*, de a pricepe şi viaţa ţărănească, de a vedea şi în ţărani *oameni*,—unii buni, alţii răi,—de a vedea, mai departe, şi *cauzele* „sufletului” şi ale faptelor ţărăneşti, căci un scriitor care nu vede cauzele, care *cinematografiază* numai, nu este un adevărat scriitor... Şi cine vede cauzele, de care vorbim mai sus, nu poate să nu devină mai indulgent, să nu reverse o mai mare simpatie asupra ţăranului, asupra acestui străvechiu supus, bătut şi flămînzit...

În altă ţară, nu ar fi nevoie de acest stat, căci nicăeri nu e o aşa de mare prăpastie—şi deci dispreţ—între orăşeni şi ţărani.

...Afară de o ţară: Franţa!—*Naturaliştii*, Balzac, Zola, Maupasant (aceşti scriitori aşa de despreţuiţi de d. Zamfirescu), se comportă cu cei mici întocmai după reţeta academicianului nostru. Ţăranii acestor mari scriitori sînt „personajii comice” şi „plate”...

Aceşti scriitori, caşi d. Zamfirescu, neputînd intra în sufletul ţăranului, loviţi numai de *aparenţe*, au crezut, că ţăranul e fără „suflet”, „măimuşă”, bun să pozeze numai ca tip „comic” şi „plat”. (În timpul din urmă, ca o exemplificare a teoriei d-sale, d. Zamfirescu a scris o schiţă din viaţa ţărănească, *Bucşă*, în care toate personajele sînt timpite).

Şi cît de mult poţi greşi, ce opere *neadevărate* poţi face, cînd nu cunoşti pe ţăran şi-l socoţi fără „suflet”, se poate vedea din cazul lui Zola.

Cînd Zola a scris romanul *La Terre*, Anatole France, supra-finul, dar inteligentul şi nobilul Anatole France, a protestat într'un articol celebru împotriva zugrăvirii ţăranilor ca nişte „personajii comice” şi „plate” şi a susţinut că'n viaţa ţăranului există o frumuseţe, pe care alţii, ca Millet etc., au văzut-o, dar pe care Zola n'o vede. Anatole France a arătat atunci că Zola n'a fost impresionat de gravitatea întunecată a feţelor, de armonia omului cu pămîntul, de măreţia mizeriei, de sfinţenia muncii, a muncii prin excelenţă: aceia a ogorului. A arătat că Zola nu vede graţia lucrurilor, frumuseţa, majestatea, simplitatea...

„În noi toţi, zice A. France, în cei *mici* caşi în cei mari, la cei umili caşi la cei mindri, există un instinct de frumuseţe, o dorinţă de ceiace împodobeşte şi de ceiace decorează, care, răspîndite în lume, fac farmecul vieţii...”

Tot în privinţa acestei chestii, un doctor de ţară, Fournier, scrie lui A. France o lungă scrisoare, în care vorbeşte de „grija ce o are ţăranul de demnitatea sa” de „sentimentul de pudoare excesivă a ţăranului”, etc...

Iar Louis Ulbach, vorbind tot de *La Terre*, zice că acest roman e „o calomnie, o insultă adusă majorității Francezilor” și adaugă că i-ar veni greu lui Zola să explice, prin a sa teorie a eredității, cum se face că „acești țărani sînt părinții a tot ce există mai cinstit, mai inteligent, mai brav în Franța”... „Cine dintre noi, se'ntreabă acest scriitor, n'are sînge țărănesc în vine și cine dintre noi nu admiră pe acești muncitori neodihniți ca pe un exemplu, ca pe o tradiție de urmat?”...

Iar Tolstoi, vorbind și el de defăimarea țaranilor de către Balzac, Zola, Maupassant, se'ntreabă cum se poate explica existența splendeii civilizației franceze, cu adevărații ei oameni mari, dacă această civilizație stă pe un piedestal atît de păcătos,—alît de „comic” și de „plat”...

Și, întorcîndu-ne la noi, constatăm că ceia ce a văzut bun, frumos în viața țaranilor un Alecsandri, un A. Russo, un Grigorescu, un Eminescu, un Vlahuță, un Caragiale cînd a scris despre țărani, un Slavici, un Coșbuc, un Sadoveanu, un Goga, un Agîrbiceanu,—nu vede cutare „școală literară”, ori d. D. Zamfirescu.

Și noi am putea întreba : Ce soartă poate avea cultura noastră, dacă ea stă pe un piedestal de „ridicoli”, de „plați”, de „maimuțe”, de „ființe fără suflet”.—și dacă această cultură a noastră e reprezentată din ce în ce mai mult de fii și nepoți ai acestor „maimuțe” ?

Concepția aceasta despre țărani nu poate duce decît la falsificarea acelor opere de artă, în care e vorba despre ei.

Și cînd noi recomandăm simpatie pentru țărani, adică îndrumarea de a-i privi *obiectiv*,—mergem noi alături de artă ?

Și, inventăm noi,—și aici—ceva nou ? Dar artiștii romîni, mai sus citați, făcîndu-le ei altăceva ?

Așa dar făcîndu-le noi altăceva decît să aprobăm, să îmbrățișăm o atitudine cunoscută și s'o teoretizăm ?

Nu vă place *cuvîntul* „poporanism” ?

Dar noi credem că e cel mai potrivit, pentru a cuprinde aceste două fețe ale problemei,—și pentru a face legătura cu problema istorică și socială, cu care este legată această problemă literară...

Altă spaimă ! Nu-i așa ? Cum ? Probleme literare legate cu probleme istorice și sociale ?

Ei, da ! Intreaga istorie a literaturii e martoră. Toată lumea știe că e o legătură între clasicismul francez și epoca istorico-socială cores-punzătoare ; între romantismul german și 'ntre epoca istorico-socială cores-punzătoare ; între lupta dintre clasici și romantici și luptele între conservatori și republicani ; între epoca noastră literară de după 1840 și între idealurile politico-sociale ale Romînilor.

E o legătură între aspirațiile politice, sociale și naționale ale lui Alecsandri, Eminescu, Vlahuță și Sadoveanu și între *poporanismul* lor literar.

Și e o legătură între literatura noastră de azi, numită de unii—și *țărănistă*, de alții *naționalistă*, și între preocupările politico-sociale de

azi, datorite *crizei* de acum zece ani.—În urma acelei crize, care ne-a redeşteptat dintr'un *dolce far niente*, s'a accentuat tendința noastră *de a fi noi*. Puneți alături acest nou curent literar cu măsurile de a pune în valoare energiile noastre naționale, cu strădănuința de a face ceva pentru clasa țărănească, cu mișcarea economică și culturală dela țară, cu apariția unor mișcări politice, etc.—și veți zări poate legătura...

Poate că e cam prozaică această constatare pentru estetica pură. Dar așa e! Istoricul literar viitor va pricepe și mai bine această corelație și această cauzalitate...

*

Numai după ce literatura și limba românească vor fi perfect românești; numai după ce se va umplea prăpastia socială și morală dintre orășeni și țărani și, mai ales, va înceta prejudecata că țărani nu sînt oameni cași noi;—numai atunci poporanismul își va fi îndeplinit rolul și-și va fi trăit traiul...

P. Cerna.

Cetitorul va găsi la rubrica „recenziilor“ o dare de samă asupra poeziilor d-lui Cerna, datorită colaboratoarei noastre, d-na Sadoveanu.

Ținem însă să ne exprimăm și aici mulțumirea ce am simțit cînd volumul acestui poet, care gîndește alit de puternic și simte atit de delicat.

Ceia ce salutăm mai ales în acest scriitor, pe lângă marele-i talent, este o însușire care nu întovărășește întoideauna darul poetic: d. Cerna, pe lângă un poet, este și un *om*.

Cetind volumul acestui Veniamin al poeziei romîne, ne-am zis: Iată încă un om care-și pune probleme; iată încă un suflet neliniștit de enigma vieții; iată încă o *conștiință*!

Dar „Viața Romînească“ va consacra în curînd talentatului poet o studiu mai amănunțit.

Alegerile din Anglia.

Presă noastră prea mult caută să se conformeze principiului adaptării la mediu. Dacă respectarea acestui principiu e cerută de nevoia de a trăi, supunerea numai la imperativul adaptării nu e desigur îndestulătoare pentru a ridica nivelul presei noastre și a cultiva gustul publicului cetitor. Pentru ce coloane întregi cu telegrame asupra moștenirii principesei Luiza, ori asupra isprăvilor apașilor din Paris? Pentru ce ziarele zilnice ar contribui și ele la excitarea gustului de *senzațional* al masei cetitoare? Nu se petrec oare în lume fapte mai însemnate decît aventurile principilor și principeselor?

Azi nu e pe întreg globul un eveniment mai însemnat decît alegerile din Anglia. Presă întreagă străină își are atenția absorbită de acest epocal eveniment. Cine urmărește numai ziarele noastre, se va mira de această afirmație. Din cîteva telegrame mărunte, întîrziate și de multe ori greșite, nu poate bănui nimeni această însemnătate. Cu toate

..acestea, alegerile din Anglia privesc direct și interesele noastre economice, dupăcum 'privesc pe ale tuturor țărilor depe glob.

Anglia își pune acum marea întrebare dacă trebuie să-și menție sistemul economic al liberului schimb, ori să ridice în jurul țămurilor ei zidurile protecționismului vamal împotriva produselor străine, care vin în Anglia din toate părțile lumii în sume de miliarde pe fiecare an. Perspectiva tributului vamal se înlind astfel dela coastele Angliei pentru întreaga lume: iată de ce alegerile din Anglia au o importanță mondială.

Alegerile din Anglia mai au și un adînc înțeles social și politic. Lupta între partizanii sistemului liber-schimbist și cei ai protecționismului a ridicat și chestia marilor revendicări democratice. Blocul progresist, reprezentat prin Liberali, Partidul Muncii și Naționaliști, susține programul de reforme al guvernului liberal: — *pensii lucrătorilor bătrîni, asigurarea muncii lucrătorilor, case de îngrijire pentru muncitorii bolnavi ori invalizi, intervenția statului tot mai accentuată în educația maselor populare și ajutorarea copiilor săraci, rîspîndirea tot mai mult a micilor gospodării rurale prin defalcarea silită din marea proprietate... și mîrginirea dreptului de veto al Camerei Lorzilor.*

Cele 450 milioane lei pentru realizarea reformelor sociale de „întărire națională” și pentru întărirea flotei de război, — guvernul liberal vrea să le realizeze prin *impozitul proporțional și progresiv pe venit asupra capitalului.* Acest sistem, care cerea o parte din veniturile celor bogați pentru alinarea suferințelor celor săraci, a fost cauza respingerii *budgetului* de către marea majoritate conservatoare din Camera Lorzilor.

Lorzii conservatori au respins *budgetul*, cerînd cu ipocrizie, referendum popular, acuzînd guvernul de socialism și anarhism și declarîndu-se împotriva reformelor democratice liberale, din motive patriotice superioare, ca fiind de natură a slăbi robusta individualitate britanică prin introducerea tutelei statului. Partidul conservator întreg azi nu cere decît întărirea flotei de război, iar pentru sporirea veniturilor statului și pentru vindecarea relelor sociale propune introducerea protecționismului vamal în locul sistemului liber-schimbist actual. Partidul liberal a știut însă să convingă marea majoritate a centrelor industriale că de fapt *protecționismul nu impune pe producătorul străin, ci pe consumatorul englez*: astfel, prin protecționism viața lucrătorului englez se va scumpi iar salariile lui, fatal, se vor micșura. Azi, Anglia oferă lucrătorilor salariile cele mai ridicate și hrana cea mai estină și mai bună din lume, tocmai din cauza sistemului ei liber-schimbist.

Conservatorii exagerînd prosperitatea comercială a Germaniei și exploatînd frica de creșterea flotei germane, Liberalii au dovedit cu cifre: că în Germania salariul lucrătorului e mai mic decît în Anglia, iar viața lui mai scumpă și hrana mai proastă; că în Germania lucrătorul minîncă pîne neagră și minîncă și carne de cal ori de cîne (statisticile arată că în Germania se taie 7.000 cini și 150.000 cai pe an pentru hrana muncitorilor, iar numai în Berlin sînt de patru ori atîția lucrători fără lu-

eru cîji sînt în Londra); că flota comercială a Angliei are un tonaj de patru ori mai mare decît al Germaniei și face afaceri de zece ori mai întinse, iar flota de război a Angliei are un tonaj de trei ori mai mare decît cea a Germaniei. Anglia n-are deci de ce să invidieze pe Germania, nici să se teamă de ea.

Până acum Anglia exportă de două ori mai mult pe cap de locuitor decît Germania.

Demnă de remarcat în această importantă luptă politică e atitudinea socialiştilor marxiști. În Anglia, ei nu sînt așa de puternici ca să poată trimete un membru în Camera Comunelor; ceia ce pot e: să provoace în unele jocuri reușita ori căderea unuia din candidații liberali ori conservatori. Cu toate că programul liberal e cel mai democrat din cîte s'au prezentat vreodată în vre-o țară civilizată, socialiștii marxiști sau și-au anulat voturile, sau au votat pe candidatui conservator, în marea majoritatea cazurilor. Din cauza combaterii lor înverșunate, ministrul Burns, cel mai binevoitor pentru lucrători din actualul minister, și fost șef al socialiştilor revoluționari, abia a reușit să fie ales în Londra.

Din rezultatele alegerilor până în a șaptea zi se poate vedea că guvernul liberal, partizan al liberului schimb și al reformelor democratice, va avea o majoritate cam de vre-o sută de voturi în viitoarea Camera a Comunelor; ceia ce este o scădere mare față de situația din Camera aleasă în 1906, dar este o majoritate absolut normală față de guvernele anterioare.

Dar interpretarea alegerilor în ce privește protecționismul ori liber schimbismul trebuie căutată nu alit în distribuția scaunelor de deputați, ci mai ales în pronunțarea pentru un sistem ori alit a marilor centre industriale și a porturilor de construcții navale. Toate aceste centre și-au spus deja cuvîntul și, afară de Birmingham și Liverpool, toate au ales mari majorități liberale, iar Londra, cetățuia capitaliștilor, lorzilor, berarilor și fabricanților de băuturi spirtoase—toți nemulțumiți de actualul budget—n-a trimes în noul Parlament decît o majoritate de 6 conservatori.

În asemenea împrejurări, oricare ar fi guvernul, nu va îndrăzni să introducă protecționismul cît timp Anglia industrială s'a pronunțat pentru liberul schimb.

Aceiași concluzie se poate trage din numărul voturilor exprimate până în a șaptea zi. Până la acea dată Blocul progresiv are 360.000 voturi mai mult decît Conservatorii. Și trebuie să se fie seamă și de faptul că proprietarii bogați votează de mai de multe ori, după localitățile unde își au proprietățile: astfel Balfour, de pildă, a votat de șaptesprezece ori și nu este unul din Conservatori cu multe proprietăți. Astfel, referendum popular, cerut de Camera Lorzilor, s-a pronunțat împotriva introducerii sistemului protecționist și deci și împotriva Lorzilor.

Serierile lui Gheorghe din Moldova.

Iubitul nostru prieten a lăsat mai multe manuscrise, pe care le vom publica în această revistă și care, împreună cu ceia ce a tipărit el însuși, vor forma cel puțin două volume, care vor apare în editura noastră.

Un cuvânt relativ la traduceri din Heine, publicate în acest număr.

Gh. din Moldova mai avea de făcut câteva schimbări în aceste traduceri. Avea de gând să le facă astlăvară. În manuscrisele sale, însă, traduceri sînt așa cum le știam mai înainte. Probabil că boala nu i-a îngăduit să facă schimbările ce le credea necesare.

Am stat mult la îndoială, dacă avem dreptul să publicăm aceste traduceri. Dar ni s'a părut că ele merită să vadă lumina tiparului și,—în urma celor mărturisite aici,—vina noastră, dacă este, se imputinează...

...Dealtmintrelea, Gh. din Moldova avea de gând să facă corectări chiar în poeziile publicate,—iar pe altele, chiar din cele din volumul său din 1894, să le sacrifice în noul volum ce pregătea...

Dar toate vor rămînea așa cum le-a lăsat el în noaptea de 20 Septembrie,—cînd a încetat pentru totdeauna „cele ce au fost“ Gh. din Moldova!...

„Schite și Amintiri“ de D. D. Pătrășcanu.

Frumoasele „Schite și Amintiri“ ale d-lui D. D. Pătrășcanu, publicate în cea mai mare parte în „Viața Rominească“, au apărut în editura revistei noastre într-un volum de 300 pagini.

Volumul cuprinde următoarele schițe: Plimbare, Un caz special, Decorația lui Vartolomei, Invingătorul lui Napoleon, O audiență la Ministerul de Războiu, Ce cere publicul dela un deputat, Stăruinți, În tren, Un martir al Higienii, Inspecție, Simfonie wagneriană,—și Amintirile lui Constantin Casian (Copilăria și Un episod din tinereță).

Înștiințare.

A apărut volumul I din *Cercetări asupra stării țăranilor în veacurile trecute* de Gheorghe Panu, cuprinzînd istoria țăranilor din cele înlăii veacuri pînă la Regulamentul Organic.—Volumul e divizat în două părți.—Costul întregului volum e de 16 lei.—Deja este pus în lucru volumul al 2-lea al acestei lucrări, care va cuprinde *Istoria țăranilor dela Regulamentul Organic pînă în zilele noastre*.

Volumul se află de vînzare numai la *Librăria Sfetea*, București, și la Administrația revistei „Săptămăna“, str. Polției, 11 bis.

P. Nicanor & Co.

Recenzii.

P. Cerna. *Poezii*. „Minerva”—Institut de Arte Grafice și Editură, București.

În versurile d-lui Cerna e multă artă și o senzibilitate de om inteligent, care, dacă nu izbutește întotdeauna să turbure, să miște cu acea delicioasă și bruscă revărsare a unei simțiri tinere și spontane, ne răsplătește, transpunând această senzibilitate în imagini nouă, unele de o rară frumusețe, și în cugătări ingenioase și îndrăznețe.

Adeseori însă, în forma această frumoasă pe alocure pînă la desăvîrșire, în versul său plin și armonios, senzibilitatea se îmbină cu inteligența într-o fericită cumpănire; iar dacă echilibrul se rupe uneori în favoarea ideilor, a inteligenței, versul devine ceva mai rece, fără să cadă însă niciodată în banalitate. Furat de muzica cuvintelor, poetul poate fi uneori un prețios artist al formei, în dauna puterii de a mișca și a turbura,—întotdeauna însă el va ști să încinte inteligența și să farmece imaginația.

Nu există poet de talent, care să nu aibă o atitudine precisă, anumită, în fața vieții, o unitate în concepția sa despre lume,—și aceasta, orice s-ar zice, face originalitatea și puterea versului. D. Cerna își are atitudinea sa proprie, și o atitudine nouă, originală, tranșind asupra felului obișnuit al versificatorilor de reviste. Creștinismul, filozofia, morală, poezia în genere glorioasă „durează”, o privesc ca pe un mijloc de purificare sufletească, ca o tannobilare și o

frumusețe a sufletului, și ca atare o caută, o întrețin și cultivă cu îngrijire voluptatea de a suferi. În realitate, durerea e un rău, *singurul* rău al existenței, împotriva căruia luptă tot ce trăiește. Departe de a înfrumuseța sufletul, ea îi împuținează puterea de viață, înnăsprește pe om și-i micșorează puterea de a simpatiza la durerea altuia,—păcînd fericirea e bogăția vieții sufletești, mărește puterea de expansiune și pornirea spre generozitate. Durerea e un fapt, desigur, dar un fapt căruia i s-a dat toată atenținnea și care, din diferite cauze, a ajuns să întunece valoarea altui fapt: plăcerea de a trăi, puterea de a ne bucura de viață prin simțuri, senzibilitate și inteligență, și a trăi astfel viața complexă,—pentru că deaceia doar ne-a fost dată.

Nota originală în versurile d-lui Cerna e tocmai prețul pe care-l pune pe viață, pe dragostea de a trăi, aspirația pasionată la fericire, pornirea aprinsă de a prinde rarele bucurii sămănate în calea vieții. În durerile luptei neîndurate pentru viață, geniul milei îndeamnă omenirea să ridice ochii spre cer, spre lumina fericirii:

Făclia vieții tale primească iar lumină!
Prea timpuriu o stînge destinul ne'mpăcat!

Ai numai o viață, și ar fi fost păcat
Să mori fără cunoaște comoara ei deplină....

O, dragii mei prieteni! luptați, cîntați,
iubiți....

Și faceți o virtute din setea de plăcere!
Rămîneți pururi veseli—nebuli și fe-
riți—

Drept mulțumire, zina numai atît vă
cere....

Dar fericirea:

E o copilă dulce și curată,
C'o lacrimă în ochii ei cerești,
De toți s'ascunde, rare ori s'arată:
Atunci cînd singur tu o cucerești.

Omenirea însă e plină de:

Robi și nevolnicie, suflete nserate.

Ființa lor, de cînd a fost creată,
Robie și nîntunec numai strîns-a....

De ce să'nvii cu slaba-ți licărire
Nebuna vechea dragoste de viață,
Cînd nu au drept la ea?... ..

Iar ceia ce îl farmecă în ființa iubitei
e seninătatea ei, care pare că ar fi:

Ca un răspuns al lumii pămîntești
La zîmbetul din stele al tării.

și cuprins de însuflețire:

O, floarea mea! cu tremur și uimire
Salut avîntul tău spre fericire.

În versurile d-lui Cerna totuși nu pu-
tem zice că e ecoul unui suflet vesel:
nu e cîntarea unor bucurii anumite, ci
mai mult sărbătorirea fericirii, a feri-
cirii care ființează în ființi și lucruri,
în ritmul vieții și lumina ceasurilor zi-
lei, ca împrăștiată în umbrele și lumi-
nile peisagiilor, în taina depărtărilor,
de unde se îmbină cu bucuriile sufletu-

lui și face viața arzătoare și plină de
clipele unice ale dragostei:

O noapte albă, soră cu iubirea,
Atît de fericită și bogată
Ai strălucit și pentru mine odată....

Ce zeu și-a'tors privirea spre pămînt
Atît de fericită și senină,
De se revarsă-atîta farmec sfînt
Din tronul lui spre globul cel de tină,
Și-a pus în aer zîmbete fugare
Și dor în inimi de privighetori,
Iar în făptura ta ne'ncăpătoare
Atîta nesfîrșită adorare
Ce se revarsă 'n lacrimi și flori,
Și plîngi pierdut și tremuri să nu mori?...

Dar ar trebui să citez întreagă a-
ceastă minunată „Chemare“, ce pare
mai mult un *lied* decît o poezie, un *lied* în
care e glasul nopții și al iubirii, peisa-
giul și sufletul omului, înfrății într-o
tălmăc și armonioasă concordanță. Iar
iubirea—ce strigăt de triumf al vieții, ce
izbucnire strălucită și covârșitoare a pu-
terii de a trăi și a fericirii biruitoare,
e în versurile poetului!:

Eu v'am văzut pierzindu-vă 'npreună
Sub bolți înfiorate—
Ah! zîmbetele voastre toate, toate,
În sufletu-mi s'adună.

Un demon rîde crunt și risul spune:

Nu știți că vă așteaptă deșteptarea,
Nebuni hrăniți cu vise?
Și nu simțiți de-acum că sărutarea
Dă mai puțin decît făgăduise?...

Dar voi rămîneți surzi la profetie!
Cîntați un imn nebun de veselie,
S'acoperiți cuvintele de ghiată!
Iubiți-vă! Beția de viață
A celor de demult în voi să'nvie—

Aceasta este clipa pentru care
Ne ducem jugul, toți, cu resemnare...

Din durere, din imagina morții și gândul peirii, cași din magia dragostei, izvorăște pretutindeni focul dragostei de viață, ardoarea dorului de fericire, triumful bucuriei de a trăi. Versurile sale de dragoste sînt printre cele mai frumoase ce s-au scris de la Eminescu încoace. Dragostea, ca toate celelalte sentimente în genere, nu e revărsată în versul d-lui Cerna cu aceeași spontaneitate ce ar face-o să pară glasul firesc al simțirii însăși, devine însă, în o formă suavă, o simțire intelectualizată, frumusețată și gîndire. Deși nu produce acea turbare puternică din versurile unicului nostru maestru Eminescu, deși viața nu curge cu aprinderea și însuflețirea neîntrecutului nostru Coșbuc, deși nu e în ele simțirea dutoasă și nuanțată a lui Iosif, nici strălucirea de pietre prețioase delicat ezelate a lui Anghel,—versurile d-lui Cerna au totuși lumina lor proprie, grația lor deosebită, farmecul și seducțiunea nontății lor netăgăduite. Cetiți numai „Torquato cătră Leonora“, și veți avea impresia că cetiți versuri de un adevărat poet.

Nu voiu vorbi de poeziile sale filozofice; d. Cerna e inteligent, și lucrul acesta se vede și în aceste versuri. Unele sînt scrise însă prea frumos, și sufletele noastre, în care durerea e încă așa de vie, cer tăcere sau note ca acele din glasul d-lui Goga pentru asemenea subiecte. Admirația entuziastă, cu care am cetit cele mai multe din versurile d-lui Cerna, mă face să vorbesc de cele care nu m-au mișcat, spre a nu face ca acel critic, de care ne vorbește Remy de Gourmont, mi se pare, și care, în loc să descrie frumuseța neîntrecută a unei statui, descrie în cele mai mici amănunte și cu cel mai minuțios realism o pată de noroi de pe faldurile hainei ei.

*

Ion Birsan. *Rapsodii și Balade*. „Minerva“—Institut de Arte Grafice și Editură, București.

Théodore de Banville zice undeva că „oamenii au tot atita nevoie de poezie, cași de pîne“. Deaceia, oricît de multe volume de versuri aparși dispar în vitrinile librăriilor, nu cred să fie cîntăreț, în care să răsune un accent sincer și să vibreze un simțiment puternic, și care să nu-și găsească cetitori.

„Rapsodii și Balade“... titlul făgăduiește poezie tainică și muzică vibrantă, amintirea evocă pe Heine și Liszt,—dar vorba poetului, în realitate, nu dă niciodată ceia ce făgăduiește visul, și nici volumul ce făgăduiește titlul. Cetitorul poate s-ar descuraja, mai ales după „Balada Tudorii“,—dar recenzentul trebuie să meargă înainte și, căutînd cu răbdare, va descoperi atunci în cîtava „Strofe triste“, probabil desprețuite de autor, raza poeziei adevărate.

„O rînduică însă nu înseamnă primăvară“... Iar ritmul, muzica versului, unele expresii și sentimente, fac pe cetitor să-și îndrepte gîndul dornic spre Goga și Coșbuc...

*

Em. Grigorovitză. *Povești răslețe*. „Biblioteca pentru toți“. Edit. librăriei Leon Alcaÿ.

D. Em. Grigorovitză este desigur un mare iubitor de povești și un om, care, prin adunări, trebuie să aibă el însuși destul succes cu povestirile sale. Darul de a scrie însă și darul de a povesti, din nefericire sau din fericire, sînt talente deosebite, care arare ori se întîlnesc în același om; iar eu, cetînd poveștile d-lui Grigorovitză, nu odată am regretat că nu am fost printre acei cărorora d-sa le-a povestit. În scrierile sale, adesea greoaie, se cunoaște povestitorul bun care trebuie să fie cînd vorbește: sentimentul dramaticului, observație precisă, claritate, știință în alegerea de-

tailurilor.—Dar, ca orice bun povestitor, se preocupă mult mai mult de fapte, de înlănțuirea lor, decît de lumina și perspectiva în care trebuiesc arătate pentru ca să producă emoție în sufletul cetitorului,—și din această cauză povestirea e stînsă, nu're colorit și vioiciune, și forma se simte stîngace și foarte greoaie.

I. S.

***

Th. D. Speranția. *Anecdote nouă*. „Minerva”, București, prețul lei 1.50.

Ar fi greu să vorbim de valoarea literară a noului volum. Ca formă, ici și colo versuri reușite în naivitatea lor potrivită situațiunii; dar mai adesea, cunoscutele *amplificări*... à la „mărțișoare Radivon”,—acele stîngace impluriri care, față de ușurința și îndemnarea scrisului, așa de răspîndite azi, îți amintesc rigiditatea figurilor de pe firmele *pictate*. Ca fond—dar fondul nu aparține, credem, decît în parte autorului. Faptul că o treime din cele o sută și ceva de anecdote ale volumului ne erau cunoscute, ne face să credem că ele în majoritatea lor, cel puțin, sînt „dela lumă adunată și la lame iarăși date”.

Puține sînt în adevăr hazlii, ca: *Șurșul și mantaua*, *Țiganul și bucatete*, *Țiganul și apa*, *Pește găsit*, *Stăi cu bătaia*, *Sporul laptelui*, *L-a luat D-zeu*, *De moarte bună*, *Legea popii*, *Răsunarea țiganului*, *Țiganul la strășină*, *51 fără 2*, *Brînza căpitanului*.

Incolo—mai slabe.

Unele din anecdotele volumului fac parte din acel imens repertoriu pornografic care circula oral, colecționat și transmis de anume specialiști.... D. Speranția a căutat să lo acopere goliștea cu foi de viță... din nefericire prea străvezii uneori. Așa: *Guturaiul*, *Ecoul*, *Țiganul uituc*, *Potcapul muscalului*, *Țiganul nădrău*, *Judecata*, *Panahida*.

Altele sînt de-adreptul triviale sau obscene—lucru foarte regretabil. Așa:

Minunea lui Mahomet, *Nevestele*, *Țiganul la Țarigrad*, *Muscălește*.

Sperăm că autorul va suprima la o viitoare ediție aceste 11 anecdote, de care lucru volumul de 311 pagini (113 anecdote) nu se va resimți doloc,—și în schimb va putea fi îngăduit și elevilor ca o distracție nevătămătoare.

Altmintrelea, institutul *Minerva* n-a greșit editînd acest volum care, fiind dat și prețul său modest, va putea pătrunde în popor, înlocuind cu folos romanele de souzație, baiducii, *Alexandria* și *Visul Maicii Domnului*.

A. D.

***

E. Lovinescu. *Critice* Vol. I. București, 1909.

Într-o discuție literară, unul dintre esteticienii noștri oficiali, vorbind despre criticul impresionist, spunea că acesta caută să se pună în lumină pe sine și, nepăsător la adevărul sau neadevărul celor ce spune, își arată însușirile lui de formă, de stil și chiar de spirit. Răspunzînd, d. Lovinescu a accentuat nevoia criticului impresionist de a căuta icoane, de a avea un stil figurat de a umbla, cum spune d-sa, după expresie.

Nu știu dacă toți criticii impresionisti au aceste însușiri, sau dacă sînt nevoia de a le avea. În „Pași pe nisip” a d-lui Lovinescu, aceste însușiri erau destul de vizibile; în noul său volum „Critice”, ele ni se par vizibile în gradul superlativ. Ce profuziune de imagini și de scenete variate și ingenioase nu ne oferă criticele sale... Iată pe d. Popp ucis de bachante pe muntele Citeron, pentru literatura sa istorică și pornografică, pe d. Basarabescu vorbind în vis cu eroii nuvelelor sale. Iată pe gentilii Glikon, Picrophonios, Agathon, Amphytrion, întrecîndu-se sub platanii în dialoguri platoniciene, sau dinnaintea unui pahar cu ceai galbîn, în dialoguri renaniene. Iată-i discutînd cu subtilitate asupra

poetului Goga, care nu-și dă samă de eleganța prozei, asupra pieselor lui Caragiale, asupra lui Sandu Aldea, care „nu-și pune la piept floarea albastră a bunului simț”. Uneori d. Lovinescu stă de vorbă cu Glikon; cu Picrophonios, discutând asupra meritelor sale proprii de scriitor și de critic; alteori cu zeul egiptean Ka asupra chinurilor creației artistice. Și aceste fantezii spirituale, uneori umoristice, sînt întretăsurate cu nenumărate citații din autori de mină întâia sau a doua, de reminiscențe artistice și literare din lumea modernă și, mai ales, din cea antică, de comparații plastice, de anecdote picante.

Chamfort, Amiel, La Harpe, Goethe, Chateaubriand, Elisabeth Browning, Alphonse Karr, Isus și Pilat, vinzătorul de măști din grădina Luxemburgului, obeliscul așezat de papa Sixt în Vatican, tamburinarul din Valmajour, fabula cu măgarul, maimuța și ursul, papagalul lui Jules Janin! Și toate acestea sînt plasate, aranjate, combinate, pentru cea mai mare delectare a cititorului, cu o îndemănare elegantă, cu o agilitate juvenilă, pe care simți că criticul o prestește înaintea de toate și e încântat de ea.

E drept că aceste zorzoane variate, fioncuri, cordele, volane, cu care d. Lovinescu își împodobește stilul plăcut și vioi cu atîta grație, sînt unele de proveniență străină, altele însă-i aparțin, iar altele sînt de felul acesteia, a cărei fineță am admirat-o: „Slugile și logofetii, îmi par a avea prea mult noroc în nujelele d-lui Sandu, așa dupăcum citind pe Rousseau, îți vine poftă să umbli în patru labe, citind pe d. Sandu ai voi să intri cît mai rîpede argat”.

Analize psihologice și idei nu prea găsim la d. Lovinescu; de altfel, acestea nu-l atrag, și d-sa nu rivnește glorie psihologului sau a cugetătorului. Și e natural ca pe un diletant atît de spiritual, pe un admirator rafinat al frumosului sub toate formele sale și atît de pătruns de florentinism, atît de

preocupat de icoane, de expresie, de zelarea frazelor, să nu-l pasioneze prea mult lucrurile pe care le spune.

Nepăsător la adevărul sau neadevărul lor, d-sa privește cu ironie afirmațiile dogmatice și le evită cu un nobil dispreț.

E drept că la această atitudine olimpiacă în fața lumii și a vieții au ajuns și un Renan, sau un Anatole France, deși, îmi pare, la o vîrstă ceva mai înaintată decît cea a d-lui Lovinescu.

Cît de mult ține d-sa la idei și cu ce eleganță se dă în spectacol jonglind cu ele în fața publicului, se poate vedea în docta discuție pe care a avut-o cu d. Dragomirescu asupra impresionismului în critică. D-sa definește impresionismul ca un procedeu de a prinde ideea centrală a unei opere, găsindu-și alte caractere, care se potrivesc de minime pentru critica psihologică. Citează apoi, pe Faguet ca exemplul cel mai strălucit al criticii impresioniste. Cunosteam că criticii impresionisti pe un Lemaitre, un Anatole France, și știam pe Faguet ca tipul criticului psiholog, în felul lui Sainte Beuve, — și mi se pare curios un om care definește pesimismul prin caracterele optimismului, numind pesimismul ceea ce toată lumea numește optimism.

Acest lucru i s-a părut curios și d-lui Dragomirescu, care a arătat că ceea ce d. Lovinescu numește impresionism e critica psihologică, și că impresionismul e altceva. Iată răspunsul adorabil al d-lui Lovinescu: „Am dat un înțeles întrucîtva, dacă nu nou, cel puțin neașteptat, unui cuvînt care poartă în exerga lui și o altă însemnare. Aceasta se întîmplă. Ua om intră într-o prăvălie: Să-mi dai din cireșele acele. — Nu vezi că nu-s cireșe, ci pere. — Dacă-mi place mie să le zic cireșe! — Dece le-ai numit cireșe? — Așa mi-a venit și mie... Și pe urmă poate că așa m-a sfătuit și micul zeu Puck, care voia să-mi dea rătăcioasa plăcere de a te vedea cri-

ticind niște pere, crezind că ai de-aface cu cireșe". Cu ce artă în adevăr florentină sînt plasate la locul lor aceste pere, aceste cireșe, ce spirituală e intervenția micului Puck și cite nu putem învăța din această discuție despre impresionism și, mai mult încă, despre d. Lovinescu!

Intr-un dialog intitulat E. Lovinescu, d-sa spune cu multă justetă, în limbajul său elegant:

"Fiecare dintre noi își poartă desti-nul lui și în zadar vei spune melcului că-l prind mai bine aripele fluturului—el va stăruia să-și poarte casa".

Dr. Ioan Lupaș. Mitropolitul Andrei Șaguna. Monografie istorică. Sibiu. 1909.

Această întinsă și valoroasă lucrare e tot ce s-a scris mai complect asupra vieții nobile și a activității atât de bogate a aceluia care a fost poate cel mai mare bărbat al Ardealului. Prima parte, în care autorul descrie copilăria lui Șaguna, lupta eroică a mamei sale Anastasia pentru a-și crește copiii în religia ortodoxă, viața lui ca student la Pesta, apoi la Carlowitz ca profesor de teologie și secretar al mitropolitului sîrb Stratimirovici, cei doisprezece ani (1833—1845) pe care i-a petrecut între Sîrbi, anii de formație a inteligenței și a spiritului, e de un pasionant interes. Pacat că asupra acestei epoci din viața lui Șaguna documentele nu ne pot da decît prea puțin. Cum spune autorul însuși: „La acest moment însămnat din viața lui Șaguna se simte lipsa unei corespondenți intime, din care să putem cunoaște lupta sufletească, sbuciumările prin care va fi trecut“. Dar dela 1845 încoace documentația e mai bogată și expanerea devine din ce în ce mai amănunțită.

Autorul descrie pe larg și cu multă însuflețire situația bisericii ardelenne înainte de venirea lui Șaguna, vicariatul și alegerea sa ca episcop, rolul jucat de el în viforul mîntuirii din neuitatul

an 1848, participarea inimosului episcop la adunarea națională din 3 Mai, misiunea sa diplomatică la Viena și la Pesta, și stăruința lui neobosită în favoarea cauzei naționale.

Cu aceiași bogăție de detalii e descrisă activitatea lui Șaguna în deceniul absolutismului (1850—1860): relațiile sale cu guvernatorii Ardealului, lupta lui pentru emanciparea bisericii romîne de sub ierarhia sîrbească, luptele diplomatice cu Thun, organizarea clerului, a seminariilor, a școlilor secundare și populare, înființarea tipografiei și a teagrafului romîn, și activitatea sa literară.

Ultima parte a lucrării—*Timpul încercărilor constituționale* (1860—1873)—istorisește ultimele acte ale vieții lui Șaguna, rolul pe care l-a avut în conferințele naționale din Sibiu și din Alba-Iulia, cași la congresul național din 1863, înființarea „Asociației Transilvaniei“ și rolul său ca prezident, fundarea mitropoliei în 1864, congresele naționale bisericești din 1868, și întemeierea statutului organic. În paginile finale, autorul caracterizează, în chip fericit, puternica individualitate a lui Șaguna, scoțînd în relief cu multă pătrundere multiplele sale fețe. „Cele mai multe din figurile mari ale bisericii noastre, un Dosoftei, un Antim Ivireanul, un Veniamin Costache, au fost mai mult niște contemplativi, care nu aveau înțelegerea largă a lucrurilor lăunestice și politice. Doar episcopul Ioan Inocențiu Micu, care a fost și el un aprig luptător pe teren politic, s-ar putea asemăna intrucitva, prin atitudinea sa îndrăzneată și neșovăitoare, cu politicianul Șaguna. Există însă o mare deosebire între felul lor de luptă și, mai ales, între rezultatele la care a putut să ajungă unul și celălalt: pe-cînd lui Micu politica sa energică și fără viclesug îi deschise, prin intrigile dușmanilor săi și ai neamului nostru, prea de timpuriu mormîntul exilului, în care s-a stîns între tînguiuri jalnice, cu

gîndul veşnic la credincioşii săi chinuţi, pe Şaguna, dimpotrivă, prudenta sa politică, simţul practic şi tactul diplomatic extraordinar de fin l-au dus—chiar şi între împrejurări cu totul protivnice—din izbîndă în izbîndă, făcîndu-i cu puţinţă să stocerească oricărui prilej tot folosul ce ni-l putea da“.

O. B.

***
Th. Capidan. *Réponse critique au Dictionnaire d'étymologie koutzovalaque de Constantin Nicolaïdi*. Salonique, Etablissement Acquarone, 1909, 1 broş. în 8 de 55 pagini, preţul 2 lei.

Intr-un dicţionar etimologic macedoromîn publicat de curînd la Atena, un profesor grec în retragere, Constantin Nicolaide, de origină macedoromîn din Vlaho-Livadi (Olimp), a încercat să răspîndească ideea că cea mai mare parte din cuvintele dialectului macedoromîn ar fi de origină neogreacă, şi în general (în prefaţă) că limba romînă ar fi avînd la baza ei un remarcabil fond vechi grecesc.

Sprijinit pe părerile curente în filologia modernă şi romînă, d. C. filolog macedoromîn, respinge cu usurinţă aserţiunile false şi tendenţioase ale negatului. În acelaş timp d. C. atrage atenţia asupra unei părţi de merit a dicţionarului lui Nicolaïdi şi care consistă în un număr de cuvinte macedoromîne neînregistrate în glosarele cunoscute pînă acuma.

Dr. Iosif Popovici. *Poezii populare romîne. I Balade populare din Bănat. Oraviţa, Din Publicaţiunile Ministerului Cultelor şi al Instrucţiunii din Bucureşti, 1909, 1 broş. în 16 de 124 p., preţul coroane 1.80.*

D. I. P., originar din Bănat (Klicsova) şi docent la Universitatea din Budapesta, a început a publica o colecţie de poezii populare, din care prima broşură cuprinde balade bănăţene. Autorul are toată pregătirea pentru a face

din volumele sale adevărate izvoare ştiinţifice. Gruparea materialului se va face după „ideile fundamentale etice“ ale poporului.

Acest volum şi cele care vor urma sînt publicate cu mijloacele materiale puse la dispoziţie de Ministerul de Instrucţie din Romînia. Am şi eu un manuscris: partea II din cartea mea *Despre Cimilituri*, carte foarte elogios apreciată de cătră d. A. Philippide, profesor la Universitatea din Iaşi şi membru al Academiei Romîne,—şi se ştie că, în Romînia, pentru cărţile de filologie, a căror tipărire costă destul de scump, nu se găseşte mai nicînd cumpărător: Am rugat deci şi eu pe d. Ministru a-mi pune la dispoziţie suma de o mie lei necesară pentru tipărirea cărţii, dar rugămîntea mea a fost pusă la dosar“. Felicit aşadar călduros pe d. P. pentru a fi reperat un succes pe care nu l-a putut reperata un cetăţean al acestui regat.

G. P.

***
Philippe Robert. *Feuilles d'Automne*. Edit. Ph. Robert, Ried sur Bienne, Suisse.

Opera artistică a d-lui Ph. R. e întovărăşită de-o prefaţă elogioasă, scrisă de d. Ph. Godet. Ne vom opri însă numai asupra Introducerii.

După autor, educaţia artistică a naţiunilor civilizate e rău făcută: „Cînd educaţia va fi înţeleasă în așa fel ca fiecare să-şi poată cîştiga necesarul şi ca această stăpînire să fie conformă cu regulile Frumosului, atunci ne vom putea gîndi la dezvoltarea splendidă a artelor mai puţin prozaice (terre à terre)“. Organizaţia actuală a muzeelor fiind defectuoasă, autorul se-ntreabă „unde să se ducă şi să se impregneze de Frumos arhitectii, stolerii, ceramisti şi ţesătorii noştri?“ „Ca să ajut la ridicarea în cinste a acestor arte elementare şi la dezvoltarea armonioasă a sentimentului de frumuseţe concretă

printre noi tinerii—care sîntem decîși să încercăm în viața noastră realizarea Frumosului total, multiplu și unul—am compus aceste cîteva pagini“. „Am precizat unele legi care mi se pare că stau la temelia oricărei manifestări decorative a artei“. „Dacă ele pot servi în epoca noastră de traziție de *indicare a unei căi folositoare de urmat*, vor fi pe deplin satisfăcut de acest succes“.

Autorul a studiat—și reprodus în admirabile planșe—frunzișul de toamnă ca formă și culoare, din punctul de vedere al aplicării la arta decorativă. Din acest studiu autorul se simte îndreptățit „să exprime și să grupeze cîteva teze aplicabile la artele plastice și în special la cele industriale“. Aceste cîteva teze formează textul ce întovărășește opera artistică a autorului—cele 18 planșe admirabile în afară de text. Ca principiu diriguitor al tezelor sale autorul stabilește că „orice compoziție executată în vederea artelor industriale trebuie să producă o impresie de repaos“. Corolar: „L'ensemble de l'oeuvre doit donc être largement empreint *d'unité*“. Odată stabilit acest principiu diriguitor, autorul studiază, în partea I-a, compoziția desenului, arătînd importanța liniilor și semnificația lor în desen, apoi rostul și folosirea celor „trei principii similare: *Simetria, Echilibrul și Repetiția*“; semnificația *Valorilor* și a *Tonurilor*; profilul subiectul decorativ; importanța formei golorilor lăsate de subiect pe fond, etc... În partea II-a, tratează despre armonia culorilor. Ceia ce-i interesant în această parte e reabilitarea verdelui,—pentru rest autorul ținîndu-se pe terenul practic; e un eclectic.

Importanța operei artistice a d-lui Ph. R. poate fi judecată din două puncte de vedere. Întăiu, din al execuțiunii ei, și, al doilea, din al semnificației sale. Din al execuțiunii ei: „Clîșeurile părții ornamentale a textului, gravura în

photocromie și impresiunea planșelor în afară de text au fost executate: de stabilimentul *Meisenbach Riffarth & C^{nie}*, din *München*. Hirtia pentru text și cartoanele-supoarte pentru planșele în afară de text au fost fabricate de casa *Pietro Miliani*, din *Fabriano*. Caracterelor tipografice întrebuițate pentru compoziția textului au fost desinate de *Eugène Grasset*, din *Paris*. Fie-rele speciale pentru copertă au fost gravate de *Photogravura Bienna*, din *Bienna*. Impresiunea textului și a ornamentației sale, și legătura volumului au fost executate în atelierele societății anonime *Delachaux & Niestlé*, din *Neuchâtel*“. Pe cît se poate vedea din citatul de mai sus, autorul și-a dat toată sîrguința ca execuția să fie desăvîrșită. Volumul d-lui Ph. R., cu siguranță, va face epoca în istoria *Cărții* din vremea noastră.

Din al semnificației sale: Orice-ar spune autorul despre reaua educație artistică a popoarelor civilizate, e un fapt sigur și bine stabilit: sentimentul estetic pentru natură, cît și nevoia ca obiectele de folosință zilnică să fie estetice, sînt pentru toate popoarele sentimentele estetice care înfloresc cel mai tîrziu,—astfel că opera d-lui Ph. R. poate fi socotită ca un semn al vremii, ca o îndrumare a artei europene pe căi nouă.

Poate un lucru omenesc să fie fără cusur? Nu. Și opera d-lui Ph. R. are unul, și încă mare: *prețul*, care nu-i la îndămină orîșicui. Deaceia, credem că Școlile de Arte și Meserii, de Bele-Arte și Bibliotecile ar trebui să-și procure opera d-lui Ph. R., spre a o pune la îndămină celor pentru care ea a fost făcută.

*

H. G. Wells. *Ann Veronica*. Unwin's Library. London e Leipzig, 1909.

Autorul scrierilor *A modern Utopia, The Mar of the Wolds, The Sea Lady*

Twelve Stories and a Dream, etc., etc., în nou apăruta sa scriere—*Ann Veronica*—lasă lumea închipuirilor și a fantaziei sale bogate și cutremurătoare, spre a face analiza psihologică a generației feminine care se ridică, dornică de o mai mare dreptate și o mai mare libertate.

Stilul și humorul lui *Wells* n-au nevoie să fie laudate de noi, iar puterea analizei sale cu atât mai puțin,—calitățile sale de mare scriitor fiind și cunoscute și recunoscute. Cea ce-i interesant, în afară de aceste calități, în *Ann Veronica*, e atitudinea autorului. *Ann Veronica* reprezintă tinăra generație, care caută să-și trăiască viața ei așa cum o înțelege ea, în dauna și împotriva vochei generații, reprezentată prin familie și societate.

Confictual, lupta între aceste două generații e o realitate care se desfășură mai întâi în sinul familiei și se continuă apoi în cercul mai larg al societății. Această luptă fiecare din noi am dus-o și urmașii noștri vor duce-o... împotriva noastră. Atitudinea autorului față de această luptă e a unui arbitru care și face o deosebită plăcere să noteze, cu o ironie binevoitoare, toate peripețiile tragico-comice ce se desfășoară din incapacitatea ambelor generații în luptă, de-a se înțelege una pe alta. Lupta aceasta însă se datorește acestei incapacități? Autorul nu se pronunță, dar din atitudinea lui ca arbitru s-ar putea răspunde afirmativ. Când, la sfârșitul scrierii, cele două generații se împacă, această împăcare nu se datorește înțelegerii sau priceperii reciproce; împăcarea o face ertarea. Generația învinsă iartă celei triumfătoare.

Rudyard Kipling. *Actions and Reactions*. Tauchnitz edition. Leipzig, 1909.

În volumul acesta, autorul favorit al Împăratului Germaniei ne dă opt nuvele. Fiecare nuvelă are, la sfârșitul ei, un „*Envoi*” în versuri, în care ideea

dominantă a nuvelei e perfect strînsă și plastic dată. Nici o grijă dar că cetitorul să se înșele asupra celor ce vrea să-i spue autorul. La dreptul vorbind, acesta-i un lux pe care numai un Kipling și-l poate permite, deoarece nuvelele sînt foarte clare ca tendință și n-au nevoie de nici un „*envoi*”. Versurile însă fiind frumoase, nu putem decît să ne bucurăm de dărnicia autorului. Din aceste opt nuvele numai trei sînt lipsite de teză: *Garm-a hostage*, *With the night mail* și *The house Surgeon*. Din aceste trei cele două din urmă sînt incursii în domenii ce nu-i aparțin. Cu *With the night mail* intră în domeniul lui *Wells*, iar cu *The house Surgeon* în zecel al lui *Conan Doyle*! Aceste incursii nu-s reușite.

Dintre toate nuvelele cea mai reușită, deși cu teză, ni se pare *An habitation enforced*, și, dacă rubrica aceasta ar permite-o, am da cele 20 de versuri în care e condensată ideea dominantă din nuvelă.

Daniel Halévy. *La vie de Frédéric Nietzsche*. Calmann-Lévy, Paris, 1909.

Marele filozof,—pentru unii,—marele nefericit, pentru toți, și-a găsit în d. D. H. un biograf nepărtinitor, lipsit de pedantism și plin de o pietate delicată. Nu intră în intenția noastră să rezumăm cele 331 pagini, în care autorul, într-un stil fără pretenții, desfășoară tragedia grozavă a unui crier chemat să împrăstie lumină și predestinat celui mai oribil întuneric; intenția noastră e numai să atragem atenția cetitorilor noștri asupra unui volum ce merită să stea în biblioteca oricui.

Singura parte în care nu sîntem de aceeași părere ca d. D. H. e cînd autorul pune o dată fixă—începutul primăverii anului 1888—la incapacitatea lui Nietzsche de-a se infrina și a se corija.

După d. D. H., numai *Le cas Wagner*, *Le crépuscule des idoles*, *l'An-*

téchrist și *Ecce Homo* port pecetea nebuniei. După noi, boala e mai veche, dar... aceasta, pe de-o parte, e o chestie medicală, iar pe de alta, punând pecetea nebuniei pe întreaga operă a lui Nietzsche, putem atrage asupra noastră toată urgia Nietzscheților,—azi Nietzscheismul fiind la modă.

*

Zeitschrift des deutschen und österreichischen Alpenvereins. Redigiert von Heinrich Hess. Band XXXX, Jahrgang 1909. I. Lindauerschen Buchhandlung (Schöpping) in München.

Fiecare din membrii D. Ö. A. V. primesc anual în schimbul unei cotizații, pe lângă o revistă bimensuală, apoi la sfârșitul anului volumul mai sus indicat. Volumul al 40-a din a. c. cuprinde 368 de pag., 24 de ilustrații în afară de text și 62 în text, cum și două hărți: una *Ankogel-Hochalmspitzgruppe*, pe scara de 1 : 50.000, și alta *Umgebung der Jamtalhütte*, pe scara de 1 : 25.000. Ambele aceste hărți sînt ridicate și tipărite cu spesele D. Ö. A. V.. Materia cuprinsă în volum e, ca de obicei, cît se poate de variată. Din cele 15 articole, care formează volumul, vom da numai câteva titluri: *Die ältesten Karven der Westalpen*, *Menschen und Berge in China*, etc.. Ne vom opri numai asupra ultimului articol, de d. Johannes Eimmer: *Beiträge zur Geschichte des deutschen und österreichischen Alpenvereins, 1895—1909*, și numai atît cît e nevoie de a scoate niște date pe care să le punem înaintea cetitorului, căruia să-i rămie a trage concluziile.

Asociația alpinistă Germano-Austriacă s-a înființat în 1869, numărînd la înființare 702 membri, cu un capital de 7.225 mk 92 pf.. La sfârșitul anului 1908 numărul membrilor e de 82.077, iar încasările se cifrează cu 525.857 mk. 64 pf.. De la înființare și până la sfârșitul anului 1906 suma încasărilor e de 7.304.387 mk. 67 pf., iar suma cheltuielilor e de 7.076.940 mk. 69 pf., din care 1.863.167

s-au cheltuit numai pentru construcția de drumuri și adăposturi alpine, 1.567.449 mk. pentru publicația bimensuală, iar 2.318.905 mk. pentru volumul de sfîrșit de an (*Zeitschrift D. Ö. A. V.*).—Oricit de mari ar părea aceste cifre, ele însă nu dau icoana adevărată a activității D. Ö. A. V., deoarece aceste cifre arată numai activitatea comitetului central. Fiecare secție își are casa ei, și e de ajuns să arătăm că la sfârșitul anului 1908 numărul secțiilor e de 353 și că numai pentru construirea de drumuri și adăposturi alpine secțiile au contribuit cu 6.072.420 mk.!

Dr. N. Q.

***

Henry Chaudé. *Le nouveau code civil suisse dans l'oeuvre de codification moderne.* Paris, Arthur Rousseau, 1909.

Fără a-i recunoaște, înaintea de a fi intrat în vigoare, valoarea pe care i-o atribuisse în „*Deutsche Juristenzeitung*“ din 1897 jurisconsultul german Laband, cu prilejul publicării anteproiectului, că va fi cu siguranță „*das beste moderne Zivilgesetzbuch*“, noul cod civil elvețian ocupă, fără îndoială, prin forma sa populară, prin spiritul său familial, prin tendințele sale morale, prin tehnica sa maleabilă, un loc excepțional printre codurile contemporane.

Anteproiectul, redactat de Eugène Huber, un cunoscător adînc al istoriei dreptului elvețian, un spirit conservator și, în același timp larg deschis ideilor moderne, a fost publicat la 15 Noembrie 1900. A fost supus spre examinare unei comisii compuse din 31 membri, cea mai mare parte profesori, magistrați, și din 9 experți, ale cărei discuțiuni țînură din Maiu 1901 până în Maiu 1903. O nouă comisiune compusă din Huber și alți 6 au redactat proiectul, care, supus discuțiunii Consiliului național și Consiliului de Stat, la 6 Iunie 1905, fu adoptat în totalitate la 10

Decembrie 1907, iar intrarea în vigoare a fost hotărâtă pentru 1 Ianuar 1912.

Ideia fundamentală urmărită de redactorii codului a fost ca, studiindu-se dispozițiile legilor străine, luându-se în seamă descoperirile științei contemporane și recentele euceriri ale progresului jurisprudențial, să nu se adopte pe unele sau pe altele decât cu cea mai mare circumspecție și să se respecte, înaintea de toate, cerințele tradiției și ale mediului, spre a se realiza astfel o lucrare cu adevărat națională.

Codul civil elvețian cuprinde patru cărți, consacrate: prima, dreptului persoanelor, a doua, dreptului de familie, a treia, dreptului succesoral, a patra, drepturilor reale. Dreptul obligațiunilor, care până acum face obiectul unui cod independent, datînd din 1881, va forma cartea a cincea. Pată de codul în Napoleon, care tratează supt un același titlu materiile cele mai deosebite și într-un același capitol instituții fără nici-un caracter comun, ca de pildă despre persoane, căsătorie (un contract), dreptul de familie și incapacități în prima carte, ori, despre uzucapiune și prescripția extinctivă, două instituții așa de diferite, în același capitol; și chiar față de Bürgerliches Gesetzbuch, care, urmînd doctrina în general admisă în Germania, influențată și aceasta de Pandecte, înfățișează o ordine mai rațională, tratînd, adică, după teoria generală, despre dreptul obligațiunilor, dreptul lucrurilor (Sachenrecht), dreptul de familie (Familienrecht), dreptul succesiunilor,—ordinea materiilor adoptată de legiuitorul elvețian pare a fi cea mai conformă cu tradiția istorică. „Dreptul persoanelor și dreptul familiei, spune Huber în „Expunere de motive“, cuprind instituțiile înseși pe care se întemeiază toate drepturile relative la bunuri. Ele trebuie, deci, studiate în primul rînd. Dreptul succesorial, strîns legat de dreptul de familie, își are loc imediat după statutul perso-

nal, ca un supliment de organizare a bazelor codului civil cu privire la linia generatoare“.

Care e, acum, spiritul general al codului civil elvețian? Toți partașii la confecționarea codului au căutat să facă o lucrare cu adevărat națională. Codul lor e, în cea mai largă măsură, reprezentativ al spiritului poporului, pe care e chemat a-l cîrmui. Spirit democratic, liberal, practic, dar mai ales familial și moralizator, acesta este tabloul psihologic al poporului elvețian. Acesta e și spiritul general al codului civil elvețian.

Democratic, el stabilește, dela început, principiul că toți sînt apți de a se bucura de drepturile civile și de a deveni subiecte de drepturi și de obligațiuni (art. 11). El se ocupă de soarta celor umili sau a celor desmoșteniți, determinînd obligațiunile stăpînilor și ale comitenților față de servitori și de angloiați (art. 332), interesîndu-se de starea țăranilor, așa de adeseori victime ale legilor prea riguroase (art. 229, 604, 608, 612, 616, 620, 622, 633, 682, 689, 694, 709, 710, 736), de aceea a rudelor sărace, care aparțin unei familii bogate (art. 329, 335, 349, 355), îmbunătățînd, mai ales, condițiile copiilor naturali și ne mai deosebindu-i de copii legitimi, cînd filiația lor e bine stabilită (art. 324, 325, 461).

Practic, el nu cuprinde decât dispozițiuni care pot avea o aplicare imediată și ușoară. Cîteva exemple: posibilitatea de a se continua, cu consimțîmintul autorității tutelare, o întreprindere comercială sau industrială făcînd parte din patrimoniul pupilului (art. 403); puțința de a se atribui cătră unul dintre moștenitori bunurile succesiunii, cînd ele nu pot fi împărțite fără o însemnată scădere în valoare (art. 612); atribuirea unei îndemnizări copiilor majori, care, trăind împreună cu părinții, și-au consacrat familiei munca și veniturile (art. 633).

Liberal, fără a cădea, însă, în individualismul codului francez, el își învederează această calitate din recunoașterea capacității depline a femeii măritate, din libertatea contractului de căsătorie, din extinderea facultății de a testa și mai ales din numărul restrâns de dispozițiuni imperative și prohibitive.

Libertatea individuală e mărginită de interesul familial și de preceptele moralei. Caracterul acesta familial și moral e cel mai remarcabil atribut al codului elvețian. Individul trebuie să aibă în vedere mai mult interesul familial, decît propriul său interes, trebuie să-și îndeplinească cu credință, în ordinea economică și în ordinea morală, datoriile față de soț, descendenți, ascendenți și rude în general (art. 139, 150, 169, 170, 370, 437, 477).

Increzător în influența moralizatoare a femeii, codul elvețian ține de-a spori drepturile și autoritatea ca „soție și mamă“, dîndu-i în familie o situație egală, dacă nu superioară, a celeia a bărbatului (art. 167, 168, 191, 205, 214, 274, 462, 471).

În sfîrșit, recunoaște în mod formal statului o putere de supraveghere atît asupra moralității publice, cit și asupra creditului public. El poate interveni spre a proteja pe părinți contra faptelor și purtărilor rele ale copiilor nedisciplinați (art. 284), ca și spre a proteja contra părinților pe copiii maltratați sau abandonați moralicește (art. 283,, 285) sau ale căror bunuri sînt rău administrate (art. 297). Ca protector al creditului public, statul va îngriji de a supune unor regule precise de publicitate actele particularilor susceptibile de a interesa pe terți, prin instituirea registrului de comerț, registrului regimurilor matrimoniale și registrului fonciar.

Influența acestui cod se va întinde peste hotarele confederațiunii. Concepțiunile doctrinale, dela care se inspiră și noile aplicațiuni ale teoriilor recente, nu vor întîrzia de a intra în sfera

de discuție a juriștilor colorialte țări, și n-ar fi de mirare să se vadă că unele din ele au căpătat aprobarea unanimă a științei juridice.

În domeniul legislațiunii, codul a dat unor chestiuni importante o soluțiune definitivă, pe care o vor imprumuta-o cu siguranță viitoarele coduri europene. Într'un cuvînt, opera elvețiană va fi, prin toate materiile tratate, un izvor neprețuit de indicații pentru viitorul legiuitor.

C. T.

***

Georges Renard. *Syndicats, Trade-Unions et Corporations*. Un volum de 413 p., Paris, 1909, O. I. Doin et fils, é-diteurs. Prețul 5 lei.

Distinsul teoretician al socialismului francez ne dă în volumul de față o expunere clară și precisă a evoluției acestor instituții de-alungul veacurilor, evoluție ce prezintă două momente în care principiul asociației a jucat în lumea muncii un rol considerabil.

Sistemul corporativ, peste care, ne mai reprezentînd azi decît un interes istoric, vom trece iute, domină epoca cuprinsă între veacul al XI-lea și al XIV-lea, „adaptîndu-se strîns la comerțul mic, la mica industrie, la regimul de *économie urbaine*, care era atunci; el se desvoltă în cuprinsul orașelor, pe deplin, unde orașul e suveran, necomplect, unde orașul e jenat de altă putere; se dislochează și moare pe măsură ce se desvoltă marea industrie, comerțul în mare, și statele mari.“—Încercările făcute pentru reînvierea corporațiilor au fost infructuoase, ele dovedindu-se inadapabile noilor condiții de viață; numai în Austro-Ungaria și la noi s-a reușit prin legi a le face să trăiască alături cu marea industrie.

În veacul al XIX-lea, secolul comerțului mondial și al capitalismului, care a produs în mod necesar diviziunea între patroni și lucrători, principiul asociației se manifestă din nou cu putere, reflec-

tind această diviziune. În afirmarea sa a trebuit să înlăture principiul libertății absolute, proclamat la sfârșitul veacului XVIII-lea, care interzicea orice asociație, fie de patroni, fie de lucrători, lăsînd friu liber unui individualism absolut, contrar necesităților care au creat și făcut să dureze societățile. Din consecințele logice ale acestui principiu de libertate—*laissez faire, laissez passer*—se nasc sindicatele; căci concurența universală, căreia, e drept, se datorește avîntul măreț al comerțului și industriei din ultimul veac, reduce pe patroni să ducă între ei o luptă de distrugere și în același timp duce pe uvrieri, din ce în ce mai prost plătiți, la un grad de mizerie necunoscut încă. Atunci, din nevoia de a se apăra contra concurenței confrăților apropiați ori îndepărtați, regulînd producerea și desfacerea mărfurilor, și împotriva revendicărilor muncitorilor, din necesitatea de a reuni capitaluri mari pentru întreprinderi importante, capitaliștii se întrunesc în *sindicate patronale*, ei cel dintîi fiind mai conștienți. Bine înțeles, formarea acestor asociații, ori cum ar fi numite, învește în principiul sancționat prin legi al neintervenției economice, principiu, care, în trecut fie zis, n-a fost aplicat vreodată nicăieri și nici nu e aplicabil. Avînd puterea politică însă, patronii reușesc să ocolească sau să schimbe legea, căci ei, dacă nu voese ea statul să intervie *în contra* lor, nu înțeleg de ce să nu intervie *pentru* ei, și se servesc de principiul neintervenției ea de „o întăritură mobilă, pe care o ridică și scoboară după interesele lor“.

Ca o reacțiune firească uneori, procedînd altoiri, eiteodată simultan, lucrătorii, căpătînd în aglomerația și atmosfera grea a fabricii conștiința de clasă, înțeleg că nu poate fi o eșire pentru ei din mizerie decît grupîndu-se în sindicate. Aceste sindicate, a căror situație juridică nu e tocmai lămurită, ar putea fi definite „asociații profesio-

nale, al căror scop esențial e de a menține și ameliora condiția economică a membrilor lor și, prin extenție, a clasei căreia ei aparțin“ (p. 158).

Pentru formarea asociațiilor lor însă, cum și pentru a putea lucra în mod eficient prin ele, lucrătorii sînt nevoiți să ducă o luptă grea cu patronii, care, stăpîni pe puterea politică în stat, se servesc de această putere pentru a se opune năzuințelor uvriere. În lupta pentru formarea sindicatelor, uvrierii azează cînd de mijloace revoluționare, greve, manifestații în stradă, etc., cînd de mijloace politice, mai ales atunci cînd votul universal li se acordă. Astfel, în Anglia, Trade-Unions capătă în 1825 dreptul de a vinde în comun brațele și dreptul de grevă; în 1874—75, alîindu-se cu conservatorii, capătă egalitatea înaintea legii civile și penale prin abrogarea legii, stăpîn și slugă; iar în 1906, intrînd tot mai adînc în politică, și trimițînd 54 deputați în Cameră, reușesc să aibă un membru în guvern, și își asigură o sumă de avantaje economice. În Franța, numai după 1848 se cîștigă dreptul de grevă și se proclamă principiul dreptului la muncă, cîștiguri efemere, adeseori contestate; lupta pentru afirmarea sindicatelor ține pînă la sfârșitul veacului al XIX-lea, avînd a se opune nu numai sindicatelor patronale, ci și celor *galbene*, formate și susținute de patroni, cînd reușese să se impună și devin legale. De cîtiva ani viața sindicatelor devenind intensă, ele s-au înnuțit și s-a format prin federația lor Asociația generală a muncii. Dar sindicatele franceze, după ce prin acțiunea politică au reușit să-și asigure o influență preponderentă în organizarea muncii, încep, contrar sindicatelor engleze, să manifeste o dușmănie greu de expulcat acestei acțiuni, și-si pun nădejdea reușitei țintei lor finale în acțiunea revoluționară, unindu-se, printr-o regretabilă eroare de logică, cu propaganda anarhistă antimilitaristă, anti-

patriotică și antietatistă, propagandă pe care o judecă și condamnă energic autorul ca lipsită de simțul realității. Discutând metoda și scopul acțiunii sindicaliste, care pot fi revoluționare sau reformiste, autorul atacă chestiunea dacă funcționarii statului au ori nu dreptul de a se syndica. Concluzia sa e că greva funcționarilor e inacceptabilă, recunoaște însă necesitatea unui statut special și consacrat prin lege, în care „să se determine nu numai datoriiile, ci și drepturile lor, să fie puși funcționarii în beneficiul unei convenții bilaterale, care să-i lege, dar care să-i și protejeze contra arbitrarului și disproporției dintre retribuție și munca dată” (pag. 348).

Reproșează sindicatelor că în metoda lor revoluționară uită prea adesea marginile lor firești, care sînt restul națiunii și autoritatea statului, simplificînd în mod naiv lucrurile, și tratîndu-le de cantități neglijabile. Căci publicul servește ca un tampon în conflictele dintre sindicatele patronale și uvriere, și fără asentimentul lui nu poate reuși nici o mișcare, precum în mulțimea conflictelor de interese ale multiplelor asociații judecătorul de pace e statul, „marea asociație teritorială, în simlul căreia evoluează toate celelalte, și care păstrează asupra lor heghemonia în numele suveranității naționale.”

În afară de stat, sindicatele nu pot evolua, chiar dacă ele s-ar întinde pe toată suprafața planetei și dacă toate națiunile ar fi unite și ar forma o enormă federație internațională, căci, „nu se pare posibil ca sindicalismul să absoarbă statul și să-l facă de prisos” (pag. 397).

Domnul Renard, convins partizan al uvrierilor, nu se sîștește să le arăte greșalele pe care le fac, și volumul său, discutînd cu competență și imparțialitate, reușește să pună în lumină adevărată sindicalismul, arătîndu-i meritele în deslegarea chestiei muncitorilor, dar arătîndu-i și exagerările primejdioase.

A. B.

***

Léon Bourgeois. *Pour la société des nations*. Fasquelle, 1909.

Cunoscutul om politic francez, fost prim-ministru al Republicii și principalul ei delegat la diferitele congrese ale păcii, membru al Curții permanente de arbitraj dela Haga, a întrunit într-un volum articolele sale din reviste și discursurile pronunțate, privitoare la chestiunile de arbitraj internațional și la acordurile încheiate între state. În această publicație găsim oglinda exactă a lucrurilor și rezultatelor celor două conferințe dela Haga, întrunite, dupăcum se știe, din îndemnul țarului Nicolae II. În precuvîntarea sa, autorul arată scopul sforțărilor sale și ale tovarășilor săi, scop cu totul practic și care permite o apropiată realizare. Nu-i vorba cîtuși de puțin de „stabilirea unei păci imediate și universale. Mult mai modeste, dar cu un simț profund al realității, adunările dela Haga au căutat mai întîi a înmulți și stringe legăturile juridice între națiuni.” Dela început, autorul pune deosebirea fundamentală între *pacifism* și opera conferințelor. Nu-i vorba de un vis frumos, evident, dar în contradicție cu realitatea brutală a înarmărilor pe fecce zi crescînde ale statelor mari și mici, vis urmărit cu stăruință de apostolii păcii, dar pe care oficialii, guvernantii popoarelor, oricare ar fi dorința sau convingerea lor intimă, nu-l pot ține în samă. Opera acelor conferințe și a sforțărilor d-lui Bourgeois și a tovarășilor săi de toate naționalitățile tinde ca, pe baza actualiei stări de fapt și de drept, să stabilească norme pozitive care să servească la menținerea păcii între popoare. Autorul ne expune rezultatele conferințelor, arătînd greșala atît a celor ce-au pus în adunarea lor prea mari speranțe, ce erau imposibil de realizat, cît și a celor ce le-au luat în ris și batjocură. Distinsul om de stat, pentru a ne face oarecum palpabil rezultatul practic al adunărilor dela Haga, ne

reamintește de reunirea la Londra a conferinței pentru reglementarea chestiunii pradei în războiul maritim, punând în evidență forța morală a adunării, ce-a putut face ca tocmai Anglia, geloasa stăpînitoare a mărilor, să fi primit a da ospitalitate acelei conferinței, care a stabilit definitiv existența unei Curți internaționale de judecată, pe care d. Bourgeois o compară cu marele Consiliu amphyctyonie și care are de scop apărarea drepturilor neutrilor. Deasemenea, ne vorbește de sentința arbitrală care a regulat faimosul incident cu dezertorii de naționalitate germană, din legiunea străină la Casablanca, în timpul acțiunii franceze în Maroc, incident ce, în alte timpuri, ar fi dat loc unui singeros război între Franța și Germania. Aceasta numai fiindcă, după cum se exprimă autorul, „ideile sînt și ele fapte, sau, după cum s-a spus, forțe“, forțe de care trebuie a se ține samă într-o politică întemeiată pe realitate, fapt a cărui cea din urmă și cea mai luminoasă demonstrație l-am avut în căderea ministerului Maură, ce se bucura de încrederea suveranului și a majorității Parlamentului spaniol, dar, totuși a fost nevoit a părăsi puterea, pentru că nesocotise acele forțe uriașe, ideile de dreptate ce domină azi civilizația mondială. Conduși de autor, urmărind pas cu pas opera întreprinsă la Haga de acea adunare de somități politice și diplomatice din lumea întreagă, greutățile întîmpinate, patimile și rivalitățile de împăcat și liniștit, operă în care rolul d-lui Bourgeois, după părerea unanimă a celor inițiați, a fost precumpănitor.

*

André Chevrillon. *La pensée de Ruskin*. Hachette, 1909, 3 fr. 50.

Ruskin. *Pages choisies* (cu o introducere de Robert de La Sizeranne, traducătorul). Hachette, 1909, 3 fr. 50.

Dl. A. Chevrillon e un călător pasionat și un minunat descriitor al fru-

moaselor prîvelști din țările îndepărtate. Afară de aceasta, d-sa e și un profund cunoscător al Angliei moderne și al ideilor și curentelor ce o frămîntă. Cartea sa asupra lui *Sidney Smith* și *Études anglaises* îl înfățișează ca foarte familiarizat cu civilizația, cultura și moravurile britanice. Deaceia noul său volum a fost așteptat cu nerăbdare și primit cu mulțumire. După faimosul său studiu asupra lui Sidney Smith și a renașterii ideilor liberale în Anglia în sec. 19-a, d. Chevrillon era indicat să ne prezinte și cealaltă față a marelui lupte de idei ce a contribuit la închegarea Angliei contemporane. În prefața sa, autorul se ferește de a ne da un studiu complet al operelor lui Ruskin, pe care, cu multă sagacitate, l-a ales ca reprezentantul celui *torysm* teoretic și doctrinal, pe care partidul conservator englez, sub îndboldul ideilor semănate de marele Carlyle, l-a aplicat în legislația engleză din a doua jumătate a secolului trecut. Pentru d. Chevrillon, personalitatea de estetician și de artist, de adorator pasionat al naturii și frumosului care pentru alții îi hotărîtoare, trece pe al doilea plan față de Ruskin, moralist și sociolog, și, numai pentru a ajunge la această fază a gândirii lui Ruskin, autorul studiază pe cea dintâi ca un prim și trecător stadiu în evoluția personalității sale. Carlyle, în filozofia *eroilor*, ne înfățișează pe *erou* ca reprezentantul complet, „le porte parole“, intruparea ideilor dominante, a culturii și stării materiale ale unui popor la un moment anumit al evoluției sale. Urmînd acest învățămînt, d. Chevrillon studiază pe Ruskin ca produs caracteristic al mediului social, istoric și tradițional, pe care vine el, *eroul*, să-l intrupeze. Studiînd, rînd pe rînd, pe Ruskin ca estetician, ca moralist, ca reformator social, în trei ipostaze deosebite și derivate în mod logic una din alta, autorul examinează nu atît ideile lui Ruskin, cît ideile ce l-au

produs pe acesta, acele forțe latente care, luându-l din frageda copilărie, prin puterea tradiției, exemplului, sugestiei, au contribuit, împreună cu germenii personali sădiți de natură într-însul, la desăvârșirea personalității sale.

Pentru d. Chevrillon, omul este produsul aproape în întregime al mediului social, și ceea ce îi aparține personal, natura sa originală, e însă, în mare parte, produsul atavismului, — încât partea de originalitate, ceia ce se găsește în individ deosebit de restul semenilor săi trecuți și actuali, e cu totul infimă. Aceasta pare a fi extrema consecință a teoriei mediului, scumpă lui Taine. Ideile lui Ruskin asupra dumnezeirii, asupra naturii, asupra binelui și frumosului, asupra idealului vieții, asupra datoriei și fericii, asupra societății, tot ceea ce Ruskin a gândit și exprimat sînt ideile imensei majorității a Englezilor din timpul său, idei ce la aceștia existau într-un mod vag, latent, dar care, prin intruparea lor în *eroul* Ruskin, își capătă expresia lor desăvârșită.

Innaintea de a cerceta gândirea lui Ruskin asupra problemelor ce i se prezintă, autorul, într-un scurt capitol, ne dă o privire asupra stării Angliei pe la 1848, contemporană primei activități a lui Ruskin. La acea epocă, Anglia devenea o țară industrială; pe teritoriul ei se urzea acea uriașă transformare a aspectului țării, a condițiilor de a trăi și a ideilor locuitorilor. Această schimbare aducea o metamorfoză completă în idei, sentimente, interese. Producțiunea bogăției devenea scopul întregii activități a Englezilor, credincioși fiziocratismului lui Adam Smith. Dar, dacă Anglia se îmbogățea, mizeria populației devenea colosală. În idealul lumii de atunci dispărea cu totul noțiunea frumosului. Scopul final era de a se asemăna cât mai mult mașinii, noul idol. Contra acestor doctrine a liberalismului burghez, triumfător după reforma constituțională dela 1832, se ridică

cu putere, după Carlyle, o pleiadă întregă de gânditori, cei, mai de samă fii ai Angliei, Tennyson, Disraeli, Kingsley, William Morris, Dante-Gabriel Rossetti și mai presus de toți Ruskin, cel mai original și cel mai puternic. Numai târziu, la vârsta de 40 ani, după ce scrisese deja mult, Ruskin, mișcat de starea mizerabilă a poporului, se simte „chemat la misiunea sa“. Atunci părăsește studiile sale de estetică și se dedă cu totul noii chemări. Această schimbare în activitatea sa e urmarea logică a unei evoluțiuni aproape fatale. Admirator al naturii, pe care încă din copilăria sa o pune, întocmai cași Taine, mai presus de orice, ajunge apoi a privi și operele omenești, pe care, în mod logic, le apreciază și le clasifică după gradul lor de fidelitate în a ceda nemurimățile aspecte ale naturii. Misticismul tradițional, creștin și puritan al lui Ruskin, îl împiedică de a ajunge la panteismul lui Carlyle, atât de influențat de romantismul german. Deaceia, în diferitele aspecte ale naturii, vede ei manifestările unei dumnezeiri veșnice aceiași și veșnic prezentă în tot ceea ce încunjoară omul, a cărui putere de înțelegere și apreciere a frumosului răspîndit în natură o încă o manifestare a divinității. Diferite înfățișări ale frumosului sînt tot atâtea cuvinte a limbii ce dumnezeirea vorbește omenirii, tîlmăcindu-și astfel voințele sale. Artiștii sînt acei înzestrați cu o deosebită putere de înțelegere a acestui cuvînt dumnezeesc. Ei în operele lor caută a reda, după omenescile lor puteri, ceea ce au putut ceti în marea Carte a Naturii. Și cel mai mare artist va fi acela care va reda mai exact diferitele aspecte ale ei. Acest cel mai mare artist pentru Ruskin e Turner, marele peisagist, pe care l-a admirat și proslăvit. Deaceia din marii artiști ai omenirii, primitivii mai ales, care s-au strădănit a reda în operele lor spiritul, viața interioară, iar nu forma, sînt acei ce au

toată simpatia lui Ruskin. În această concepție trebuie căutată una din rădăcinile mișcării pre-rafaelite. Acest interes al lui Ruskin pentru operele omenești, ca simboluri ale sufletului divin, l'a făcut să admire așa de mult Venetia veche, ai cărei locuitori au produs acele minunate monumente negate până azi. Și admirându-le, a cercetat care au fost virtuțile particulare ale aceluiași popor. Acesta a fost începutul preocupărilor lui sociale. Studiul stării materiale, a virtuților morale, a ideilor și obiceiurilor vechiului popor venețian, l'a făcut să vadă prăpastia cea mare care era între un asemenea popor, producător de comori de frumusețe, și sârmanul popor englez din timpul său.

Concepția lui Ruskin despre frumos, ce simbolizează esențialul, legile morale, ce oamenii și societățile nu pot lăsa uitării fără a degenera și dispărea, era prea încărcată de sentiment moral pentru a nu ajunge la predică unei morale și, într-o societate demoralizată printr-o schimbare prea bruscă și prea mare a condițiilor de viață, la predică unei morale sociale, care să se sfârșească cu o teorie a societății. Societatea pentru Ruskin, e un fenomen natural, un regn al naturii, cel mai nou și cel mai complex, studiului cărui aplică el regulile și legile stabilite și dovedite cu nenumărate exemple, pentru lumea animală, vegetală și minerală. Studiul său asupra cristalelor, în care dela început există o putere de voință constantă pentru a ajunge la forma hotărâtă, cercetările sale asupra plantelor celor mai amorse, asupra insectelor celor mai umile, sînt minuni de observație și de precizie științifică. Acest studiu face din Ruskin pe lângă un mare artist și filosof și un savant de frunte, și asemenea aptitudini și diversitate de cunoștințe asupra tuturor fenomenelor naturii, studiate în vederea cunoștinței lor aprofundate pentru a putea aplica

legile lor unei anumite direcții de activitate omenească, am putea spune că de la complexul și arișul geniu al unui Leonardo de Vinci, omenirea n'a mai avut ocazia de-a mai cunoaște.

Acea putere de voință, obscură, centrală, care împinge diferitele părți ale animalului, vegetalului și mineralului spre a ajunge la un tot hotărât și armonios, o vede el și în anonimii artiști constructori și decoratori ai catedralelor medievale. Dragostea lui pentru aceste edificii e egală cu aceea ce-o nutrește pentru vechea Venetie; fiindcă în acei artiști necunoscuți, în viața, gândirea și munca lor, vede el aceleași virtuți ce au servit și Venețienilor la realizarea monumentelor lor, virtuți ce propovăduiește el omenirii pentru a ajunge la stabilirea societății ideale, ce și are în catedralele gotice ca un fel de simbol. Aceste virtuți dorește el să le răspîndească în omenirea modernă prin educație. Aceasta trebuie să sapsă adînc în sufletul omului credința, iubirea de adevăr, admirația frumuseților naturii ca expresie a dumnezeirii, caritatea, iubirea aproapei; să dezvolte sănătatea, sensibilitatea și energia, care vor produce viața intensă ce se va traduce în afară prin forma frumoasă, înăuntru prin perfecțiunea morală. Pentru aceasta omul va fi învățat a munci, a exercita vechile meșteșuguri care cer totodată o încordare fizică ca și intelectuală, va fi deprins a asculta pentru a supune spiritul său unei discipline binefăcătoare ce va dezvolta într'insul instinctele sociale, va fi crescut în respectul vechilor ierarhii sociale ce și au rostul lor, natural, ca conducători locali și ai întregii societăți. Aceștia, la rîndul lor, vor fi crescuți în observarea datoriilor lor sociale către cei mai mici, de cultivare, educare și ridicare a acestora spre binele general. Fie-care clasă socială își are datoriile sale față de întreg, trebuie să contribuie cu munca sa la viața și progresul întregii națiuni.

El se ridică cu strășnicie contra exploatărei nevoilor celor mici de către clasele avute, proprietari, negustori, industriași, care nu și îndeplinesc datoriile lor sociale. Realizarea societății ideale se razimă pe ideile, contradictorii pentru mulți, a dreptății sociale și a unei autorități tradiționale. Statul lui Ruskin va fi creștin, monarhic-feodal, romantic și socialist, condus de un rege puternic, o aristocrație aleasă sau ereditară, conducătoarea naturală a popoului, industriile și comerțul fiind exercitate de corporațiile de muncitori, care fixează condițiunile muncii pentru fiecare meșteșug, sub supravegherea unor „căpitani de industrie“, cu salariu fix, beneficiile împărțindu-se între lucrători, care vor fi asigurați contra accidentelor, boalei și bătrâneții. Ast-fel numai va dispărea munca de ilot a lucrătorului modern, care va redeveni meșteșugarul demn, liber și sănătos din Evul Mediu, și setea de îmbogățire fără sfârșit care aduce împilarea celor de jos. Prin preocupările sale de soarta celor mici, prin idealul său al unei societăți, unde să domnească dreptatea, armonia și pacea, prin strășnicia cu care a combătut abuzurile industrialismului, Rus-

kin a fost un socialist, dar un socialist creștin și aristocratic. Ideile sale, în toate direcțiile, au avut o influență enormă, nu numai prin trezirea și răspîndirea în societatea engleză a cultului frumosului, dar și prin îndemnarea oamenilor de stat de-a realiza în legislație pe cît mai mult din doctrinele bătrînului moralist. Și se poate spune cu drept cuvînt că el a avut o parte covârșitoare în desvoltarea puterii și bogăției patriei sale și chiar în evoluția socialismului englez se 'ntrevăde încă influența ideilor sale. Aceste idei, în totalitatea lor, se 'ntind foarte departe în viitor și întreaga civilizație umană e chemată a se împărțăși cu 'ncetul de adevărurile ce Ruskin a sămanat. De aceea traducerea bucăților celor mai caracteristice puse la 'ndămina celor mulți prin volumul în care d. de La Sizeranne, cel mai credincios elev al maestrului, după o 'ntroducere ce schițează cu pietate personalitatea uriașă a autorului, redă cu măiestrie stilul neîntrecut de frumos și gîndirea curată și fecundă a bătrînului estete, va aduce foloase netăgăduite prin răspîndirea gustului de a cunoaște mai în a-

D. X.

Revista Revistelor.

Săptămîna (8 Ianuarie 1910). Un articol din acest număr a inspirat unui colaborator al nostru următoarea elegie:

O lacrimă pentru istoricul viitor.

Un foarte mare scriitor a spus că mîltîimea documentelor e cel mai sigur mijloc pentru un istoric de a nu descoperi adevărul...

În ultimele zile, a fost o mare discuție în presa romînă în privința atitudinii politice a așa numiților „foști socialiști“.

S'au scris multe.

Și nu e fără interes să menționăm aici părerea a doi oameni foarte inteligenți și abili minutori ai condeii lui.

D. C. Dobrogeanu-Gherea („Adevărul“, anul XXI, No. 7-294) zice că acești „foști socialiști“ reprezintă în partidul liberal elementul reacționar, care a cerut legea sindicatelor.

D. G. Panu („Săptămîna“, anul X, No. 1) zice că acești „foști socialiști“ au rămas tot socialiști și'n partidul liberal, și că s'au opus legii sindicatelor.

Nu vedeți de pe acum perplexitatea bietului istoric viitor ?

El își va zice desigur:

C. Dobrogeanu-Gherea, care a fost în zilele sale socialist și deci „specialist în socialism“, care a fost un „om de carte“, un „cercetător“, nu putea să se înșele în privința sentimentelor și activității acelor „foști socialiști“...

Dar același istoric își va mai zice:

G. Panu, care a fost în vremea lui liberal, deci în măsură de a cunoaște ce se petrecea în partidul său, care a fost un om inteligent și un spirit plin de discernămint, nu putea să nu-și dea samă de sentimentele acelor „foști socialiști“ și să se înșele în privința activității lor...

Și, în fața acestor două eminente izvoare, amănate dela două dintre cele mai distinse spirite dela începutul veacului al XX-lea,—bietul istoric va rămînea în trista postură a ilustrului megar al lui Boridau.

Campaia (Decembrie).

Cei Patru nu se desmint. Această revistă e cu mult pe deasupra tuturor publicațiilor săptămînale. Au și norocul că nu sînt siliți să „incurajeze“ tinerele talente care apar etc... Ce fericiți oamenii aceștia, care nu sînt supuși la tortura de a ceti zilnic cite douăzeci de producții literare „în proză și în versuri“ ale celor care bat cu atîta îndirjire la poarta literelor romîne!...

Lucașfărul (Ianuarie, Nr. 1 și 2).

Nr. 1 e consacrat în mare parte lui I. Creangă.—D. Em. Girleanu povestește peripețiile unor manuscrise ale marelui nostru scriitor. Povestea nu e complectă: aceste manuscrise au mai hălăduit și pe aiurea. Le-am văzut noi înșine, acum vre-o 10—12 ani, la un anticar, care cerea pe ele o sumă extraordinară. Tot pe-atunci am auzit

de niște foi ale lui Creangă, cu care un hrânzar învălea marfa vindută clienților.. Am căutat pe onorabilul comerciant, dar n'am putut găsi nimic...etc.

În Numerele 1 și 2, *Lucașărul* publică răspunsurile citorva scriitorii la întrebările ce această revistă le-a pus asupra „poporanismului”. D-nii Caragiale și Sadoveanu au răspuns ceia ce trebuie să răspundă un creator: poetul să aibă talent. D. Gherea s'a scuzat că nu are vreme, ocupat fiind cu „volumul”. Alții au răspuns după „temperamentul lor intelectual”: D. Lovinescu, acest drăgălaș critic-colibri, dă din aripioare; hoplitul d. Motru se arată cam irascibil; d. M. Simionescu-Rîmniceanu găsește ocazia să reapară pe arena literară cu teoriile d-sale de anțert.—Volumul de poezii al d-lui Cerna a dat ocazie d-lui G. B. Duiică să scrie un articol critic foarte complicat.

Incolo, literatură și articole interesante.

Revista Politică și Literară (Blaj, Noembrie—Decembrie) cuprinde, ca întotdeauna, bucăți literare și articole mai ales de politică. Recomandăm această revistă ardelenilor care completează pe „*Lucașărul*”, care tratează foarte rar problemele politice.

Junimea Literară (Cernăuți, Noembrie—Decembrie), număr consacrat în mare parte mitropolitului Șaguna. Remarcăm articolele d-lui Lupaș, poate cel mai bun cunoscător al activității marelui mitropolit.

1907 (Decembrie).

E o revistă politică,—un fel de tribună liberă, dar cu o pronunțată culoare conservator-democrată. Conține uneori interesante articole și, mai ales, notițe picante... Atacul, *personal* la adresa colaboratorului nostru, d. Georgescu Severin, despre ale cărui *idei* n'am văzut nici un cuvânt în „1907”, ni s'a părut cu totul curios. Probabil o fi existând născăiva chestii

personale între d. Georgescu, pe care nu-l cunoaștem personal, și 'ntre autorul notiței, pe care deasemenea nu-l cunoaștem.

Nona Revistă Română (Decembrie).

Intr'un articol—*Scrișori către tineri*—d. Radulescu-Motru declară că d. Take Ionescu este reprezentantul cel mai strălucit al *claselor mijlocii*... Intr'un discurs, d. Bădărău a folosit înțat o expresie mai proprie: D-sa a declarat că partidul d-sale e reprezentantul democrației *urbane*.

Astă-vară, un colaborator al nostru a scris în această revistă că partidul conservator-democrat reprezintă clasele mijlocii urbane, cărora,— direct, indirect, cât merită, mai mult decît merită, mai puțin decît merită,—li se răsplătește munca din buget...

Apropierea spuselor corifeilor partidului conservator-democrat de cele spuse de colaboratorul nostru, ni s'a părut că nu e fără nici un interes pentru cititorii acestei reviste.

Nemul Românesc (25 Decembrie).

Nu ne putem opri de a nu releva o admirabilă schiță,—*Prin Mahalale*,—datorită d-lui H. Stahl, scrisă cu mult simț de observație, cu mult humor, cu multă sfință și cu o mare îndăminare de stil și de limbă.

Revista Generală a Invățămîntului (Decembrie).

D. *Adamescu* scrie un articol asupra Muzeului pedagogic. D-sa propune ca model de urmat, potrivit însă cu nevoile și mijloacele noastre, Muzeul pedagogic din Paris. D-sa ar dori ca „Muzeul” să cuprindă șase mari secțiuni: 1) Muzeul școalelor, cuprinzînd partea materială a învățămîntului; 2) Biblioteca cărților didactice din trecut și prezent; 3) Oficiul de informații și de studii, cuprinzînd statistici asupra stării învățămîntului dela noi și din alte țări. (Acest oficiu

ar organiza cursuri și conferințe pentru corpul didactic); 4) Educația populară ar necesita o diviziune specială; 5) Arhiva, — și 6) Secția retrospectivă, cuprinzând hărți, aparate, întrebuințate în școlile noastre din timpurile cele mai vechi până azi.

Mai remarcăm interesantele observații ale d-lui *M. Dimitrescu* asupra vieții intelectuale și morale a școlilor din Germania, — și un articol asupra situației școlilor romine din Ungaria.

Arhiva (Iași, Decembre 1909).

Revista ieșană *Arhiva* a împlinit 20 de ani de existență. Numărul festiv după Decembre, menit a sărbători acest însemnat eveniment, cuprinde interesante și variate articole, între care observăm: articole de filologie semnate de d-nii *A. Philippide* (Din moda românească: *baider*), *G. Pascu* (Elemente vechi germane în românește: *bară, fâlcari, zgribur*); articole de istorie semnate de d-nii *T. T. Burada* (Despre unele formalități la strămutarea proprietăților în vechea legislație a Moldovei), *Gh. Ghibanescu* (Din istoria vecinătății în Moldova); — o singură bucată literară: *Lui (versuri)* de *Ana Conta-Kernbach*; — judicioase recenzii semnate de d-nii *O. Botez*, *I. Borcea*, *G. Pascu* și *E. A.*

În primul articol, *Douăzeci de ani de muncă*, d. *A. D. Xenopol* arată cum, după strămutarea *Convorbirilor Literare* la București și descompunerea *Junimii*, intelectualii ieșeni au simțit nevoia de a se grupa din nou. Astfel la 1888 s-a născut „Societatea științifică și literară din Iași”, al cărei organ de publicitate, *Arhiva*, a și început a apărea cu începere din 1889. Grație studiilor serioase publicate de membrii societății, studii privitoare mai ales la istorie, filologie și științe exacte. *Arhiva* s-a impus dela început ca o revistă de primul rang. Primele 5—6 volume sînt chiar mai

importante decît volumele corespunzătoare din *Convorbiri Literare*.

Astăzi, după 20 de ani, *Arhiva* apare desigur cu o mai puțină strălucire, dar cu aceeași atitudine cumpănită față de problemele literare-culturale dela ordinea zilei.

La Revue (Ianuarie 1910).

Tolstoi publică sub formă de scrisoare către un student un articol, *Dreptul și minciunile sale*, în care critică cu asprime ideea de drept, ce se propagă de pe catedrele oficiale. Fondul criticii sale e că în afară de preceptul „Iubește pe aproapele tău ca pe tine însuși, și prin urmare a nu face altora ceea ce n-am voi să ne facă ei nouă”, — toată știința dreptului e „o formidabilă galimatias”. *Dreptul* conceput și propagat de clasa dominantă a servit și servește la menținerea supremației acestei clase, la oprirea celor săraci și umili. „Și nu se poate vedea mai clar gradul de josnică mentalitate, până la care s-au coborât camarii din zilele noastre. Decît în acest fenomen uimitor că adunarea raționamentelor celor mai obscure și mai vagi, exprimate în termeni artificiali, ridiculi, fără înțeles, a recunoscută în lumea noastră ca „știință”, „predată serios în academii și universități”. Plecînd dela aceste premise, filozoful trece în revizie toate ramurile acestei discipline: drept natural, politic, civil, criminal, ecleziastic, etc., exemplificîndu-le cu o amară ironie. Concluzia sa, concordînd cu doctrina sa (*Tolstoi* are groază de acest cuvînt), e revenirea la simplitatea biblică, la principiul enunțat mai sus, „așa de firesc inimii omenești, așa de rațional”.

D-na Philippe de Néry continuă articolul său *Printre sfinți și posedați*, la Paris, făcîndu-ne cunoscut riturile extravagante și ciudate ale așa numitei „filozofie ocultă cosmică, nereligioasă”, precum și cultul *Sfintei Philomena*

Sint lucruri foarte amuzante, expuse de romancieră într-un stil de o fină ironie, și care în fond nu-s decât reminiscentenți neoplatonici și credinți egiptene.

Revue des Idées (Decembrie).

Intr-un lung studiu, *Legea de constanță și incalculabilul*, Jules de Gaultier reia cu noi argumente ideile susținute în opera sa „La morale et l'indépendance des mœurs”. În domeniul moravurilor există, după el, un element incalculabil, fiindcă moravurile se alțoiesc pe seria fenomenelor biologice, serie care a apărut cea din urmă în ordinea lanțului causal. Apariția speciilor succesive aduce în substanța faptului biologic ceva nou, inedit, incalculabil, și orice formă fiziologică nouă aduce cu ea apele, instincte, dorinți, care au și ele un caracter incalculabil.

Și, dacă din punct de vedere fiziologic specia umană pare definitiv fixată și incapabilă de a da naștere la o specie nouă, senzibilitatea și intelctul ce se dezvoltă pe trunchiul fiziologic cuprind în sinul lor un destin necunoscut și incalculabil.

Léon Jaloustre scrie despre noțiunea de teorie fizică la cei vechi, după opera lui Pierre Duhem.

Azi, fizicienii nu cred în necesitatea unei metafizice alături de știință. La cei vechi, dimpotrivă, metafizica domina știința, și, pentru a fi acceptabilă, orice teorie trebuia să fie întâi conformă cu natura lucrurilor, adică cu principiile metafiziceii epocii.

La Nouvelle Revue (Decembrie 1909).

Intr-un articol intitulat *Afaceri din Spania*, Joseph Ribet își propune să arăte în scurt relele de care suferă această nenorocită țară. Autorul constată că sint mai multe centre anarhiste în Spania, că anarhismul e în plină dezvoltare acolo, și că între clericalism și anarhism e o luptă pe

viață și pe moarte, ambele tendinți căutând una să lovească, cealaltă să utilizeze republicanismului. Și Ferrer e una din victimele acestei lupte: fără a fi anarhist, el era foarte urit de clericali, pentru că era un mare propagator de cultură în țara sa,—deaceia preoțimea a căutat să scape de el, și a scăpat, dupăcum se știe. *Preoțimea*, iată cea dintâi și cea mai dureroasă rană a Spaniei; această preoțime nu s-a adaptat ideilor moderne, ea a rămas medievală și stăpânește țara prin teroare și fanatism. Această preoțime întroține al doilea mare rău, de care suferă Spania: *ignoranța*. În adevăr, din 18 milioane de locuitori 12 milioane nu știu carte deloc; iar din cei 6 milioane care sint știutori de carte majoritatea nu știu decit să scrie și să citească. Din contra, titrații sint foarte numeroși proporțional cu populația: astfel, pe cind în Franța sint 8.147 studenți în Drept la o populație de 38 milioane, și în Germania 8.413 studenți la 62 milioane locuitori,—Spania are 11.200 studenți la 18 milioane de locuitori!.. Astfel, cea dintâi reformă necesară Spaniei este cea prin care s-ar răspîndi cultura inferioară și s-ar restrînge numărul titraților. La fanatismul religios și la ignoranță se mai adaugă un al treilea rău: *pauperismul*: lucrătorii agricoli mor literalmente de foame într-o țară îmbielșugată d. la natură și alături de un lux exagerat și de bogății mari, care merg de se prăpădesc în străinătate. Autorul vede însă din punct de vedere moral oarecare încrepături de îndreptare și crede, ca și Harelock Ellis, că ridicarea Spaniei se va face prin ajutorul femeii, care în Spania e mai liberă în gîndire ca bărbatul, mai vrednică și mai îndrăzneală.

Ocupîndu-se de cauzele și efectele întrevederii dintre Țarul Rusiei și Regele Italiei la Raconigi, *Raqueni*

crede că raporturile dintre Italia și Rusia s-au întărit mult mai tare prin această întâlnire, și că, fără a fi o manifestație ostilă Austriei, și fără a indica o apropiată disoluție a triplei alianțe, vizita Țarului în Italia înseamnă o nouă evoluție a politicii externe italiene, pe care, în orice caz, a provocat-o politica brutală a lui d'Arenthel. Italia tinde din ce în ce mai mult să se sustragă pretențiilor aliaților săi, Germania și Austria, deoarece, în loc de primejdia „panslavismului“, pe care Bismarck i-o sugerase lui Crispi, bărbații politicii ai Italiei de azi văd mai degrabă primejdia „pangermanismului“, mai reală și mai apropiată într-adevăr.

La Revue du Mois (Decembrie 1909).

Asupra expansiunii germane în Elveția publică *A. Danz* un studiu amănunțit, în care arată pricinile acestui fenomen, evoluția și starea lui actuală. De la începutul evului mediu, populațiile de rasă germanică au arătat o mare forță de expansiune în Elveția, mărirind mereu domeniul limbii germane în această țară. Principala cauză e etnică: Germanii sînt mai prolifici,—așa, de pildă, natalitatea cea mai mare (37%) e în cantonul german d'Appenzell, pe cînd cea mai mică (22%) e în cantonul francez Geneva. Urmărind expansiunea germană de la marile năvăliri până în sec. XIX, autorul arată cum Germanii au cucerit pe cale pașnică, pas cu pas, diferite regiuni, pe care le populau, întinzîndu-se mereu în dauna elementului roman. Din acest din urmă element numai Francezii, ajutați și de hotarele naturale, au rezistat infiltrației germane, pe cînd elementul „romanche“ tinde din ce în ce să dispară în fața celui german. Acum în urmă, Italienii emigranți din sud au început să pue stavila expauziunii germane și chiar au recuștigat pentru limba italiană,

multe localități, pe care le ocupau exclusiv Germanii. Astfel, cele trei elemente, care se află azi față în față în Elveția, sînt Germanii, Italienii și Francezii.

Régis Michaud publică un studiu asupra romancierii americane M-me E. Wharton,—un fel de Paul Bourget al Americii, cum o caracterizază autorul. D-na Wharton și-a făcut o specialitate din romanele din viața înaltei societăți americane; romanciera e realistă și o fină observatoare psiholoaga. Deși autoarea nu-și pune probleme, și în orice caz nu le rezolvă chiar cînd ele se pun prin natura subiectului, deși nu caută legi, ci numai expune fapte, totuși romanele ei au mare succes, și chiar unul din ele, tradus în franceză (The House of Mirth—Chez les Heureux du Monde) a fost foarte bine apreciat în lumea literară franceză.

Nuova Antologia (1 Noembrie 1903). *Enrico Ferri*—Cesare Lombroso. Cesare Lombroso s-a născut la Verona, la 10 Ianuar 1836, din părinți israeliți. De mic copil dădu semne de o precocitate neobișnuită. Fiica sa, Paola, povestește că el își amintea emoțiunii puternice, avute la vîrsta de 9 și 11 luni. La patru ani putea deja să citească, și, puțin în urmă, se entuziasma la lectura „Vieților“ lui Plutarh. Cînd era de 15 ani, publică o „Iacercare asupra istoriei Republicii Romane“ și un „Tablou istoric al vechii agriculturi în Italia“. Cursurile universitare le începe la Padova, în 1853, le continuă la Viena și le termină la Pavia. Aici, în vîrstă de 19 ani, publică un studiu asupra „Nebuniei lui Cardano“, care poate fi considerat ca preludiul studiilor sale asupra „Omului de geniu“. La 1859, înălăcărîndu-se de ideea liberării patriei, se înrolă, în contra voinții părinților, în armată, fugînd din Verona în Elveția și de acolo la Torino. Fu primit ca locotenent medic

și fu trimis în Calabria, unde rămase citva timp, petrecându-și orele libere cu studiarea locului și a locuitorilor, asupra cărora publică un studiu în 1863, pe care-l republică în 1898. Părăsind viața militară, își începu cariera academică în 1864, la universitatea din Pavia, unde fu însărcinat cu predarea cursului de medicină legală, cu un salariu de 1.200 fr. pe an. Pentru puțină vreme își întrerupse cursurile, primind direcțiunea casei de nebuni din Pesaro, și le reluă apoi iarăși, pentru a nu le mai părăsi până la moarte. La 1876, reuși prin concurs ca profesor extraordinar la universitatea din Torino, dar fu numit de Ruggero Bonghi ca profesor ordinar „pentru meritata celebritate științifică”. Cesare Lombroso, zice autorul, a aruncat lumii asupra abisului întunecos al tuturor formelor răului în existența omenească: nebunia, crima, prostituția, alcoolismul, eretismul, pelagra. De la aceste studii nu s-a întrerupt de cit pentru a cerceta alte forme excepționale ale viciei omenești, precum sint: geniul în știință și în arte și revoluțiunile politice. La urma fu atras de fenomenele stranii ale ipnotismului și ale medianismului. În 1906, cu ocazia jubileului său științific, nu numai fiicele sale, Paola și Gina, publicară un volum „Appunti sulla vita e le opere di Cesare Lombroso” (Torino, Bocca, 1906), ci și mai mulți oameni de știință și foști elevi ai săi publicară o serie de monografii: „L'opera di Cesare Lombroso nella scienza e nelle sue applicazioni” (Torino, Bocca, 2-a ediție, 1908, cu o prefață de Leonardo Bianchi). Din aceste cărți oricine își poate face o idee exactă despre însemnătatea lui Lombroso, ca om de știință.—Se înțelege că nu tot ce a scris el va rămânea neatins; cercelările și experiențele ulterioare vor corecta multe din afirmările sale. Fundamentul ope-

rei sale va rămânea însă ca ova din etapele cele mai glorioase în necurmată luptă a umanității contra necunoscutului.

Rivista d'Italia (Noembrie 1909).

R. Scilava—Regele în poeme. Un lucru curios, care se observă în poemele franceze din ciclul carolingian, zice autorul, e înfățișarea cu totul subordonată a marelui împărat, care de multe ori e tratat foarte irreverentios de către baroni, supușii săi. Multe explicații s-au adus acestui fapt. Cea mai puțin probabilă e aceea a lui P. Meyer, după care autorii ar fi urmărit prin aceasta un scop moral, voind să demonstreze în ce situații proaste ajunge un suveran, cînd se încrede în consilierii săi și cade în nedreptate. S-a mai crezut că în memoria poporului s-ar fi născut confuzie între Carol cel Mare și degenerații săi urmași. Nici această explicație nu e cea justă, căci în unele poeme, precum *Aiol*, *Ludovic Piosul*, e reprezentat sub culori foarte favorabile și de obicei se întâmplă contrariul, adică, mărirea legendară a unui personaj, creștea și valoarea urmașilor săi. O explicație care cuprinde o parte de adevăr e aceea, că portretul lui Carol cel Mare, așa cum ni-l prezintă poemele, e datorit aspirațiilor feudalistului francez, veșnic în opoziție cu monarhia centrală, în primele secole capetiene. Această explicație nu poate fi considerată ca completă, dacă să ia în băgare de seamă, că în poemile epice ale tuturor popoarelor, de obicei regele e inferior în merite față de un erou oarecare, injust față de acest erou și umilit de acesta la urmă. Astfel e Agamemnon față de Achile, în *Iliada*, Gunter față de Sigfrid și Hagen în ciutețul *Nibelungilor*. Tot așa e în poemile orientale; în poema lui Firdussi eroul Rustem întrece cu mult pe regele Kavus, și doară „Cartea regilor” a fost scrisă pentru un rege,

un succesor al lui Kavus, nu pentru vreun baron rebel.

Cel dintâi care a relevat inferioritatea regilor în poeme, a fost poetul *Uhland*, în opera sa „*Schriften zur Geschichte der Dichtung und Sage*“, în care el citează, pe lângă Gunter și pe Attila, care în poemă nu e de loc reprezentat ca o personalitate puternică: Un altul care a observat acest lucru e italianul *Pizzi* în „istoria poeziei persane“. El încearcă și o explicație: „regele, care conduce o expediție, lasă execuția planurilor sale unui erou, care ca grad îi e inferior, dar care îl întrece în vitejie. Poporul neputându-și da sama cât e de mare meritul celui care conduce acțiunea, glorifică pe vreun erou secundar“. Această diviziune însă între minți și brațe, se potrivește prea puțin pentru epocile eroice. Explicația care se pare autorului adevărată și pe care o propune e următoarea: Poporul iubesc să-și reprezinte pe eroii săi, tineri.

Această tinerețe n-o poate însă atribui regelui, fiindcă în fruntea unui popor trebuie să fie un om matur și fiindcă cum a observat *P. Rajna* „prelungirea vieții e unul din efectele colaborațiunii epice pentru cel ce stă pe tron“. A două pricină este tendința de a distribui cu oarecare egalizare darurile soartei: regele are prin origină comanda supremă și toate onorurile; un altul trebuie să aibă vitejia și celelalte calități războinice.

Deutsche Revue (Noembrie 1909). Dr. *Robert Gaupp*—Nervositatea creștândă a timpului nostru.

Autorul își propune să discute o serie de chestiuni, care s'ar putea formula în întrebările: Ce înțelegem prin nervozitate? Cînd numim un om nervos și cînd o epocă întreagă? Este nervozitatea timpului nostru în creștere? Dacă da, care sint cauzele și ce măsuri s'ar putea lua în potrivă? Tuturor stărilor, căror în deobște li

se dă numele de „nervozitate“, le sint comune o serie de simptome psihice. Mai întâi o oboseală și o istovire patologică: apoi o excitabilitate și o sensibilitate exagerată față de excitațiile externe. Adesea o auto-observație migăloasă produce ipochondrie și colorează în negru toate aspectele vieții. La acestea se adaugă simptome fizice: dureri de cap, amețeli, insomnii, bătaii de inimă, dureri de stomac, etc. În cazuri grele, tulburarea poate merge pînă la nebunie. Simptomul fundamental pentru toți este așa numita „slăbiciune excitabilă“. Foarte mici excitații produc reacții, dar acestea nu-s durabile, ci, în curînd toate hotărîrile și planurile is părăsitate. La toți nervoșii se observă un mare dezechilibru între voință și putință, la care de multe ori se adaugă și un egoism fără margini. Aceleași simptome se regăsesc și la ceea ce noi numim nervozitatea timpului nostru. O sensibilitate exagerată, o predilecție pentru vorbe mari alături de o voință slabă, o veșnică elălăuire, o goană nebună după cîștig alături de incapacitatea de a se bucura de lucrul cîștigat. Pe terenul religios sau un materialism cras, sau o credință fără gîndire, pe terenul artei, teoria „artei pentru artă“ care adesea ascunde numai sărăcia de idei și neputința constructivă. Și totuși alături de această destrămare a unei culturi nervoase, se găsesc o sumă de trăsături frumoase: sensibilitatea crescută nu mai poate suferi nimic brutal; mila ușor trezită ușurează nevoile; operele mari găsesc un ecou puternic etc. Întrebarea dacă nervozitatea timpului nostru e mai mare ca ultimădată, e de mulți afirmată, dar o probă statistică e greu de adus. Istoria ne mai arată asemenea epoci nervoase: epoca alexandrină (sec. 3 și 4 a cr.), epoca imperiului roman, veacul al 18-lea în Franța.

Cauzele nervozității sint multiple.

Intai e moștenirea, care explică cele mai grele cazuri. Apoi vin: beția, surmenajul în școală, greșeli în alegerea carierii, greutatea luptei pentru viață, etc. La acestea trebuie să se adauge și felul raporturilor sexuale din timpul nostru. Cauzele fiind așa de variate și în mare parte urmări fatale ale condițiilor culturii noastre, problema combaterii nervozității devine foarte grea. Intrucît nervozitatea e produsă de dezvoltarea orașelor și de formele muncii moderne, ea trebuie să fie combătută de igiena socială: scutirea muncilor oboșitoare și mecanice, reforma locuințelor, descentralizarea marelor orașe, crearea de parcuri și grădini, fondarea de biblioteci populare, combaterea alcoolismului și a boalelor venerice, etc. În lupta însă contra individualismului, lipsește astăzi un puternic aliat: religia.

Deutsche Rundschau (Noembrie 1909).

Otto Baschin—Telurile și rezultatele cercetărilor arctice. Autorul începe prin a-și arăta încrederea în afirmațiile Dr.-ului Cook, în privința descoperirii polului nordic și-și explică atacurile violente contra acestuia din partea lui Peary, prin motivul omenească dar regretabil al unei ambiții jignite. În ce privește însuși punctul care are dreptul de a se numi „pol“, el arată că acesta e imposibil de fixat exact, ci, prin observații astronomice în timpul verii nordice, se poate stabili numai o întindere de vre-un Kilonetru pătrat suprafața, în lăuntrul căreia se poate afirma că trebuie să se găsească și punctul numit pol. Trezind la istoricul cercetărilor arctice, se poate vedea cum au fost, după vremuri, determinate de diferite scopuri. Cea dintâi explorare se datorește ideilor pitagoriciene despre forma rotundă a pământului, și a fost întreprinsă de călăra Pytheas din Massilia, pe la anul 330 a. Ch. După aceasta

primă încercare trecu aproape un mileniu, pînă ce cercetările arctice căpătară un nou îmbold, de data aceasta de natură comercială. După marile descoperiri geografice ale lui Marco Polo, Columb și Vasco da Gama și după ce Spaniolii și Portugezii monopolizară drumul către Est și cel către Vest, un italian în serviciul Angliei, John Cabot și fiul său Sebastian, arătară contemporanilor săi, că pentru popoarele europene, drumul către îndepărtatul Răsărit, trebuie să fie cu atît mai scurt, cu cît se ridică mai spre nord. Conduși de această idee, ei și întreprinseră în anul 1497 o expediție și ajunseră astfel descoperitorii continentului America cu 13 luni înaintea lui Columb, care pînă în acest timp nu călcasese decît pămîntul insulelor. După această primă expediție, urmau apoi multe altele: 184 de încercări s-au făcut pentru găsirea unei treceri spre Est și Vest, peste polul nordic. Între cele mai importante e destul a aminti pe cea a lui Hudson (1607). Deși aceste expediții costară multe vieți și un drum spre Oceanul Pacific prin marea polară nu putu fi găsit, totuși ele avură ca rezultat practic găsirea unor bogate teritorii de vinat balene și foc și contribuiră mult la mărirea cunoștințelor noastre asupra ținuturilor nordice. Părăsindu-se ideea găsirii unei comunicații peste ținuturile arctice, interesul pentru expedițiile polare fu din nou trezit prin cercetările asupra magnetismului pămîntului. James Clark Ross, descoperi la 1829 polul magnetic de nord și tot el în anii 1839—42, fixă și locul în care trebuia să se găsească și polul magnetic de sud. Aceste succese provocară în 1845 expediția lui John Franklin, care plecă cu două corăbii și 138 oameni și nu se mai întoarse. Toate expedițiile trimise spre salvarea lui, fură inutile, dar avură de rezultat că mult căutatul drum de

trece spre nord, fu în fine descoperit. Englezul Mac Clure, în anul 1850, fu cel dintâi care pornind dinspre strimtoarea de Bering, ajunse prin apele arctice, în oceanul Atlantic. După dinzul, în 1906, norvegianul Roald Amundsen, reuși să treacă din oceanul Atlantic în cel Pacific.

Sozialistische Monatshefte (Noembrie 1909). *Roman Streltsov* — O transformare a social-democrației ruse. Socialismul rus stă în fața unei noi grupări. Altit în partida bolșevistă, eil și în cea menșevistă, au loc crize. Din cea din urmă a eșit Plechanow, fiindcă îi părea prea oportunistă; cea dintâi, din potrivă, a exclus ea pe mai mulți membri, fiindcă îi păreau prea radicali. Aceștia vor să formeze o grupare nouă, perind Plechanow se pare că vrea să se alipească de bolșeviști. Pricinile neînțelegerilor în aceste amândouă grupe sînt diferite. Mai întai, trebuie constatat că organizația altit a partidelor locale, eil și a instanțelor centrale, se află aproape în completă disoluție. Bolșevii, care pînă la urmă au visat o revoluție populară, puneau preț pe organizațiile ilegale, neglijînd cu totul pe cele legale. Acuma însă, mulți din ei s-au coavins de inutilitatea sforțărilor revoluționare, și numai puțini au rămas credincioși vechii concepții. Din potrivă menșevii au pus totdeauna centrul de greutate în organizarea legală a proletariatului, și deaceia și acum își dau toată silința pentru a reface organizația așa de zdruncinată a partidului. Tocmai pentru aceasta ei resping ca întreprindere demoralizatoare toate „organizările de luptă”, „grupele tehnico-militare”, etc., și își atrag astfel atacuri violente din partea bolșevistilor extremi, care îi numesc „lichidatorii” partidului. Lupta pentru organizare ocupă toate direcțiile partidului; din potrivă, polemica, care a izbucnit între ambele aripi ale bolșe-

viștilor, interesează numai pe aceștia.

Neînțelegerile sînt mai mult de natură tactică și teoretică. Diferențele teoretice sînt din domeniul religiei și filozofiei: o parte din membri și-au însușit ideile lui Mach și ale lui Avenarius, care, la marxiști, trec drept reacționare.

Nu mai puțin contribuie la neînțelegeri și diferențele de natură tactică, și aici mai cu samă poziția față de Dumă a stîrnit lupta. Se dă Dumei prea mare importanță: acesta e reproșul pe care bolșevii îl excluși il aduc foștilor lor tovarăși.

The Contemporary Review. (Decembrie, 1909. London).

Lorzii și Constituția e o foarte interesantă discuție a d. L. T. Hobhouse, asupra dreptului eil au Lorzii de a se amesteca în fixarea bugetului Angliei. Lupta politică, care se dă acum între Uniuniști—partizani ai sistemului protecționist—și Liberali uniți cu Partidul Muncii—partizani ai sistemului liber schimbist—are un interes mai mult decît actual. Se știe că dizolvarea Camerei Comunelor a fost pricinuită de refuzul deghizat al Camerei Lorzilor de a admite bugetul trecut prin Camera Comunelor. Bugetul a fost respins de Lorzi pentru că sporul de 450.000.000 lei, cerut pentru flotă și reforme sociale, democratice, se procura din taxele pe veniturile celor bogăți, deci în primul rînd din taxele pe veniturile colosale ale Lorzilor. În asemenea împrejurări e greu de admis că *interesele personale* ale Lorzilor n-au avut de data asta o mare influență în gestul temerar de a respinge bugetul. Dreptul de a hotărî bugetul Marii Britanii era privit ca un drept exclusiv al Camerei Comunelor. De 250 ani Camera Lorzilor n-a îndrăznit să respingă bugetul votat de Camera Comunelor; de aceea acest pas îndrăzneț al Lorzilor a ridicat chestia constituțională: are ca-

mera Lorzilor, după Constituție, dreptul de veto asupra bugetului? Această întrebare pare desigur foarte curioasă pentru un Român, care știe că în Constituție sînt scrise drepturile și prerogativele Paterilor în Slat și că deci asemenea chestii nu se hotărăsc prin discuții ci prin consultarea Constituției scrise. În Anglia Constituția nu e scrisă; ea nu e fixată prin legi scrise ci crește din precedent în precedent, păstrîndu-și caracterul de fapt al celei mai democratice constituții. O astfel de constituție a adus Angliei mari servicii pînă acum; elasticitatea ei o pune în putința de a se adopta mai ușor la noile împrejurări și să conducă astfel poporul prin schimbări sociale profunde fără să provoace tulburări de echilibru. Din punct de vedere practic supravețuirea instituțiilor vechi nu are nici o importanță pentru Englez: ele rămîn numai forme. Camera Lorzilor, de multă vreme era considerată în rîndul unor asemenea instituții formale, trecîndu-se de fapt toată puterea în mîna Camerei Comunelor. Istoria contemporană a Camerei Lorzilor însă dovedește că asemenea instituții formale trec, cînd împrejurările le sînt favorabile, din domeniul ficțiunii arhaice în al realității actuale. După ce vechea dușmănie între pămînt și capital a încelat în Anglia și marele interese s-au concentrat, puterea efectivă a Camerei Lorzilor tot a crescut căutînd neconținut să-și valorifice dreptul de veto. Acest proces începe de prin 1884: Gladstone prevedea deja sosirea conflictului acut între cele două Camere. Treptat, treptat, Camera Lorzilor s-a umplut cu oameni de ai partidului conservator. Astăzi e următoarea situație politică: Cînd guvernul e conservator și deci e o majoritate conservatoare în Camera Comunelor, Camera Lorzilor nu-și exercită dreptul ei de control—trăiește ca formă— lăsînd toată puterea

în mîna Camerei Comunelor. Cînd guvernul e liberal și deci Camera Comunelor e compusă din o majoritate liberală, atunci camera Lorzilor își recapătă viața, trece dela simplă formă la putere reală, care zădărnicește activitatea Camerei Comunelor. Astfel putința de a legifera nu rămîne decît unui guvern conservator, prin acest mecanism, pe care numai conservatorii pot fi stăpîni. De aceea, lupta ce se dă acum pe chestia bugetului are un înțeles constituțional mult mai adînc. Trebuie să se fixeze și să se îngreudească drepturile Camerei Lorzilor, care azi a ajuns o piedecă în dezvoltarea democratică a Britaniei. În împrejurările de acum, Liberalii nu-și mai pot lua răspunderea de a conduce destinele Angliei, fără a li se da în același timp și putința de a-și realiza programul de reforme pentru îndeplinirea căruia a cerut încrederea țării. Dar aceasta înseamnă fixarea precisă a drepturilor celor două Camere adică Constituția scrisă.

Saturday Review (Decembrie).

În cel din urmă număr al revistei, un partizan al teoriei imperialiste, care se ascunde în dosul pseudonimului „modest” de Vates, reduce în discuție chestia atît de dezbătută asupra foloaselor, pe care le-ar aduce Angliei și coloniilor ei forma de *Gubernămînt Imperial*, ca urmare a unui regim imperialist. Credincios pseudonimului ce și-a luat, Vates schițează în acest prim articol,—chestia urmează să fie expusă pe larg în citeva articole succesive—o schemă a viitoare forme de guvernămînt imperialiste, care după proococirea sa e singura chemată să facă din Anglia cel mai puternic stat din lume. Autorul recunoaște că caracteristica spiritului britanic e de a rezolvi problemele de natura aceasta mai mult în chip intuitiv de cit intelectual. Nu e mai puțin adevărat însă că o schemă de organi-

zare în spirit francez, care să vie cu soluții și definiții gata așternute pe hirtie, ar fi putut de mult, crede el, să realizeze acest imperiu. De aceea poate încearcă și el să schițeze în câteva puncte bazele, pe care se va stabili viitorul imperiu colonial: 1) Nici un produs să nu poată fi importat din o țară, în afară de imperiu, în condiții tot așa de prielnice, ca acele acordate aceluiaș produs preschimbat între două țări făcând parte din imperiu. Și autorul crede că concurența firească dintre producătorii țării federate astfel protejată, va fi un factor destul de puternic spre a menține prețurile de pînă acum, fără o aprecieabilă urcare a lor. 2) Nici un produs să nu poată fi importat din vreo țară făcând sau nu parte din imperiu, într-una care face parte din el, pe un preț mai mic de cît costul normal de producție în țara de origină. Aceasta pentru a evita urmările nefaste, pe care le are pentru industria unei țări liber-schimbiste faptul, că o altă țară protecționistă exportă în cea dinlăi, jumătate din anume produse ale sale, pe mai puțin de cît costă fabricarea lor și cîștigă totuși suficient în total, din pricina că realaltă jumătate din produsele sale le vinde în interior pe un preț destul de urcat la adăpostul tarifului vamal. 3) Se va prelua un fond de rezervă proporțional cu bogăția fiecărei țări din imperiu, pentru a veni în sprijinul unor industrii începătoare, sau a subvenționa cît de puțin pe acele

existente, atunci cînd sînt amenințate de concurența unui alt stat. Astfel o subvenție temporară și neînsemnată acordată de stat, pentru fie care kilode unt exportat a fost indeajuns pentru colonia Victoria din Australia, pentru ca să-și dezvolte în chip extraordinar această industrie, sporindu-și de douăzeci de ori exportul în timp de șaisprezece ani. 4) Organizația imperială centrală va îngriji de apărarea navală a imperiului. Urmează alte câteva puncte mai puțin însemnate privitoare la unilatea regimului fiscal și la măsurile de constrîngere. Cabinetul imperial însărcinat să aducă la îndeplinire aceste însărcinări va fi compus din membrii aleși de parlamentele tuturor țărilor constitutive în număr proporțional cu însemnătatea lor, afară de acei membri numiți direct de guvernămîntul din India. El va funcționa neconținut sub prezidenția unui prim ministru al cabinetului imperial, numit de rege dintre membrii consiliului după indicația majorității. Numai în acest chip crede autorul că Anglia va putea să-și menție înălțătatea. Peste cîțiva ani se va putea vedea dacă ea a ales să continue să fie cea dintâi putere din lume, sau s-a mulțumit cu un rol secundar; alegere grea și critică, de la care depinde viitorul ei și care nu poate fi rezolvită în bine de cît prin reconstruirea ei ca imperiu, în care „coloniile să fie considerate în lumina libertăților, pe care chiar ea li le-a acordat“.

TABLA DE MATERIE

a

Volumului XV

(ANUL IV, NUMERELE 10, 11 și 12).

	Pag.
<i>D. Anghel.</i> —Gheorghe din Moldova (cu trei portrete și un facsimil)	102
<i>D. Anghel și St. O. Iosif.</i> —Artistul (versuri).	109
<i>Jean Bart.</i> —Din al doilea jurnal de bord. (Dela Rodos la Kalimno).	377
<i>I. Al. Brătescu-Voinești.</i> —Scrisorile lui Mișu Georescu.	386
<i>Caragiale.</i> —Kir Ianulea.	208
<i>M. Codreanu.</i> —Sonete (Atila.—Stola.—In paradis.—Niciodată.—Plîngerile unui estet.—Nostalgii medievale.—Noaptea sonetelor).	60,233,385
<i>Gh. din Moldova.</i> —Din manuscrisele lui (Sfat.—Cămine.)—Postume—traduceri din Heine (Poveste veche.—Sint otrăvite...—In Maiu)	104,402
<i>O. Goga.</i> —Oaspe vechiu (versuri).—Versuri (Cîntecele mele.—Povestea noastră.—Blestem.—Despărțire.—Vis răzleț.—Foaie veștedă,—după Lenau).	51,184
<i>I. I. Mironescu.</i> —Vechilul.	416
<i>D. D. Pătrășcanu.</i> —Din amintirile lui Constantin Cășian.	52,238

	Pag.
<i>Izabela Sadoveanu.</i> —Gheorghe din Moldova (Amintiri).	105
<i>M. Sadoveanu.</i> —Apa morților	5,165,333
<i>A. Stavri.</i> —Frumoasa satului (versuri)	354

II.—Studii. Articole. Scrisori din țările romine și din străinătate.

<i>Advoșanul.</i> —Scrisori din Ardeal (Un mucenic al condeiului: † Ioan Russu-Șirianu).	448
<i>Lucian Bolcaș.</i> —Scrisori din Ardeal (Focuri.—„Piatra libertății”.—Temniți.—† Gerasim Domide.—Arestarea poetului O. Goga).	445
<i>Gh. Bucovineanu.</i> —Scrisori din Bucovina (Situția politică.—Chestiuni culturale).	441
<i>Dr. C. C. Georgescu-Severin.</i> —Aplicarea Legii invociilor agricole.	261,404
<i>C. Hoiescu.</i> —Situția petrolului în industria și comerțul lumii.	62
<i>N. M.</i> —Scrisori din Bucovina (Situția politică).	129
<i>A. Nour.</i> —Scrisori din Basarabia (Silueta lui P. A. Crușevan).	135
<i>G. Pascu.</i> —D. Ovid Densușianu plagiază.	235
<i>A. Philippide.</i> —Un specialist român la Lipca.	25,188,356
<i>I. Rusu Șirianu.</i> —Scrisori din Ardeal (Adunarea generală a Asociațiunii la Sibiu.—Conferența lui Agirbiceanu.—Goga.—Congresul național bisericesc.—Serbările centenare.—Prigoniri.—Conzistorul din Sibiu.—Sinodul din Blaj.—Alte știri).	140,296

III.—Cronici.

<i>N. D. Cacea.</i> —Cronica teatrală (Reprezentările teatrale din punct de vedere moral și producțiile dramatice originale.—„Revizorul”.—„Portofoliul”.—„Corbii”.—„Pământul”.—„Refugiul”).	122,280
<i>I. G. Duca.</i> —Cronica externă (Criza politică din Anglia.—Drama Ferrer).	117,289
<i>Dr. N. Leon.</i> —Cronica științifică (Originea instinctului sexual și influența lui asupra omului și animalelor.—Insemnătatea și dezvoltarea parazitologiei).	111,431

	Pag.
<i>A. Mirea.</i> —Cronica veselă (Caleidoscop: Elegie.—Caleidoscop: Nocturnă).	128,293
<i>P. N. Panaitescu.</i> —Cronica școlară (Expoziția Școlilor de meserii).	436
<i>Izabela Sadoveanu.</i> —Cronica literară (Profiluri feminine: Judith Gautier).	427
<i>Gh. Tapirceanu.</i> —Cronica veselă (Răspunsul micilor funcționari—(lui A. Mirea).—Sobei mele).	294,440

IV.—Miscellanea.

<i>P. Nicanor & Co.</i> —(Epilog.—Cesare Lombroso.—D. A. C. Cuza „liber-pansor“...—Teza de doctorat a d-lui G. Pascu.—Sărbătorirea d-lui Maiorescu la Iași.—† Augustin Bunea.—Iarăși d. A. C. Cuza.—Adaos.—„Eminescu comemorativ“.—Iarăși „poporanismul“ în literatură.—P. Cerna.—Alegerile din Anglia.—Scriserile lui Gheorghe din Moldova.—„Schite și Amintiri“ de D. D. Pătrășcanu.—Instițuire).	144,300,452
---	-------------

V.—Recenzii.

<i>Emile Augier.</i> —Guérin notarul. (I. S.)	150
<i>Ion Birsan.</i> —Rapsodii și balade. (I. S.)	463
<i>Léon Bourgeois.</i> —Pour la société des nations. (D. X.)	474
<i>Th. Capidan.</i> —Réponse critique au Dictionnaire d'étymologie koutzovalaque de Constantin Nicolaïdi. (G. P.)	467
<i>P. Cerna.</i> —Poezii. (I. S.)	461
<i>Henry Chaudé.</i> —Le nouveau code civil suisse dans l'oeuvre de codification moderne. (C. T.)	470
<i>André Chevillon.</i> —La pensée de Ruskin. (D. X.)	475
<i>Gabriel Compayré.</i> —L'adolescence (Etudes de psychologie et de pédagogie). (M. C.)	316
<i>Vasile T. Dimitrescu.</i> —Tediinți pedagogice moderne (M. J.)	312
<i>Titus Georgescu.</i> —Despre doctrina religioasă a lui Herbert Spencer (O. B.)	150
<i>George Giuglea.</i> —Cercetări lexicografice. Elemente latine în limba română. (G. P.)	331
<i>Em. Grigorovitz.</i> —Povești răzlețe (I. S.)	463
<i>Daniel Halévy.</i> —La vie de Frédéric Nietzsche. (Dr. N. Q.)	469

<i>Karl Kautsky.</i> —Der Ursprung des Christentums. Eine historische Untersuchung. (I. N.)	313
<i>Rudyard Kipling.</i> —Actions and Reactions. (Dr. N. Q.)	469
<i>Pierre Lasserre.</i> —La science officielle. M. Alfred Croiset historien de la démocratie athé- nienne. (M. J.)	153
<i>E. Lovinescu.</i> —Critice, Vol. I. (O. B.)	464
<i>Dr. Ioan Lupaș.</i> —Mitropolitul Andrei Șaguna. (Mo- nografie istorică). (O. B.)	466
<i>Veronica Micle.</i> —Poezii. (I. S.)	149
<i>L. Mrejeriu, S. T. Kirileanu și Gh. Popescu-Vină- tori.</i> —Cuza-Vodă (Istorisiri pentru popor). (G. P.)	153
<i>G. Normandy et E. Lesueur.</i> —Ferrer. L'homme et son œuvre. (M. C.)	317
<i>Dr. Iosif Popovici.</i> —Poezii populare romine. I Balade populare din Bănat. (G. P.)	467
<i>Georges Renard.</i> —Syndicats, Trade-Unions et Cor- porations. (A. B.)	472
<i>Alois Riehl.</i> —Humanistische Ziele des mathematischen und naturwissenschaftlichen Unterrichts (Vortrag gehalten in der Vereinigung der Freunde des humanistischen Gymnasiums in Berlin und der Provinz Brandenburg, am 4 Dezember 1908). (E. M.)	155
<i>Philippe Robert.</i> —Feuilles d'Automne. (Dr. N. Q.)	467
<i>Ruskin.</i> —Pages choisies. (D. X.)	475
<i>Wilhelm Schmidt.</i> —Geburstag im Altertum. (M. J.)	312
<i>Th. D. Speranția.</i> —Scriitori vechi. (I. S.)	149
<i>Th. D. Speranția.</i> —Anecdote nouă. (A. D.)	464
<i>A. D. Xenopol.</i> —Paris vu de Roumanie (Extrait de la Revue pour les Français). (G. P.)	151
<i>A. D. Xenopol.</i> —Unioniști și Separatiști (Extras din Analele Academiei Romine). (O. B.)	309
<i>Un laic iubitor de cele sfinte.</i> —Răspuns la memoriul episcopului Gherasim al Romanului (O. B.)	310
<i>H. S. Wells.</i> —Ann Veronica. (Dr. N. Q.)	468
<i>Zeitschrift des deutschen und österreichischen Alpenver- eins.</i> Redigiert von Heinrich Hess. (Dr. N. Q.)	470

VI. — Revista Revistelor.

<i>Gh. Adamescu.</i> —Muzeul pedagogic	480
<i>I. Agârbiceanu.</i> —Apariții bolnave în societatea noastră.	157
„Arhiva“	481

<i>Otto Baschin.</i> —Telurile și rezultatele cercetărilor arctice	486
<i>Eduard Bernstein.</i> —Dreptul publicistului social-democrat	162
<i>Joseph Burt.</i> —Munca sclavilor la plantațiunile de cacao	526
„ <i>Convorbiri Literare</i> ”	157
„ <i>Cumpăna</i> ”	320, 479
<i>Jacques Daugny.</i> —Austria Ungaria și trialismul	321
<i>A. Danzat.</i> —Expanziunea germană în Elveția	483
„ <i>Deutsche Revue</i> ”	324
<i>M. Dimitrescu.</i> —Viața intelectuală și morală a școlilor din Germania	480
<i>E. Durkheim.</i> —Sociologia religioasă și teoria cunoștinții	322
<i>Enrico Ferri.</i> —Cesare Lombroso	483
<i>Jules de Gaultier.</i> —Legea de constanță și incalculabilul	482
<i>Dr. Robert Gaupp.</i> —Nervozitatea crescândă a timpului nostru	485
<i>L. T. Hobhouse.</i> —Lorzi și Constituția	487
<i>Léon Jalustre.</i> —Națiunea de teorie fizică la cei vechi, după opera lui Pierre Duhem	482
„ <i>Junimea Literară</i> ”	158, 480
<i>Cesare Lombroso.</i> —Crearea artificială de magi la popoarele primitive	158
„ <i>Luceafărul</i> ”	479
<i>Régis Michaud.</i> —Romanciera americană E. Wharton	482
<i>Ernesto Monaci.</i> —Dialectele și limba italiană (scrisoare către Pasquate Villari).	323
<i>C. Nădejde.</i> —Invățământul filozofic în facultățile noastre	320
„ <i>Neamul Românesc</i> ”	480
<i>Philippe de Néry.</i> —Printre sfinți și posedăți, la Paris.	322, 481
<i>Dr. A. de Neuville.</i> —Purtătorii de bacili	322
<i>Max Nordau.</i> —Senzul istoriei	160
„ <i>Noua Revistă Română</i> ”	160, 480
<i>Dr. C. Popescu și dr. Al. Slătineanu.</i> —Epidemia de febră tifoidă din Iași (răspuns d-lui dr. M. Manicature)	158
<i>Raqueni.</i> —Raporturile dintre Italia și Rusia	482
„ <i>Revista Generală a Invățământului</i> ”	480
„ <i>Revista Politică și Literară</i> ”	480
<i>Abel Rey.</i> —Congresul de psihologie din Geneva	160
<i>Joseph Ribet.</i> —Afaceri din Spania	482
<i>I. B. Ross.</i> —Revoluția agrară în Centrul Vestic	160
„ <i>Săptămâna</i> ”	479
„ <i>Saturday Review</i> ”	326, 487

	Pag.
<i>R. Sciava.</i> —Regele în poeme	484
<i>L. I. Simon.</i> —Trecutul și viitorul chimiei organice	322
<i>Angelo Sodini.</i> —Le musée du Livre	161
<i>Roman Streltzow.</i> —O transformare a social-democra- ției ruse	487
<i>A. Teodoru.</i> —Programele nouă ale școlilor secundare de fete	158
<i>L. Tolstoi.</i> —Dreptul și minciunile sale.	481
<i>Vates.</i> —Guvernămînt imperial	487
<i>D. Walther.</i> —Australia odinioară și acum	161
<i>Dr. L. W. Weber-Göttingen.</i> —Nebunia și cultura	325
<i>Kurt Zauder.</i> —Situația din Turcia	321
„1907“	480
VII. —Mișcarea intelectuală în străinătate.	330
VIII. —Bibliografie	328,496

Bibliografie.

- Dimitrie Cantemir. *Descrierea Moldovei*. Biblioteca pentru toți. (No. 507) Preț. 30 b.
- Un laic iubitor de cele sfinte. *Răspuns la memoriul episcopului Gherasim al Romanului*. București, Göbl—Rasidescu, 1909, 1 broș. de 41 p. Fără preț.
- N. N. Beldiceanu. *Maica Melania*. Bib. pop. Socec (Nr. 90). Preț. 30 b.
- Fénelon. *Pășunile lui Telemac*. (Trad. de d-ra Hortensia Popescu) Bib. pop. Socec (Nr. 88 și 89). Preț. 60 b.
- Dr. I. Duscianu. *Granițele sănătății sufletești și nebunia* (Studiu de psihologie morbidă). Bib. pop. Socec (Nr. 87). Preț. 30 b.
- V. Caraivan. *Povești franceze*. (Trad. de). Bib. pop. Socec Nr. 78). Preț. 30 b.
- Goethe. *Faust* (Traged. în 5 acte.—Trad. de Iosif Nădejde). Bib. p. toți (Nr. 320—321). Preț. 60 b.
- Anatole France. *Povestiri*. (Trad. de Iosif Nădejde). Bib. p. toți (Nr. 493). Preț. 30 b.
- Dr. Nicolae Drăganu. *Limbă și istorie*. 1909, Sibiu, Tip. Arhidieceană.
- Anuarul Științific al României (Pe anii 1907—1909). Edițiune îngrijită de dr. I. Simionescu.—Iasi, Tip. „Progresul”, 1909. Preț. 1,25.
- Victor Anestin. *Cucerirea aerului. Baloane și aeroplane. Aventuri aeriene* (Cu figuri). București, Alcalay, 1909, Bib. p. toți, (Nr. 481—482). Preț. 60 b.
- Frederic Schiller. *Fecioara dela Orleans*. (Trad. de Maria Cantan) Sibiu, W. Krofft, 1909. Preț. 90 f.
- Posnașul. *Calendar umoristic pe anul 1910*. W. Krofft, Sibiu. Preț. 60 f. fileri.
- C. A. Popescu. *Judecătorul unic*. 1909, București, Göbl. Preț. 30 b.
- André Theuriet *Mănunchiul de rugioare*. (Trad. de Natalia Iosif). 1909, Bib. Minerva (No. 51). Preț. 30 b.
- N. Gogol. *Povești* (Trad. de N. Dunăreanu). 1909, Bib. Minerva (No. 55). Preț. 30 b.
- Aderbert de Ghamisso. *Minunata poveste a lui Petre Schlemihl* (Trad. de C. B. T.). 1909, Bib. Minerva (No. 54). Preț. 30 b.
- Camille Flammarion. *Erupția vulcanului Krakatoo* (Trad. de Scarlat Georgescu). 1909, Bib. Minerva (No. 53). Preț. 30 b.
- Miriam Harry. *Nuvele arabe* (Trad. de N. Pandelea). 1909, Bib. Minerva (No. 52). Preț. 30 b.
- Douglas Jerrold. *Mustrările Doamnei Caudel* (Trad. de I. Răduț). 1909, Bib. Minerva (No. 56). Preț. 30 b.
- I. Slavici. *Educația morală*. 1909, Bib. Minerva (No. 57). Preț. 30 b.
- J. M. Guyan. *Pentru părinți și copii* (Trad. de Scarlat Georgescu). 1909, Bib. Minerva (No. 59). Preț. 30 b.
- H. Macpherson (Jun.). *Astronomie populară* (Trad. de Victor Anestin). 1909, Bib. Minerva (No. 60). Preț. 30 b.
- Ivan Turgheneff. *Asia* (Roman.—Trad. de Nic. Pastia). 1909, Bib. Minerva (No. 61). Preț. 30 b.
- Honoré de Balzac. *Albert Savarus* (Muvelă.—Trad. de C. Calfoglu). 1909, Bib. Minerva (No. 62). Preț. 30 b.
- Dr. I. Ștefănescu. *Regulamentul pentru privigherea prostituției din țara noastră e bun? Prostituația trebuie tolerată?* 1909, București, Socec & Co.. Fără preț.

CONSILIUL DE ADMINISTRAȚIE

AL

SOCIETĂȚII ANONIME

PENTRU

EXPLOATARE DE PADURI

și Cherastrae cu Vapor

Mai înainte: P. & G. GOETZ & C-*nia*
CAPITAL 10.000.000 fr. din care 8.000.000 Vârșați.

PREȘEDINTE:

Decedat

VICE-PREȘEDINTE:

DI. MORITZ PFLAUM

Secret Casei Dutschka & C-*ie*
Membru al Consiliului
Burselor, etc. Viena

CONSILIERI DE ADMINISTRAȚIE:

Domnul Alex. Băicoianu, Director al Creditului Fon-
ciar Urban.

M. Blank, asociat al Casei Marmorosch-Blank &
C-*ie*, București.

August Dall'Orso, banțier în Galați.

Georges Hersent, inginer în Paris.

Th. Nica, avocat.

Ilulu Seculței, director general al Societății de
Asigurare „Dacia-România”, București.

Principe Barbu Al. Stirbey, mare proprietar.

Domnul Alfred Strasser, rentier în Viena.

Dr. Ludwig Westermayer, Consilier de Ad-
ministrație al Băncii Centrale Austriece de Cre-
dit Fonciar, în Viena.

Em. A. Ziffer, inginer civil, Președinte al Soci-
etății Căilor Ferate Imperiale Regale Privilegiate
Lemberg-Cernăuți-Iași și al Căilor locale din Bu-
covina, etc., în Viena.

DIRECȚIUNEA:

Domnul Otto Maubach, Director Central, Viena.

Ludovic Horch, Director și Secretar General,
Viena

DIRECȚIUNEA DE MANIPULARE

DI. Robert Neuhaus, Galați.—**DI. George Frank**,

Cernăuți.—**DI. W. Renelt**, Buzeu.—Director forestier

DI. Henri Pectval, Viena.

SEDIUL SOCIETĂȚII:

București—Alea Carmen Sylva, No. 3—București.

„CREDIT PETROLIFER“

Soc. pentru favorizarea dezvoltării industriei Petrolifere din România
CAPITAL SOCIAL AUTORIZAT: Lei 6,000,000.
CAPITAL EFECTIV: Lei 5,000,000.

○ ○ ○ ○ Reprezentant General al Societății ○ ○ ○ ○

„ V E G A ”

Societatea anonimă Română pentru Rafinarea Petrolului

RECOMANDĂ:

- Renumitele uleiuri de uns „Vacam“.
- Ulei special pentru motoare Diesl: Vegolina.
- Păcură pentru ars.
- Păcura specială subțire pentru ars.
- Benzină pentru automobile (marca Motricină).
- Benzină pentru lămpi, motoare, etc.
- Petrol lampant I. reglementar.

Pentru orice informațiune a se adresa Direcțiunii Generale,
BUCUREȘTI, STRADA LIPSCANI No. 10.

Furnisorul Curții Regale   Casă fondată în Anul 1865

W. STAADCKER

BUCUREȘTI   SUCURSALE

20, STRADA SMARDAN, 20   BRAILA, CRAIOVA, BOTOȘANI

PLUGURI UNIVERSALE

Originale „RUD. SACK“ cu 1, 2 și 3 brazde

Singurele aprobate de guvern și premiate la toate concursurile oficiale
Refuzați imitațiunile cu totul inferioare oferite sub denumirea

„SISTEM SACK“

GARNITURI DE TREERAT, ENGLEZESTI

RUSTON, PROCTOR & Comp. L-td Lincoln

Cele mai răspândite în țară, recunoscute că trecără fără risipă, mai curat ca oricare alt sistem. Speciale pentru o producțiune extra-mare. Prevăzute cu uole lașgăre mobile cu cercuri unșgătoare. Locomobile de 9 atmosferi presiune, cu aparat de ars paie, cu mare presiune, extra-intărite.

BATOZE DE BATUT PORUMB CU ABUR „RUSTON“

PRODUCTIUNE: 180 SI 380 CHILE PE, ZI

Grape, Semănătoare, Secerătoare Cormick, Vinturătoare,

○ ○ ○ ○ ○ Trioare Mayer, Etc... Etc. ○ ○ ○ ○ ○

Reprezentant General al Societății

N. MISCHONZNIKY

FURNIZOR AL

CURTII REGALE

7.—STRADA COLȚEI—7 (Casa proprie)
CEL MAI VECHIU ȘI MAI MARE MAGAZIN DE
NOTE ȘI INSTRUMENTE MUZICALE

Reprezentant general pentru România a celor
mai mari Fabrici din lume.

PIANE ȘI PIANINE

Steinway, New-York; Pleyel, Paris; Julius Feurich; Blüthner,
Leipzig; Erard, Paris; Foerster; Schiedmayer et Sohne.

Piane originale Schiedmayer sînt cel
cu marca Schiedmayer et Sohne, (adică bă
triul și fi), Casa fondată la 1751 fapt apro
bat și recunoscut de toate societățile mu
zicale din întreaga lume.

Nu le confundăm cu fabrica I. P. Schied
mayer Pianoforte Fabrik care le oferă con
curența drept renumitele Schiedmayer bă
triul, pentru ca astfel să inducă publi
cul în eroare.

Prețuri și condițiuni foarte
avantajoase.

Reprezentant general pentru
România al veritabililor

GRAMOFONE Marca „INGER“

Cele mai perfecționate din lume, neîntrecute în claritate și sonoritate
Revizătorilor se acordă prețurile și condițiunile fabricii.

PREȚURI MAI EFTINE CA ORI UNDE

CATALOGUL ILUSTRAT SE TRIMITE GRATIS ȘI FRANCO LA CERERE

se realizează numai prin celebrele :

SOBE CALORIFERE

Garantate Belgiane veritabile

MODEL 1907

Godin Cele mai ingenioase, ele
gante și solide.

Cele mai igienice prin construcțiunea lor
su găsesc numai la :

Mare Economie
de Cărbuni

Mare Magazin de Lămpi, Sobe și Articole de Menaj:
M. LITTMANN: S^{SOR} I. WAPPNER

BUCUREȘTI, —Calea Victoriei No. 61—63—BUCUREȘTI
Vis-a-vis de Café Hig-Life.—(Telefon)

Cea mai frumoasă expoziție de Lămpi și Candelabre
pentru electricitate și gaz.

PENTRU PROVINCIE se efectuează orice comenzi conștiincios și prompt.

„Naționala“

Societate Generală de Asigurare în București.

Capital de acțiuni deplin vărsat Lei 2,000,000.00

Fonduri de rezervă . . . . . Lei 18,160,435.46

Total Lei 20,160,435.46

Daunele plătite în ramurile elementare peste Lei 83,000,000.00

PREȘEDINTE:

A. BAICOIANU

VICE-PREȘEDINTE

P. GRADIȘTEANU

CONSILIERI:

DR. I. COSTINESCU

I. M. ELIAS

O. GENTILOMO

D. MARINESCU-BRAGADIRU

C. NACU

J. NEGRUZZI

EM. M. PORUMBARU

G. de ORMODY

PRINTUL BARBU STIRBEY

DIRECTOR-GENERAL

B. POPOVICI

SUB-DIRECTOR

I. A. BERENDEI

„Naționala“

asigură în contra incendiului, grindinei, contra daunelor de transport pe apă și pe uscat. Asigură asupra vieții omului în toate condițiile usitate:

Caz de moarte, Supravețuire, Zestre și Rente

Sediul social: Palatul societății str. Doamnei No. 12.

AGENȚII ÎN TOATE ORAȘELE ȚĂRII

Representanța generală pentru București se află în palatul Societății.

Se recomandă fiecăruia firma:

A. BRAUNSTEIN

Cu centrala IAȘI str. Golia 87 și sucursalele

București

Str. Carol No. 62

Pitești

Str. Serban-Voda No. 30

Craiova

Str. Unirii No. 62

T. Măgurele

Str. Independenței No. 31

Calarași

Str. Principală No. 34

cu cele mai mari depozite de HAINE GATA pentru Barbați băeți și copii, Blăni de oraș, voiaj, blănuțe, cort vinat, Pelerine și Mantale impermeabile, etc.

Cu Deviza:

Confecțiuni din stofele cele mai bune, Ultimul
Jurnal și prețuri reduse

Asemenea la Centrala Mare depozit de stofe pentru
comande.

„Steaua Română“

Societate anonimă pentru industria petrolului

Capital social: lei 30.000.000 pe deplin vărsați

Fabrice de petrol și a derivatelor sale, la
BUCUREȘTI, CONSTANȚA, CÂMPINA, MONTEORU.

Fabrice de bidoane de tinichea, la CONSTANȚA.

Produsele Fabricilor

Petrol reglementar, Gazolină, Benzină
farmaceutică, Benzină pentru motoare, Reziduiuri de petrol
pentru ars și unsul căruțelor, Parafină, Ulei
pentru motoarele „Diesel“.

Uleiuri minerale de calitate superioară. Valvolină
pentru cilindre și mașini.

Ne avind nici un reprezentant în țară,
orice comandă de ULEIURI MINERALE sau alte produse trebuie
să se adreseze numai către:

Direcțiunea Generală, BUCUREȘTI, Bulevardul Carol No. 5

„Dacia-România“

Societate generală de asigurare în București

Cu un capital în acțiuni de 4.000.000 lei aur și cu rezerve
în sumă de lei 16.000.000.

Se recomandă Onor. Public pentru efectuarea de asigurări contra
daunelor de incendii, grindină, transport fluvial și maritim, precum și pen-
tru asigurări de viață în toate combinațiunile.

Este cea mai veche societate românească de asigurare. — „Dacia-Ro-
mânia“ a plătit dela 1871—1907, despăgubiri în toate ramurile de

Lei 186,669,731

Informațiuni și prospecte se dau atit la Direcțiunea generală din Bu-
curești, strada Vienei (Vămei) No. 3, cit și la toți agenții din țară.

Tapete ≡ **Linoleum** ≡
≡ **Covoare** ≡

Cele mai bogate assortimente din țară la

● ● ● ● **Wiedeman** ● ● ● ●

BUCUREȘTI: Bul. Elisabeta (telefon) Palatul Băilor Eforiei

AVIZ

ntnu a evita eventuale întârzieri de predări de cok pricinuite din prea mare aglomerare de comande de la începutul toamnei, și din timpul iernei.

SOCIETATEA DE GAZ ȘI ELECTRICITATE

crede datorare a invita pe onor. Public ca să se aprovizioneze de pe acum cu cok

Cokul fiind actualmente foarte uscat, este un adevărat avantaj, și un simțitor folos pentru cumpărători dacă să grăbesc se adreseze *Societății de Gaz și Electricitate* comanda lor cit e timp frumos.

Prețurile sunt următoarele:

Cokul mare zis „Tout Venant” și Cokul mărunț No. 2, Lei 52 Tona. Cokul mărunț special No. 3, Lei 55 Tona.

Aceste prețuri se înțeleg loco Uzina de Gaz.—Pentru transportul la domiciliu în saci plumbuiți conținând 40 kgr. de cok net, precum și pentru depozitul la locul de destinațiune, se percepe o taxă de Lei 3 de tona întreagă.

Comanda adresate fie Uzinei de Gaz, fie biroului din Calea Victoriei No. 60, se efectuează în timp de 24 ore.

Societatea de Gaz și Electricitate nu are nici o sucursală: toate publicațiunile contrarii sunt menite a induce Publicul în eroare.

DIRECȚIUNEA

BANCA COMERCIALĂ ROMÂNĂ

BUCUREȘTI, BRAILA, GALAȚI, CONSTANȚA

LOCATION DE COFFRES-FORTS

SERVICE DES COFFRES-FORTS

Ce service est pourvu de tous les perfectionnements et entouré de toutes les conditions de sécurité que comporte ce genre d'installation.

Une clé spéciale est remise au locataire: il s'en sert au moyen d'une combinaison, connue de lui seul, qu'il établit et varie à son gré.

Il est mis à la disposition de la clientèle un grand choix de compartiments dont les prix varient suivant les dimensions.

RAUCHÉ-CONSTRUCTEUR

REIMS, PARIS, LYON, BORDEAUX, MARSEILLE, NANCY, ALGER, GENÈVE.

Medicul român în Karlsbad

Dr. ENEA NICOLĂ

DE LA FACULTATEA DIN VIENA

Dă consultațiuni în Karlsbad, Haus Amclyst.

„Generala“

Societate Română de Asigurări Generale

Capital social deplin vărsat Lei 3.000.000

FONDURI DE GARANȚII CIRCA LEI 24.000.000

SEDIUL : BUCUREȘTI,

In edificiul propriu : Piața Universității
(Strada Smîrdan prelungită.)

AGENȚII : IN TOATE ORAȘELE ȚĂRII

ASIGURĂ CONTRA DAUNELOR DE :

Incendiu, Grindina și Transport

(FLUVIAL, MARITIM ȘI TERESTRU)

ASIGURĂRI ÎN RAMURILE :

Viața

Asigurări după combinațiuni foarte favorabile și în condițiunile cele mai avantajoase.

Asigurări cu bonificare de .30% (trei la sută) asupra tuturor primelor plătite etc.

Rente imediate și amîinate.

Accidente

Accidente individuale cu și fără restituirea primelor.

Asigurări colective pentru lucrătorii industriali și agricoli.

Asigurarea responsabilității civile.

Prospecte și orice lămuriri la cerere.

OFICIUL DE VINZARE DE HIRTIE PRODUSA IN TARĂ

STRADA ACADEMIEI, 4

«La acest oficiu se găseșc spre vânzare, predabile imediat sau după condițiunile din comande, următoarele hirtii:

«Hirtia specială pentru documente, acvaf și titluri; hirtie specială de mină cu plicuri, cu și fără filigrane, în cutii speciale, hirtie cu arabescuri și imitație de pînză cu plicurile lor în cutii speciale și în pachete; hirtie specială pentru scrisori format „cabinet“ și de poștă simple, liniate și cadrilate cu sau fără filigrane.

«Hirtie ministerială și velină cu «Marcă Țarei», «Trei Stele», «Ursul» sau «Leul», simple și vârgate, liniate sau cadrilate.

«Hirtie sugătoare albă și colorată, groasă și subțire; hirtie sugătoare gris pentru omorît muște, hirtie sugătoare pentru stereotipie.

«Hirtie specială de desen și registre; hirtie galbenă pentru cărți didactice și reviste ilustrate.

«Hirtii fine colorate; hirtie colorată zisă «natur».

«Carton alb pentru cărți de vizită, carton pentru cărți poștale; carton fin colorat, carton de iută, și carton colorat pentru dosare.

«Hirtie de tipar și de afișe.

«Hirtie pergamentată albă și colorată pentru împachetarea materiilor grase, vată, articole de droguerie și comestibile.

«Hirtie albă de împachetat; hirtie brună, înclcită și neînclcită, satinată și nesatinată de împachetat.

«Hirtie resistentă pentru împachetat; precum: Manilla (thauen) gris-fer, parchemint și hirtie de celulosă.

«Mucavale: gris, brune și albe; mucava de pae.

„Primește comande de orice fel de hirtie.

«Modele și catalogul se expediază franco după cerere.

Depozitul central, Str. Academiei No. 4.

BUCUREȘTI

Pentru Autori

Se aduce la cunoștința autorilor că manuscrisele primite la redacție nu se înapoiază ; în schimb, acei autori ale căror lucrări urmează să se publice în revistă, vor fi înștiințați, despre aceasta, cel mult într'o lună dela data primirii manuscrisului.

Odată cu trimiterea manuscrisului, autorii sînt rugați să ne comunice și onorarul dorit ; în caz contrar, acesto se va fixa de către Direcțiunea Revistei.

Pentru tot ceea ce privește redacția : manuscrise, reviste, ziare, cărți, etc., a se adresa d-lui **G. Ibrăileanu strada Golia 52, Iași.**

Numai articolele științifice (științi naturale, fizice, chimice, medicale, etc.) se vor trimite d-lui **Dr. A. Slătineanu, str. Știrbey Vodă, 111 bis, București.**

Pentru tot ceea ce privește administrația : cereri de abonament, mandate, inserare de anunțuri, etc., a se adresa **Administrației revistei „Viața Românească” strada Golia, 52, Iași.**

D-l I. Botez va continua a reprezenta revista noastră, avînd dreptul de a incasa sumele ce ni sînt datorite, și a face angajamente în privința anunțurilor.

Persoanele, care doresc să se aboneze la *Viața Românească*, sînt rugate să se adreseze Administrației prin mandat postal.

Au apărut în editura revistei „Viata Romineasca” și se află de vânzare la principalele librării din țară, precum și la administrația revistei :

- I. Al. Brătescu-Voinești. *In lumea dreptății*. Nuvele. Un volum, în 80, de 290 pagini.—Prețul 2 Lei.
- A. Philippide. *Specialistul Român*. Contribuție la istoria culturii rominești din sec. al XIX-lea. Un volum, în format mare, de 96 pagini.—Prețul 1 Leu 50 Bani.
- M. Lermontov. *Demoul*. Poemă tradusă de Ioan R. Rădulescu, precedată de o notiță privitoare la „Poetul Caucazului”. O plachetă elegantă, pe hirtie velină, format special, de 64 pagini.—Prețul 1 Leu.
- St. O. Iosif și D. Anghel. *Legenda Funigeilor*. Poem dramatic, în trei acte. O plachetă elegantă, pe hirtie velină, format special, de 60 pagini.—Prețul 1 Leu.
- G. Ibrăileanu. *Spiritul critic în cultura rominească*. Un volum, în 80, de 267 pagini.—Prețul 2 Lei.
- G. Ibrăileanu. *Scriitori și Curente*. Un volum în 80 de 320 p. Prețul 2 lei.
- D. D. Pătrășcanu. *Schițe și Amintiri*. Un volum în 8 de 292 pagini. Prețul 2 Lei.

PREȚUL 2 LEI

A apărut

In editura revistei „Viata Romineasca”

DIN IASI

Luminișuri (Versuri)

DE A. STAVRI

PREȚUL 2 LEI